

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

Zuzana Mangirasová
Česká filologie

Mytologické a regionalistické aspekty v poezii Bogdana Trojaka
(Mythological & Regionalistic Aspects in Bogdan Trojak's Poetry)

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Petr Komenda, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškerou použitou literaturu a prameny.

Tato práce má rozsah 269 306 znaků.

V Českém Těšíně 12. 5. 2010

.....

Děkuji vedoucímu magisterské diplomové práce Mgr. Petru Komendovi, Ph.D., za odborné vedení, za podnětné konzultace, podporu, pomoc a inspiraci při psaní. Vyjadřuji poděkování za ochotu při spolupráci Mgr. Renatě Putzlacherové-Buchtové, Ph.D.; vedení Gymnázia s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně, obzvláště Mgr. M. Dordové, Dr. W. Kubieňovi, Mgr. H. Pribulové a Mgr. M. Prymusové za vstřícnost a laskavost při poskytování materiálu, uloženého v archivu školy.

Obsah:

Úvod	7
1. Osobnost Bogdana Trojaka	11
1. 1. <i>Polské kořeny a slezská etapa života 1975 – 2000</i>	11
1. 2. <i>Současná léta na Jižní Moravě</i>	17
2. Genius loci Slezska	22
3. Regionální a regionalistická literatura	34
4. Záolžanská literatura	40
5. Kavárna AVION	45
6. PaRaNoJa	68
6. 1. <i>Stěžejní motivy v poezii polských almanachů</i>	68
6. 2. <i>Muzika – česky psaná rukopisná sbírka</i>	75
6. 3. <i>Motiv Ikara</i>	79
7. Weles	81
7. 1. <i>Projekt Welesu vyrůstající z regionálního principu multietnicity</i>	81
7. 1. 1. <i>„Vendryňská dílna“ a příhraniční charakter časopisu v letech 1996 – 1998</i>	81
7. 1. 2. <i>Neuzavřenost a odlišnost Těšínského Slezska ve vztahu k jiným regionům v reflexi české a polské kritiky</i>	92
7. 1. 3. <i>Osobitá tvář magazínu v letech 1999 – 2003</i>	94
7. 2. <i>Standardizace Welesu a jeho příklon k literárnímu centru od roku 2004 do současnosti</i>	98
8. Mýtus a Trojakova poezie	102
8. 1. <i>Obnova posvátného u Bogdana Trojaka</i>	106
8. 2. <i>Motivy chlapectví, rozpomínání se a návratu k prvopočátku</i>	109
8. 3. <i>Princip řemesla</i>	111
8. 3. 1. <i>Od industrie k řemeslu</i>	111
8. 3. 2. <i>Bogdan Trojak a Petr Motýl</i>	112
8. 4. <i>Mužský a ženský princip</i>	114
8. 5. <i>„Mytické“ postavy v Trojakově poezii</i>	117
8. 5. 1. <i>Gutský Daidalos a Pan Twardowski</i>	117
8. 5. 2. <i>„Strýc Kaich se žení“: postava dědečka Kajetána</i>	121

<i>8. 6. Mýtus v Trojakově poezii v reflexi české literární kritiky</i>	124
9. Brněnské metro	129
Závěr	136
Anotace diplomové práce	143
Annotation	144
Seznam literatury	145
Seznam příloh	168
Přílohy	I – XV

Úvod

Tvůrčí metoda je způsobem ztvárnění skutečnosti, spočívá v plánovité činnosti a vede k dosažení určitého cíle. Literární tvorba netkví jen v reprodukování dané metody, ale naopak v jejím osobitém uplatnění. Tvůrčí metoda se může stát cestou za uměleckými kvalitami díla, vždy ve spojitosti s jazykovou vynalézavostí a myšlenkovým bohatstvím.

Pro ujasnění si nejdříve určíme metodologii naší magisterské práce. Vzhledem ke specifické regionu Těšínského Slezska budeme vycházet z metodologie, pojímané ve smyslu Hrbatově – ve spojení s areálovými studii, jak je pojímají při ohledávání terénu české literární historie V. Papoušek a D. Tureček. V souladu s Hrbatou bude pro nás podstatné chápání regionalismu v literatuře z hlediska poznávacího a tvůrčího, kdy region nemusí být určen přesně, ale prioritní se stane jeho tvořivé a mýtotvorné uchopení, přičemž idea regionálního zahrnuje svou jedinečnost a plnost. Při stanovení metodologie přihlédneme k faktu, že recepční horizonty jsou ve zmíněném regionu utvářeny bez ohledu na jazyková kritéria¹. Na rozdíl od dřívější uzavřenosti a izolovanosti národní literatury budeme pojímat region Těšínského Slezska rovněž v souladu s V. Papouškem a D. Turečkem v rámci širěji pojatého kulturního prostoru². Pro námi zvolenou metodologii bude rovněž výchozí názor obou zmíněných autorů na areálové přístupy k regionu, zdůrazňující, že podstatné je v něm napětí a střetávání národního a univerzálního s aspekty literatury³. Papoušek s Turečkem pociťují, že pojetí oblasti české literární historie, do níž se komparativní pohled promítá jen prostřednictvím kategorie „vlivu“, již nabízí jen málo prostoru ke tvořivosti. Upřednostňují proto areálová hlediska, v nichž je prvotní „obrušování“ prostorové hranice; posun od „vlivu“ k intertextovosti⁴.

¹ Což dokládá skutečnost, že etničtí Češi nebo Poláci rozumí česky i polsky, společně navštěvují divadelní představení polské i české scény Těšínského divadla v Českém Těšíně, účastní se společných programů v rámci „Kavárny AVION“ a dalších společných česko-polských projektů...

² Uzavřenost národní literatury podle zmíněných autorů vede často k tomu, že: „... může sehrávat roli apriorního selektujícího filtru, vyčleňujícího ze zorného pole celé vrstvy materiálu, reálně platného v dobovém recepčním horizontu“. Papoušek, Vladimír. Tureček, Dalibor. Vymezování množiny materiálu. Jazykový selektivní filtr. In.: Hledání literárních dějin. Paseka, Praha – Litomyšl, 2005, s. 19

³ Dle obou zmíněných autorů je „... možné uvažovat o obecnějších konstitutivních prvcích kulturního typu a v jeho rámci sledovat národní charakteristiku jako jeden ze způsobů, kterým se tato univerzálnější tendence uskutečňuje“. Tamtéž, s. 19

⁴ Podle P. A. Bílka to vede k „rozostření rigidních národně jazykových hranic či esencí slovanskosti a obdobných konstruktů, jež se živí ze sebe sama“. Bílek, Petr, A. Literární historie: Hledání esence či vertikální i horizontální konstruování sítě? (Pár poznámek na okraj úvah Dalibora Turečka a Vladimíra

Východiskem tvůrčí metody je metodologická báze. Tou se staly úvodní kapitoly věnované „geniu loci“, regionální a regionalistické literatuře a záolžanské literatuře. Klíčovým bodem metodologické báze se stává ve spolupráci s CH. N. Schulzem pojem „genius loci“. Skrze něj se pokoušíme rozlousknout komplex Trojakovy osobnosti a zároveň otázku, do jaké míry je u něj mýtus konstruktem a do jaké míry je navazováním na literární tradici regionu.

Pro přehlednost dále vymezíme, co bude cílem našeho zkoumání. Představíme komplexnost osobnosti Bogdana Trojaka, související s autorovým originálním přístupem k regionu, v němž rozvineme básníkovu spjatost s „geniem loci“ a jeho tvůrčím procesem, realizovaným projektem *Weles*. Budeme hledat prameny autorovy silné inspirace a podněty ke tvořivosti; Trojakovu představu o slezanství shodnou s tvůrci *AVIONU*. Pokusíme se odhalit cestu zrodu básníkovy osobitého mýtu. Poodhalíme autorovy polské kořeny, zázemí, najdeme stěžejní motivy, z nichž Trojakova tvorba vychází a kterými je ovlivňována. Odpovíme na otázku, v čem spočívá básníkovy originalita ve vytváření mýtů a tvůrčí jedinečnost. Samozřejmostí je poznání dobového kontextu. Veškeré sledování bude směřovat k principu multietnicity. Pojetí způsobu uměleckého ztvárnění skutečnosti bude v našem případě velmi osobité, vzhledem ke specifitě regionu.

V kapitole „*Regionální a regionalistická literatura*“ budeme hledat originalitu tvůrčova chápání regionu, jejíž aspekty se budeme snažit dokázat v Trojakově tvorbě v nejširším slova smyslu, podpořené mýtotvorností a přesahem za hranice regionu. V oddíle „*Záolžanská literatura*“ upozorníme na skutečnost, že zde dochází v posledních desetiletích k dekonstrukci národních hodnot; mnohokulturní regionální koncepce na tomto území směřuje ke konceptu euroregionu. V rámci regionální etnicity představíme vznikající inovační modely, kterými je realizováno fungování uvnitř regionu. Zachytíme snahu nejmladší generace polských spisovatelů českého Těšínska, od opouštění nacionalismu směrem k otevřené spolupráci. Představíme základní pojetí regionálnosti, nasměrované k evropanství, v němž je českotěšínský region součástí konceptu individuálního. Budeme jej prezentovat jako prostor multikulturní, v němž je kladen důraz na spolupráci, otevřenost, neotřelost řešení a nových nápadů. Zamyslíme se nejen nad míšením a prolínáním kultur, rovněž však nad ochotou otevírat se vzájemnému inspirativnímu dialogu v rámci společných projektů, upozorňujících na jinakost slezské

fyziognomie v celonárodním kontextu. Poukážeme na paralelu představy myšlenkové inspirace tvůrců *Kavárny AVION* s Trojakovou představou o slezanství. Tyto aspekty budeme rozvíjet v kapitole věnující se *Kavárně AVION*.

Vynasnažíme se najít stěžejní motivy pro autorovu vyzrálější tvorbu, jež jsou ukryty v polských verších almanachů, vzniklých v době studentského seskupení *PaRaNoJa*. Ve stejnojmenné kapitole přiblížíme dobový kontext, básnickovy polské kořeny, zázemí. Nastíníme Trojakovo vyvázání se ze starého myšlení o regionu, následnou autorovu volbu příslušného čtenářského okruhu, básnickovu tendenci směrem k českému čtenáři. Představíme poetovu česky psanou rukopisnou sbírku „*Muzika*“ a pokusíme se zjistit, v čem byla zásadní pro jeho vyzrálou tvorbu. Budeme svědky postupného začleňování se autorovy poezie do české literatury.

Přiblížíme rovněž autorův tvůrčí proces realizovaný projektem magazínu *Weles*, vycházející z jeho osobitého pojetí regionu. Zvýrazníme spjatost časopisu s Trojakovými hodnotami, jež vytvářely analogii k básnickovu poetickému projektu. Dokážeme, že *Weles* byl koncipován jako záměr, vyrůstající z regionálního principu multietnicity. Poukážeme na fakt, že současná literární kritika u *Welesu* opomíjí dříve reflektovaný individuální princip slezského regionu jako specifika v národním kontextu. Na ztrátu původní tváře Trojakova *Welesu*, vyrůstajícího z regionálního principu multietnicity, upozorňuje P. Motýl. Projekt *Welesu* a Trojakovy básnické sbírky poslouží taktéž jako předpoklad toho, z čeho autor vychází, kde vyvěrají kořeny básnickovy silné inspirace a co podněcuje autorovu tvořivost.

V kapitole „*Mýtus a Trojakova poezie*“ se staneme spolu s autorem svědky obnovy posvátna, čímž básník evokuje čtenáři koloběh života. Zdůrazníme, že prameny ke tvořivosti, témata přírodního prostředí i minulosti nalézá autor ve svém rodišti, čerpá výrazně z podhoubí *Welesu*. Představíme Trojakův básnický konstrukt, autorovu akcentaci na posvátné řemeslo a ožívání bájných postav. Odhalíme paralelu mezi básnickou genezí mýtu a regionální inspirací. Prostřednictvím satirické knihy povídek „*Brněnské metro*“ přiblížíme život „brněnské bohémy“, kterou autor staví do opozice ke „slezské mentalitě“. Předmětem našeho sledování budou kritické reflexe, týkající se názorů na básnickovu tvůrčí činnost. Literární kritika Trojakovu tvorbu akceptovala, ale vždy nacházela problém v jeho mytologizujících aspektech (brala tento fakt jako imaginaci). V magisterské diplomové práci jsme se snažili upozornit, že u Trojaka je vždy

vše propojené, komplexní a navazující. Jeho poezie neexistuje bez *Welesu*, „genia loci“, poetických večerů...

V celé práci budou využity původní prameny z archivu Gymnázia s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně, se svolením Renaty Putzlacherové prameny z jejího archivu, zpřístupněného na internetových stránkách, z novinových článků a recenzí, z Trojakových esejů, přednášek, rozhovorů, rovněž z autorova díla poetického i prozaického a ze stránek poetického magazínu *Weles*. Využity budou rovněž odborné studie a publikace.

1. Osobnost Bogdana Trojaka

1. 1. Trojakovy polské kořeny a slezská etapa života 1975 – 2000

V širokém spektru debutujících autorů se v 90. letech 20. století objevil básník Bogdan Trojak. Jak o něm řekl Pavel Hruška, sympatická pokora dýchá z jeho básní, věci a jevy vnímá v jejich rozpornosti a celistvosti zároveň. „*Lidské srdce je mu místem dvojit setby (místem, v němž ‚klíčí nebeský osev‘ i štěpuje své rouby, ten s kopýtkem)‘*“.⁵

Narodil se 23. března 1975 ve slezském Těšíně, sídelním městě těšínských Piastovců, v intelektuální rodině, jež se hlásí k polské národnostní menšině. Matka Markéta Trojaková je učitelkou češtiny a polštiny na střední škole, otec Jan Trojak byl výtvarníkem. Rodina Trojakovy babičky pochází z rakouského Štýrska. Na počátku 20. století přišel Trojakův praděd Lorenz Arzberger do Slezska, kde byl do obce Morávka přidělen jako lesní adjunkt. Rodina už v Beskydech zůstala. Bogdan se svou mladší sestrou Jolantou vyrůstal ve Vendryni⁶ na úpatí Těšínských Beskyd pod Čantoryjí, slezskou obdobou Blaníku. Doma se mluvilo nářečím, slezským dialektem – svou mateřštinu dnes Trojak hrdě předává svým dětem. Chodil do polské základní školy a na Gymnázium s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně.

K poezii se dostává už v období svého dětství. Domácí knihovna obsahovala hlavně sbírky polských a českých autorů (např. Gałczyński, Słowacki, Mickiewicz, Krasicki, Holan, Orten, Mikulášek...). Jak sám přiznává, jako malého chlapce jej nejvíce ovlivnila kniha „*Alenka v říši divů*“ Lewise Carolla. Zamiloval si její dětský způsob myšlení, ale i obrázky v knize, jež ladily s jeho vlastními představami o říši divů. Bogdanova Alenka mluvila česky i polsky. Počátky Trojakovy tvorby, jak sám uvedl, byly ovlivněny polskými literárními vzory. Snažil se je napodobovat, kopíroval jejich básně, poémy, počítal slabiky. Říká o sobě, že je to hlavní nosný pilíř celé jeho poezie. Takový sloup, jehož dřík je spleten z Mickiewiczů, Słowackých a Krasických. Z každé jeho básně vyčnívají růžky jejich bílých límců.⁷ Ovšem, jak dodává, už v dětství přečetl celé dílo Jiřího Ortena, kterého kopíroval, a nakonec přednesl o tomto autorovi v hodině českého jazyka referát. Ve škole také sepsal hru o českých básnících, ve které vystupovali

⁵ Hruška, Pavel. Nad poezií Pavla Zdražila, Bogdana Trojaka, Petra Maděry. Alternativa nova, 20. 03. 1997, roč. III, č. 7, s. 375

⁶ viz Příloha č. 1, s. I

⁷ Srov. Správcová, Božena v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Poezie je lechtivý šum prostoru. Tvar, 1998, č. 19, s. 8

Jiří Orten s Kamilem Bednářem a Ivanem Blatným. Netušil tehdy, že o několik let později převezme z rukou primátora Koukala na Staroměstském náměstí Ortenovu cenu za poezii.⁸ Mladého básníka obzvláště okouzly a inspirovaly verše na téma Beskyd Stanisława Goly.

Autor původem z polské rodiny píše zprvu polsky, pak česky. Jako středoškolák byl jedním z iniciátorů polsko-české literární skupiny *PaRaNoJa*, která uspořádala řadu happeningů a zinscenovala i několik divadelních představení, na kterých se Trojak autorsky i herecky podílel. Jeho první básnické pokusy vyšly v almanaších zmíněného studentského seskupení – „*Pierwszy almanach poezji gimnazjalnej grupy literackiej PaRaNoJa*“ (1992), „*Łaski bez, czyli Almanach poezji*“ (1993) a „*Budka psa Burka, czyli Almanach poezji i prozy*“ (1994). V rockovém klubu Vendryně se Trojak seznamuje s Vojtěchem Kučerou. Roku 1994 se účastní „*Literání harendy*“, navazuje kontakt také s Vitem Slívou a bratry Motýlovými, kteří vydávali časopis „*Modrý květ*“, následuje těsná spolupráce. Jako reakci na zánik „*Modrého květu*“ vydávají Trojak s Kučerou koncem roku 1995 první číslo literárního magazínu „*Weles*“. Trojak se stává šéfredaktorem, v pozadí stojí *Vendryňská Literárně-Estetická Společnost*, založená roku 1995 taktéž Trojakem a Kučerou. Roku 1995 též vzniká rukopisná sbírka „*Muzika*“, obsahující výhradně české básně. Ve stejném roce publikuje společně se sestrou Jolantou a s Vojtěchem Kučerou své básně a prózy ve sborníku „*Utržená mince*“. Verši přispěl do almanachu „*Přetržená nit*“ (Obratník, 1996), „*Vánoční almanach*“ (Weles, 1996), „*Almanach Welesu*“ (Weles, 1997) a později do almanachu „*Cestou*“ (Weles, 2003). Bogdan Trojak studoval roku 1997 Právnickou fakultu MU v Brně a vystudoval žurnalistiku na UP v Olomouci. Poezii či drobné prózy publikoval v časopisech – „*Modrý květ*“, „*Weles*“, „*Zwrot*“, „*Alternativa nova*“, „*Obratník*“, později v „*Pandoře*“ a v současnosti v „*Hostu*“. Trojak je zastoupen také v několika antologiích současné poezie, např. „*Ryby katedrál*“ (2001)⁹ a „*Co si myslí andělíček*“ (2004)¹⁰.

Ve 2. ročníku mezinárodní básnické soutěže v českém a polském jazyce „*O Skrzydło Ikara – O Ikarovo křídlo*“ 7. listopadu 1997 získal Trojak cenu za dílo psané v českém jazyce. Při veřejném čtení prací se prezentoval jak svými básněmi v češtině, tak

⁸ Srov. „Story“, Martin, Josef v rozhovoru s „Bohdanem Čtverákem“. Twardowski je vlastně Děžinski... Host, 1998, č. 10, s. 86

⁹ *Ryby katedrál* – antologie české poezie 20. století v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, edičně připravil a uspořádal Odillo Stradičský ze Strdic. Brno, Petrov, 2001

¹⁰ *Co si myslí andělíček* – antologii uspořádali Ivan Petlan a Tomáš Lotocký. Větrné mlýny, Brno, 2004

s ohledem na polské publikum i v polštině. Nejmladší polské básníky také překládal. Některé z nich měl možnost poznat osobně, např. když byla v Praze roku 1997 křtěna antologie mladé polské poezie „*Bílé propasti*“, na jejíž přípravě se sám spolupodílel. Nejvíce se zde spřátelil s básníkem Grzegorzem Wróblewským, jehož sbírku připravil k vydání. Z českých autorů čte rád Víta Slívu, Roberta Fajkuse, Martina J. Stöhra, Petra Maděru, Pavla Kolmačku, ale i Petra Hrušku a Petra Hrbáče. Sám Trojak o sobě říká, že je věřící bez církevní instituce. Na venkově žil od malička, sám se pasuje na ruralistu. Ve venkovské krajině se proto odehrává naprostá většina jeho básní.¹¹

Pro Bogdana Trojaka bylo určující setkání s Ivanem Motýlem, Petrem Motýlem a Vojtěchem Kučerou, s nímž začal studovat v Brně, ale oba měli i nadále silné vazby na sever, vzpomínky na léta prožitá v přítomní frýdeckých a hlučinských hospod. Bratři Motýlové pořádali v Ostravě „*Literární harendy*“ a vydávali časopis „*Modrý květ*“, což byl pro Bogdana Trojaka první průnik do světa české literatury. Další událostí bylo setkání s uhrančivým Vitem Slívou, a také to, že s V. Kučerou začali vydávat časopis „*Weles*“. Ludvík Kundera označil Trojakovu stolní společnost termínem „*Slezská škola básnická*“¹², jindy je také tato básnická skupina sdružující se okolo Víta Slívy nazývána „*Královopolský okruh*“¹³. B. Trojak spolupracoval také s redakcí brněnského nakladatelství Host, stál u zrodu kulturního měsíčníku *Neon* (byl krátký čas jeho šéfredaktorem) a internetového časopisu *Lumír* (již neexistujícího).

Léta 1995 – 1998 prožíval B. Trojak velmi euforicky. Stýkal se se svými vrstevníky, kteří publikovali ve vendryňském Welesu nebo zde jezdili z různých koutů republiky. Byli po dlouhé době první generací, která mohla do literatury vstoupit svobodně, přirozeně a mohla vydávat knížky ve věku, který debutům náleží. Trojakovi přátelé přijížděli z Moravy i z Čech. Ze severu Čech to byli Milan Děžinský a Radek Fridrich, z Prahy Petr Maděra, z Moravy Martin Plasta – Stöhr, Tomáš Fotr – Reichel a Petr Bítofský – Čichoň. „*Každou středu jsme seděli do osmi hodin ranních v obskurním nonstopu a někdy pokračovali i dál až do dalšího večera a zase do rána a hodiny a hodiny*

¹¹ Srov., Správcová, Božena v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Poezie je lechtivý šum prostoru. Tvar, 1998, č. 19, s. 8

¹² Srov. Kočík, René v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Osamocený internaut uprostřed přírody. [online] Týdeník Rozhlas, 3. 12. 2001, č. 50, s. 3. Dostupno z: <http://www.radioservis-as.cz/archiv01/5001/50titul.htm>, [cit. 13. 2. 2010]

¹³ Blažejovská, Alena v rozhovoru se Slívou, Vitem. Nevychylovat se ze svého těžiště. [online] Internetový portál www.czechlit.cz, publ. 17. 04. 2009. Dostupno z: <http://www.czechlit.cz/aktuality/1545-nevychylovat-se-ze-sveho-teziste/>, [cit. 13. 2. 2010]

rozebírali třeba jen jeden jediný verš, hádali se o Holana nebo Halase...Pořádali jsme tehdy bezstarostné spanilé jízdy na Šumavu nebo do Děčína a vůbec jsme se hodně stýkali.“¹⁴ S výrazným autorem 90. let Petrem Borkovcem se však zmínění básníci nestýkali. Mezi autory nefungovalo jakési vymezování se vůči starším. Jejich básnickým guru byl Vít Slíva, generačně starší. „Když ve tři hodiny ráno u Svatého Václava pronesl nějakou gnómu o poezii, tak se nikdo neodvážil ani ceknout, i kdyby si myslel něco jiného. Vít měl obrovskou autoritu a respekt a určitě oprávněně, protože nás mnoha věcem naučil. Kdybych ho nepotkal, tak bych asi psal jinak. Možná jsme se sešli právě proto, že jsme řadu věcí cítili podobně. Jinak jsme měli určitě hodně z Holana, možná někteří z Reynka a Skácela. Spojovala nás hlavně určitá nesmiřitelnost, víra ve slovo, v to, že poezie je obrovskou hodnotou, které má smysl se oddat...A ještě něco: přísahali jsme tehdy na obrazotvornost. Věřil jsem, že do české poezie vnáším originální básnický jazyk bohatý na novátorskou metaforiku.“¹⁵

Autorova první sbírka vznikla v době, kdy „jsem zbožňoval Skácela a drobnou, ale uplakanou, místy až ufnukanou poezii. Potloukal jsem se podzimním Brnem a fňukal: V restauraci Monte Bú / o pivě a o chlebu / pomaloučku upíjím / bledou melancholii...“¹⁶ Trojakovu prvotinu „Kuním štětcem“ vydal v r. 1996 brněnský Host. Trojak spolu s Renatou Putzlacherovou, Miroslavem Zelinským a Liborem Martinkem připravili v r. 1997 již zmíněnou českou antologii současné polské poezie „Bílé propasti“ (Brno – Vendryně, Host – Weles). S Renatou Putzlacherovou se spolupodílel na česko-polské „instruktážní hudebně-poetické revui ,Genius loci / geniusz loce? / Slezska““, uvedené v rámci literárně – hudební kavárny Avion, která se snaží vzkřísit genia loci starého, zmizelého Těšína. Tato revue byla napsána „pro Čechy a Moravany, kteří často vůbec nechápou spleť historii a současné problémy těšínského Slezska.“¹⁷ V Čechách a na Moravě se po dlouhé době začalo mluvit o geniu loci Slezska, o jeho magické atmosféře, na čemž má velké zásluhy básník Bogdan Trojak, který je zároveň autorem bítovské přednášky, zabývající se právě touto otázkou. Za připomenutí stojí večer s názvem „Malé vlasti Renaty, Jerzego, Petra a Bogdana“, uvedený v rámci II. Festivalu

¹⁴ Balaščík, Miroslav v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Poezie i přirozené zemědělství souvisejí s citlivostí vůči světu kolem... Host, 2006, č. 8, s. 6

¹⁵ Tamtéž, s. 6 – 7

¹⁶ Správcová, Božena v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem Poezie je lechtivý šum prostoru. Tvar, 12. 11. 1998, roč. 19, s. 8 – 9

¹⁷ Putzlacherová – Buchtová, Renata. Café AVION, kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry). [online] Dostupno z: www.putzlacher.net/proza/artikuly/cafeavion.doc, s. 20, [cit. 13. 02. 2010]

moravskoslezských divadel v Těšínském divadle. „*Jsem lokální vlastenec. Bez toho bych jen stěží mohl být kosmopolitou. Člověk by měl znát svůj kraj, měl by cítit svoje kořeny. Jen tak může obohatit své přátele odjinud.*“¹⁸ Dle Zarka lokální vlastenectví a kosmopolitismus můžeme chápat jako provokaci Trojakova pokolení, která hlasitě připomíná, že mladí básníci chtějí promluvit vlastním hlasem a ke generaci svých otců se staví s nedůvěrou a despektem.¹⁹

Jemné dotyky krajiny, lásky a tajemství provázejí verše a básnické prózy druhé sbírky „*Pan Twardowski*“, kterou vydává opět nakladatelství Host r. 1998. K ústředním tématům zde patří žena, tajemství, noční pochybnosti, ale také pokušení – proto je zde „*Pan Twardowski*“ (polský Faust) – soupeř d'áblův, proto se zde objevuje Gutský Daidalos – soupeř bohů – člověk toužící po křídlech. Nedořečené verše, snovost, tajemství a nové obrazy mladého básníka zaujaly širší veřejnost. Za sbírku „*Pan Twardowski*“ získal roku 1998 cenu Jiřího Ortena. Trojakovi bylo 23 let. „*Ortenova cena pro mě znamenala hodně. Především proto, že je to cena pojmenovaná podle Jiřího Ortena, autora, jehož si nesmírně vážím. To zavazuje. Díky tomuto ocenění jsem se seznámil s mnoha pozoruhodnými lidmi a v neposlední řadě jsem získal řadu nových čtenářů. Vystalo však jedno nebezpečí – mladý člověk – laureát je touto cenou oficiálně schválen a najednou není kam se schovat. Má pocit, že jsou na něj kladeny vyšší nároky, že nesmí zklamat. To se může negativně projevit v jeho tvorbě.*“²⁰

Po většinu roku 1999 působil Trojak jako šéfredaktor brněnského časopisu „*Neon*“. „*Do Neonu jsem vkládal velké naděje. Nikdy by mě nenapadlo, že budu v redakci fungovat pouhý půlrok. Na začátku jsme se na podstatných věcech s vydavatelem Martinem Pluháčkem shodli. Naše představy se však časem začaly rozcházet. Martin prosazoval bulvárnější koncepci, a toto pojetí kulturního měsíčníku mi bylo cizí. Dohodli jsme se proto na mém odchodu.*“²¹ Po odchodu z postu šéfredaktora kulturního měsíčníku „*Neon*“ v závěru r. 1999 se B. Trojak věnoval podnikání ve svém rodišti v Českém Těšíně. Oblast literatury však neopustil a připravoval řadu projektů,

¹⁸ Kočík, René v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Osamocený internaut uprostřed přírody. [online] Týdeník Rozhlas, 3. 12. 2001, č. 50, s. 3. Dostupno z: <http://www.radioservis-as.cz/archiv01/5001/50titul.htm>,

¹⁹ Zarek, Józef. Cieszyn – Brno. O dwu punktach odniesienia młodszych polskich autorów z Zaolzia. [online] Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/zarek.doc, s. 2, [cit. 13. 02. 2010]

²⁰ Kočík, René v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Bogdan Trojak: Osamocený internaut uprostřed přírody. [online] Týdeník Rozhlas, 3. 12. 2001, č. 50, s. 3. Dostupno z: <http://www.radioservis-as.cz/archiv01/5001/50titul.htm>, [cit. 12. 02. 2010]

²¹ Cekota, Petr v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Internet šetří naše lesy. Tvar, 4. 5. 2000, roč. 9, s. 8 – 9

s využitím nových komunikačních technologií. Se svým přítelem Petrem Stančíkem začal připravovat manifest nového uměleckého směru, který se jmenuje „Dodekadence“. Název se odvíjí od myšlenky, že dokončí to, co nestihli dekadenti před sto lety. Jedním z hlavních bodů manifestu bylo právě využití internetu pro literaturu. Očekávali přesun velké části umění právě na internet a připravili několik projektů – internetovou verzi poetického magazínu Weles, projekt virtuálního nakladatelství a knihkupectví –, aby se málonákladové sbírky dostaly k většímu okruhu čtenářů. „*A pokud jde o Weles, právě internet může šířit slávu Těšínského knížectví a severní Moravy všude ve světě. Ke svému původu a kraji se budu vždy hlásit*“, řekl v rozhovoru pro časopis Tvar B. Trojak.²²

K běžným aktivitám Trojakovým se řadily také účasti na několika čteních např. v Těšínském divadle, na Slezské univerzitě ve Vratislavi, v pražském PEN Clubu; přednášky na univerzitě Mikuláše Koperníka v Toruni, na české ambasádě v Tallinnu, na Biskupském gymnáziu v Brně; prezentace Welesu na ostravském Librexu; účast na básnických festivalech v polské Toruni. Je autorem zajímavých článků, přednášek i rozhovorů, odkrývajících historii, významné osobnosti či místa, která jsou básníkovi blízká:

Moje bytí čili ranní vrávorání

V Bruncvíkově kotli

Prstochodec z Kunštátu

Rodný dům Ondry Lysohorského ve Frýdku

Proslov k 100. výročí narození Františka Halase (Kunštát, 2001)

Genius loci Slezska (přednáška Bítov, 1998)

Kamenný most (Sborník za záchranu Karlova mostu, 2001)

Stavitelé lidských věží (Neon, 1999)

Stavba a obrazotvornost (Neon, 1999)

Rozhovor s Wiesławou Szymborskou (Právo, 2001)

Hrušky na vrbě (přednáška, Centrum Franze Kafky 2001)

Starobylý vendryňský zvon (s Jolou Trojak, Weles, č. IV)

Vykopej si zvon! (Weles, 2000)

²² Tamtéž, s. 8 – 9

O sobě Bogdan Trojak prohlásil, že je přesvědčený dodekadent, představený Tajného řádu sachsenberských rytířů a přívrženec restaurace těšínského knížectví.²³ S Těšínským knížectvím byl úzce spojen projekt *Welesu*. Byla to prvotní idea básníka připoutaného svými kořeny ke kraji. Trojakovo zakořenění v tomto kraji proniklo do jeho díla, jež je ovlivněno kulturní dvojdomostí zdejšího pohraničí, nádhernou přírodou i železárenským průmyslem, stejně jako *geniem loci* tohoto místa.

1. 2. *Současná léta na Jižní Moravě*

V roce 2001 se Trojak přestěhoval do Vyškova u Brna. V témže roce vydávají brněnská nakladatelství *Host* a *Větrné mlýny* Trojakovu třetí knihu básní a pohádek „*Jezernice*“ s podtitulem *Básně a pohádky*. Tvrdí se, že třetí kniha bývá prubířským kamenem autora talentu. U Trojaka není pochyb, že touto zkouškou prošel bez obtíží. Rozhlasový pořad ze sbírek „*Pan Twardowski*“ a „*Jezernice*“ uvedl v r. 2002 ČRO 3 – Vltava.

V současnosti žije Trojak s manželkou Lenkou v Bořeticích na Jižní Moravě²⁴. Vychovávají spolu dceru Justýnu a staršího syna Kajetána. Vlastnit vinohrad a vinný sklep byl Trojakův dávný sen. O víně a Jižní Moravě básnil, už když psal sbírku „*Kuním štětcem*“, což dokládá báseň „*Jižní Morava*“. „*Rakvický kostelík / tichounce ševelí / šeptáním Pater noster. // Ó pane, dej, / ať moje duše jednou sroste / s vínem o chuti kyselé.*“²⁵ Navázal tak na vinaření svých štyrských předků. Trojak sice vyměnil krajinu, ale sám podotýká, že „*křemennost Slezska... se z mých veršů nikdy zcela nevytratí*“²⁶. Autor se považuje „*za slezského patriota i milovníka moravské historie*“²⁷. Přestože je polské národnosti, čeština je mu neobyčejně lyrickým jazykem jako stvořeným pro básníky. Slezsko je pro něj specifickým, fascinujícím regionem. Sám se cítí „*nositelem slezské mentality*“²⁸ a svou mateřštinu – slezský dialekt – předává svým dětem.

²³ Srov., osobní stránky Bogdana Trojaka www.trojak.silesnet.com, [online] Biografie. Dostupno z: <http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=biografie>, [cit. 11. 02. 2010]

²⁴ viz Příloha č. 1, s. II

²⁵ Trojak, Bogdan. b. Jižní Morava. In. sb.: *Kuním štětcem*. Host, Brno, 1996, s. 14

²⁶ Motýl, Ivan v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Víno je lepší než minerálka. Týden, 13. 6. 2005, č. 24, s. 32

²⁷ Tamtéž, s. 31

²⁸ Tamtéž, s. 34

V předtuše smrti svého milovaného otce píše Trojak další sbírku básní „*Strýc Kaich se žení*“ s podtitulem *Memorabilie a komorní horory*, již vydalo nakladatelství Petrov r. 2004. Účastní se rovněž literárních čtení, o čemž svědčí akce „*Báseň mého srdce*“ v pražském domě U Zelené žáby, s básníkem Petrem Hruškou (2004). Na internetových stránkách <http://www.trojak.silesnet.com/> najdeme texty z jeho sbírek, básníkovy juvenilie, články, překlady.

Trojakovy první básnické knihy a dosud nepublikovanou skladbu „*Otto Lilienthal*“ z r. 2004 shrnuje kniha „*Kumštikabinet*“ vydaná v roce 2005 v nakladatelství Host. Doslov k této knize napsal Jan Štolba. Jan Suk k tomuto doslovu dodává: „*S jakousi až kafkovskou přesnou popisností v něm zachycuje Štolba Trojakovu básnickou pouť, kterou vnímá v podobě návratu k mýtu a mýtičnosti, ke vzkříšení věcí a dějů tohoto světa skrze hlubinnou průzračnost a ryzost spíš prožitků než poznatků, spíš předtuch než jistot.*“²⁹

V roce 2005 obdržel B. Trojak cenu *Magnesia Litera* v kategorii poezie za sbírku „*Strýc Kaich se žení*“. Jak sám autor uvedl, s tímto oceněním vůbec nepočítal; cenu přál básniřce Viole Fischerové. Poezie podle něj souvisí s obrovskou citlivostí vůči světu kolem. Jeho sbírky vycházejí z náboženské zkušenosti, z jakéhosi panteismu, z tvořivé síly, z Boha obsaženého v půdě a v rostlinách. Básníci podle Trojaka většinou nepřicházejí o citlivost, kterou v sobě nosí, ale spíš někdy nemají energii ji zpracovat a předat. A to je zřejmě i důvodem Trojakova odmlčení. Těsně po obdržení ceny *Magnesia Litera* se stáhnul do ústraní, aby se mohl věnovat rodině a pěstování vína.

Žije v Bořeticích na Břeclavsku „*ve Svobodné republice Kraví hora na jihu Moravy*“, která, jak podotýká Ivan Motýl, „*je svou vinařskou autonomií podobná slivovicovému Valašskému království Bolka Polívky.*“³⁰ Jižní Morava je Trojakovi oázou venkovského života, protože má živý vztah k tradici, víno tam lidi spojuje. „*V poslední době se vůbec tak nějak zabývám archetypálními věcmi, to víno, chodím na ryby, začal jsem se věnovat výrobě sýrů...*“³¹ Trojakův vinný sklep uzavírá zmenšenina kněžiště z románské rotundy, která stojí v Těšíně. Tento fakt Trojak osvětluje: „*V Těšíně jsem se*

²⁹ Suk, Jan. Prostor domovského mýtu v poezii Bogdana Trojaka. Host, 2005, roč. 21, č. 6, Brno, s. 9

³⁰ Motýl, Ivan v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Víno je lepší než minerálka. Týden, 13. 06. 2005, č. 24, s. 31

³¹ Faltýnek, Vilém v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Vinař Bogdan Trojak – básník a prozaik. [online] Český rozhlas 7 Rádio Praha. Knihovnička radia Praha, 4. 9. 2005. Dostupno z: <http://www.radio.cz/cz/clanek/70308>, [cit. 11. 02. 2010]

narodil, místní rotunda, mimochodem nejstarší stojící kamenná stavba na území dnešního Polska, patří k mým nejranějším dětským vzpomínkám. Proto je apsida tady. Moravanům zase připomíná Znojenskou svatou Kateřinu nebo Mikulčice. A tak je to dobře.“³²

U příležitosti koštu vín Trojak pořádal literární akci „*Sklepní Trojčení*“, věnovanou Janu Skácelovi. „*V Bořeticích se v souvislosti s literaturou nedělalo donedávna nic, ale já a moje žena Lenka jsme se rozhodli, že kromě tradičních degustací a vinných přehlídek, které se v Bořeticích konají, budeme organizovat v našem vinném sklepě dvakrát, třikrát, čtyřikrát do roka setkání místních vinařů s představiteli našeho kulturního života, s umělci, především tedy spisovateli. A nedávno se nám podařilo připravit spolu s Josefem Somrem a Hanou Kofránkovou z Českého rozhlasu pořad věnovaný Janu Skácelovi, přizpůsobili ho tomu sklepnímu prostředí a ten pořad byl spojen s degustací. Já si myslím, že víno by mělo vždycky vystupovat v určitém kontextu, že samo o sobě je sice krásné, ale z mého hlediska to nestačí. Že je potřeba vždycky tu ochutnávku nějak zakomponovat. Vydáme se na cestu pestré dramaturgie.*“³³ V jiném rozhovoru pro časopis Host, který byl otištěn o rok později, B. Trojak prozrazuje, že jedna z degustací byla zároveň setkáním s Faustem: „*Nedávno to byla degustace spojená s čtením Goethova Urfausta. Určitě znáte scénu odehrávající se v Auerbachově sklepě v Lipsku, kam přichází Mefisto s Faustem. Znovu jsem ji přeložil a Fausta si u mě ve sklepě zahrál Josef Somr a Mefista Vladimír Čech. Zapojil jsem i místní ochotníky a básníka Odilla Stradického. Režii měl ‚vltavský‘ režisér Dimitrij Dudík.*“³⁴

V roce 2007 B. Trojak dokončil novou knihu povídek „*Brněnské metro*“, vydanou opět nakladatelstvím Host. Po vydání knihy bylo avizováno, že její autor hodlá vstoupit na pole prozaické tvorby. Je možné konstatovat, že se mu to povedlo se ctí a grácií.

Trojak se spolu s Richardem Stávkem, Ottou Ševčíkem, Markem a Petrem Korábovými řadí ke skupině mladých vinařů z Hanáckého Slovácka, kteří si říkají „*Autentisté*“ – spojuje je stejná regionální příslušnost, snaha připravovat vína podle tvarosloví příznačného pro Hanácké Slovácko a hlubší zájem o starou vinařskou krajinu,

³² Motýl, Ivan v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Víno je lepší než minerálka. Týden, 13. 06. 2005, č. 24, s. 33

³³ Faltýnek, Vilém v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Vinař Bogdan Trojak – básník a prozaik. [online] Český rozhlas 7 Rádio Praha. Knihovnička radia Praha, publ. 4. 9. 2005. Dostupno z: <http://www.radio.cz/cz/clanek/70308>, [cit. 11. 02. 2010]

³⁴ Balaštík, Miroslav v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Poezie i přirozené zemědělství souvisejí s citlivostí vůči světu kolem..., Host, 2006, č. 8, s. 6

kteřou svými vinohrady dotvářejí.³⁵ Se svými přáteli založil Trojak také projekt Autentisté a internetový portál www.veltlin.cz, ten propaguje věrohodná vína z bývalých rakousko-uherských regionů, bez chemických postřiků. Trojak holduje biovínu, protože moderní technologie podle něj stírají charakter místa původu.

Víno³⁶ se stalo Trojakovou literární inspirací, uplatňuje ji v textech psaných pro časopis Host. Nejprve psal nepravidelně krátké sloupčky v rubrice *Na špatné adrese*, později každým měsícem esej na poslední straně Hostu. Dle Ludvíka Kundery je zřejmě Trojak prvním literátem, který révu sám pěstuje. „*Jako napsal Mahen Rybářskou knížku, já chci napsat Vinařskou knížku. Do konce roku bych ji měl zkompletovat.*“³⁷ Kniha bude složena z esejů z Hosta a článků z jiných časopisů. Další knížečku o víně a Moravě dokončuje s výtvarníkem Milanem Magnim, který také víno sám vyrábí. Dnes pětatřicetiletému „*slováckému Slezanovi*“ Bogdanu Trojakovi je víno nejen médiem, ale zároveň ho přivádí k pochopení, jak důležité je setrvat delší čas na jednom místě. O tom, že víno je spojené s poezií, vypovídá též almanach básní o mělnických vínech, jež B. Trojak před nedávnem sestavil. Brněnští nakladatelé a pořadatelé „*Měsíce autorského čtení*“ *Větrné Mlýny*, inspirováni festivalem ve Slovinsku, zorganizovali ve dnech 24. – 27. září 2009 podobný festival ve Valticích – první ročník festivalu „*Dny poezie a vína*“ za účasti vinařů, muzikantů a hlavně básníků ze všech států Evropské Unie.³⁸

Trojak rád na svých cestách míří k severu, kde leží Těšín a Vendryně. Rodným místům věnoval verše svého nejnovějšího „*Těšínského lamenta*“ – vchází do svého města naslouchá zpěvům své „*dávné nevěsty*“ a zároveň se ospravedlňuje „*koníček sivý / ukázal divy. / Přepřel moře, / nesmočil hřívy...*“.³⁹ Verše byly otištěny v únorových

³⁵ „*Překotný přechod od tradičního vinohradnictví k moderním postupům často vymazal ... krajská vinařská specifika. A nejde jenom o nepřiměřenou aplikaci nejrůznějších látek ‚vylepšující‘ vína. Výsledný sloh vína ovlivňuje i opouštění starých, svažitých viničních tratí, které jsou nahrazovány rovinatějšími polohami, kde se réva nikdy nepěstovala. Důsledkem jsou ... také zarůstající, neutěšená úbočí, jejichž vinohrady po celá staletí dotvářely genia loci jihomoravské krajiny...*Hlavním cílem Autentistů je víno, v němž se co nejjímavěji odráží duch Hanáckého Slovácka zachycený osobitou rukou vnímavého vinaře.“ Internetové stránky www.veltlin.cz. Autentisté, kategorie: O vinařích, publ. 25. 07. 2009. Dostupno z [www: http://www.veltlin.cz/showart.aspx?ArtID=45](http://www.veltlin.cz/showart.aspx?ArtID=45), [cit. 11. 02. 2009]

³⁶ viz Příloha č. 1, s. III

³⁷ Soukupová, Jana v rozhovoru s Bogdanem Trojakem. Na víno v Brně? Nikdy a nikam, říká Bogdan Trojak, vinař a básník. [online] Zpravodajský portál www.idnes.cz, publ. 3. 08. 2009. Dostupno z: http://zpravy.idnes.cz/na-vino-v-brne-nikdy-a-nikam-rika-bogdan-trojak-vinar-a-basnik-qli-/brno.asp?c=A090731_1232973_brno_dmk, [cit. 11. 02. 2010]

³⁸ Srov. tamtéž. Dostupno z: http://zpravy.idnes.cz/na-vino-v-brne-nikdy-a-nikam-rika-bogdan-trojak-vinar-a-basnik-qli-/brno.asp?c=A090731_1232973_brno_dmk, [cit. 11. 02. 2010]

³⁹ Trojak, Bogdan. Těšínské lamento. In.: Těšínské listy, rubrika Těšín – Cieszyn – Teschen – očima umělců, 5. 2. 2010, roč. IV, č. 1, s. 20

„*Těšínských listech*“ a téhož měsíce roku 2010 Trojak prozradil, že nově připravuje knížku pro děti (a jejich rodiče) a budou to samé básně o jídle a pití.⁴⁰

⁴⁰ Trojak, Bogdan. Příspěvek v diskuzi na webu www.cuketka.cz, <http://www.cuketka.cz/?p=3610>, [cit. 22. 2. 2010]

2. Genius loci Slezska

Stejně jako téma „*genia loci*“ přivedlo Norberga Schulze ve stejnojmenné knize ke snaze vystihnout povahu prostředí, taktéž se pokusil B. Trojak nalézt „*genia loci*“ svého rodného kraje. V Schulzově knize je uvedeno, že náš svět se skládá nejen z konkrétních fenoménů, ale nepochybně zde patří také naše pocity. Zatímco „místa“, Schulzem označená jakožto kvalitativní totality komplexní povahy, nelze popsat pomocí vědeckých pojmů, poezie je dokáže upřesňovat. Básníci vyjadřují skutečné obrazy každodenního světa svými verši, a tím nás přivádějí ke konkrétnostem. „Místa“ pak znamenají více než pouhou polohu.

Příroda je rozlehlou všeobsahující totalitou se zvláštní „identitou“ vyplývající z místních podmínek. „*Ochraňovat a uchovávat genia loci ve skutečnosti znamená konkretizovat jeho podstatu ve stále novém historickém kontextu*“⁴¹. Problematika míst získává na své závažnosti v důsledku víry moderního člověka, že ho technika a věda osvobodí od závislosti na místech. Tato iluze se naopak stala hrozbou v důsledku znečištění prostředí. Pokud je člověk zakotven v určitém prostoru, je zároveň vystaven charakteru tohoto prostoru – do tohoto procesu jsou dle Schulze zapojeny dvě psychické funkce, jež označuje jako „*orientaci*“ a „*identifikaci*“. Schulz vysvětluje důležitost obou funkcí: „*Aby člověk našel oporu pro svou existenci, musí být schopen se orientovat, musí vědět, kde je. Ale také se musí identifikovat se svým prostředím, tj. musí vědět, jaké je určité místo... Je bezpochyby možné orientovat se v nějakém místě, aniž bychom se s ním identifikovali; člověk tudy prochází, aniž by se zde cítil doma*“, ale zároveň „*cítit se někde doma a přitom se dobře nevyznat v prostorové struktuře místa... Opravdu patřit k nějakému místu však předpokládá, že jsou plně rozvinuty obě psychické funkce*.“⁴² Schulz kritizuje dnešní společnost, která se soustřeďuje na praktičnost orientace, avšak identifikaci ponechává na okraji, což vede k poznatku, že pravé bydlení nahrazuje pocit odcizení. Autor klade důraz na hlubší „*identifikaci*“ – spřátelení se s určitým prostředím. „*Předmětem identifikace jsou konkrétní vlastnosti prostředí a vztah člověka k nim se obvykle vyvíjí již během dětství*.“⁴³ Schémata pro identifikaci, ale zároveň pro orientaci musí být dle autora vybaven od dětství každý člověk, protože „*jsou základními stránkami*

⁴¹ Schulz, Christian, Norberg. *Genius loci, k fenomenologii architektury*. Odeon, Praha, 1994, s. 18

⁴² Tamtéž, s. 19 – 20

⁴³ Tamtéž, s. 21

bytí člověka ve světě. Zatímco identifikace je základnou pro pocit člověka, že někam přináleží, orientace je funkce, která mu umožňuje být homo viator, což je též součástí jeho přirozenosti.“⁴⁴

Člověk v touze dobývat svět, poznávat a být svobodný, zastával roli poutníka. Skutečná svoboda tkví také v tom, že někam patří. Umělecká díla pomáhají bydlet. „*Jen poezie ve všech podobách (tj. i jako umění života) naplňuje existenci člověka smyslem.*“⁴⁵

Velkým původním symbolem je dle Schulze cesta. Vztah mezi místem a cestou považuje autor za velmi závažný, neboť tvoří: „*základní dichotomii... můžeme ji označit jako napětí mezi centralizací a longitudinalitou. Zatímco centralizace symbolizuje potřebu přináležet nějakému místu, longitudinální pohyb vyjadřuje jistou otevřenost vůči světu, dynamismus, který může být jak fyzický, tak duchovní.*“⁴⁶ Identita prostředí se stává oporou identity člověka se sebou samým. Člověk je někde doma a žije tam v porozumění ke svému okolí.

Ludvík Kundera, dlouhodobě žijící na venkově v Kunštátě, podnícený vzpomínkou na dávném setkání básníků v Gorici roku 1969 (na jugoslávko-italských hranicích), jehož cílem bylo porovnat stav poezie ve střední Evropě, se rozhodl pronést na třetím Bítově řeč na téma shodné s tématem Trojakovým, jímž byl právě „*genius loci*“. Kundera se pokusil upřesnit tento výraz a zdůraznil, že člověk mimořádného tvůrčího nadání je podle něj vždy druhotný, protože za tím prvním významem musíme jít do římské mytologie, kde se dozvídáme, že je to ochranná tajemná síla, strážný duch, jenž se zpodobňuje jako bytost okřídlená. V souvislosti s tím, že je duchem určitého místa, Kundera zdůrazňuje paralelní myšlenky s tvrzením Schulzovým, že „*rozhodující je pocit neobyčejnosti, mimořádnosti určitého místa; mimořádný citový vztah k místu, identifikace s ním. Duch místa je prý častým tématem uměleckých děl, předpokládá nový pohled na kraj, město, ves, na stavení, budovu, ale třeba i pouhé zákoutí. Člověka to žene k věčnému popisu tohoto místa... a popis je-li nový, ozvláštněný – se přesmyká v poezii. Vzniká pocit, že tam a nejinam patří.*“⁴⁷ Kundera připomíná školu básnickou kolem Hosta v Brně, ale zároveň dodává: „*I ve Slezsku přilehlém k Polsku je škola. Ta vesnice se jmenuje Vendryně, ten časopis Weles a ti hoši jsou příjemně diví, jak se sluší, když je někomu málo přes dvacet let. Nic nevadí, že básně se někdy podobají ptákům s příliš těžkými vysílačkami na hrudi.*“⁴⁸

⁴⁴ Tamtéž, s. 21 – 22

⁴⁵ Tamtéž, s. 23

⁴⁶ Tamtéž, s. 211

⁴⁷ Kundera, Ludvík. Genius loci? Sborník Bítov '98. Brno, 1999, Petrov, s. 25

⁴⁸ Tamtéž, s. 26

V rozhovoru pro časopis „Tvar“ po bitovské přednášce Trojak dodává: „*Největší radost mi udělalo setkání s panem Ludvíkem Kunderou. Přesvědčil jsem se, jak dobře si mohou rozumět zralý literát s nezkušeným. Jeho a moje přednáška na téma genius loci v poezii následovaly hned po sobě. Byly v nich styčné body, přestože nás dělí 55 let života. Pro mě je to další signál, že jisté hodnoty nadále zůstávají hodnotami, že má cenu kvůli nim nezrazovat poezii.*“⁴⁹

Můžeme dodat, že oba – Trojak i Kundera – neukrývají důležitost mimořádného citového vztahu k místům a potřebu identifikovat se s nimi, což přináší nový pohled na nejrůznější místa, který často vede ke vzniku mozaiky poezie, za níž prosvítá nějaká konkrétnost. „*Škaredá krajina*“ severu Čech či Slezska, záliba vracet se do minulosti, vidět starý svět novými očima, fantazie, neměnnost trvalých hodnot, avšak také spjatost s Brnem, Kunštátem a bránou do Beskyd – Vendryní, jsou jim společné. Oba básníky zlákal putování krajinami a hledání „*genia loci*“, tajemného živlu rozesetého ve stovkách veršů.

Vystihnout konkrétní povahu slezského kraje se podařilo na své pouti mladému básníkovi Bogdanu Trojakovi, jenž neukrývá sepětí se Slezskem ani své polské kořeny. Rozhodl se proto vyrovnat s dosavadní literární tradicí českého Slezska, přiblížit atmosféru rodného – pro mnohé nehostinného a nepoetického kraje – poodhalit její básníky. Zrodil se neobyčejný esej na téma „*Genius loci Slezska*“, který B. Trojak přednesl na setkání spisovatelů na hradě Bítově r. 1998. Poté jej publikoval v časopise „*Weles*“ (č. 1/98) a periodiku „*Znad Olzy*“ (č. 2, 1999). Tomuto počínu však předcházelo u Trojaka založení studentského seskupení „*PaRaNoJa*“ a časopisu „*Weles*“ (jenž v pozměněné podobě vychází v Brně i dnes). Víceznačnost názvu magazínu sugeruje multikulturní orientaci časopisu, rovněž Trojakova pout' za „*geniem loci*“ Slezska je spjata s multikulturní úlohou krajiny. Obeznámený s dějinnými osudy Slezska a snad také inspirován knihou esejů H. Wanieka „*Opis podróży mistycznej z Oświęcimami do Zgorzelca 1257 – 1957*“ nebo knihou Františka Slámy „*Vlastenecké putování po Slezsku: Obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského i pruského Slezska*“⁵⁰ z roku 1886 se Trojak vydává na svou pout' po konkrétní železnici vlakem. Ponechává velký prostor fantazii a zapojuje se do rytmu myšlení o regionu v posledním desetiletí 20. století. V eseji s názvem „*V Bruncvíkově kotli*“ básník vyvozuje domněnku, že: „*V České*

⁴⁹ Správcová, Božena v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Poezie jako lechtivý šum prostoru. Tvar, č. 19, 12. 11. 1998, s. 9

⁵⁰ Více v části Weles, s. 84, pozn. 224

republice se totiž dodnes uplatňuje dělení poezie na českou a moravskou, na tu, která vzniká na území Čech nebo na území Moravy. V rámci prózy se s tímto rozdělením tak často nesetkáme. Je to asi proto, že poezie je přímo předurčena k tomu, aby byla sezdávána s *geniem loci*, kde vzniká, je tímto *géníem* často přímo prostupována. Poezie, ač éterická, by měla vždy vyrůstat ze syrové hroudy, bez této hmatatelné mazlavé podstaty se jaksi její přesvědčivost a autentičnost vytrácí, její účín se rozplývá.“⁵¹ Józef Zarek z obsahu těchto slov vyvodil, že je třeba povšimnout si, že „*zmíněný genius loci se těsně váže s odlišením menších oblastí – české a moravské*“. A že „*esoteričnost není myslitelná bez rukou od hlíny*.“⁵² Je pravdou, že Trojak v současnosti žije se svou rodinou na Moravě „...slezská etapa...zůstala pro mě navždy zásadní...vyměnil jsem krajinu, ale na poezii se to neproměnilo, protože touha po jihu už byla v mých prvních verších“, kdy Trojak sepisuje jako sedmnáctiletý sb. „*Kuním štětcem*“ a v ní obsaženou báseň „*Jižní Morava*“. A „*křemennost Slezska, ta už se z mých veršů nikdy zcela nevytratí*.“⁵³ Na Moravě Trojak nachází partnery k rozhovorům o poezii, našel zde podporu nestora moravských básníků L. Kundery. J. Zarek téma Moravy dále vysvětluje: „*Tato oblast vlivem absence jednoho dominujícího centra, rozdělením na subregiony a určitou provinčností zdá se být nejprvotnější, bližší svým starým tradicím, které zajímají mladé autory, přátelštější vůči tomu, co je lokální, a tedy i těšínskému Slezsku, které s ní hraničí*.“⁵⁴

V souladu se Schulzovým tvrzením se Trojak „*identifikuje*“ s rodnou Vendryní, jež se mu stala místem neobyčejným, spojeným s akcentací dávna. Mytologizace Vendryně se promítá do osoby Trojakova dědečka a tím se personifikuje. Postava dědy Kujawy představuje princip zasvěcení. Básník putuje v čase, ožívají toponyma⁵⁵, lidová etymologie⁵⁶, legendy. Stará místa zachycují kontinuitu paměti pomocí geografie, znakem starobylosti se stává jazyk – archaismy⁵⁷. Autor si vybudoval vlastní básnický vesmír,

⁵¹ Trojak, Bogdan. V Bruncvíkově kotli. [online] Dostupno z [www: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=estonsko](http://trojak.silesnet.com/index.php?text=estonsko), [cit. 23. 3. 2010]

⁵² Zarek, Józef. K otázce *genia loci* českého Slezska. In.: *Místa bez hranic. Studie a eseje o literatuře, umění a historii*. Málková, Iva. Malura, Jan. Votobia 2006, s. 157

⁵³ Motýl, Ivan v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Víno je lepší než minerálka. Týden, 13. 06. 2005, č. 24, s. 32

⁵⁴ Zarek, Józef. K otázce *genia loci* českého Slezska. In.: *Místa bez hranic. Studie a eseje o literatuře, umění a historii*. Málková, Iva. Malura, Jan. Votobia 2006, s. 157

⁵⁵ Čantoryje, Babí hora, Vružné, Kozinec, potok Vědry – s nimiž se setkáváme v oddíle Weles na stranách 83, 87 – 89; Girová, Modré hory, Ruprechtov – jež se promítly do samotného názvu básní či próz.

⁵⁶ Výklad názvu obce, jak jsme jej nastínili v části Weles, s. 83

⁵⁷ např. *hrázný dům, vrapy na tunikách...*

který má svou koherenci. Východiskem Trojakovy „orientace“ se stala hora Sléza⁵⁸, Vratislav⁵⁹ a Krakov⁶⁰. Své putování končí v beskydské Vendryni a jejím okolí – na hoře Čantoryji (místní replice Slézy) –, pod kterou sídlí původní goralský lid, uchovávající si v sobě esenci slezského regionu. Čantoryjí vede zároveň česko-polská hranice. „*Slezsko je rozděleno a neví si samo se sebou rady. Přirozeně se vyvíjelo snad jen historické Těšínsko, zvláště jeho východní část – málo přístupné Jablunkovsko, kde již po staletí sídlí svérázný horský lid.*“⁶¹

Patřit místu znamená dle Schulze rozvinutí obou psychických funkcí – „identifikace“ a „orientace“ –, jimiž má být vybaven každý člověk od dětství. Nástrojem k „orientaci“ a „identifikaci“ se stal Trojakovi mýtus (jde o básnickou mytizaci). „Orientace“ a „identifikace“ vyjadřují také přihlášení se ke kontinuitě prostředí – člověk se stává jeho dědicem. Poezie je pak uměním života, protože umělecká díla pomáhají „bydlet“. Autorův esej „*Genius loci Slezska*“ se stal metatextem básnickovy poetické tvorby. Trojak při svém putování dále postupuje přes Frýdek-Místek, Karvinou, Orlovou, Těšín a Vendryni až na horu Čantoryji, kde své vzpomínky za „*geniem loci*“ svého kraje končí. V průběhu pouti vzpomíná na básníky P. Motýla, I. Motýla, V. Slívu, J. Klimszu, ale také R. Putzlacherovou a písničkáře J. Nohavicu, duchovní rodiče „*Kavárny AVION, která není...*“

Trojak provází čtenáře místy, jež jsou zasvěcením do poetického tajemství jeho pouti. Navazují útržkovité vzpomínky na P. Motýla a V. Slívu.⁶² V *místeckém* panelovém bytě Ivana Motýla se Trojakovi Slezsko zabydluje přízraky a postavami z jeho veršů: „...za posledními domy Fifejd mihne se malý cikán Terkelt, v polích za Skřečoněm políbí tě Malgorzata ze dna krakovských kostelů, po třicátém pivu Vladivoj hasič štká v Místku u

⁵⁸ Slezsko obdrželo název od starého kultovního místa u Vratislavi – hory Slézy.

⁵⁹ Historické hlavní město rozlehlého kraje, v současnosti s novou skladbou obyvatel.

⁶⁰ S polským Krakovem je Vendryně spřízněná díky svému vendryňskému zvonu, který je dvojčetem zvonu Mariánského kostela v Krakově pod jménem Polzygmunt.

⁶¹ Trojak, Bogdan. *Genius loci Slezska*. Sborník Bítov '98, Petrov, Brno 1999, s. 17 – 18; taktéž In.: Weles 1/98, s. 40, též [online], dostupno z: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=genius_loci_slezska, [cit. 23. 3. 2010]

⁶² B. Trojak v eseji vzpomíná na P. Motýla, jenž se na rozdíl od Trojakova sepětí s přírodou a pradávnm vesnického života přiklání k industriálnímu okolí průmyslových závodů a stavenišť: „*jenž z posedů a těžních věží obhlíží kalová jezera a bažiny, z nichž trčí rezavá žebra topných těles a shnilé koruny stromů...*“; Trojak, Bogdan. *Genius loci Slezska*. Sborník Bítov '98. Petrov, Brno 1999, s. 18; taktéž In.: Weles 1/98, s. 41, též [online], dostupno z: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=genius_loci_slezska, [cit. 23. 3. 2010]; Dále Trojak vzpomíná taktéž na V. Slívu, jenž se se svými slezskými synky scházel „*U Hloušků*“ a přenášel na ně svou bohatě metaforickou poetiku; při pohledu na věž frýdeckého zámku se Trojakovi vybavuje Slívova báseň „*Zpěv kozlů*“, otištěná ve Welesu č. 1 (Zima 95/96).

*Antoníčka a jeho pláč probudí dívky až v Brušperku i ve Starých Hamrech. A nad vším, vztyčený Ivan, zamaskován v červený rubáš, z jateční věže tě pozoruje.*⁶³ Slezana udělal z Trojaka právě Ivan Motýl, poněvadž jeho bratr Petr Motýl už v té době bydlel ve Zbuzanech u Prahy a jen občas zavítal na literární čtení v Ostravě, Těšíně či Vendryni. Spolu pak vedli dlouhé debaty o ostravské atmosféře, o hutnických a havířských putykách, o opuštěných šachtách či zdejších nářečích. Při putování slezským severem se zastavuje Trojak v moravsko-slezském městě Frýdek-Místek: nejedná se pouze o místo, kde vycházel časopis „*Modrý květ*“, ale kde také stojí poutní chrám s frýdeckou Pannou Marií a v povzdálí se rýsuje štíhlá silueta Lysé hory. Zde pod Lysou horu také z rakouského Štýrska doputoval Trojakův praděd Lorenz Arzberger a ve vsi Morávka se stal hajným.

Ve své pouti projíždí dále básník Karvinou a Orlovou. Vzpomíná-li Trojak „*genia loci*“ havířského Karvinska, vybaví se mu okamžitě skladba „*Vidění Matky uhlí*“, těšínského režiséra a básníka Janusze Klimszi (1961, Frýdek Místek), která se Trojakovi jeví nejvýstižnějším obrazem zdejšího hornického kraje. Český čtenář se zde setkává s Klimszovou poezií, v níž se české Těšínsko prezentuje jako jeden velký tavící kotel národností a kultur. Bilingvní Klimsza píše poezii polsky i česky, a také překládá dramatické texty z polštiny do češtiny a naopak. Trojakovi se zjevuje Klimszův obraz Karvinska, jednou jako vilná dívka nabízející se guviřům ve sprchách, podruhé jako tlustá ženská s korunou z klobás a řepy, s lasicí zadušenou v šedivých lóknách, potřetí coby dítě přidřepělé v rákosí uprostřed uhelných kalů.⁶⁴ Trojak inspirován tímto obrazem Klimszova vidění popouští následně uzdu své fantazii. „*Kdykoli dnes projíždím kolem šachet na starou Orlovou, vidím i já svou Matku uhlí, jak jde z červené kolonie s košem, s rybou, s trilobitem v uchu, na orlovském rynku miji mého dědečka, ... už jenom pár domů stojí na orlovském náměstí, ... z dědečkova domu nezůstaly ani základy. A zatím v klášterní kolonii, ..., rodinná slavnost, gořolička, kvit, rojberka, a v každé tváři žila ze Slezska, jíl*

⁶³ Trojak, Bogdan. Genius loci Slezska. Sborník Bítov '98. Petrov, Brno 1999, s. 19; taktéž In.: Weles 1/98, s. 42, též [online], dostupno z: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=genius_loci_slezska, [cit. 23. 3. 2010]

⁶⁴ Srov. Klimsza, Janusz. b. Matka uhlí. In.: V srdci černého pavouka. ed. Kozelka, Milan. Olomouc, Votobia, 2000, s. 197 – 201

z haliče i rumělka z Moravy... A Matka uhlí tříletá, velice starostlivá, jde středem té slavnosti, vchází papírovou branou na haldu, kámen v dlani...“⁶⁵

Trojak při svém putování připomíná také „*genia loci*“ starého Těšína – bývalého sídelního města těšínských Piastovců. Těšínská předměstí s nádražím připadla r. 1920 Československu, historické centrum s románskou rotundou sv. Mikuláše připadlo Polsku. Právě v této rotundě z 11. století, v jejíchž zdech tlučí srdce těšínského Slezska, recitovali básně autoři z českého i polského Slezska, z Moravy i Čech. Těšínská rotunda se podobá znojenské sv. Kateřině. Ivan Motýl s Kazimírem Kaszperem připravovali v rotundě sv. Mikuláše literární setkání „*Kámen nebo slovo – Kamień albo słowo*“. Po třech ročnících pak tato akce pokračovala na moravské straně v hradbách hukvaldského hradu. „*O Těšíně by se dalo hovořit velmi dlouho*“, tvrdí Trojak a uzavírá: „*Jaké je vlastně město básníků, pašeráků vodky a tiskáren? Musím zmínit alespoň básničku Renatu Putzlacherovou, která se ve své literární a hudební kavárně Avion snaží vzkřísit ‚genia loci‘ starého, zmizelého Těšína. Pomáhá jí při tom Těšíňák Jarek Nohavia a další místní literáti, malíři a herci. Projekt Kavárna Avion podle mě přerůstá hranice regionu a dává Těšínu to, co mnohdy postrádají i velká kulturní centra.*“⁶⁶ Nedaleko Těšína se nachází město Třinec. V neopakovatelném mikroklimatu zdejšího hutního komplexu – Třineckých železáren – se hovoří zvláštním železářským argotem, který ovlivňuje nářečí mezi obyvateli z širého okolí, neboť většina z nich dojíždí do hutí za prací. S motivy zdejších Třineckých železáren se setkáváme v poezii P. Kubisze, ale i P. Motýla, L. Krečmera. Za Třincem začíná horský kraj bez průmyslu, ty pravé těšínské Beskydy, a beskydští horalé se nezřídka stávají v poezii zdejších autorů mytickými postavami.⁶⁷ Dřevěné skromné stavby kostelíků horalů najdeme v Nýdku a v Bystřici, poezií místem zaslíbeným je dřevěný kostel v Gutech.

Zatímco Henryk Waniek (zmíněný již na začátku) se vydal na svou mystickou pouť z rodné Osvětimi, Bogdan Trojak svou cestu v tomto eseji „*Genius loci Slezska*“ končí ve Vendryni a jejím přilehlém okolí. Podle Józefa Zarka „...*tento obrácený směr pohybu není vůbec náhodný, ačkoli nás může zpočátku překvapovat, neboť můžeme získat dojem,*

⁶⁵ Trojak, Bogdan. *Genius loci Slezska*. Sborník Bítov '98. Petrov, Brno 1999, s. 20; taktéž In.: Weles 1/98, s. 42 – 43, též [online], dostupno z: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=genius_loci_slezska, [cit. 23. 3. 2010]

⁶⁶ Trojak, Bogdan. *Genius loci Slezska*. Sborník Bítov '98. Petrov, Brno 1999, s. 20; taktéž In.: Weles 1/98, s. 43, též [online], dostupno z: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=genius_loci_slezska, [cit. 23. 3. 2010]

⁶⁷ Sikora, Władysław. *Góry i pogórki poetyckie*. Zwrot, 1991, č. 7, s. 31

jakoby rodný dům zaujímal nejméně důležité místo v hierarchii hodnot. Právě Krakov, ale také Vratislav jsou důležitými souřadnicemi, které umožňují pochopit směr pohybu směrem k Vendryni, nikoli z ní do světa.“⁶⁸ To dokumentuje jiná Trojakova stať „*Kostel sv. Kateřiny a starobylý vendryňský zvon*“.⁶⁹ Trojak si je vědom, že důležité světlo na prvopočátky Vendryně vrhá dokument vratislavského biskupa Hendryka I. v r. 1305 – poprvé zmiňuje název Vendryně. Vendryně a Čantoryje představují podle Zarka základní východisko Trojakovy slezské vize. Dědova paměť (přetrvávající ve Vendryni) a nápis na vendryňském zvonu „*umožnily zůstat v minulosti. Uvedený vratislavský dokument posunuje hranice až k počátkům. Ukazuje se tedy, že vědomí vlastního místa v prostoru bez vnějších souřadnic nemůže být úplné – dokonce je útržkovité.*“ Poznamenejme, shodně s Schulzovým tvrzením, že patřit nějakému místu předpokládá existenci „orientace“ a zároveň „identifikace“ s místem. A dále Zarek pokračuje: „*Tato lekce se zdá být důležitá pro Trojakovo myšlení o regionu. A snad vysvětluje, proč Trojak nezanechá hledání dalších vnějších bodů.*“⁷⁰ Takovými body jsou pro Trojaka mj. Brno nebo Kunštát (Kuní město).⁷¹ Polskou badatelkou Krystynou Kossakowskou – Jaroszovou požadované chápání Slezska jako kulturního textu obecně, které by vycházelo z pozornosti upřené k obrazu světa Slezana, našlo dle Zarka v Trojakově eseji nečekaně konkrétní potvrzení.⁷²

Východiskem Trojakovy vize o Slezsku jsou neodmyslitelně vzpomínky na dědu Kujawu, prostého člověka, vykonávajícího ve svém životě spoustu profesí. Nepřekonatelné byly jeho popisy starých stavení a historky proměňující Vendryni v Orient. Dědovy paměti spolu s označením vendryňského zvonu⁷³ evokovaly Trojakovu zálibu vracet se tak často do minulosti. Děda zemřel v předvečer Štědrého dne, jedenáctiletý Bogdan měl pro něho

⁶⁸ Zarek, Józef. K otázce genia loci českého Slezska. In.: Místa bez hranic. Studie a eseje o literatuře, umění a historii. Málková, Iva. Malura, Jan. Votobia 2006, s. 157 – 159

⁶⁹ Trojak, Bogdan. Kostel sv. Kateřiny a starobylý vendryňský zvon. Weles Podzim '96, roč. I, č. 4, s. 29 – 30, též [online], dostupno z: <http://trojak.silesnet.com/index.php?text=zvon>, [cit. 23. 3. 2010]

⁷⁰ Zarek, Józef. K otázce genia loci českého Slezska. In.: Místa bez hranic. Studie a eseje o literatuře, umění a historii. Málková, Iva. Malura, Jan. Votobia 2006, s. 159

⁷¹ Srov. Trojak, Bogdan. Můj František Halas. Proslov k 100. výročí narození Fr. Halase. Kunštát 2001, [online] dostupno z: <http://trojak.silesnet.com/index.php?text=halas>, [cit. 23. 3. 2010]

⁷² Srov. Zarek, Józef. K otázce genia loci českého Slezska. In.: Místa bez hranic. Studie a eseje o literatuře, umění a historii. Málková, Iva. Malura, Jan. Votobia 2006, s. 159

⁷³ Díky skvostnému zvonu z 15. století odlitého v Krakově je vlastně obec Vendryně s Krakovem spřízněna. Je to proto, že vendryňský zvon je dvojčetem zvonu Mariánského kostela v Krakově pod jménem „*Pólzygmunt*“ – „*Poloviční Zikmund*“. Vendryňský kostel má souvislost s krakovským Mariánským kostelem také tím, že zde stojí gotický oltář mistra Víta Stvoše, jenž byl uměleckou obsesí polského básníka I. Gałczyńskiego.

nachystaný dárek – balíček žiletek: „*Nikdy nezapomenu, jak jsem chvíli po jeho smrti seděl na kredenci s těmi žiletkami sevřenými v dlani. Tehdy jsem věřil, že smrt chodí po domě a sbírá vše ostré. Ještě dlouho jsem si pak myslel, že jsem svými žiletkami, modifikovaným atributem smrti, dědovu smrt opravdu přivolal.*“⁷⁴

Trojak vzpomínky za „*geniem loci*“ svého kraje začal na hoře Sléze a ukončil ji na zakleté hoře rytířů Čantoryji, jež byla pohanským obětištěm. Pod touto hrou leží: „*kraj ani český ani polský, slezská Goralská republika, země křemenného, zapeklitého lidu, o nějž se po celé dějiny přetahovaly sousední národy. Lidé zde mluví jedním nářečím, jeden se však považuje za Čecha, druhý zas za Poláka. Když na to přijde, jsou všichni šlonzáci a goroli. Působí drsným dojmem, snadno ale zjihnou, když si s nimi u sklenky vařunky zazpíváte. Veselí, skromní, trochu hluční lidé. Tady má každý několik strýců Pepinů. A je to kraj zapomenutých básníků, kteří tvoří většinou polsky nebo v nářečí a jejichž zpěv doléhá do údolí z roubených horských chýší. Nejsou příliš čtení ani v Polsku ani v českých zemích. Své modré hory milují nade vše. Kubisz, Jasiczek, Przeczek. Ta jména se podobají malým větrným mlýnům s lopatkami z tenkého plechu, kterých najdete v Beskydech bezpočet. Tito básníci vnímají věčnou rozpolcenost své domoviny. Jsem jiný než Polák, liším se také od Čecha. Kdo jsem? Když bude nejhůř, na čí stranu se postaví rytíři z Čantoryje?*“⁷⁵ Tajemné vendryňské starohory se starým Kujawou a zároveň staré kultické místo Čantoryje – místní replika Slézy, stala se pramenem lidové magie a také jedním z možných pramenů Trojakovy poezie. Básník vytrvale brání mýtus. Proto skončil Trojak svůj esej o slezském duchu reflexí o kraji ležícím u paty západní části Čantoryje. Rétorická otázka na konci uvedeného citátu je dle Zarka poněkud zavádějící. „*Trojak čte a píše polsky, projevuje se však jako básník slezsko – český. Asymetrie dvojjazyčnosti je tu výrazná. Především však dovoluje vidět starý svět novými očima.*“⁷⁶

Je pravdou, že Trojakova pozice v české poezii se stala důležitým partnerem v dialogu s polskou literární tradicí, na níž básník navazoval. Vedl rozhovory s polskými spisovateli W. Szymborskou a T. Rożewiczem, popularizuje G. Wróblewského, překládá

⁷⁴ Trojak, Bogdan. Genius loci Slezska. Sborník Bítov '98. Petrov, Brno 1999, s. 22; taktéž In.: Weles 1/98, s. 45, též [online], dostupno z: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=genius_loci_slezska, [cit. 23. 3. 2010]

⁷⁵ Trojak, Bogdan. Genius loci Slezska. Sborník Bítov '98. Petrov, Brno 1999, s. 23; taktéž In.: Weles 1/98, s. 45, též [online], dostupno z: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=genius_loci_slezska, [cit. 23. 3. 2010]

⁷⁶ Zarek, Józef. K otázce genia loci českého Slezska. In.: Místa bez hranic. Studie a eseje o literatuře, umění a historii. Málková, Iva. Malura, Jan. Votobia 2006, s. 160

stať Bruna Schulze „*Mytizace skutečnosti*“ – „*Mityzacja rzeczywistości*“ a tu pak komentoval ve vlastním eseji „*Haličská kosmogonie*“ – proto se ve sbírce „*Strýc Kaich se žení*“ objevila i próza „*Karpatská poema*“ (kosmogonie). Jozef Zarek také nevyločil, že hledání může vést jiným směrem. Vychází z devátého bodu „*Manifestu hnutí Dodekadentů*“ podepsaného Petrem Odillem Stradickým a Bogdanem Trojakem, kde je uvedeno: „*Lidé už příliš dlouho vnímají stále stejnou skutečnost. Tím ji už vyvnímali do nicoty. Je nutno stvořit skutečnost novou, nebo vidět tu starou novými očima. K obojímu vedou tři různé cesty: psychotronika, elektronické implantáty, magie.*“⁷⁷

Po načrtnutí Trojakovy pouti českým Slezskem můžeme souhlasit s Vencálkem, že opravdu „*znát genia loci daného území znamená vnímat samotnou podstatu dané krajiny, znamená poznat ty stěžejní stavební kameny, které jsou (byly, či snad by mohly být) k dispozici při budování čehokoli dalšího.*“⁷⁸ Můžeme také dodat, že magazín Weles svou sítí tematizuje genia loci Slezska a současně předznamenává jádro mytologizace Trojakovy básnické tvorby.

Mýtus je Trojakovi nástrojem k „*orientaci*“ a „*identifikaci*“. V souvislosti s tím, že Trojakova tvorba byla od samého začátku propojena mýtem, jehož pochopení se stalo dle Eliadeho jedním z nejužitečnějších objevů 20. st. a je výrazem „*určitého způsobu bytí v tomto světě*“ a názoru, že „*nepokoje a krize moderní společnosti lze vysvětlit právě nepřítomností jejich vnitřních mýtů*“⁷⁹. Meletinskij dodává, že: „*mytologické tradice se udržují nejen díky přímému kontaktu s dávnými mýty, ale i literatuře napájené právě těmito zdroji...*“⁸⁰ Moderní člověk prožívá mýtus na úrovni osobní zkušenosti ve svých snech, fantaziích i stesku. Snahou mýtu je proměnit život ve vzor a historické osobnosti v archetyp. Modernímu člověku se nabízejí vzory k napodobování nejen v postavách románů, ale s mýty a mytickými obrazy se setkává kdekoliv. Moderní člověk se snaží vyjít ze svého času a použít odlišný časový rytmus. U četby knih nejde pouze o mytický původ, ale též o mytologické poslání vstupující četbou do vědomí čtenáře. Také poezie a její autoři usilují o osobitý jazyk veršů, jako by chtěli dosáhnout prvopočátečního rajskeho stavu. Čtením vlastně nahrazujeme vyprávění mýtů o archaických společnostech, vstupujeme do jiné doby, prožíváme nový život. Charakteristickým rysem dnešního světa

⁷⁷ Tamtéž, s. 161

⁷⁸ Vencálek. Jaroslav. Zlínský kraj – genius loci. Ostrava, 2004, s. 9

⁷⁹ Eliade, Mircea. Mýty sny a mystéria. Oikymenah, Praha, 1998, s. 13 – 14

⁸⁰ Meletinskij, Jeazar, Miosjevič. Poetika mýtu, Odeon, Praha, 1989, s. 287

je tedy mytologické poslání četby. Různými převleky se touto zábavou bráníme zamaskované ztrátě svobody.⁸¹ Podle M. Eliadeho je pro moderního člověka důležité přiznat si, že neexistuje přerušení mezi pradávnou společností a moderním světem, ale uvědomění si, co je v našem životě ještě mytické. U lidí dodnes přežívá mystický prožitek autochtonie, hluboký pocit člověka, že povstal ze země, která ho zrodila, stejně jako skály, řeky, stromy a květiny. Autochtonii chápeme ve smyslu uvědomění si, že jsme lidmi tohoto místa.⁸² Daniela Hodrová uvádí v doslovu ke knize Meletinského „*Poetika mýtu*“, že „*lidstvo už dávno nežije v mýtu, ale tuší, že nejen ve vědě, ale i v mýtu jsou skryty možnosti, jak porozumět plněji vlastní existenci, lépe poznat a přesněji pojmenovat svět*“.⁸³

Z výše uvedeného můžeme konstatovat, že také Trojak prožívající mýtus svých vzpomínek a fantazie, vstupuje do dávných dob a sdílí spolu se čtenáři nový život. Jeho mytologickým posláním je vnášet do vědomí čtenářů paměti a reflexe o rodné Vendryni a přilehlém okolí. Trojak mýtus oživuje a posouvá do současnosti. Není to jen běžná láska ke kraji, či úcta k jejím prapředkům, ale je zde výrazný pocit mystické sounáležitosti s rodným krajem. Trojak popisuje barevný svět přírody a fantaskně oživuje své rodiště svým ponorem do času dětství. Magicky se nechává unášet mýtem místa, oživuje „*genia loci*“ slezského kraje, z něhož vzešel a jeho osobitý jazyk poezie, jakoby se účastnil prvního dne stvoření – je svědkem kosmogonie. Své pocity „*promítá Trojak do duše krajiny, krajinu do duše. Tato dialektika je podstatou mýtu: že krajiny a děje mají své ‚proč‘, jak ho tušíme v našem nejvnitřnějším ‚Já‘ (...)*“.⁸⁴ Pro Trojaka nastává čas k osobitým výpravám ke kořenům a pohádkovým návštěvám zapomenutých koutů svého vlastního příběhu. Jeho mytologie a kosmogonie se postupně skládá z barvitých útržků a nápadů, které „*jakoby v drobných erupcích již dopředu ohlašovaly mýtus*“.⁸⁵ Trojak touží vyprávět příběhy, jimiž prosvítá tajemné světlo, je stále více přitahován mýtem místa a kmene, z něhož vzešel. „*...pohádkový rej tu ještě tryská ze skrytých zdrojů dětství, z touhy*

⁸¹ Srov. Eliade, Mircea. Mýty sny a mystéria. Oikymen, Praha, 1998, s. 24

⁸² Srov. Eliade, Mircea. Posvátné a profánní. Česká křesťanská akademie, Praha, 1994, s. 98

⁸³ Hodrová, Daniela. Doslov ke knize Meletinského, Jelezara, Miosjeviče. Poetika mýtu. Odeon, Praha, 1989, s. 394

⁸⁴ Exner, Milan. Poezie jako mýtus smyslu. Tvar, č. 15, roč. 9, Brno, 1998, s. 22

⁸⁵ Štolba, Jan. Medové práce. Doslov ke knize Kumštka. Host, Brno, 2005, s. 181

*po tajemném, čili prapůvodním... potřeba vědět, kdo jsme, odkud přicházíme a kam jdeme“.*⁸⁶

⁸⁶ Tamtéž, s. 182

3. Regionální a regionalistická literatura

Období po roce 1989 se stalo etapou svobodného rozvoje regionalistiky. Z podnětu někdejšího Centra komparistiky FFUK se v Praze konalo 25. 11. 1993 sympozium „*Regiony a jejich interpretace*“. Referáty byly otištěny v časopise „*Svět literatury*“ (1994) a také ve sborníku Ústavu pro českou literaturu AVČR „*Román a genius loci*“ s podtitulem „*Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře*“. Sborník přináší podněty dané aplikací základního metodologického přístupu, jímž se stala komparatistika.

Komparatista Zdeněk Hrbata v „*Úvodu*“ ke zmíněnému sborníku odlišuje regionální a regionalistickou literaturu jako souvztažné, nikoli zcela totožné pojmy (analogicky k pojmům „region“ a „regionalismus“ v evropské kultuře). Domnívá se, že v prvním případě můžeme „regionální“ zaměňovat s „lokálním“ a přiklánět se k topografickému vymezení a charakteru této literatury. Regionální je svým způsobem každé dílo, odněkud pochází a z něčeho – v místním významu – vychází. To může přispívat i k jeho místním rysům. Obecně je tedy regionem prakticky každý kraj, oblast, město. Analogicky je i jakékoli literární dílo „regionální“. Hrbata odlišuje od této regionální literatury literaturu regionalistickou. Zatímco v literatuře regionu jde především o místopisnou skutečnost, regionalismus v literatuře 20. století lze chápat z hlediska poznávacího a tvůrčího. Pokud byl například ve Francii 19. století ztotožňován skutečný region s provincií, stával se také „venkovem“ se základním atributem „mravního regionu“. Tak je nastíněna cesta, na níž regionalismus splývá s představou a pojetím světa i existence člověka v něm. Na přesné topografii tomuto regionalismu příliš nezáleží, region tu může být více či méně přesně určený, protože základní přístup k němu je tvořivý a mýtotvorný. To však nevylučuje, že východiskem je výborná znalost určitého místa, jeho přírody a zvyklostí.⁸⁷ Také Trojak nechápe region pouze ve smyslu vymezení teritoriálních hranic. Rovněž on preferuje důležitost principu regionalistického ve smyslu Hrbatově. Pro Trojaka je tedy primární přesah regionálních hranic, tvořivé uchopení regionu a mýtotvorný přístup. To vše dokazujeme v následujících kapitolách, věnujících se Trojakově tvorbě v nejširším smyslu.

⁸⁷ Srov. Hrbata, Zdeněk. Úvodem. In.: *Román a „genius loci“*. Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře. Praha: ÚČL AVČR, 1994, s. 5

Své výchozí úvahy přenáší Z. Hrbata na román: „*Je-li umělecké dílo kreací, je také pojetím smyslu této kreace. Jde o tvorbu, která má dvě spojitě roviny. Regionalistický román nebo regionalistické tendence v románech (kolísání mezi užším pojetím kraje jako lokality s různými funkcemi v díle a širším pojetím, kdy se kraj proměňuje vpádem mýtu nebo se stává metaforou, se nevyhneme, protože často nezřetelná hranice ve skutečnosti přispívá k dynamice a vnitřní hloubce tohoto žánru), představují úsilí o románový typ a současně o vizi světa.*“⁸⁸ Dále pak Hrbata upozorňuje, že region neznamená jednoznačně místní či původní, ale idea regionálního obsahuje též představu jedinečnosti, plnosti a vlastního středu. Podstata představy je však v tom, že „*neexistuje jeden nebo jediný střed, z něhož by vyzařovaly a univerzálně se šířily kulturní impulzy. Takové prosazování představy regionu je vlastně popřením centra jako výlučného nositele kulturních a civilizačních procesů. Smysl se děje všude, i na tzv. periférii. Tuto orientaci moderní regionalistické literatury snad vystihne to, že slova vliv, vyzařování, působení, vlastní centralistickému pohledu a jeho lineární perspektivě (vidina a postulát horizontu, cíle), nahradíme výrazem permanentního dění, které můžeme chápat jako vkládání a odrývání smyslu. Tento výraz naznačuje rozprostraněnost a nepřetržitost toho, co se děje a v čem je spatřován smysl.*“⁸⁹

Tématem rozvoje regionalistiky se v následujících letech zabývaly i další konference. Na jedné z nich, která se konala 7. – 8. 12. 1994 v Ostravě a uspořádala ji tehdejší Obec moravskoslezských spisovatelů spolu s FF OU pod názvem „*Literatura a region*“ zazněl negativní názor z dopisu spisovatele Oty Filipa. Ten se záporně vyslovil k literatuře vzniklé v regionu. Jeho negativní stanovisko k problematice regionální literatury je podle J. Heka striktně radikální. „*Region, literaturu regionu Filip považuje za ozvěnu uměle prodlužovaného literárního folklóru, za podbízivou, i ideologicky podbízivou, lidovost v socialisticko-realistickém nálevu*“⁹⁰. Podle Filipa je základní vlastností moderního člověka mobilita, odvaha opustit region nebo vlast, když ho vyžene, podvede, okrade o budoucnost, anebo když se člověku zachce žít někde jinde. „*Mnozí*

⁸⁸ Tamtéž, s. 5 – 6

⁸⁹ Hrbata, Zdeněk. Úvodem. In.: Román a „genius loci“. Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře. Praha, ÚČL AVČR, 1994, s. 6

⁹⁰ Hek, Jiří. Region a centrum, centrum a region. In.: Region a jeho reflexe v literatuře. Ostrava. FF OU, 1997, s. 13

zalézají do klínu lásky k vlasti jen proto, že mají strach se střetnout se světem.“⁹¹ Můžeme však dodat, že k prvotnímu kulturnímu obohacení člověka patří spolu s mateřštinou všechno, co ho poutá s domovem, regionem či vlastí. Z tohoto důvodu nelze zapírat region ani vlast, z nichž člověk vzešel.

Jiný názor zazněl v podání Jana Dvořáka, který vyslovil v souvislosti s pojmy region a regionalismus koncepci tzv. „*vnitřního regionalismu*“ – regionalismu duše, pocitu, regionalismu ve smyslu osudového spříznění. Dvořák rozumí „*vnitřním regionalismem*“ fakt, že život se odvíjí od konstatování výchozího bodu, jenž je zakořeněn do konkrétního prostoru a času. Je však také spojen s dětstvím, s jeho nejintenzivnějšími zážitky, spjatými s poznáváním světa, s objevováním základních pojmů a vztahů. Tento proces lidského zrání je naplněn místy, krajinami, lidmi. Není lhostejné, kde a kdy se narodíme, protože v dětství se vyvíjejí přirozené vazby s daným regionem, který vnímáme pocity mnohotvárného i protikladného charakteru. Zde se zračí autenticita našeho bytí, posvěcená jazykem a pamětí minulých generací. Tento vnitřní regionalismus, toto procitování a prožívání má hluboké vzájemné vazby, jež nás determinují a my naopak odrážíme svými vzpomínkami, reflexemi, úvahami, životy jejich podstatu. Vnímající člověk vytváří teprve svým životem „přirozené regiony“, protože je jimi zasažen a sytí se jejich zvláštnostmi. Umění má v tomto směru podle Dvořáka úlohu seismografickou, vyjadřuje a předává pocity z prožívání. Spisovatelé se často podle Dvořáka dotýkají obrazností svých děl osobitě tváře konkrétních míst, jejich specifik, a nenapodobitelně postihují jejich „*genia loci*“. Tak často vystavějí z uměleckých obrazů portréty regionů. Jako příklady uvádí „*Krakonošovu zahradu*“, „*Babiččino údolí*“, či příklad Hostovského, jenž prošel celým světem, zemřel ve Spojených státech – ale v posledních stránkách se zrcadlí jeho Hronov. Ovlivnitelnost lidské existence konkrétním prostorem je podle Dvořáka osudovou daností a vzniká z přirozených vazeb a potřeb.⁹²

Když v dobách komunistického režimu prohlásil I. Klíma F. Kafku za českého spisovatele, zdál se tento názor F. Všetickovi poněkud absurdní. Dnes naopak Vsetička Klímův názor hodnotí kladně a na konferenci připomíná rakousko-židovsko-pražský fenomén, jehož fluidum prosáklo do české země alespoň dodatečně. Dnes už patří

⁹¹ Filip, Ota. *Dopis Oty Filipa*, In.: *Literatura a region*, red. Jiří Svoboda, Ostrava – Opava, Optys 1995, s. 29

⁹² Srov. Dvořák, Jan. *Region jako otevřený prostor*. In.: *Literatura a region*. red. Jiří Svoboda, Opava 1995, Optys, s. 19 – 20

minulosti. Současným posláním je „porozhlédnout se, zda v současné době a v našem prostředí neexistuje slovesná kultura jiného jazyka, která by mohla sehrávat podobnou nebo vzdáleně příbuznou roli.“⁹³ Všeticka se domnívá, že tímto kulturním fenoménem je polská poezie a próza na Těšínsku a Ostravsku. Označuje ji jako polskou slovesnost české literatury a dodává: „že se stane skutečným kulturním fenoménem, když ji jako takovou budeme chápat a přijímat. Stejně to platí i opačně. I když si myslím, že naši Poláci akceptují české kulturní podněty v přítomnosti daleko výrazněji než my... Konkrétní záležitosti se stane teprve tehdy, až v budoucích Dějinách české literatury bude také kapitola o polské slovesnosti našeho regionu. Měla by to být ta kapitola, jež byla doposud věnována písemnictví slovenskému.“⁹⁴

Připomeňme také sborník „Region a jeho reflexe v literatuře“ zahrnující referáty z konference o regionalismu a literatuře v regionu, uspořádané v r. 1997 na půdě FF OU v Ostravě. V souvislosti s regionalismem se ve svém příspěvku pozastavuje Jiří Hek nad tím, že reálnému uplatnění zdravého regionalismu v celé české literární produkci brání nejednou přezíravý pohled na vše mimo centrum (nezájem, pohodlnost, přesycenost), který vede ke snobskému elitářství. Podle Heka k tomu mají blízko všechny naše literární časopisy. Zde je třeba upozornit na stejný problém Welesu, který nastal v období, kdy byl jeho šéfredaktorem M. Chocholatý. Vytýkal původnímu Welesu přílišný zájem o literární periferii, nové autory a snažil se časopis přiřadit spíše k literárnímu centru. Rovněž P. Motýl upozorňuje, že pod vedením Chocholatého ztrácí magazín osobitou slezskou tvář⁹⁵. Jiří Hek je přesvědčený, že regionální specifika umělecky ztvárněná (využitím jazykových prvků, krajových zvláštností, konkrétní lokalizací děje...) tvoří charakterizační prvek každého díla – o což usiloval ve svém Welesu Trojak a následně i V. Kučera⁹⁶. Regionalismus i regionální tvorbu musíme zkoumat vždy v souvislosti s konkrétním prostředím.⁹⁷

⁹³ Všeticka, František. *Polská slovesnost české literatury*. In.: *Literatura a region*. Opava 1995, Optys, s. 78

⁹⁴ Tamtéž, s. 78

⁹⁵ Kapitola Weles, s. 98 – 100

⁹⁶ Kapitola Weles, s. 81 – 98

⁹⁷ České vnímání problému je dle Heka specifické a liší se od praxe jiných literatur – např. literatury západoevropské nerozlišují mezi kvalitou díla vzniklého v centru nebo mimo ně, ale vyžadují zakotvení díla v určitém specifickém prostředí. Tendence ve světě směřují podle něj k pluralitě center s rovnocennými možnostmi. Regionální specifikum uměleckého díla neztrácí na významu ani v současné literatuře. Stejně jako myšlenkový náboj díla, jeho vyspělost a formy realizace se proměňuje také prostředí. Avšak nevytrácí se a nemění po dlouhou dobu jeho specifický charakter. „Genius loci je uznávaným pojmem, který lze do značné míry ztotožnit s pojmem region. Ochraňovat a uchovávat genia loci znamená nejen konkretizovat jeho podstatu v obnovujícím se historickém kontextu, ale respektovat také, co jinými

Literatura národnostních nebo etnických skupin v českých zemích má mnohdy výrazné umělecké ambice. Například o polské literatuře z českého Těšínska se mnohdy hovořilo jako o modelu literárního regionalismu, jenž se uzavírá do svých regionálních odlišností. Můžeme zde uvést názor K. Kardyni – Pelikánové, která v souvislosti s polskou literaturou českého Těšínska hovořila o užším pojetí regionalismu, který zahrnuje kulturu a literaturu provincie, usilující o udržení vazeb s rodnou polskou tradicí a současně zdůrazňující etnická a folklorní specifika vlastního geograficky vymezeného území mimo jazykově vymezenou vlast. Podle názoru zmíněné autorky život v enklávě má za následek soustředění se na obranu národní existence v daném prostředí a na vymezeném teritoriu. Literatura tohoto typu bývá většinou určena pro tzv. malý vnitřní oběh, směřuje k folkloru, chápe regionální obsahy jako symboly polství. Plní přitom dva úkoly – integrační (pro vlastní etnickou skupinu) a diferenciacní (ve vztahu k majoritnímu okolí).⁹⁸

V posledních několika desetiletích se však o polské literatuře z českého Těšínska píše rovněž jako o relačním modelu literárního regionalismu, jehož základ je dán vzhledem k národní (polské) literatuře, jakož i dialogem autorů a jejich děl s literaturou tzv. druhé vlasti, tj. s literaturou českou.⁹⁹ Relační model dle zmíněného autora tvořili zejména spisovatelé H. Jasiczek, W. Przeczek, W. Sikora, W. A. Berger, R. Putzlacherová aj.

slovy označujeme jako pozitivní přínos regionálních prvků do celistvé národní literatury. Ztotožníme-li se s tímto názorem, snadno pochopíme i jistý rozdíl mezi funkcí regionalismu v české literatuře 19. a 20. století. Regionalismus minulého století měl především dokumentární funkci: zaznamenával lokální a rázovité rysy života, ..., dnes jeho význam oceníme právě v souvislosti s jeho přínosem, obohacováním, uplatňováním specifických, dějových i jiných prvků v kontextu české literatury jako celku.“; Hek, Jiří. Region a centrum, centrum a region. In.: Region a jeho reflexe v literatuře. FF OU Ostrava, 1997, s. 13

Pro vnímání uměleckého díla je dle Heka důležité, že někdy spisovatelé nalézají v konkrétním prostředí (krají, městě) inspiraci – stejně jak to dělají malíři a hudební skladatelé. Je zřejmé, že projevem regionalismu je určité zakotvení autorů (básníků) v krajině, která je jim citově blízká, kterou objevili nejen pro sebe, ale snaží se představit ji též svým čtenářům (např. Halasovo okouzlení Kunštátskem, Trojakova inspirace rodnou Vendryní a přilehlým okolím). Obraz prostředí (podle teoretika architektury Kevina Lynche) může nabídnout jeho nositelům pocit emocionální jistoty a bezpečí. Není náhodou, že „výsostně teoretické práce o architektuře a zejména o jejím vztahu k prostředí jsou často dokládány básnickými a prozaickými texty. Zdá se, že právě umělecká literatura poskytuje mimořádně důležité argumenty pro porozumění významu konkrétního prostředí pro uměleckou tvorbu. Vracíme se tak i k úvaze o *geniu loci*, o místě (prostředí, ději, ale i o konkrétních postavách), které je základem pro pochopení vlastního místa každého člověka ve světě, pro pocit oprávněnosti jeho existence v daném čase a na daném místě.“; Hek, Jiří. Region a centrum, centrum a region. In.: Region a jeho reflexe v literatuře. FF OU Ostrava, 1997, s. 13

⁹⁸ Srov. Kardyni – Pelikánová, Krystyna. K otázce pojmání polské literatury na Těšínsku jako literatury regionální. In.: Čtyřicet let literatury v Severomoravském kraji (1945 – 1985) a aktuální problémy regionalismu. Red. Vladimír Pfeffer, Opava. Slezské zemské muzeum – památník Petra Bezruče, 1989, s. 85 – 87

⁹⁹ Srov. Martinek, Libor. Současná tvorba polské národnostní menšiny v České republice. In.: Česká literatura na konci tisíciletí. Příspěvky z 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky. II. díl. Red. Daniel Vojtěch, Praha: ÚČL AV ČR, 2001, s. 807 – 822

Z tohoto prostředí vyšel i dnes uznávaný, česky píšící básník a publicista B. Trojak, jenž je respektovaným autorem i v zahraničí a jehož úvahy o „geniu loci“ Slezska jsou reflektovány i v Polsku a jimiž se budeme podrobněji zabývat v této práci.

4. Záolžanská literatura

Polská literatura na českém Těšínsku, pro kterou se vžil v polské literární historii a kritice pojem „*literatura Zaolží*“, se v posledních dvou desetiletích dynamicky rozvíjí. Původně polský termín „*Zaolzie*“ užívá též česká historiografie, protože termín pronikl i do české literární kritiky a publicistiky.¹⁰⁰ Pro upřesnění dodejme, že se jedná o Poláky žijící na té části těšínského knížectví, která je dnes součástí České republiky. Toto území bylo nejdříve podle dohody mezi *Zemským národním výborem pro Slezsko* a *Radą Narodową Śląska Cieszyńskiego* přiděleno 1. 11. 1918 do správy Polska. Avšak rozhodnutím rady velvyslanců v roce 1920 bylo toto území svěřeno bývalému Československu. Můžeme tedy říci, že po mezinárodní arbitráži v roce 1920 je české Těšínsko tou částí těšínského Slezska, které připadlo Československu.

Polští autoři žijí na českém Těšínsku zejména v okresech Karviná a Frýdek-Místek. Velmi výrazná skupina mladých polských spisovatelů se sdružila v almanachu poezie a prózy „*Spotkanie*“ (*Setkání*), který vyšel v Ostravském Profilu roku 1985 a přinesl tvorbu více než dvaceti mladých autorů¹⁰¹. Tato generace polských menšinových tvůrců přestala splňovat očekávání dřívějších generací („*Pierwszy lot*“, 1959, a „*Światłocienie*“, 1976), protože se odklonila od utužování kontaktů s polskou národní literaturou. Neformovala se v polských kulturních a vzdělávacích střediscích, někteří autoři již vystudovali na českých vysokých školách a polskému prostředí se vzdalovali. Dřívější vzor jakéhosi těšínského vlastenectví a obětavého společensko-kulturního pracovníka u nich pomalu ztrácel na významu. Stávali se naopak buřiči a destruktory dříve preferovaných hodnot a uzavírání se v periferní těšínské oblasti. Zdůrazňování záolžanské „jinakosti“ už pro ně nemělo zásadní význam a vedlo postupně ke spolupráci s českými a slovenskými básníky.

Kolem časopisu „*Modrý květ*“ se postupně vykrystalizovala skupina, v níž nalézáme bratry Motýly, V. Kučeru, B. Trojaka, J. Klimszu, J. Sikoru, R. Putzlacherovou, F. Nastulczyka. Přidávají se W. Sikora a K. Kaszper, později též slovenští autoři. Všichni zmínění autoři publikovali společně v „*Modrém květu*“ a představovali se na básnických večerech tzv. „*Harendách literárních*“ (Ostrava, Cieszyn, Český Těšín, Hukvaldy).

¹⁰⁰ Trojak, Bogdan. Od našich předchůdců rozlišuje nás vztah k Záolží aneb Alternativa pro Nováky. Host, 1998, č. 7, s. 84 – 85

¹⁰¹ Např. Janiny Borowské (1960), Ireny Orszulikové (1962), Lecha Przeczka (1961), Lucyny Przeczkové (1964), Jacka Sikory (1964), Leszka Wronky (1960), Renaty Putzlacherové (1966), Franciszka Nastulczyka (1957) ...

Z tohoto pramene vyvěrá programový manifest zmíněné generační skupiny, přesvědčené o zániku dřívějších hodnot polské národnostní menšiny – společný básnicko-prozaický soubor Jacka Sikory a Janusze Klimszi, pod názvem „*Nocne latarnie*“ (1995), mající značný ohlas v kritice, který je blíže specifikován K. Kaszperem a K. Jaworskim v oddíle věnovaném skupině *PaRaNoJa*¹⁰². Toto hledání mladých autorů naznačilo směřování v ideovém a uměleckém životě na českém Těšínsku. Slezsko není „mostem“, ale naopak obě národní literatury směřuje. I když obecnou tendencí polské menšinové kultury od 20. let 20. století přetrvávající až do dnešních dnů je dle L. Martinka snaha o integraci do polské národní kultury, můžeme „*po roce 1990 sledovat snahu o výraznější integraci střední a mladší generace polských spisovatelů českého Těšínska do české kultury. Střední a nejmladší generace polských spisovatelů z českého Těšínska nyní často a úspěšně píše česky. Týká se to především Lecha Przeczka, Bogdana Trojaka, Darka Jedzoka, Leny Pešák, Mariana Palowského a některých dalších zjevně bilingvních autorů. Dříve psal polsky uměleckou literární tvorbu a českou publicistiku Henryk Jasiczek, totéž lze dnes říci o Renatě Putzlacherové.*“¹⁰³ Tamtéž autor podotýká, že i když tvorba spisovatelů českého Těšínska vzniká na okraji polského i českého literárního života (mimo kulturní centra), dokazuje, že i na periferii mohou vzniknout díla umělecky hodnotná. Prohloubení vazeb na české kulturní prostředí u nejmladší spisovatelské generace je dle Martinka spojeno s asimilačním aspektem. Můžeme říci, že mladí polští tvůrci na českém Těšínsku dospívají v jazykově smíšeném prostředí, v každodenní komunikaci používají těšínské nářečí a ve své profesní praxi češtinu. To je někdy vede k tomu, že začnou psát v jiném jazyce než v mateřtině. K jazykové záležitosti svého prostředí se vyjádřila R. Putzlacherová takto: „*Chodila jsem do polských škol tady, v Českém Těšíně, kde jsme měli také pochopitelně hodiny češtiny. Ale největším zádrhelem...bylo to, že ve školách, na chodbách, na ulici jsme všichni mluvili místním nářečím, tj. šílenou smíšeninou slezského nářečí, polštiny, češtiny a němčiny. Takže jsem vlastně trojjazyčná. Hodně místních obyvatel proto dnes neumí dobře ani polsky ani česky. (...) Určuje nás jazyk našeho dětství, jazyk, ve kterém nám četli pohádky, ve kterém jsme říkali první slova, ve kterém*

¹⁰² Kritické ohlasy K. Kaszpera a K. Jaworského najdeme v kapitole *PaRaNoJa* na str. 74.

¹⁰³ Martinek, Libor. Dvě dekády demokracie literatura českého Těšínska, předneseno na Mezinárodní literárněvědné konferenci: Dvě Dekády demokracie (Česká Literatura 1989–2009), pořádané katedrou bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu Akademie věd České republiky, v. v. i., Obcí spisovatelů a Českým centrem Mezinárodního PEN klubu, 17. – 18. 11. 2009 v Uměleckém centru Univerzity Palackého v Olomouci, s. 3

jsme se modlili. Pro mne to byla polština, takže mé literární začátky byly nutně polské.“¹⁰⁴

Odchodem R. Putzlacherové do Brna se také ona zčásti začala přizpůsobovat majoritnímu českému prostředí. R. Putzlacherová došla v odporu vůči dosavadní roli polského menšinového spisovatele nejdále. Přijala způsob vidění multikulturního pohraničí. Do své básnické tvorby uvedla náměty odvolávající se na multietnicitu těšínského regionu, poukazuje na dobu Rakouska-Uherska, kdy právě zde žili Češi, Poláci, Němci a Židé. Vůči historii i současnosti Těšínska zaujala postoj odporující dosavadním tradicím (nekonzervativní), zejména v pohledu na jeho kulturní symboliku.

O bohaté, kulturně – společenské aktivitě polských spisovatelů českého Těšínska, jež nabývá úlohy zprostředkovatele kulturních hodnot jak pro polské, tak české obyvatelstvo, vypovídá např. dlouholetá tradice literárních setkání v „*Kawiarence pod Pegazem*“ (kavárna *U Pegasa*) v Jablunkově, založené v r. 1989, kde se uskutečnilo více jak padesát literárních pořadů.¹⁰⁵ Od roku 1991 bylo jedno z literárních setkání vždy uspořádáno v rámci programu „*Święta góralskiego – Horalského svátku*“ v Jablunkově, nebo u příležitosti významného výročí některého z menšinových polských spisovatelů českého Těšínska. Literární programy podobného zaměření byly pořádány také v kavárně „*U Adama*“ v Kulturním domě v Třinci, avšak od r. 1996 je z ekonomických důvodů činnost omezena a spisovatelé se scházejí sporadicky. V Českém Těšíně se spisovatelé scházeli rovněž ve vinárně „*Balladé*“, která patřila do r. 2000 básníku S. Jedzokovi. Významným počinem se stalo setkávání mladých českých a polských básníků s názvem „*Kamień albo Slowo – Kámen nebo slovo*“, v režii K. Kaszpera a I. Motýla, navazující na setkání na hradě Hukvaldy. Chvályhodnou činnost vyvíjejí též Městské knihovny v Cieszyńie a Českém Těšíně zaměřené na básnické soutěže, v nichž se objevují básně autorů z obou břehů Olzy psané polsky, nářečím a česky. Novinář K. Kaszper při hodnocení literárního života polské menšiny českého Těšínska uvedl, že se v 90. letech 20. století kulturní dostředivé tendence změnily na odstředivé. Ideu regionálního společenství integrující menšinový národnostní život nahradila myšlenka evropského společenství.¹⁰⁶ Je zde patrná souvislost s dekonstrukcí národních hodnot a fakt, že mladší polští menšinoví spisovatelé vnímají polskou kulturu českého Těšínska jinak než generace

¹⁰⁴ Šajtar, Drahomír. S Renatou Putzlacherovou. Alternativa nova, 1997, č. 9, s. 486

¹⁰⁵ Pyszko, Jan. Kawiarenka „Pod Pegazem“ 1989 – 2002. Oficyna Literacka Kawiarenki „Pod Pegazem“ PZKO Jabłonków, 2003, s. 225 – 227

¹⁰⁶ Srov. Kaszper, Kazimierz: Życie literackie na Zaolziu. In: Pyszko, Jan. Kawiarenka pod Pegazem 1989 – 2002, Jablunkov, Oficyna Literacka Kawiarenki „Pod Pegazem“, PZKO Jabłonków, 2003, s. 96

starší. V rozhovoru K. Kaszpera, který vedl s Jackem Sikorou, novinářem a básníkem z okruhu almanachu „*Spotkanie*“, vyplývá, že J. Sikora chápe kulturu českého Těšínska jako problém koexistence mnoha kultur na tomto prostoru; Sikora k tomu podotýká: „*Pro mne není Záolží jen rezervoárem kultury polské, ale i české. A brzy může se tu zrodit i literatura slovenská. Přemýšlím o Záolží jako o velkém kotli, ve které se taví všechny ty národnosti – z čehož v budoucnu může povstat velmi zajímavá věc.*“¹⁰⁷ Můžeme dodat, že v rozděleném městě, dokumentujícím vládu dvou slovanských bratří, se dnes bez rozdílu státní hranice prezentují divadelní soubory české, polské a slovenské na těšínském festivalu „*Divadlo na hranici*“. Zdánlivě „periferní“ Těšín se stává místem, jehož význam přesahuje rozsah jen jedné národní kultury.

Můžeme shrnout, že základní koncepce regionálnosti se proměnila směrem ke konceptu evropanství. Region českého Těšínska je v něm součástí individuálního konceptu. Je zde zřejmý posun od sebestřednosti směrem k otevřenosti, s důrazem na zachování svých specifik. V tomto multikulturním euroregionu lze v rámci regionální etnicity vymezit nové modely, jak naplnit fungování uvnitř regionu, kterými je realizována jeho nová podoba. Na českém Těšínsku žijí nejen autoři, orientující se na polský jazyk, ale je zde možné sledovat taktéž bilingvní orientaci literárních tvůrců (např. u Putzlacherové). Oproti tomu Trojak vyšel z polštiny a zakotvil v češtině. V každém případě je žádoucí zohledňovat tradice, v nichž literatura existovala řadu let, tedy kulturu a literaturu českou, polskou, německou, slovenskou a židovskou. Je nutné navazovat na tyto kořeny v těšínském regionu a současně se přiklánět k novému pojetí regionu, směrem k evropanství. Multikulturnost zde směřuje k míšení kultur, nacionalismus je opouštěn. Pojetí regionu je nové v tom, že se jednotlivé kultury nebrání komunikaci, dochází ke spolupráci a jejich vzájemnému prolínání. Na základě historického podhoubí je žádoucí uchovat si regionální specifičnost v celonárodním kontextu. Nejtypičtějším příkladem tohoto úsilí se stal společný projekt „*Kavárny AVION, která není...*“.

¹⁰⁷ Sikora, Jacek v rozhovoru s Kaszperem, Kazimierzem. Alternativa nova, 1998, č. 9 – 10, s. 415

5. Kavárna AVION, která není...

Na levém předmostí bývalého *Dlouhého mostu* – současného *mostu Přátelství* – na řece Olze stávala v meziválečném období na podezdívce z dob zájezdního hostince „*Osmek*“ ze 16. století funkcionalistická polokruhová restaurace s ochozem, na jejímž štítě se honosil trojjazyčný nápis: *Kavárna – Kawiarnia – Kaffeehaus – AVION*¹⁰⁸. Renata Putzlacherová připomíná, že v této symbolické legendární kavárně se setkávaly kultury a jazyky Čechů, Poláků, Němců a Židů. Avion se R. Putzlacherové stal jedním z mnoha zvláštních středoevropských příběhů. Zatímco se r. 1933 dostávala k moci hitlerovská nacistická strana, těšínská židovská restaurátérka *Rosalie Weisnerová* otvírala svou kavárnu. Je pravdou, že její podnik nepřežil dobu sedmi let. Kavárna byla vážně poškozena v září 1939, kdy před hitlerovci ustupující polská armáda vyhodila hraniční most do povětří. Následně byl její objekt zabrán Němci jako židovský majetek.¹⁰⁹ Po požáru r. 1952 zmizela též budova *Hotelu National*, jehož součástí kavárna AVION bývala. Prosklená budova předválečné kavárny AVION přetrvala na pohlednici s mostem, loveckým zámek Habsburků a Piastovskou věží v pozadí. V posledních letech úspěšně ožívá v paměti místních obyvatel díky zrealizovanému pořadu R. Putzlacherové a J. Nohavici s názvem „*V kavárně AVION, která není ...W Kawiarni AVION, której nie ma*“¹¹⁰.

Dnes na místě své předchůdkyně u *mostu Přátelství*, na němž se zase po letech lidé potkávají a který nabízí výhled na řeku a historickou část města, roste nová multifunkční budova AVION. Její dostavba je plánovaná právě v letošním roce, kdy uplyne 1200 let od legendárního založení Těšína a 90. let od doby vzniku Českého Těšína. Prostřednictvím *Euroregionu Těšínské Slezsko* a financím z evropských fondů je realizován tento projekt, odkazující na historii Těšína a jeho významné osobnosti. Pro místní občany se kavárna AVION stala „*puncem osobitého těšínského symbolu*“.¹¹¹ Na místě dávné kavárny u hraničního mostu je dnes budována nová multifunkční budova AVION.

¹⁰⁸ viz Příloha č. 2, s. IV

¹⁰⁹ Srov. Putzlacherová, Renata. Těšínský AVION – jaký byl a jaký bude? Těšínské listy, sekce Aktuality, 23. 10. 2009, roč. III, č. 5, s. 3

¹¹⁰ viz Příloha č. 2, s. V

¹¹¹ Putzlacherová, Renata. Café AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry) DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 96; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 2; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

„Téměř všechna společenství včetně městských mají své legendy a tradice, které plní řadu sociálních funkcí, z nichž k nejdůležitějším patří pěstování pocitu sounáležitosti příslušníků daného společenství. Proto neudivuje, že i nově vzniklá společenství vědomě i podvědomě usilují o to, aby se mohla dovolávat vlastních legend. V Českém Těšíně, který vznikl jako město v roce 1920 na území levobřežních předměstí Těšína, se stala takovou legendou kavárna Avion“.¹¹² Její objekt se stal alternativním střediskem, nejen vzhledem ke své poloze, nádhernému výhledu, ale i výstupům známých umělců a tanečnímu parketu se stálým orchestrem.

V 90. letech po pádu železné opony a znovuoobnovení tradičních vazeb v těšínském regionu se tehdejší ředitel Těšínského divadla – jediného divadla v České republice, které má dvě scény, českou a polskou – Ladislav Slíva rozhodl r. 1996 zrealizovat svůj dřívější nápad a využívat nově zrekonstruovaný prostor divadelního klubu v suterénu Těšínského divadla jako poetickou vinárnu či malou komorní scénu. „...každé město, které se chce pokládat za kulturní, má kromě institucí, které jsou nasměrovány k nejširší veřejnosti, také místa setkávání těch, kteří mají ke kultuře užší, těsnější vztah – kluby, poetické kavárny či vinárny, malé scénky.“¹¹³ V té době se polská básnířka, dramaturgyně polské scény Těšínského divadla a překladatelka Renata Putzlacherová několikrát setkala se slezským bardem, skladatelem, textařem a zpěvákem Jaroslavem Nohavicou, jehož texty písní v té době překládala do polštiny. Jejich společné debaty se týkaly otázky mnohonárodnostního Slezska. Jak uvedla R. Putzlacherová, Jaromíra Nohavicu napadlo udělat společný pořad o Polácích a Čechách. Název pořadu nehledali dlouho. R. Putzlacherová sbírala staré pohlednice Těšína a byla fascinována meziválečnou kavárnou u mostu z Polska. Velmi jí chyběla. Trojjazyčný nápis na štítu již neexistující kavárny byl pro ni symbolický a korespondoval s idejí Renatiny a Jaroslavovy kavárny AVION, která nemá svůj pevný dům, ale existuje.¹¹⁴

„W kawiarni AVION, której nie ma, poranną kawę kontempluję...Bydleli bychom na Sachsenbergu u Żida Kohna...Oczami szukam smutna, niema kawiarni AVION, której nie ma...Aż budu starým mužem, budu swoje místo mít u okna kawiarny AVION...Śpieszyli

¹¹² Spyra, Janusz. Kavárna Avion a její předchůdci. Vlastivědný časopis Těšínsko, č. 2, 2002, s. 22; polská verze článku „Kawiarnia ‚Avion‘ i jej poprzednicy“ [online] stránky Café Avion. Dostupno z: www.avion.tesinsko.cz/avion.doc, s. 1

¹¹³ Slíva, Ladislav. Kavárna, která chyběla. [online] zveřejněno 23. 2. 1996 na stránkách Café Avion. Dostupno z: <http://www.avion.tesinsko.cz/artykuly.html>, [cit. 30. 3. 2010]

¹¹⁴ Schnürchová, Gagriela v rozhovoru s Putzlacherovou, Renatou. Chybí mi skutečná Kavárna Avion, říká Renata Putzlacherová. Moravskoslezský deník, 4. 12. 2001, rubrika KULTURA, s. 12

mieszczanie cieszyńscy ze wszystkich stron tam, gdzie Olza płynie, tam gdzie kaffeehaus AVION...“.¹¹⁵ Posteskli si tvůrci při zorganizování česko-polského večera a divadelní klub jim k tomu poskytl tu správnou příležitost. Spojili se s výtvarníky L. Szpyrcem a B. Liberdou. Náplní česko-polského večera se stal pořad „*W kawiarni AVION, której nie ma – V kavárně Avion, která není.*“ Putzlacherová si uvědomovala jedinečnost zdejšího publika v jeho bilingvním charakteru a svými pořady na oplátku dodávala publiku sebevědomí, že porozuměli najednou více jazykům. „*Je to jedinečné publikum v Evropě, které se tímto může pochlubit.*“¹¹⁶ A dodává: „*Velmi mi schází ono místo kavárny s duší. Zdejší lokály ztratily svou meziválečnou jedinečnost, jsou neosobní, jeden jako druhý. Je to velká škoda.*“¹¹⁷

Protože v Těšínském divadle účinkují vedle sebe čeští i polští umělci, bylo uvedení česko-polského večera na malé komorní scéně divadelního klubu v suterénu divadla velmi příznačné. Tvůrci pořadu spolu s ředitelem Těšínského divadla pozvali všechny zájemce, jež jsou ochotni občas se „povznést“ nad zem, na společnou „aviopout“.¹¹⁸ Vždyť „avion“ znamená ve francouzštině letadlo a „avis“ v latině pták, věštba.

Než poodhalíme *aviopout*, po níž provedli R. Putzlacherová a J. Nohavica své diváky v nově vzniklém česko-polském pořadu, a než představíme repertoár z programové nabídky Café AVION, můžeme připustit, jak uvedl W. Sikora, že „*těšínské legendy se živí, jako každé jiné, tajemnými stránkami historie nedopovězenými do konce, ale vznikají také z generačního usazování na rodné hroudě, stejně tak střípky obyčejné existence jako znamení v čase. Stavění rodného hnízda...Jednotlivé částice pravdy a představivosti dovolují přitom legendám vznikat...*“.¹¹⁹

Představme proto ideu R. Putzlacherové, jež úzce souvisela se zdrojem připravovaného pořadu. Stejně jako se stal v 18. století v pařížských zahradách Palais-Royal tamnější strom *L'Arbre de Cracovie* – čili strom Krakov – místem schůzek novotářů, povalečů a spekulantů, rovněž v Těšíně se celá staletí daří podobnému zázraku *haquetia epipactis* čili *těšíňance*, která rodí plody nevšední – těšínská jablíčka. V Těšíně hned u mostu, jenž byl křižovatkou pařížsko-krakovských a vídeňských asociací, stála

¹¹⁵ Putzlacherová, Renata, Nohavica, Jaromír. Historie café Avion, [online] na stránkách Café Avion. Dostupno z: <http://www.avion.tesinsko.cz/historia.html>, [cit. 30. 3. 2010]

¹¹⁶ Schnürchová, Gargiela v rozhovoru s Putzlacherovou, Renatou. Chybí mi skutečná Kavárna Avion, říká Renata Putzlacherová. Moravskoslezský deník, 4. 12. 2001, rubrika KULTURA, s. 12

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Tamtéž

¹¹⁹ Sikora, Władysław. Avion neboli kavárna, která není. Alternativa Nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 482

v meziválečném období kavárna AVION. R. Putzlacherová velmi postrádala místo dřívější kavárny s duší, na jejímž místě zbyly jen stromy. A právě pod jedním z nich, který autorka nazvala *L'Arbre de Cracovie*, byla vzkříšena idea „Kavárny AVION, která není“. V této virtuální kavárně posadili u svého stolu dramaturgyně R. Putzlacherová a písničkář J. Nohavica také své symbolické hrdiny: bláznivou Markétku a houslistu Kohna. Jak Putzlacherová dále uvádí, Žid Kohn „*kdysi probděl na mostě u kavárny AVION celé dva dny, protože ho celníci nechtěli pustit ani do Polska, ani do mladého Československého státu. Prostě nikam nepatřil. Stejně jako druhá místní hrdinka, Markéta, která jakoby žila v jiné dimenzi. L'Arbre Cracovie, Markétka, Žid Kohn a těšínská jablička – takové byly začátky „Kavárny AVION, která není.*“¹²⁰

Premiérový pořad se konal 23. 2. 1996 v 18:30¹²¹ a 24. 2. 1996 ve 20:00 v nově zrekonstruovaném divadelním klubu v suterénu Těšínského divadla na Ostravské ulici 67. Pro velký zájem se pořad následně opakoval (12. 4., 14. 4. 1996). Českoslovenští tvůrci, jejichž jména daleko přesáhla hranice Českého Těšína, Jaromír Nohavica a Renata Putzlacherová, zrealizovali svůj autorský česko-polský program „*W kawiarni AVION, której nie ma – V kavárně AVION, která není*“, ve kterém historicky první úvodní slovo pronesl J. Nohavica: „*A tak to dnes bude milí přátelé v naší kavárně AVION / která není / po celý večer / vysoké se bude dotýkat nízkého / ušlechtilé padlého / d'ábel anděla / muž se dotkne ženy / čeština polštiny / hudba bude střídat slovo / aby slovo bylo poté vystřídáno činem / umění se setká s neuměním / snaha s porozuměním / my s vámi / vy s námi...*“¹²²

Jak uvedl W. Sikora, avionské večery připomínaly atmosféru legendární krakovské „*Piwnice pod Baranami*“ (Sklep u Beranů), kde se formovalo umění R. Putzlacherové, dále pak těšínské tradice kabaretních flirtů se širší uměleckou veřejností nad Olzou – umělecké krčmy v Dziupli (Doupěti), ale též svět „barda“ J. Nohavici. Také však vzpomínky na jablunkovskou „*Kavárnu Pod Pegazem*“, třineckou „*U Adama*“ či na těšínskou vinárnu „*Balladé*“.¹²³

¹²⁰ Putzlacherová, Renata. *Café AVION – kavárna, která není...* (O hledání ztracené atmosféry) DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 96; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 2; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

¹²¹ viz Příloha č. 2, s. VI

¹²² Tamtéž; též [online]. Dostupno z: <http://www.avion.tesinsko.cz/historia.html>

¹²³ Srov. Sikora, Władysław. Avion neboli kavárna, která není. Alternativa Nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 483

L. Martinek konstatuje, že Nohavicovy písně připomínají něco „z *pohanské lásky k životu a plebejského vztahu ke smrti a její symbolice*“, jako příklad jejich ironizování uvádí pak Nohavicovu píseň „*Až to se mnú sekne*“: „*Až obuju si ráno černé papírové boty / až i moja stará pochopí, že nejdu do roboty / až půjde dlouhý průvod smutečních hostů / na Slezskou Ostravu od Sikorova mostu / až to se mnú sekne / to bude pěkné / pěkné fajně a pěkné / až to se mnú definitivně sekne.*“ Je známo, že v té době J. Nohavica pracoval na podobě své zlaté desky „*Divné století*“¹²⁴, která byla ovlivněna mnohonárodnostní atmosférou avionských pořadů a pro svou velkou úspěšnost ohodnocena titulem „*Deska roku 1996 v České republice*“. Vtipné Nohavicovy jednoaktovky, s nimiž autor vystoupil, navazovaly podle L. Martinka na výstupy Šimka s Grossmanem.

Diváci potěšení tímto kabaretním večerem s nadšením naslouchali veršům a písni, nechali se unášet nostalgickou atmosférou dávného Těšína přelomu století i doby meziválečné, všichni spolu objevovali mýty, legendy i krásu svého města. Večer probíhal za spoluúčasti herců obou scén – české i polské, za hudebního doprovodu B. Liberdy (klavír) a L. Hoskovce (housle). R. Putzlacherová recitovala verše ze své dvojjazyčné sbírky „*Małgorzata poszukuje Mistrza – Markétka hledá Mistra*“ a sentence z rukopisného souboru „*Sofa dla filozofa*“ (Filozofova pohovka).

„*Kavárna AVION se rodila jako doprovod k Renatiným knížkám, doplňovala čtenářské zážitky o uvědomování si, že toto město skrývá mnoho tajemství, půvabná zákoutí, má exotické klima, zajímavé osobnosti i poklady pouhým okem neviditelné.*“¹²⁵ Zněly zde písně, jež se zrodily z atmosféry vícenárodnostního Těšína, a divačka Z. Pašková k tomu dodává: „*Pro škarohlidy, kteří vidí mé město ryze českýma či ryze polskýma očima, nebylo v kavárně AVION, která není, místa. Ani do budoucna.*“¹²⁶ Jaromír Nohavica v závěru vyjádřil přání, aby vznikla jakási těšínská knížečka, jež by odčinila vše, co se stalo „...*odstraňovala ostré těšínské hroty i nepřívětivost a tím ulehčovala život (...) tak někde tady myslím, v rámci demokratizace a občanského uvědomění se zrodila ta zvláštní věc: Kavárna, která není. Bylo o ní společně rozhodnuto, pokus navázat v čase ...fantazie*“.¹²⁷

¹²⁴ Martinek, Libor. Kavárna AVION na pomezí kultur. In.: Divadlo v české a slovenské literatuře. Sborník z mezinárodní literárněvědné konference konané v Opavě 13. a 14. září 2005, Opava, Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, 2007, s. 39

¹²⁵ Sikora, Władysław. Avion neboli kavárna, která není. Alternativa Nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 483

¹²⁶ Pašková, Zdena. Z „Kavárny AVION, ktorej nie ma“... Těšínské noviny, 28. 2. 1996, roč. CII, č. 9, s. 3

¹²⁷ Sikora, Władysław. Avion neboli kavárna, která není. Alternativa Nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 482

Zrod literární kavárny se stal prospěšným nápadem. První autorský pořad měl hned čtyři reprízy. Autoři vytvořili těšínskou mytologii – pořad „*V Kavárně AVION, která není*“ – a představili Těšín, který se v tomto programu rozhodně nevyznačoval jen šedí a hraničními přechody. K Jaroslavově bláznivé Markétce vytvořila Renata fiktivního Žida Kohna, který prý u dávné kavárny hrával. Zazněly nejen písně polské a české, ale i německé a židovské. Celková atmosféra vyrostla z atmosféry multifunkčního Těšína. Časem se k autorské dvojici přidal hudebník a skladatel Z. Siwek, jenž napsal hudbu k básním R. Putzlacherové. Skladby této autorské dvojice často poprvé zazněly v rámci Kavárny AVION, v roce 2000 vyšly pak na desce kavárenských songů s názvem „*Lamus*“.

Prvním rokem se programy Kavárny AVION v klubu Těšínského divadla konaly téměř každý měsíc. Stávaly se hledáním kompromisu mezi vzájemným očekáváním a představami ze strany tvůrců i publika. Po úvodním autorském poeticko-kabaretním večeru následoval 15. 3. 1996 večer vzpomínek a poezie věnovaný nežijícímu polskému básníku Tadeuszi Nowakovi (1930 – 1991) „*Prorocy już odchodzą*“ (Proroci už odcházejí) pojmenovaný podle stejnojmenné Nowakovy sbírky z r. 1956. Ve dnech 31. 5. a 1. 6. 1996 se uskutečnila moderní inscenace označovaná jako „*Hamlet atomového věku*“ s názvem „*Večer dada aneb Mám na ruce prsty z nohy*“. Po tomto dadaistickém kabaretním pásmu následovala 7. 6. 1996 happeningová benefice na počest umělců různých generací, jenž v červnu slavili své kulaté narozeniny, s názvem „*Kolumbowie rocznik...6*“ (Kolumbové, ročník...6). Název programu je odvozený od románu Romana Bratnego „*Kolumbowie rocznik 20*“ (1957; česky „*Kolumbové dvacátého ročníku*“, 1966). R. Putzlacherová taktéž poukázala, že šest záolžanských tvůrců se pyšní šestkou na konci letopočtu svého narození. Týkalo se to W. A. Bergra, W. Przeczka, K. Kaszpera, P. Horzyka, S. Jedzoka a samotné autorky scénáře programu. Hostem byl J. Nohavica, zpívající písně z připravované desky „*Divné století*“. Večer byl také věnován umělcům – jubilantům v rámci česko-polských literárních setkání „*Kámen nebo slovo*“. 20. 9. 1996 proběhl večer židovských písní a poezie „*Oczekiwanie*“ (Očekávání). Dne 9. 11. 1996 se uskutečnil křest polsko-české sbírky Renaty Putzlacherové, první publikace v rámci edice AVION, která má název „*Małgorzata poszukuje Mistrza – Markétka hledá Mistra*“. Sama básnířka o své páté sbírce v deníku Mladá fronta Dnes prozradila, že „*postavy románu a jejich osudy lze sice vystopovat téměř ve všech básních, ale v řadě prací vypráví především příběhy své: V některých básních se vracím k osudům vlastní rodiny, která se*

usadila v Českém Těšíně, ačkoli k městu neměla nikdy žádný vztah. Vyprávím o životě tohoto města, které mám ráda.“¹²⁸

J. Nohavica s R. Putzlacherovou na křtu zmíněné sbírky dokázali, že obě kultury Těšínska lze propojit prostřednictvím básnického a písňového textu. V tomto kontextu na sebe obrací pozornost báseň R. Putzlacherové „Czeski Cieszyn, Europa Środkowa“ – Český Těšín, střední Evropa.¹²⁹ „ /.../ A moi następcy będą absolutnie pewni / że właśnie to miasto było im sądzone Niejednoznaczne / dziwne schizofreniczne w każdym calu i na każdej piędzi / Muszę być pewna tego że nie będą przeklinali swoich / przodków za to że nie są pewni języka w gębie Bo / jakby nie było inaczej się modlą rozmawiają w innym / języku a jeszcze w innym proszą o chleb Lokalna / wieża Babel stała tu zawsze Powinnam przekonać / siebie że właśnie dla mnie Bóg stworzył to miasto / Po tym gdy już odpoczął W ósmym dniu stworzenia. A mi następcy si budou absolutně jisti / že právě toto město bylo jim souzeno Nejednoznačné / Musím si být jistá že nebudou proklínat své předky / za to že si nejdou jisti jazykem v hubě Neboť / věřte nevěřte jinak se modlí hovoří jiným / jazykem a ještě jiným prosí o chléb Místní / babylonská věž tu stála odjakživa Musím přesvědčit / sama sebe že toto město stvořil Pánbůh právě pro mne / Poté co si odpočal osmého dne stvoření.“¹³⁰

Diváci projevovali zájem o každý nový program, i přesto, že divadelní klub nabízel k sezení pouhých 70 míst a reklama pořadu byla minimální. Společných večerů se účastnili kromě herců obou scén Těšínského divadla také herci ostravští, televizní štáby, hosté ze zahraničí, hudebníci a především nadšení diváci.

Jak uvedla R. Putzlacherová, následný zlomový rok 1997 měl prověřit atraktivitu Kavárny AVION. V tomto roce se J. Nohavica potýkal stále častěji s popularitou, kterou mu zajistila oceněná deska „Divné století“, přibývalo koncertů a povinností. Vše tedy nasvědčovalo tomu, že druhý autorský večer (za spoluúčasti Nohavicova otce), může být v rámci Kavárny AVION zřejmě tím posledním. Zmíněný večer měl být také ze strany

¹²⁸ Albrecht, Josef. Polská básnička z Českého Těšína vypráví o hledání vlastního Mistra, MF Dnes – Severní Morava a Slezsko, 9. 11. 1996, rubrika Kultura, s. 18

¹²⁹ Srov., Martinek, Libor. Kavárna Avion na pomezí kultur. In: Divadlo v české a slovenské literatuře. Sborník z mezinárodní literárněvědné konference konané v Opavě 13. a 14. září 2005, Opava. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, 2007, s. 40

¹³⁰ Putzlacherová, Renata. b. Czeski Cieszyn, Europa Środkowa – Český Těšín, střední Evropa. In. sb.: Małgorzata poszukuje Mistra – Markétka hledá Mistra. Český Těšín, Avion, 1996, s. 38 – 39, (přeložil E. Sojka)

Putzlacherové večerem „na rozloučenou“. Důvodem se stalo její stěhování do Brna.¹³¹ Druhý autorský česko-polský program s názvem „*W Kawiarni AVION, której nie ma...II – V kavárně AVION, která není...II*“, probíhal ve dnech 21. 2., 22. 2. a 11. 4. 1997. Hlavní představitelkou večera byla R. Putzlacherová, která se v pátečním a sobotním představení rozloučila s Těšínem. Dalšími účinkujícími byli Jaromír Nohavica spolu se svým otcem, básníkem a publicistou Jaromírem Nohavicou starším. Kromě toho, že svého syna doprovázel na housle, zazněly jeho básně s železniční tematikou. V podání J. Nohavici ml. zazněla píseň „*Vlak*“ Karla Plíhala a spolu s Renatou Putzlacherovou zahráli a zazpívali Krylovu píseň „*Lilie*“.¹³²

Jak uvedla Mladá fronta DNES, písničkář J. Nohavica nabádal publikum „*Plačte a buďte smutní, Renata odchází do Brna*“. Nohavica byl rovněž spoluautorem pořadu „*Z Těšína vyjíždí vlaky co čtvrt hodinu*“, v němž autorka oznámila svůj definitivní odchod na jaře. Ve článku je dále uvedeno: „*Přibližně stovka diváků se v Kavárně AVION na téměř dvě hodiny stala cestujícími ve vlaku, v němž Nohavica odvážel do Brna známou básničku. Symbolický vlak zastavil celkem osmnáctkrát a v jednotlivých zastávkách vystoupili střídavě Putzlacherová a Nohavica se svým otcem, který hrál na housle a přednesl sérii autorských básní. Jako přídavek uvedli oba Jaromírové Nohavicové závěrečnou píseň z alba ‚Divné století‘. ‚Hraj smutně, táto. Dnes opravdu není důvod smát se‘, varoval Nohavica svého otce krátce před tím, než začali hrát píseň o černých papírových botách.*“¹³³ A W. Sikora si tehdy povzdechl: „*Od počátku jsem se toho obával...Počítám však s návratem z Brna! Vždyť kdo se jednou pocítil Těšínanem...*“¹³⁴

Dne 3. 10. 1997 proběhlo benefiční představení těšínského grafika B. Liberdy s názvem „*Benefis Bronka Liberdy*“ za doprovodu folklórní skupiny KGB (*Kapela Góralaska Beskidzka*). Autor působil dříve jako umělecký vedoucí polského loutkového divadla „*Bajka*“ v Českém Těšíně. Benefiční představení bylo spojeno s výstavou obrazů a

¹³¹ Srov., Putzlacherová, Renata. *Café AVION – kavárna, která není...* (O hledání ztracené atmosféry) DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 102; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 12; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

¹³² Srov., Martinek, Libor. *Kavárna Avion na pomezí kultur*. In.: *Divadlo v české a slovenské literatuře*. Sborník z mezinárodní literárněvědné konference konané v Opavě 13. a 14. září 2005, Opava. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, 2007, s. 41

¹³³ Albrecht, Josef. Jaromír Nohavica vyprovodil básničku Renatu Putzlacherovou na cestu do Brna. *Mladá fronta DNES – Severní Morava a Slezsko*, 24. 2. 1997, rubrika Kultura, s. 3

¹³⁴ Sikora, Władysław. *Avion, nebo-li kavárna, která není*. *Alternativa nova*, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 483 (překlad P. Jaworská)

křestem sbírky kreseb jubilanta s názvem „*Szóstka wygrywa*“ (Šetka vítězí), která vyšla v edici AVION. Ve dnech 21. 11. a 22. 11. 1997 se konal recitál těšínské herečky Leny Pešákové v řiši hudby Z. Siwka, který měl název „*Światło*“ (Světlo).

Jak uvádí R. Putzlacherová, po odchodu do Brna uzavřela jednu životní etapu. „*Pro mě to byla navíc i záležitost symbolická, protože první AVION, který jsem v životě poznala, byl Fuchsův hotel (a kavárna) AVION v Brně. Tady mě už v osmdesátých letech napadla souvislost obou míst a vlastně i překvapivé spojení dvou měst, Brna a Českého Těšína. Trojjazyčné nápisy na ochozu kavárny u těšínského hraničního přechodu byly dokladem toho, že v Těšíně žili vedle sebe před válkou Češi, Poláci, Němci a Židé a korespondovaly také s předválečným multikulturním charakterem Brna. Tady jsem pochopila, ...že odstup a stesk jsou pro tvůrce velmi přínosné, inspirující (...). V Brně jsem našla čas na reflexe a studium a také jsem začala přemýšlet o ‚ztraceném čase‘ kavárny, která není...“.*¹³⁵

Autorka v této návaznosti uvedla, že započala v hledání „ztraceného času“ spolu s věrným publikem v Těšíně. Její Kavárna AVION se stala synonymem úniku do světa, jenž neexistuje, avšak též synonymem nostalgie a návratu do minulosti. Jak R. Putzlacherová sama napsala, „*vzpomínky na místa, která už neexistují, mě logicky přivedly i k lidem, kteří zmizeli z mapy Těšína. Objevila jsem je na fotografiích v albu mého dědečka a v sugestivním představení ‚Gympl hlupák‘ podle Singera, které v té době uváděla Polská scéna Těšínského divadla v režii Janusze Klimszi. Oslovilo mě to prolínání smíchu a slz, ten hořkosladký svět typický pro židovskou kulturu, který souzněl – přestože nemám židovské kořeny – i s mou tvorbou, ty dozvuky jejich těšínské existence v mém životě...“.*¹³⁶

Tak vznikl další program, jenž se stal autorčíným „osobitým zadostiučiněním“, věnovaný těmto dnes již neexistujícím obyvatelům Těšína. Zmíněný hudebně-poetický pořad věnovaný těšínským Židům s názvem „*Historia prosta: W Cieszynie żył Kohn...*“ (Jednoduchý příběh: V Těšíně žil Kohn) ožil těšínskou Kavárnou AVION třikrát – 27. 3., 5. 4., 26. 4. 1998, opět dvojjazyčně, jenže tentokrát v polštině a v jidiš, za doprovodu hudební skupiny skladatele a kytaristy Z. Siwka „*Kamraci*“, která se v tomto pořadu proměnila v kapelu „*Jidele*“. Písně v němčině a v jidiš spolu s židovskými vtipy zazněly

¹³⁵ Putzlacherová, Renata. Café AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry) DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 102 – 103; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 12; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

¹³⁶ Tamtéž, s. 104, tamtéž [online], s. 14

před sedmiramenným svícem. Jak uvedla J. Tajná: „*Celý avionský program, v němž dostali příležitost především herci, byl rozdělen podle židovského kalendáře na nejvýznamnější výročí a ty v textech i melodiích proplétal stesk, smutek i humor.*“¹³⁷ R Putzlacherová dodává: „*byla to nezapomenutelná setkání (začínali jsme vždy o šábesu) a mí vrstevníci je chápali jako osobitý manifest naší obelhávané generace, dorůstající v šedivém období normalizace.*“¹³⁸

Po retrospektivním večeru věnovaném fiktivní postavě Žida Kohna, jenž hrával na housle u meziválečné kavárny AVION, následovala výstava fotografií od Wiesława Przeczka. Vernisáž zobrazovala židovské hřbitovy v ČR i v Polsku. Zazněly poprvé Siwkovy písně s texty R. Putzlacherové např. „*Tańczyłam w bóżnicy*“ (Tančila jsem v modlitebně). „*Celé mládí jsem protančila (jako členka folklórního souboru Olza) v bývalé synagoze na Božkově ulici a nikdo z dospělých nám neřekl, že tančíme na posvátném místě.*“¹³⁹ K tomuto pořadu se v Hutníku vyjádřil K. Jaworski, který ocenil, že takový program učí generace narozené po 2. sv. válce seznamovat se s místní historií širěji, pomáhá odkrývat fakt, že zde žila také židovská menšina. Představováním již dnes neexistujícího světa, kdy na Těšínsku žili Židé, vlastně organizátoři programu vychovávají publikum ke vzájemné toleranci.¹⁴⁰

Toto představení slavilo úspěch taktéž jako první zájezdové představení Kavárny AVION na Sklepní scéně Divadla Husa na provázku v Brně. Rozšířená verze se konala 29. 11. 1998 pod názvem „*V kavárně AVION, která není – W Kawiarni AVION, której nie ma aneb mezi Těšínem a Brnem*“. Jak uvádí L. Martinek, pořad z vystoupení v Divadle Husa na provázku vysílal jako hodinový rozhlasový pořad stanice Vltava ve dnech 4. 3., 8. 7. 1999. Mladá fronta DNES uvedla v předvečer brněnského představení, že „*...diváci se seznámí s úryvky ze tří předešlých programů, v nichž hraje roli také židovský humor. Poslední část pořadu inspiroval můj příchod do Brna, kam jsem se přestěhovala před*

¹³⁷ Tajná, Jola. V poetickém večeru v kavárně AVION zazněl tentokrát jidiš. Karvinsko, 5. 5. 1998, rubrika Kultura, roč. 2, č. 18, s. 5

¹³⁸ Putzlacherová, Renata. Café AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry) DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 104; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 15; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

¹³⁹ Tamtéž, s. 104, tamtéž [online], s. 14

¹⁴⁰ Srov., Jaworski, Kazimierz. Prosta historia w kawiarni Avion. Hutník – týdeník Třineckých železáren, Třinec, 7. 4. 1998, roč. 49, č. 14, s. 5

dvěma lety. Do budoucna chci přichystat pouze brněnský AVION a přivést ho zase těšínskému publiku.“¹⁴¹

Kavárna AVION přivítala v červnu 1998 opět své hosty. Večery v Avionu se vyznačovaly vždy jakousi elitností. Hosté si museli vstupenky vždy rezervovat, ale ne vždy jim bylo vyhověno. Aby se tento případ neopakoval, přestěhoval se AVION z klubu TD na půdu Kulturního a společenského střediska Střelnice v Českém Těšíně, a tak se akce uskutečnila v nově otevřené prostorné „Galerii Půda“.¹⁴² Představení připravené k nedožitým 72. narozeninám W. A. Bergera (1926 – 1998), spojené s výstavou prací jeho manželky, s názvem *„Księga o nieumieraniu czyli Dzisiaj miałbym urodziny“*, se konala 13. 6. 1998. Scénář tohoto večera uskutečněného v „Galerii Půda“ napsala R. Putzlacherová. *„Musím říct, že jsme našli opravdu ideální místo, navíc když děj ‚Knihy o neumírání‘, podle níž jsem připravila scénář, se odehrává na půdě plné vzpomínek a rekvizit. Poprvé v historii kavárny AVION jsem napsala scénář, který nebyl volným literárně-hudebním pásmem, ale divadelním představením. (...) Wiesław Adam Berger byl neopakovatelný člověk. Byl, jak sám o sobě psával a jak jsme zdůrazňovali v našem představení, zároveň Donem Quijotem, který neustále bojoval s větrnými mlýny, i plebejským Sancho Panzou v jedné osobě. Narodil se a zemřel v Ostravě. Pocházel z polsko-česko-německé rodiny. Jeho předkové přišli do Slezska z Francie. Byl proto nesmírně tolerantní, cítil se světoobčanem, ale na druhou stranu vždy zdůrazňoval svou lásku ke Slezsku a rodné polštině. Většina jeho knih v komunistických dobách vycházela v liberálnějším Polsku. Zákaz tisknout jeho díla v Československu trval do roku 1987, kdy v ostravském ‚Profilu‘ vyšla jeho kniha ‚Most na Lucyně‘. Byl jedním z posledních opravdových umělců, psaní a umění pro něj znamenalo všechno. Ve svém životě se ale nedočkal náležitého ocenění. Tento slavnostní večer jsme mu proto byli dlužni.*“¹⁴³ Jak Putzlacherová uvedla v pražském časopisu Disk, toto představení mělo navazovat na první benefici na počest umělců narozených v červnu, žel W. A. Berger se svých narozenin nedožil. *„...cítím se být v symbolickém smyslu jeho pokračovatelkou – idea mnohonárodnostního AVIONU je toho dokladem.*“¹⁴⁴ Můžeme dodat, že mnohogenerační

¹⁴¹ Putzlacherová, Renata. Kavárna AVION spojí Brno s Těšínem, MF Dnes – Jižní Morava, Brno, 28. 11. 1998, rubrika Kultura, s. 3

¹⁴² Srov., Tajná, Jola. Spisovatel Berger byl Don Quijote, ale i Sancho Panza. Karvinsko, 23. 6. 1998, s. 7

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ Putzlacherová, Renata. Café AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry) DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 104; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové.

a multikulturní bylo též publikum. Celkovou atmosféru večera spolukomponovaly a dovářely též obrazy Helgy Bergerové.

Literárně-hudební večer a křest knihy W. Sikory „*Ojcowizna*“ (Otčina) proběhl v Kavárně AVION 6. 12. 1998. V souvislosti s knihou byl večer spojen s horalským životem a s horalskou kapelou „*Nowina*“, jež interpretovala z koled těšínského písmáka Adama Sikory. Vánoční atmosféru dotvářela premiéra televizního dokumentu na ČT1 „*Těšínská jablička Renaty Putzlacher*“ uvedená 24. 12. 1998. Slavnostní atmosféra filmu „*Pramen života*“, v němž účinkovali členové *Spolku – Towarzystwa AVION*, připadla na 19. 1. 2000. Na přelomu století vznikla též idea založení uměleckého sdružení. Dvacátého ledna 2000 byla na Ministerstvu vnitra ČR v Praze provedena registrace česko-polského uměleckého sdružení s názvem *Spolek-Towarzystwo AVION*. Zakladateli se stali kmenoví členové AVIONU – Jaromír Nohavica, Zbigniew Siwek a Renata Putzlacher-Buchtová (zvolená dne 5. 2. 2000 předsedkyní Spolku). Pod stejným názvem byla založena i literární edice AVION. Došlo ke zřízení internetových stránek www.avion.tesinsko.cz. Zakladatelé název sdružení AVION dešifrují jako *Towarzystwo Adoracji Wzajemnej i Odmiennych Nacji* (Sdružení vzájemné adorace a různých národností). Prioritou sdružení je dobrá spolupráce a přátelská atmosféra. Jak uvedla R. Putzlacherová, mezi polskou menšinou mají členové sdružení též nepřátele. Podle autorky je především nejdůležitější hledat to společné, co lidi spojuje, ne to, co je rozděluje.¹⁴⁵

Na scéně Těšínského divadla nevystupovali jen herci české a polské scény, ale o rok později členové *Spolku AVION* spolu s hudebníky a se spřátelenými slovenskými putovními herci ze spolku *TEATRO TATRO* z Nitry uvedli dne 11. 3. 2001 na velké scéně Těšínského divadla polsko-česko-slovenskou revui u příležitosti pátých narozenin Café AVION s názvem „*V kavárně AVION, která není... III albo Divertimento cieszyńskie*“. R. Putzlacherová ve článku „*Slovenské dobrodružství*“ uvedla: „*Po sedmi hubených letech – nepočítajíc spolupráce s režisérem Januszem Klimszou – jsem konečně objevila režiséra mé ‚krevní skupiny‘. Už předtím jsem obdivovala inscenace slovenského režiséra Ondreje Spišáka a loni během krátkodobé dramaturgické působnosti v české scéně TD jsem měla možnost přeložit pro něj divadelní úpravu románu mé oblíbené spisovatelky Olgy*

Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 15; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

¹⁴⁵ Srov. Sikora, Jacek. Pięć lat kawiarni, której nie ma. Jesteśmy towarzystwem wzajemnej adoracji – mowi Renata Putzlacher. *Głos Ludu*, 3. 3. 2001, s. 4

Tokarczukové ,Pravěk a jiné časy‘. (...) A díky Ondrovi jsem před měsícem zažila i debut na slovenské divadelní scéně jako autorka ,Lietajúcej Fridy‘.¹⁴⁶

Vraťme se však k jubilejnímu programu *Těšínského divertimenta* úryvkem scénáře česko-polsko-slovenské revue:

Kronikář (*už nepíše brkem, je moderní a má notebook*) Míjejí staletí, mění se lidé i města, ale láska a sentiment jsou nesmrtelné...

Přichází mladý AVION s bátůžkem na zádech

Avion A nakonec se mladý Avion-kosmopolita vrátil do svého města a všichni zdejší Češi, Poláci a Slováci se přestali hádat a vybíjet si navzájem okna. A všichni se tak těšili ve městě...

Zase vidíme šťastné tři bratry a jednu sestru, pak Žida a Rusa

Čech ... Těšín.

Polka ... Cieszyn.

Žid ... Teschen.

Slovák ... Těšín.

Rus přijde ke Slovákovi s úsměvem

Rus Nu... možet byť Tješín...

Kronikář ... až se rozhodli zlomit tu prokletou místní rekvizitu – hraniční závoru

Pánbožko (*k publiku*) A tak by to malo byť, vy moji malí nacionalisti. Veď takých som vás stvoril predtým, než ste postavili tu prekľatú Babylónskú vež...

Žid Pálení mostů za sebou, lámání hraničních závor... jsme jenom obyčejní lidé a ty jsi starý, unavený Bůh mnoha tváří...

Pánbožko Hej, je to tak, moj milý Kohn... Dáš si hlt ambrózie?

Pijí borovičku, jiní už rozložili na části závoru, na rozcestníku je nápis Evropa

Kronikář A od té doby si všichni spokojeně žili v Těšíně, a pak se společně vrátili do Evropy... a po smrti se sešli v divadelním nebi...¹⁴⁷

Narozeninové – jubilejní *Těšínské divertimento* bylo zahájeno scénickým obrazem, jak Pán Bůh stvořil svět, poté obrazem o založení Těšína za přítomnosti legendárních tří

¹⁴⁶ Putzlacherová, Renata. Slovenské dobrodružství. ATD, měsíčník Těšínského divadla, říjen 2000

¹⁴⁷ Putzlacherová, Renata. Café AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry). DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 107; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 18 – 19; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

bratří – Lecha, Čecha a Slováka, ke kterým se přidala sestra Těšíňanka. Dalším obrazem bylo stavění věže a záměna jazyků. V Głosu ludu bylo uvedeno, že tento slavnostní večer plný nostalgie se nesl v duchu tolerance. Ač večerem zněla čeština, polština, němčina, jidiš a zásluhou členů souboru *TEATRO TATRO* z Nitry též slovenština, bylo zřejmé, že jazyky nejsou překážkou. Beznadějně vyprodaný sál byl ve znamení skvělé hudby, uměleckých textů, tanečních kreací, nechyběl legendární Žid houslista Kohn a bláznivá Markéta, ale též kejklíři a flašinetáři. Celé představení bylo vzpomínkou na dávný Těšín. Závěrem zazněla prorocká slova vypravěče režiséra Karola Suszky: „*Teraz idziemy wspólnie de Europy, później otworzy się nam świat, w końcu cały Kosmos. A po śmierci spotkamy się wszyscy w niebie – teatralnym niebie...*“¹⁴⁸

V souvislosti s pětiletým výročím vzniku Kavárny AVION vzpomíná R. Putzlacherová na dobu, kdy před pěti lety překládala s J. Nohavicou jeho texty za účelem dokumentárních filmů v režii S. Kubiaka z vratislavské televize. Také však připouští zjištění, že Češi s Poláky žijí na Těšínsku v jakémsi stereotypu a že je proto zapotřebí vzájemného dialogu, který může inspirovat. Putzlacherová hodnotí Nohavicovo hudební album „*Divné století*“ jako nejzdařilejší, cítí v něm atmosféru Rakousko-Uherska a prolínání kultur a zvláště pak hodnotí, že zpívá o Těšíně a kavárně AVION.¹⁴⁹

Velkým předsevzetím tvůrců Kavárny AVION se stala revue „*Genius loci (geniusz loce?) Slezska*“¹⁵⁰, kterou Spolek AVION spolu s hudebníky prezentoval na podzim roku 2000 (4. 11. a 5. 11.) v brněnském Divadle Husa na provázku a v pražském Divadle Na zábradlí. V nové verzi pak dne 11. 11. 2001 na velké scéně Těšínského divadla v Českém Těšíně. Renata Putzlacherová byla velmi potěšena, že díky básníkovi Bogdanu Trojakovi, autoru slavné bitovské přednášky, byl připomenut „*genius loci*“ Slezska. Proto společně s B. Trojakem připravili pro obyvatele žijící na Moravě a v Čechách, kteří často nerozumějí Těšínskému Slezsku a jeho spletité historii, tzv. instruktážní hudebně-poetickou revui „*Genius loci (geniusz loce?) Slezska*“. Brněnskému a pražskému publiku ve zmíněných divadlech předvedli „*neopakovatelné slezské fyziognomie, divný dialekt, dojemné písně, a spolu s kamarády herci a hudebníky ... i příslovečnou slezskou*

¹⁴⁸ (kor). Urodziny kawiarni, której nie ma... Powiało nostalgią i duchem tolerancji. Głos ludu, 13. 3. 2001, č. 30, s. 1 – 2

¹⁴⁹ Srov., Sikora, Jacek. Pięć lat kawiarni, której nie ma. Jesteśmy towarzystwem wzajemnej adoracji – mowi Renata Putzlacher. Głos ludu, 3. 3. 2001, s. 4

¹⁵⁰ viz Příloha č. 2, s. VII

*pracovitost s celou její filosofií...“.*¹⁵¹ Dramaturg české scény TD Vladimír Fekar upozorňuje na odlišnost směřování Kavárny AVION, jež se odklání od běžné produkce. Setkávají se zde herci, básníci a hudebníci, tedy lidé různých profesí, s takovou samozřejmostí, jako se za starého Rakouska setkávali lidé rozdílných národností. „*Kouzlo neopakovatelnosti*“, jak Fekar zdůrazňuje, je „*životem uvnitř Kavárny AVION, který neustále plní sál Těšínského divadla takřka do posledního místečka*.“¹⁵² Fekar také vzývá obecnost vrátit se alespoň v myšlenkách za svým geniem místa, jenž je spjat snad u každého s osobním životem.

Úryvek scénáře česko-polské revue:

Bogdan Je možno postihnout genia Slezska, jeho duši, najít jeho básníky?

Renata A Śląsk Cieszyński, nad którym góruje stara cieszyńska Wieża Piastowska...Cieszyn...Czy jest się w ogóle z czego cieszyć?

Bogdan Lze vůbec setrvat v kraji, jenž je na první pohled tak nehostinný a nepoetický?

Renata Czy można zakotwiczyć korzenie w tej ziemi?

Bogdan O tom podivném Slezsku, o jeho atmosféře, o jeho géníích a bláznech budeme dnes básnit, vyprávět a zpívat.¹⁵³

Když pohlíží V. Fekar na Kavárnu AVION spjatou s regionem Těšínského Slezska, vybaví se mu takové „*skořicové krámy tohoto regionu, rozžité v bizarních postavičkách v rozličných časech. Zjevují se tu pekaři, vendrynští gymnazisté, letci, učitelé, v prostoru ztracení Židé i lidé zdánlivě bezprizorní, jako děd s rybou, lidé stojící jako ukazatelé cesty stále na jednom místě a další a další. Ta jejich ulice se Skořicovými krámy však má podobu mapy celého Slezska, ve tvaru duše ryby. Máte pocit, že hledání ztraceného času se nedotýká jenom období, kam sahají naše životy, ale daleko dozadu, do časů dědečků a pradědečků. Ale ten harmonický sentiment, který se Renatě Putzlacher i Bogdanu*

¹⁵¹ Putzlacherová, Renata. *Café AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry)* DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 108; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 19 – 20; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

¹⁵² Fekar, Vladimír. *Skořicové krámy Bogdana Trojaka a Renaty Putzlacher*. ATD, měsíčník Těšínského divadla, č. 3/ 2001

¹⁵³ Putzlacherová, Renata, Trojak, Bogdan. *Úryvek scénáře česko-polské revue „Genius loci (genius loce?) Slezska*, In.: Putzlacherová, Renata. *Café AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry)* DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 109; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 22; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

Trojakovi před očima zjevuje, je naštěstí ironicky rozbíjen skutečností, vědomím, že si nelze idylu vysnívat falešně“. Dramaturg dodává, že ve čtyřjazyčné revui autoři bojují svým divadlem o svou vlastní identitu. „*Lehce a ironicky se vysmívají žabomyším válkám o to, kým jsou (zda Poláci, Češi, Ukrajinci či kdo vlastně), aby nakonec zjistili, že hlavně a především lidé, lidé, jimž jejich genius místa lítá v duších i tehdy, když jsou měsíce a měsíce odtrženi od tohoto regionu*“.¹⁵⁴ V. Fekarovi evokuje svoboda aviatika, vznášejícího se nad Slezskem, zároveň pocit volnosti stěhování se v čase i v jazyce.

Od roku 2001 se akce v rámci Kavárny AVION opět konaly v komorních prostorech obnovené divadelní galerie. Odehrála se zde dvě monodramata, která vznikla ve spolupráci V. Fekara s R. Putzlacherovou „*Yoyo aneb večer s...*“ a „*Já Margot*“, uvedená 27. 1. 2001. Po čtení scénické verze románu Olgy Tokarczuk s názvem „*Denní dům, noční dům*“ 29. 3. 2002 a besedou s touto známou polskou prozaičkou v *Márnici Divadla Petra Bezruče* v Ostravě se stala dramaturgickou novinkou předpremiérová projekce stylizovaných televizních dokumentů „*Šumný Těšín a jiné města*“, uvedená 8. – 4. 2002 s následnou besedou s jeho tvůrci Radovanem Lipusem a Davidem Vávrou. Po sedmiletém působení Kavárny AVION vznikla ve spolupráci se Z. Siwkem řada textů a skladeb věnovaných právě Těšínu, a proto se zrodila též myšlenka vydání druhého hudebního nosiče s názvem „*Těšínské divertimento*“.

17. listopadu 2002 se konal česko-polský večer – „*Malé vlasti – Male ojczyzny Renaty, Jerzego, Petra, Bogdana*“¹⁵⁵ – moravskoslezských tvůrců – Renata Putzlacherová (Brno), Jerzy Kronhold (Bratislava), Petr Hruška (Ostrava), Bogdan Trojak (Pařezovice u Vyškova) – v rámci *II. Festivalu moravskoslezských divadel* v Těšínském divadle.

V roce 2003 uplynulo 70 let od vzniku meziválečné Kavárny AVION, jež trvala pouhých 7 let, a stejný rok byl významný i tím, že se již 7 let potkávali diváci u svých poetických pořadů v rámci *Kavárny AVION, která není*. To způsobilo zrod myšlenky uspořádat v témže roce komorní těšínský festival „*AVION FEST 70 + 7? Tak jest!*“. Dne 29. března 2003 v rámci tohoto festivalu přednesl proslov Radovan Lipus – mj. autor pořadu „*Stesk kavárenského povaleče*“ o historii a vzniku evropských kaváren, který byl v rámci tohoto festivalu také uveden. Radovan Lipus o pohraničním Těšínu, jehož dělí řeka Olza, řekl: „*Těšín je karnevalové město, ale my nevíme přesně, na kterém břehu řeky Olzy je to*

¹⁵⁴ Fekar, Vladimír. Skořicové krámy Bogdana Trojaka a Renaty Putzlacherové. ATD, měsíčník Těšínského divadla, č. 3/2001

¹⁵⁵ viz Příloha č. 2, s. VIII

*jeviště, která strana je zákulisí, protože ty mosty jsou jednosměrné, jedním se jde tam a druhým zpátky a nikdo vlastně neví, kde je šatna, kde je jeviště, kde je scéna a kde je garderoba. A ta řeka mezitím klidně teče a myslí si svoje.*¹⁵⁶

Další česko-polský AVION FEST uspořádal Spolek Avion a Těšínské divadlo dne 13. 3. 2004 v divadelní Cafě Galerii. Proběhlo zde setkání básníků několika generací, počínaje tou střední debutující v almanachu „*Setkání*“ (1985), mladší spjatou se skupinou *PaRaNoJa* (1993) a následně těch nejmladších v programu „*Spotkanie – Paranoja – Młodzi*“ (Setkání – Paranoja – Nejmladší). Program byl zakončen hned dvojím křestem. Byla jím debutantská česko-polská sbírka mladého Darka Jedzoka „*Pusto*“ a česko-polská deska Z. Siwka a R. Putzlacherové „*Těšínské divertimento*“. Na AVION FESTU, který proběhl v Cafě Galerii Těšínského divadla 22. 10. 2005 pod názvem „*Co jsme napsali ve vlacích czyli wieczor poezji pociągowej*“, se zúčastnili R. Putzlacherová, P. Hruška a J. Sikora. Hosty následujícího setkání 24. 11. 2005 se stali J. Sikora a M. Łanuszka. Sikora se zde dočkal křestu sb. „*Prószę na jaro*“ a Łanuszka, krakovský laureát Festivalu studentské písně, zpíval písně J. Nohavici. Poslední AVION FEST se uskutečnil v Klubu „*Dziupla*“ v Českém Těšíně 17. 10. 2009.

O vzájemné česko-polské spolupráci svědčí I. ročník česko-polských uměleckých konfrontací, které uspořádal Spolek -Towarzystwo Avion a Polonus – Polský klub v Brně. Večer se uskutečnil 30. 10. 2003 v brněnském klubu „*Skleněná louka*“ pod názvem „*Dvojhlas – Dwugłos*“. Setkali se zde polská prozaička Olga Tokarczuk s českým režisérem Radovanem Lipusem. Jejich setkání bylo spojeno s projekcí filmů „*Šumný Těšín*“ a „*Šumný Náchod*“. O překlady z tvorby polských autorů W. Bonowicze a J. Pacześniaka se zasloužili P. Zavřelová, R. Putzlacherová a B. Trojak. Všichni zde zmínění poté společně diskutovali o situaci současné polské a české literatury. Večerem zněly české a polské mladé písně ze Slezska. Bylo avizováno, že překladatelská žeň tohoto prvního i následujících ročníků bude dovršena vydáním česko-polské literární antologie generace narozené v 60. a 70. letech 20. st. V souvislosti s překlady dodejme, že Putzlacherová přeložila pozdní verše a písně K. Kryla, jež vyšly v časopise „*Panorama*

¹⁵⁶ Lipus, Radovan. Z proslovu předneseného 29. 3. 2003 v rámci AVION – FESTU. In.: Putzlacherová, Renata. Cafě AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry) DISK, č. 5, září 2003, Akademie múzických umění v Praze, s. 111; též [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/disk2003.doc, s. 24; též [online] Archiv časopisu DISK. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2003/disk-5-zari-2003/disk-5-zari-2003> [cit. 30. 3. 2010]

kultur“ (22. 9. 2005), a v souvislosti s překlady písní J. Nohavici se účastnila vědecké konference věnované polsko-českým překladům, kterou pořádalo 5. 6. 2006 Vědecké sdružení slavistů Jagellonské univerzity v Krakově. Autorka zde přednesla referát: „*Je to překlad nebo přebásnění – čili jak jsem překládala písně Jarka Nohavici*“.¹⁵⁷

O úzké spolupráci obou národů svědčí další autorské večery – 6. 4. 2005 se uskutečnil večer „*Polských dnů*“ v Domu knihy Librex v Ostravě; 27. 4. 2005 se konal autorský večer R. Putzlacherové a B. Trojaka v rámci mezinárodních akademických warstatów polonistów „*Czterogłos polonistyczny*“ na UP v Olomouci, a pak 11. 5. 2005 český večer v rámci prestižního festivalu „*Poznań poetów*“ v Centru Kultury v polské Poznani, kterého se zúčastnili R. Putzlacherová, M. Doležal a K. Vepřek. Téhož roku proběhly autorské večery v rámci cyklu „*Poeticky o Slezsku*“ v polských Gliwicích (30. 1. 2005 a 9. 10. 2005) za účasti R. Putzlacherové, R. Lipuse a P. Hrušky. Tématu slezského zbojníka „*Ondraška*“ bylo věnováno hudebně poetické setkání z cyklu „*V Kavárně AVION...*“, uskutečněné v Cieszyńie 7. 3. 2005 – „*Śląski Zamek Sztuki i Przedsiębiorczości*“, následně pak zrealizována premiéra R. Putzlacherové „*Ondraszek – Pan Łysej Góry*“ (2. 4. 2005), kterou uvedla polská scéna Těšínského divadla (režie B. Kokotek, hudba T. Kočko). Pod stejným názvem vyšlo příštího roku polsko-české edukační interaktivní CD a DVD.

Kromě komponovaných večerů hudby a poezie, jež probíhaly v rámci Spolku Avion „*DO-UŠEK-ČTENÍ*“ v Městském divadle Zlín – Divadélko v klubu (19. 3. 2004), nebo pořadu „*Hezky moravskoslezsky*“ v Galerii Těšínského divadla (3. 9. 2004), bylo pohraniční Těšínské Slezsko, jež si uchovalo dávnou mnohokulturnost, prezentováno již mnohokrát velmi úspěšným česko-polským divadelním projektem autorů R. Putzlacherové a R. Lipuse „*Těšínské niebo – Cieszyńskie nebe*“¹⁵⁸, jehož premiéra se konala 15. 5. 2004 na scéně Těšínského divadla krátce po vstupu do EU. K tomuto projektu, jenž má za sebou přes 100 repríz v Česku, Polsku a na Slovensku, se Radovan Lipus vyjádřil: „*Ta věc je koncentrovaný, nasycený roztok osobních zážitků. Každý, kdo v této oblasti žil, vyrůstal, má zkušenost... Těšín ležel chvíli v Československu, chvíli v Polsku, pak patřil k Říši a obyvatelé museli narukovat do Wehrmachtu. Rodiny jsou napůl české a napůl polské. Každá má svůj příběh, nebo taky svoji křivdu, ublížení. Nechtěli*

¹⁵⁷ Putzlacherová, Renata. [online] Osobní stránky, sekce Aktuality. Dostupno z: <http://putzlacher.net/aktualnosci.htm>, [cit. 30. 3. 2010]

¹⁵⁸ viz Příloha č. 2, s. IX – X

jsme ale ukazovat tyto věci, spíše jsme hledali to společné. Co nás spojuje a čím je region tolik vyjimečný, v čem je jeho síla.“¹⁵⁹ Tohoto divadelního projektu se účastnili herci obou scén Těšínského divadla, zněl jazyk český, polský, nářečí, bylo možno zaslechnout Němce a Židy. Podle J. Zarka docházelo k „*odbudowywaniu wspólnej pamięci miejsca*“ (obnovení společné paměti místa).¹⁶⁰ Dle K. Kardyni – Pelikánové dochází oproti temné historii k odkrývání světla mýtu, jehož prostřednictvím nedochází k izolování od okolního světa, ba právě naopak se otevírají obzory jeho obyvatelům a zároveň je jim nabízena možnost vlastní volby osudu.¹⁶¹ J. Zarek dodává, že po letech spojování slezské specifiky se socrealistickým obrazem horníka se jeví Slezsko v českém kontextu jako mnohokulturní, v jehož bohaté historii byly lidské osudy narušovány intrikami. Podoba Těšínského Slezska nemá jinde obdoby.¹⁶² Jako příklad uvádí J. Zarek, jak v jedné ze scén „*Těšínského nieba*“ zněla píseň „*Těšínská*“ z úst Čecha, Poláka, Němce a Žida a poté ji všichni zpívali střídavě v polštině a češtině:

Wieczorem śpiewałbym z Mojżeszem

O minionych dawnych wiekach

Było by léto tisíc devětset deset

Za domem by tekla řeka

Widzę wyraźnie tamtego siebie

Z żoną i dziećmi w cieszyńskim niebie

*Ještě že člověk nikdy neví co ho čeká*¹⁶³

Scénář a fotografie z představení byly otištěny v *Disku* (č. 13, září 2005), kde je také uvedeno, že „*Češi, Moravané, Slezané a Poláci dočkali se dva týdny před premiérou*

¹⁵⁹ Lipus, Radovan. Těšínské niebo – Cieszyńskie nebe. [online] Dostupno z: http://www.efez.info/sl/zpravodajstvi.php?id_program=82&akce=zprava&typ=datum&hodnota=2006-06-22&id_zprava=277&menu=1, s. 2, [cit. 30. 3. 2010]

¹⁶⁰ Srov., Zarek, Józef. Cieszyn-Brno. O dwu punktach odniesienia młodszych polskich autorów z Zaolzia. [online] Osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/zarek.doc, s. 4, [cit. 30. 3. 2010]

¹⁶¹ Srov., Kardyni – Pelikánová, Krystyna. Těšínské niebo – Cieszyńskie nebe, czyli góra bliźnięta. Zwrot, 2006, č. 1, s. 59

¹⁶² Srov. Zarek, Józef. Cieszyn-Brno. O dwu punktach odniesienia młodszych polskich autorów z Zaolzia. [online] Osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/zarek.doc, s. 4, [cit. 30. 3. 2010]

¹⁶³ Zarek, Józef. Úryvek z písně Těšínská. In.: Cieszyn-Brno. O dwu punktach odniesienia młodszych polskich autorów z Zaolzia. [online] osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/zarek.doc, s. 4, [cit. 30. 3. 2010]

zázraku. Od 1. května 2004 je Těšín zase jedním městem na dvou březích řeky a oba mosty se znovu staly místem, kde se lidé mohou opět potkávat.“¹⁶⁴

Inscenace, jejíž scénář R. Putzlacherová opřela o Nohavicovy písně, byla na podzim (13. 11. 2004) oceněna na 4. Festivalu divadel Moravy a Slezska hlavní cenou. „*Jedná se o ojedinělý dramaticko-inscenační společný projekt české a polské scény TD v multikulturním regionu se specifickým vyjádřením polsko-českých a česko-polských vztahů.*“¹⁶⁵ Na mostě Přátelství následoval křest CD „*Těšínské niebo – Cieszyńskie nebe*“ (15. 11. 2004). V rámci pořadu „*Život na pomezí*“ – ČT1, *Dobré ráno z Moravy a Slezska*, byl uveden rozhovor s R. Putzlacherovou (13. 9. 2005, 7:40). Tématem se stalo město Těšín a úspěšnost inscenace. První výročí premiéry se slavilo v Těšínském divadle (15. 5. 2005), druhé pak o rok později v Národním domě v Cieszynie (15. 5. 2006). Dne 27. 8. 2007 nabídla rozhlasová stanice Vltava v rámci pořadu „*Regionální noci z Ostravy*“ záznam představení. Úspěšnou sentimentální tramvajovou rallye rozjeli inscenátoři, kteří měli jedno společné: „*lásku k Těšínskému Slezsku, jeho lidu, skutečné historii a i mýtům tohoto složitého místa – v nelehkém i mnohdy velmi radostném životě českého, pak zase polského a naopak, ale velmi inspirativního.*“¹⁶⁶ Čtyřleté putování po vlastech českých, polských a slovenských bylo ukončeno v Těšínském divadle (10. 5. 2008). Téhož roku proběhlo v literárním salonu v Kavárně Těšínského divadla v Českém Těšíně ve dnech 30. 5. – 1. 6. 2008 „*Mezinárodní setkání spisovatelů*“, kde se autorského čtení zúčastnili např. J. Kronhold z Polska, L. Ballek a M. Hlušíková ze Slovenska, R. Putzlacherová a B. Trojak ze Slezska. V rámci akce proběhlo mezinárodní odborné sympozium „*Národní literatury v současné sjednocené Evropě*“, kde vystoupili literární historikové z České republiky, Slovenska a Polska za účasti odborné veřejnosti a studentů Ostravské a Slezské univerzity v Opavě. Ve stejném roce (6. 8. 2008) vysílala ČT pořad „*Češi očima Poláků, Poláci očima Čechů*“.

ČRO 3 – Vltava uvedl pořad s názvem „*AVION – kavárna, která byla, není a zase bude*“ aneb *O hledání ztracené atmosféry* (26. 6. 2009). Kavárna ožila v písních a básních R.

¹⁶⁴ Putzlacherová, Renata, Lipus, Radovan. Těšínské Niebo – Cieszyńskie nebe. Sentimentální tramvajová rallye. [online] Archiv časopisu Disk, č. 13, září 2005. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2005/disk-13-zari-2005/disk-13-zari-2005>, s. 168, [cit. 30. 3. 2010]

¹⁶⁵ Putzlacherová, Renata. Komentář k Festivalu divadel Moravy a Slezska. [online] Osobní stránky Renaty Putzlacherové. Dostupno z: <http://putzlacher.net/aktualnosci.htm>, zveřejněno 13. 11. 2004, [cit. 30. 3. 2010]

¹⁶⁶ II. Ostravská (příliš hluboká) regionální noc, ČRO 3 Vltava, 27. 8. 2007, [online] Dostupno z: <http://www.rozhlas.cz/vltava/publicistika/zprava/374116>, [cit. 30. 3. 2010]

Putzlacherové, Z. Siwka a J. Nohavici. Jejich vzpomínky a sny se proměnily ve skutečnost.

Meziválečné kavárny nabízely vždy možnost příjemně stráveného času, byly místem setkávání a vzájemných diskuzí. „*Těšínský AVION bude koncipován především jako kulturní zařízení – veřejná čítárna, literární kavárna, místo pořádání kulturních a společenských aktivit... V novém AVIONU bude k dispozici ozvučení a osvětlení jako na malých scénách, dataprojektor a plátno jako v komorním kinosále, mobilní místa k sezení, malý taneční parket*“, uvádí v Těšínských listech R. Putzlacherová. V kavárně najdou své místo také senioři a maminky s dětmi. „*Terasa s dalekohledem a kiosek s italskou zmrzlinou, nostalgický rozcestník, box starého muže z písně Jaromíra Nohavici, hravý, cimrmanovský pohled na místní postavičky a kuriozity, turistické atrakce navazující na dějiny kavárny a města, to vše určitě přispěje k tomu, že se těšínská multifunkční budova AVIONU opět stane příjemným místem k posezení s opravdovým geniem loci.*“¹⁶⁷

Jak prozradili radní Českého Těšína, AVION se stane architektonickou perlou¹⁶⁸, jež bude nabízet nejen výhled na Olzu a historickou část polského Cieszyna, ale též navodí pocit plavby lodí, která započne na Silvestra 2010.¹⁶⁹

Myšlenkové inspirace tvůrců AVIONU korespondovaly s Trojakovou představou slezanství a jejich spolupráce se stala zákonitou. AVION vytyčuje různé modely oslovování publika. Je zde zřejmá snaha ryze polská, ale i česká. Míšení jazyků přirozeně vychází z předválečné historické základny. Dokladem jsou multikulturně orientované avionské večery, prolínání kultury polské, české, židovské, slovenské směrem k otevřenosti. Aktivity nesetrvávají pouze v oblasti bývalého Těšínského knížectví, ale region přesahují. Rovněž jiné části České republiky jsou tak zasvěcovány do slezské problematiky. Samotní Češi a Poláci nežijí ve stereotypu díky vzájemnému inspirativnímu dialogu, realizovanému v rámci společných programů a projektů, zcela odlišných od běžné produkce. Setkávají se zde lidé rozdílných národností, různých profesí – ať už herci, zpěváci, hudebníci, básníci, nebo chceme-li, lidé s neopakovatelnou slezskou fyziognomií, jež byla, je i bude vždy odlišnou v celonárodním kontextu. B. Trojak ji rovněž promítl do tváře Welesu, vtisknul její rysy do své tvorby a připomenul „genia loci“

¹⁶⁷ Putzlacherová, Renata. Těšínský AVION – jaký byl a jaký bude? Těšínské listy, informační dvouměsíčník Města Český Těšín, roč. III, č. 5, 23. 10. 2009, s. 3

¹⁶⁸ viz Příloha č. 2, s. XI, XII

¹⁶⁹ Srov.: Český a polský Těšín spojí Evropská lávka. Právo – Severní Morava, 30. 4. 2007, s. 13

Slezska formou stejnojmenného eseje, či zlomkem divadelního scénáře. Místním obyvatelům se oproti temné historii a izolaci odkrývají obzory. Jejich společné úsilí vedlo k obnovení paměti místa.

6. PaRaNoJa

6. 1. Stěžejní motivy v poezii polských almanachů

Fakt, že literární skupiny na polských středních školách jsou jevem samozřejmým, potvrdil roku 1992 na půdě Gymnázia s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně vznik studentského seskupení *PaRaNoJa*. Jak sám vůdčí duch skupiny Bogdan Trojak později uvedl – „*PaRaNoJa je něco, co tady prostě je, avšak jen stěží se to dá definovat... a slovo PaRaNoJa (PARafia RAczej NOrmalnych JA) vlastně nelze do češtiny výstižně přeložit. Jestliže je PaRaNoJa parafia – farní obvod – pak je zřejmé, že zde musí být farníci, víra, kostel, farář a vše ostatní.*“¹⁷⁰

Pod křídly nově vzniklé Společnosti polské mládeže PaRaNoJa v r. 1992 spatřil zanedlouho světlo světa první almanach, jehož vznik podnítilo nadšení studentů podpořené současně profesorem Władysławem Kubieněm. Z jeho zájmu spolupracovat se studenty vznikl „*Pierwszy almanach poezji gimnazjalnej grupy literackiej PARANOJA*“; je uložen v archivu školy. Za hlavní iniciátory můžeme označit Bogdana Trojaka, Andrzeje Sikoru a zmíněného profesora Władysława Kubieně. Součástí úvodní strany útlé knížečky je portrét Jima Morrisona, básníka a zpěváka kapely The Doors. Morrisonův citát „*No one here gets out alive*“ (Nikdo to tu nepřežije), uvedené na začátku zmíněného almanachu, je vlastně odkazem na stejnojmennou knihu o životě Jima Morrisona a The Doors (1980), jejímiž autory jsou Jerry Hopkinson a Daniel Sugerman. Následují verše Andrzeje (Merlina) Sikory¹⁷¹, Władysława Kubieně¹⁷² a Bogdana Trojaka (Rechowicze). Rovněž „*Chaos*“ Bogdana T. Rechowicze uvádí motto, jež můžeme z polštiny volně přeložit „*Člověk přichází na svět opilý, v průběhu života střízliví, život je pro něj komnatou vystřízlivění, kterou opouští v době smrti.*“¹⁷³ U Bogdana Trojaka sehrály důležitou roli polské kořeny, proto jsou první básnickovy verše napsány polsky. Po mottu, jež „*Chaosu*“ předchází a které sugeruje čtenáři přerod mladého člověka do střízlivé reality dospělosti, se nesou verše obsahující pět částí „*Pars I (Piosnka jakich wiele) – V*“.

¹⁷⁰ Trojak, Bogdan. PaRaNoJa – polsko-česká literární skupina. Modrý květ, 27. 3. 1995, č. 7, s. 37 – 38

¹⁷¹ „*Nieostrożność i uczucia*“

¹⁷² „*Palce*“, „*Drzewo Ewy*“, „*Warszawska noc*“, „*Idę*“

¹⁷³ „*Motto: Człowiek rodzi się pijany i przez całe swe życie / stopniowo trzeźwieje. Życie jest właściwie izbą / wytrzeźwień, z której człowiek wychodzi w momencie śmierci...*“; Rechowicz, Trojak, Bogdan. b. Chaos. Motto. In.: Pierwszy almanach poezji gimnazjalnej grupy literackiej PARANOJA. 1992, archiv Gymnázia s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně.

Z těchto veršů je zřejmé, že mladý básník, neskrývající spřízněnost se Slovy, se vydává na pouť světem.¹⁷⁴ Přerod mladého člověka k dospělosti je často spojen s ironií a mladickou nerozvážností (s ďábelským pokušením)¹⁷⁵. V následné části „*Chaosu*“ je naznačen básníkův odklon od hlučného městského prostředí, kdy autor kráčí zlou nocí za svými přáními, k venkovskému sadu plnému jabloní¹⁷⁶. Stále se oddává chlapeckému snění¹⁷⁷. Již ve verších „*Chaosu*“ je akcentován Trojakův příklon k božské mytologii – polyteismu, k nebeskému páru Héry a Dia¹⁷⁸. V poslední části „*Chaosu*“ je rovněž patrný náznak přítomnosti polského znalce magie Twardowského, vznášejícího se mezi nebem a zemí, avšak jen pavouk v jeho kapse jej může spojit se světem pozemským¹⁷⁹.

Můžeme konstatovat, že v Trojakových polských verších, uvedených na stránkách almanachu s názvem „*Pierwszy almanach poezji gimnazjalnej grupy literackiej PARANOJA*“, se objevují stěžejní motivy pro následující tvorbu, což jsme dokázali na polských verších. Je to motiv putování, zlé noci s ďábelským pokušením, odklon od městského prostředí směrem k přírodě, snění a sadům, příklon k antice a oživení polské legendy o Twardowském. Motiv putování se stal základem pro pozdější úspěšný esej „*Genius loci Slezska*“, stejnojmennou přednášku a instruktážní poetickou revui „*Genius loci (geniusz loce?) Slezska*“, uvedenou v rámci *Kavárny AVION*. Motiv posloužil také jako nosný pilíř nově vznikající „*Železniční rubriky*“, později přejmenované na „*Dopravní rubriku*“, jež byla nedílnou součástí Trojakova *Welesu*. Poutnictví se stalo zároveň stěžejním tématem jednoho z čísel tohoto poetického magazínu. Již v těchto polských verších se setkáváme s motivem zlé noci a ďábelským pokušením, které je v pozdější české tvorbě ve sbírce „*Pan Twardowski*“ ztělesněno postavou Boruty. Rovněž příklon k přírodě, sadům a zahradám je zřejmý z názvu básní („*Zahrada pana Kapelníka*“, „*Zahrada Karla Tonowského*“, „*Sad. Vigilie.*“), které se objevily v pozdějších českých sbírkách „*Kuním štětcem*“ a „*Pan Twardowski*“.

¹⁷⁴ „*Wyruszą dziś w podróż, wyruszą piechotą / ... / Ach kocham Słowiany...*“; Rechowicz, Trojak, Bogdan. b. *Chaos*. Pars II. In.: *Pierwszy almanach poezji gimnazjalnej grupy literackiej PARANOJA*. 1992, archiv Gymnázia s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně.

¹⁷⁵ „*Cieszę się z tego co w drodze zepsulem / Wraz z Diabłem, mym druhem, ...*“; tamtéž

¹⁷⁶ což je zřejmé z veršů „*... Ryk miasta ... / Sam kroczę złą nocą do sadu Marzenia / ... / Znow kroczę złą nocą do sadu Jabłoni / ...*“; tamtéž, Pars III.

¹⁷⁷ „*Pozwólcie mi marzyć...*“; tamtéž.

¹⁷⁸ Vypovídají o tom verše: „*... Na niebie Sex Bogów – to Zeus i Hera / współżyją na łóżku z słoniowej kości; / ...*“; tamtéž, Pars IV.

¹⁷⁹ „*a w środku Odległy z pająkiem w kieszeni...*“; tamtéž, Pars V.

Členové skupiny *PaRaNoJa* se po ukončení gymnázia rozprchlí na vysoké školy do Polska i České republiky. Vůdčí osobnost B. Trojak odešel na studia do Brna, přesto rok 1993 přinesl druhý almanach poezie „*Łaski bez, czyli Almanach poezji*“, obsahující dvacet šest básní dvanácti autorů, mezi nimiž publikoval polské verše také B. Trojak: „*Spleen*“, „*Chaos*“, „*Czarna stojąca woda*“, „*Alkohol*“, „*Cyganeria*“. Mladý Trojak se v úvodu almanachu pozastavuje ve verších nad otázkou, čím se stane, čemu zasvěti svůj život, což dokazují verše: „*Tu na ziemi czymś być trzeba / Czymże zostać? / ...*“¹⁸⁰. Trojakův zájem o poezii, kterou publikuje v polských almanaších, výrazně předurčuje autorovo pozdější básnické směřování. Ve druhém almanachu Trojak myšlenkově připomíná osobnost anglického romantického básníka P. B. Shelleyho¹⁸¹ a rovněž se ve svých verších pozastavuje u francouzských prokletých básníků Rimbauda a Baudelaira¹⁸². Ve stejné básni obdivuje také magické kouzlo bohémů Pucciniho opery „*Cyganeria*“¹⁸³. V tomto almanachu je opět zřejmý příklon k antice. V básni „*Czarna stojąca woda*“ jsou připomenuty motivy Hérakla a Déianeiry¹⁸⁴. Motivы antických bohů Apollona, Látony a ostrova Délos se nacházejí v básni „*Alkohol*“¹⁸⁵. Ve zmíněných verších je rovněž zastoupen motiv zrození, související s prvopočátkem. K antické inspiraci odkazuje také výtvarný doprovod almanachu.

Na třetím almanachu vydaném o rok později v červnu 1994 pod názvem „*Budka psa Burka, czyli Almanach poezji i prozy*“ se spolupodílelo už jen šest autorů. Obálku graficky upravil sám Trojak, kde se opět představil pod pseudonymem „Gizbern“. Autoři veršů Bogdan Trojak, Jolanta Trojaková a Andrzej Sikora pocházejí z Vendryně, dva další Vojtěch Kučera a Tomasz Lasota z Třince a Sylwia Radziewicz z Cieszyna. Tito autoři patřili k nejmladší generaci narozené v polovině 70. let, byli většinou někdejšími studenty Gymnázia s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně. V době, kdy byli přispěvateli do almanachu „*Budka psa Burka*“, studovali většinou na vysokých školách v Brně či v polském Krakově a Katovicích. Česky psanou poezii v almanachu publikoval

¹⁸⁰ Trojak, Bogdan. b. *Spleen*. In.: *Łaski bez, czyli Almanach poezji*. Wydało Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej przy współpracy ze Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich i Stowarzyszeniem Literatów Polskich w RC, Czeski Cieszyn, květen 1993, s. 1

¹⁸¹ „Mnie pozostał tylko Shelly“, Trojak, Bogdan (Gizbern). b. *Cyganeria*. Tamtéž, s. 15

¹⁸² „*Pijak Rimbaud zszedł w zaświaty. / ... / Tysiąc dam za wiersz Baudelaira!*“; tamtéž

¹⁸³ „*Cyganeria, krąg bohemów / Ich magiczne poematy!*“; tamtéž

¹⁸⁴ „*Koszula Dejaniry – koszula napuszczona jadem. / Dejanira, żona Heraklesa, ...*“; Trojak, Bogdan (Gizbern), b. *Czarna stojąca woda*. Tamtéž, s. 13

¹⁸⁵ „*Starożytne jak gaje na Delos, wśród których otwiera Apollon / Swą boską głową gorące łono Látony / ...*“; Trojak, Bogdan (Gizbern). b. *Alkohol*. Tamtéž, s. 14

Vojtěch Kučera. Jeho české verše vytvořily protipól k ryze polským veršům almanachu. Zde je velmi důležité upozornit, že přátelství B. Trojaka s V. Kučerou přetrvávalo již od prvopočátku vzniku skupiny *PaRaNoJa*. Poprvé se setkali v listopadu roku 1992 ve vendryňské hospodě *Czytelnica*, kde se Trojak Kučerovi představil jako Gizbern (tohoto pseudonymu užíval Trojak ve své rané tvorbě). Později nabídl Kučerovi možnost publikovat české verše v almanachu „*Budka psa Burka*“. Tento almanach se tak stal prvním impulzem česko-polské spolupráce bez hranic. Strany zmíněného almanachu otevírají Trojakovy ještě polské verše, nesoucí lokální název básníkovy rodiště „*Wiersz wyndryński*“. Vendryně – východisko básníkovy směřování – se stává alfou i omegou další autorovy tvorby v nejširším slova smyslu. Zasazením názvu básně do Trojakova rodiště je zdůrazněna spjatost místa s *geniem loci*. Na verších zmíněné básně je velice zřejmý odklon Trojaka od starého myšlení v regionu, vyjadřuje nechuť k epigonství, když uvádí: „*W tym czasie przebiega na rynku w gospodzie / Spóźnione spotkanie poetów cum młodzież. / Skupszczyzna miejscowych dojrzałych pisarzy / Poleca młodzieży by pisać jak starzy: / Poeto, masz zeszyt głębokich myśli? / To wyślij do gazet, do radia też wyślij! / Choć moda na Bosha, Miłosza, jarosza / Nie wrzucaj swych myśli głęboko do kosza / I wiedz, że w regionie najbardziej ceniona / Rola epigona...*“¹⁸⁶ Trojak těmito polskými verši brojí proti nebezpečí následovníků ideje regionálního společenství, integrující pouze menšinový národní život. Naopak preferuje odklon od nacionalistického myšlení k otevřené spolupráci, směrem k euroregionu. Je sice pravdou, že ve své třetí básni téhož almanachu, která má název „*Liberi mundi*“, vyvolává Trojak klasika polské literatury K. I. Gałczyńskiego, spolu s klasiky francouzské literatury Lautréamontem a Bretonem¹⁸⁷, avšak vliv těchto spisovatelů na tvorbu Trojakovu nebyl příliš významný. Ve stejné básni se zároveň útržkovitě objevuje jméno česky píšícího – F. Kafky (ve verši „*Stemple w pustych urzędach szepcą kałamarzom opowiadania Kafki...*“), nebo aluze na sbírku „*Máj*“ Karla Hynka Máchy („*...Kocham Cię, Jarmilo!*“¹⁸⁸). Trojak stále apeluje na potřebnost poezie ve svém rodišti. Opět to dokazují verše zmíněného almanachu: „*Błogosławieni! Zdejmijcie pokrywki z garnków z zupą / poezji / I rozdawajcie na rogu*

¹⁸⁶ Trojak, Bogdan. b. Wiersz wyndryński. In. sb.: *Budka psa Burka*. PaRaNoJa, Wydalo Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej, Český Těšín, 1994, s. 6 – 7

¹⁸⁷ „*Nie wiem, w jaki sposób znalazłem się w mieszkaniu Bretona / Gałczyńskiego i Isydora de Lautreamont...*“; Trojak, Bogdan. b. *Liberi mundi*. In. sb.: *Budka psa Burka*. PaRaNoJa, Wydalo Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej, Český Těšín, 1994, s. 11

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 10

*ulicy pełne talerze wszystkim nam / Biednym!*¹⁸⁹ Velmi výmluvné jsou verše básně „*Mój spacer z THC*“, zvýrazňující básníkův odklon od městského prostředí směrem k přírodě. Na jedné straně autor touží opustit městské „mraveniště“, když si povzdechne ve verších: „*Rzuciłbym to wszystko / opuścił mrowisko / I odszedł na szczudłach /...*“¹⁹⁰, zároveň se oddává snu v panenské přírodě, jež získává arkadický ráz¹⁹¹. A na závěr nechybí inspirace, kterou tentokrát Trojak nachází v nejslavnějším římském básníkovi, když báseň zakončuje veršem „*Wergiliusz pod głową...*“¹⁹² Kromě básně Sylwie Radziewicz¹⁹³ přispěl do almanachu poprvé také Vojtěch Kučera čtveřicí českých básní s názvy „*Ruce*“, „*Zdaleka*“, „*Dva*“ a „*Situace*“. Následuje próza Jolanty Trojakové „*Nas trzech*“, která je věnována zážitkům z Brna. Po příspěvku Andrzeje Sikory almanach uzavírají dva písňové texty, z nichž druhý v pořadí nese stejný název jako třicetistránkový almanach „*Budka psa Burka*“.

Souhrně lze říci, že poezie ve všech těchto polských almanaších jako by zrcadlila literární cvičení se školní rozverností, verše jsou dvojsmyslné, ironicky vyznívající, skrývající jednoznačně talentované mladé tvůrce. V Trojakově polské poezii zmíněných almanachů nacházíme stěžejní motivy, jež ho provázejí rovněž následnou českou tvorbou. Připomeňme motivy putování, zlé noci a ďábelského pokušení, ale též panenské přírody (sadů a zahrad) a zrození. Důležitý je rovněž příklon k antickým kořenům, což dokazují postavy Héry, Dia, Hérakla, Deianeiry, Apollóna, Látóny, či básníka Vergilia. Trojak si ve verších rovněž klade otázku, čím bude, čemu zasvětit svůj život, a zároveň apeluje na potřebnost poezie ve svém regionu. Vydává se za ní do míst svého rodiště, kde se mu východiskem stávají vzpomínky, osobní mýtus, vendryňské reálie.

Trojakovo těsné přátelství s Kučerou vyústilo v listopadu roku 1994 ve společném prvním vystoupení na ostravské „*Literární harendě*“ a následovalo seznámení s redaktory časopisu „*Modrý květ*“, Ivanem a Petrem Motýlovými. Začala vzájemná spolupráce. Je třeba zdůraznit, že vydání prvního čísla časopisu „*Modrý květ*“ se stalo dalším impulzem česko-polských vztahů bez hranic (stejně jako zmíněný almanach „*Budka psa Burka*“). „*Modrý květ*“ se stal generační výpovědí soužití Čechů, Poláků a později též Slováků

¹⁸⁹ Trojak, Bogdan. b. Opisanie miasta. Tamtéž, s. 8

¹⁹⁰ Trojak, Bogdan. b. *Mój spacer z THC*. Tamtéž, s. 12

¹⁹¹ „*Przez miasta i wioski / Do nimfy ze źródła // Mieszkałbym pod sosną / Syty wieczną wiosną / Mlekiem miodem serem / ... / I śpiewał z bogińką, / ... / Żyłbym całkiem nagi / ... Cichutko i zdrowo*“; tamtéž

¹⁹² Trojak, Bogdan, b. *Mój spacer z THC*. Tamtéž, s. 12

¹⁹³ Uvedenou pod názvem „*Trzynastogłoskowce*“.

v mnohokulturním regionu. Mladí spisovatelé z okruhu kolem almanachu „*Spotkanie*“ (Setkání), označováni za destruktory dříve preferovaných hodnot v regionu, vyjadřovali polskými verši v „*Modrém květu*“ svůj nesouhlas s dřívější uzavřeností na Záolží (J. Sikora, J. Klimsza. R. Putzlacherová, F. Nastulczyk), přidali se W. Sikora a K. Kaszper. Prostřednictvím „*Modrého květu*“ byly navazovány vztahy mezi Čechy, Poláky i Slováky. Zmínění polští autoři spolu s P. Motýlem, I. Motýlem, V. Kučerou a B. Trojakem se účastnili „*Literárních harend*“ v Ostravě, Českém Těšíně; následovala literární setkávání česko-polských poetů v Cieszynie s názvem „*Kamień albo słowo – Kámen nebo slovo*“ v režii I. Motýla a K. Kaszpera.

Pravdou je, že některé členy skupiny svazovaly s PaRaNoJou už jen vzpomínky z let gymnaziálních studií a mladické provokace. Jak říká B. Trojak: „*S těmi farníky byla PaRaNoJa vždy na štíru. Neutíkali sice z farnosti pryč, avšak ztráceli víru a farář Kumšt taky nikoho nenutil ke zpěvu, a tak se v chrámu občas zpívalo hodně potichu.*“¹⁹⁴ Počátkem básnického jara 1995 měla skupina PaRaNoJa již jen čtyři členy. Vedle sourozenců Trojakových to byli pouze česky píšící třinecký rodák Vojtěch Kučera a polsky píšící Andrzej Sikora. Studentské seskupení pořádalo také happeningy a zinscenovalo i několik divadelních představení, na nichž se autorsky i herecky Trojak podílel (mj. „*Tym razem bez orgazmu*“). Členové se účastnili literárně-hudebních večerů ve Vendryni pořádaných PaRaNoJou. Na jednom z nich s názvem „*Poezie bez hranic aneb básnění přes česko-polskou hranici*“ (18. 3. 1995), se setkává B. Trojak nejen s Čechy I. Motýlem a V. Kučerou, ale rovněž s J. Sikorou (redaktorem ostravského polského listu *Głos ludu*) a J. Klimszou (tehdejším režisérem polské scény Těšínského divadla). Celou akci uspořádali mladí básníci z okruhu skupiny PaRaNoJa „Jim“ Sahula, Andrzej Sikora, Vojtěch Kučera a Bogdan Trojak. Sahula vystoupil se svými básněmi „*Šepot*“, „*Mlčení*“ a „*Děkuji*“, po polských verších Sikory přednesl Kučera své české básně ze druhé rukopisné sbírky „*Zed' popela*“ a čtyřlístek hostitelů uzavřel Trojak polskými texty z almanachu „*Budka psa Burka*“ a česky psanou kratší prózou „*Ruprechtov*“ ze své rukopisné sbírky „*Muzika*“. Závěr patřil hostům – básníku Ivanu Motýlovi působícímu ve Frýdku-Místku a autorům Jacku Sikorovi a Januszi Klimszovi, jimž v r. 1995 vyšel společný básnicko – prozaický soubor „*Nocne latarnie*“. Kazimierz Kaszper jej označil za programový manifest celé generační skupiny, přesvědčené o

¹⁹⁴ Trojak, Bogdan. PaRaNoJa – polsko-česká literární skupina. Modrý květ, 27. 3. 1995, č. 7, s. 38

nevyhnutelném zániku hodnot národnostní menšiny¹⁹⁵. „*Nezávisle na této interpretaci tvůrčích pokusů některých představitelů pokolení let šedesátých je důležitá jejich snaha překročit bariéry národní a hledat premisy k společnému úsilí básníků v regionu od Bielska po Frýdek-Místek, od Žiliny po Ostravu a Opavu.*“¹⁹⁶ Na generační odlišnost autorů knihy od generace jejich otců poukázal Kazimierz Jaworski: „*Chodzi o sprawę odmienności pokoleniowego (bo to jak by nie było pokolenie mniej więcej synów w stosunku do piszącego) widzenia świata i naszej rzeczywistości. Twórcy ci, już wcale nie najmłodsi, prezentują w „Nocnych latarniach” odmienną optykę widzenia i pojmowania naszej zaolziańskiej rzeczywistości. Ich twórczość odnosi się wyraźnie do naszych realiów z niedalekiej i odleglejszej przeszłości. Chodzi o realia realnego socjalizmu, lat bezdusznej egzystencji, licznych ograniczeń i deformacji postaw ludzkich, realiów życia na niby, zgody na to upupianie nas itp.*“¹⁹⁷ A jako doklad svých tvrzení Jaworski cituje z básní Jacka Sikory: „*W otwarte karty grają już / ojcowie... Jakim słowem cichym / mam zmusić się do życia / w zatokach złudzeń zaolziańskich.*“¹⁹⁸

Můžeme shrnout, že tímto programovým manifestem tvůrci souboru „*Nocne latarnie*“ vyjádřili přesvědčení o zániku dřívějších hodnot v regionu, preferovaných ve své uzavřenosti a konzervativním postoji. Tímto manifestem vyjádřili odpor dosavadní tradici a přiblížili se koexistenci mnoha kultur a otevřenosti regionu směrem k evropanství. Rovněž B. Trojak se chtěl vyvázat ze starého myšlení o regionu. Jeho vize Slezska byla v souladu s představou regionu, uvažovaného ve smyslu Hrbatově. Akcentoval regionální přesah, jeho tvořivé uchopení a mýtotvorný přístup. Tyto aspekty jsme spojili v následujících kapitolách s autorovým směřováním v nejširším smyslu. To vše Trojaka nutilo zvolit si příslušný čtenářský okruh. Je pravdou, že ve slezském multikulturním regionu žijí spolu polsky píšící autoři, zároveň tvůrci tíhnoucí k bilingvní orientaci (R. Putzlacherová), ale někteří začínají psát česky. Trojak je příkladem toho, že

¹⁹⁵ „... posiada cechy programowej manifestacji grupy pokoleniowej rocznika 60. Autorów wydaje się łączyć przeświadczenie o nieuchronności zaniku wszelkich obowiązujących do niedawna systemów wartości. ... Niejednorodność etniczna, wielokulturowość czy nawet wielokorzenność cieszyńskiego pogranicza stanowi dla nich – urodzonych i ukształtowanych w okresie, gdy Polacy na Zaolziu stanowili już mniejszość, a cały kraj był terenem usilnego dopasowywania się do siebie kultur polskiej, czeskiej i słowackiej – punkt wyjścia.“; Kaszper, Kazimierz. *Nocne latarnie*. Modrý květ, 6. 2. 1995, č. 6, s. 46

¹⁹⁶ Rosner, Edmund. *Literatura na Záolží*. Alternativa nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 471 (přeložil D. Šajtar)

¹⁹⁷ Jaworski, Kazimierz. *Nocne latarnie*. Głos ludu, 11. 3. 1995, s. 5

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 5

si zvolil tvůrčí tendenci směrem k českému čtenáři, avšak svá původní východiska poezie zachoval. Na polské čtenáře se neorientuje.

6. 2. Muzika – česky psaná rukopisná sbírka

Trojakova spolupráce s bratry Motýlovými se prohlubovala. V sedmém čísle „*Modrého květu*“ mu byly otištěny první české verše. Otevřel si tím dveře k českému publiku. V roce 1995 se Trojak objevuje rovněž na česko-polském setkání poetů, na zámku Hukvaldy. Téhož roku dokončuje svou rukopisnou sbírku výhradně české poezie „*Muzika*“ (1995). S jejími verši se zúčastnil literární soutěže v pražské „*Virole*“; autorovy básně ohodnocené třetí cenou byly následně otištěny v „*Obratníku*“. Česky píše další sbírky, drobné prózy, eseje, přednášky. Volbou českého jazyka a českého okruhu čtenářstva se Trojakova poezie postupně začleňovala do české literatury.

Dokončená rukopisná sbírka „*Muzika*“ (1995) obsahovala třicet šest básní psaných pouze česky. Básně zmíněné sbírky „*Canzona na J. J. Rybu*“, „*Muzika*“, „*Podzimní*“ a „*Kavárna*“ byly otištěny také v „*Obratníku*“¹⁹⁹. Jiné verše se objevily na stránkách *Modrého květu*: „*Ulice*“, „*Prostota*“, „*Nápis z tramvaje*“, „*Čáry*“ a „*Fuk*“²⁰⁰. V rukopisné sbírce „*Muzika*“ navázal Trojak motivicky na první polské almanachy, především na motivy putování, noci, panenské přírody, zrození, antiky, ale i pokušení, které v „*Muzice*“ i ve své pozdější tvorbě následně rozvíjel. V této sbírce přibývají kromě vzpomínek na dětství, spojené s dětskou „*kosmografií*“, motivy oblohy plné hvězd a zářícího měsíce, ženy, smrti a magie; nově se objevují řemeslné motivy a let prvního aviatika. Ve sbírce nacházíme rovněž zcela rozdílné motivy brněnské bohémy spojené s českou hospodou.

V jedné z básní ve sbírce „*Muzika*“ – „*Nazírání*“ se Trojak vrací dětskou optikou ke své „*kosmografii*“, do doby, kdy býval skálopevně přesvědčen, „*že zemi obklopuje sedmero nebes... vzduch, éter, ráj, vznícený prostor, obloha hvězd, nebe andělů a nebe svaté Trojice.*“²⁰¹ V básni „*Muzika*“ se opět objevuje antický motiv²⁰². Pojmenování této básně „*Muzika*“ a stejnojmenný název sbírky byl později převzat do jména oddílu sbírky

¹⁹⁹ Trojak, Bogdan. Verše, které zazněly ve *Virole*. *Obratník*. Revue klubu poezie, 30. 8. 1995, roč. II, č. 11, s. 13 – 14

²⁰⁰ Trojak, Bogdan. Poezie, próza. *Modrý květ*, 27. 3. 1995, č. 7, s. 10 – 11

²⁰¹ Trojak, Bogdan. b. *Nazírání*. In. sb.: *Muzika*, 1995, s. 2

²⁰² „*Noc je jako šedá vlčice / Ta kojná Romula a Rema*“; Trojak, Bogdan. b. *Muzika*. In. sb.: *Muzika*, 1995, s. 4

„*Kuním štětcem*“. V oddíle „*Muzika*“ sbírky „*Kuním štětcem*“ se objevily čtyři básně z původního rukopisného souboru – „*Kancóna na J. J. Rybu*“, „*Fuk*“, „*Na cestě*“, „*Světlo*“ a báseň „*Hřbitov*“ (původně „*Pražský hřbitov*“²⁰³) byla zařazena do oddílu „*Kuním štětcem II*“. První z nich byla převzata bez zásadnějších změn²⁰⁴, další tři autor převzal v původním znění. Nacházíme v nich motivy smrti a s ní spojeného kostela, varhan, houslí, anděla a Boha (b. „*Kancóna na J. J. Rybu*“), božského stvoření (b. „*Fuk*“), ale také putování související s tratí, vlakem a cestou (b. „*Na cestě*“). Báseň „*Světlo*“ byla ve sb. „*Muzika*“ součástí „*Kvarteta*“, jehož vstupní dvojverší²⁰⁵ nalézáme rovněž v „*Kuním štětcu*“, kde zmíněné dvojverší uvádí celý oddíl „*Muzika*“. Další dvě básně „*Kvarteta*“ (b. „*Svatý Hubert*“ a b. „*Helénský záběr*“) jsou vzpomínkou na dětská léta; poslední báseň „*Kvarteta*“ nazvaná „*Žena*“, nese motiv „létající“ ženy. Báseň „*Pražský hřbitov*“ je poslední básní ze sb. „*Muzika*“, jež Trojak převzal do sb. „*Kuním štětcem*“. Pozměnil však její původní název na „*Hřbitov*“²⁰⁶, avšak motivy bolesti, noci, oblohy plné hvězd a svítícího měsíce zůstaly nezměněny.

Nejen řemeslný „*Ruprechtov*“ spojený s neustálým robením a s prvním aviatikem Janem Měsícem, ale též kouzla z b. „*Čáry*“, byly z rukopisné sbírky společně přeneseny do další sb. „*Jezernice*“. V ní ovšem Trojak nazval „*Ruprechtov*“ zároveň *Starou pohádkou*. Autor poopravil její odstavce²⁰⁷ a v prvním pak zaměnil sny dětí²⁰⁸ za hlas opilého malíře²⁰⁹. Próza „*Ruprechtov*“ je nositelkou významných motivů řemeslné práce (stroje, hřídele, ozubená kola, trychtýře, uhlíře, řemesla), ale také dřeva v podobě (špejlí, lipových lišt, bukových polen). Stěžejní se stal motiv letu (související s motivy křídlel, vzletnutím, nebem, plachtěním, pohledem z výšin, kluzákem). Prvním Trojakovým „aviatikem“ se stal Jan Měsíc, jenž se vznáší nad hlavami sousedů řemeslného Ruprechtova, který je pohádkovou paralelou k Trojakově rodné Vendryni, do jejíž blízkosti zasazuje v pozdější básnické tvorbě svého „aviatika“ Gutského Daidala. Všemu kouzelnému „robení“ velí v „*Ruprechtově*“ tajemná noc a Měsíc. Magickým kouzlem z „*Muziky*“ v podobě básně

²⁰³ Ve sb. *Muzika*, s. 24

²⁰⁴ Je provedena změna slova *odchází* – *vychází*.

²⁰⁵ „*Kdyby najednou všichni ptáci zkameněli, / kolik hlav by rozbil kamenný zpěv?*“, In. sb.: *Muzika*, 1995, s. 15

²⁰⁶ Pozměnil rovněž 1. os. sg. na 2. os. sg. a upravil tvary sloves *upad* – *upadl*, *vlez* – *vlezl*.

²⁰⁷ Provedl také změny slov *smáčet* – *smočit*, *kouká* – *dívá*, *ještě* – *určitě*.

²⁰⁸ „... a děti mohou nerušeně snít o bleše – královně trůnící na psím chloupku anebo o krtkovi Valvule z minus desítky pod vrbou.“; Trojak, Bogdan. *Ruprechtov*. In. sb.: *Muzika*, 1995, s. 26

²⁰⁹ „... a do ticha zazněl hlas opilého malíře Nákovadly: *hodím tebou za Nohovy hory!*“; Trojak, Bogdan. *Ruprechtov*. In. sb.: *Jezernice, Větrné mlýny*, Brno, 2001, s. 45

„Čáry“ byla očarována i sb. „Jezernice“. Jsme opět svědky čarodějné hry slov s vrbovým proutkem, račím klepetem a stoletým mlokem.

Zdůrazněme však také básně sbírky, jež jsou kontrastem k veršům vzpomínek na vendryňská léta a nesou naopak motivy městské, spojené s časem studií a „brněnskou bohémou“ – kde je město plné červených tramvají, trolejí, trolejbusů; kaváren, v nichž nechybí klavír a melancholické blues; pohostinství, bufetů, ranních avií se závozníky a kropicí vůz; dělníci, metaři, beton; ale také lavičky v parku, kaštiny a mateřídouška. Výrazným motivem tohoto bohémského mládí se stává hospoda, v níž nechybí výčep, pivo, pivní tácek, půllitr, pivní pěna, někdy bujón a tlačěnka, zápach cigaretového dýmu a fialová melancholie. Jindy třeba večery mejdanů a ďábelského pokušení – spojeného s mládím. Všechny zmíněné motivy najdeme v básních „Kavárna“, „Ludus de Antichristo“, „Šelepova Nol“, „Moje letošní jaro“, „Cejl“, „Šílená Karla“. Zmíněné básně sice Trojak nepřejímá do následné poetické tvorby, avšak jejich motivy se staly východiskem pro satirickou prózu „Brněnské metro“, jež je výsměchem a zúčtováním s jedním obdobím Trojakova života. V rukopisné „Muzice“ je zastoupen rovněž motiv putování, spojený s vlakem (např. v b. „Muzika“, b. „Podzimní“), který Trojak vnáší do své hlavní poetické tvorby, rovněž do významného eseje „Genius loci Slezska“, stejnojmenného divadelního scénáře i do magazínu „Weles“. Ze sb. „Muzika“ byly opětovně přejaty do sborníku „Utržená mince“ dvě prózy týkající se venkovského prostředí – „Ruprechtov“ a „Nazírání“, plné řemeslného „robení“ a zároveň loučení se s obdobím dětství.

V roce 1995 byl také díky spolupráci V. Kučery a sourozenců Trojakových vydán sborník „Utržená mince“. Její autoři všichni publikovali v časopise „Modrý květ“, v almanachu „Budka psa Burka“, V. Kučera s B. Trojakem též v „Obratníku“. Tento padesátistránkový sborník, nyní již výhradně české poezie a prózy, je rozdělen do tří částí – stejnojmenného prvního oddílu „Utržená mince“, obsahujícího dvanáct příspěvků V. Kučery, následné prozaické „Toulky“ Českým Krumlovem Jolanty Trojakové a poslední třetí oddíl s názvem „Políčka“, obsahující prózy a poezii B. Trojaka, z nichž některé se objevují v pozdějších sbírkách – próza „Láska“ a báseň „Čertova políčka“ ve sb. „Kuním štětcem“, próza „Ruprechtov“ ve sb. „Jezernice“. Trojakovy básně „Starý listopad“, „Žlutý kopec“, „Láska“; prózy „Vanda“ a „Po maškarním“ se staly součástí almanachu „Přetržená nit“. Sborník „Utržená mince“ v nákladu 300 výtisků vydala vznikající

Vendryňská Literárně-Estetická Společnost ve Vendryni jako svou 1. publikaci. V následujícím roce 1996 se objevují české verše B. Trojaka ze sbírky „*Muzika*“ a rovněž z připravované sbírky „*Kuním štětcem*“ v pražském almanachu „*Přetržená nit*“²¹⁰.

Jako reakci na zánik „*Modrého květu*“ vydávají B. Trojak s V. Kučerou první číslo literárního magazínu *Weles* „*Zima 95/96*“. Trojak se stává šéfredaktorem, upisuje se poctivému řemeslu „vendryňské dílny“; v pozadí stojí Vendryňská Literárně-Estetická Společnost, založená rovněž těmito autory. Jestliže Trojak koncipoval časopis *Weles* jako projekt vyrůstající ze slezského multikulturního regionu, můžeme konstatovat, že *PaRaNoJa* se stala jeho důležitou předzvěstí. Svědčí o tom také slova Władysława Sikory, jež uvedl v *Głosu ludu*: „...redaktorzy *Welesu*, Czech Vojtěch Kučera i Polak Bogdan Trojak, ujasnili swe ciagoty poetyckie pod skrzydlami gimnazjalnej grupy poetyckiej *PaRaNoJa* (*PArafia Raczej NOrmalnych JA*). Są tacy, którzy obustronnie uważają ich za neofitów, dlatego zaznaczę, że ci młodzi poeci nie odcinają się wcale od regionu i że zabawnie mitologizując, pogłębiają jego legendarne treści.“²¹¹

Na českém Těšínsku docházelo k výrazným česko-polským kulturním a literárním počínům, mezi něž patří „*Budka psa Burka*“ sourozenců Trojakových a V. Kučery, „*Modrý květ*“ bratrů Motýlů, „*Weles*“ B. Trojaka a V. Kučery, literární setkávání „*Kamień albo słowo – Kámen nebo slovo*“ tvůrčí skupiny kolem I. Motýla a K. Kaszpera, navazující na setkávání na hradě Hukvaldy, a také pořady R. Putzlacherové a J. Nohavici v rámci „*Kavárny AVION*“.

6. 3. Motiv Ikara

Sluší se také připomenout polsko-českou literární soutěž „*O skrzydło Ikara – O Ikarovo křídlo*“, jež byla v 90. letech ve znamení nového a prospěšného sblížování Čechů s Poláky. Vysvětleme, proč se „*Żwirkowiště*“²¹² v Těrlicku nedaleko Českého Těšína stalo „poutním místem“ básníků. Dne 11. září 1932 při přeletu z Varšavy na aviatické závody

²¹⁰ V tomto almanachu byly publikovány z rukopisné sbírky „*Muzika*“ básně např.: „*Ludus de Antichristo*“, „*Ulice*“, ze sborníku „*Utržená mince*“ např. verše: „*Starý listopad*“, „*Žlutý kopec*“, „*Láska*“, „*Vanda*“, z připravované sbírky „*Kuním štětcem*“ např.: „*Bohu-mín*“, „*Strachotín*“, „*Dětství*“ a „*Jižní Morava*“.

²¹¹ Sikora, Władysław. O božku *Welesie* (1). *Głos ludu*, 18. 1. 2001, č. 7, s. 4

²¹² Pomník padlých letců v Těrlicku je dílem olomouckého sochaře Julia Pelikána. Památník čerpá z letecké symboliky, stojící socha na podstavci hledí do nebe a v pravé ruce svírá vrtuli letadla – viz Příloha č. 3, s. XIII.

do Prahy přes Brno zahynuli tragicky během bouře v Těrlicku dva polští letci kpt. Franciszek Żwirka a Ing. Stanisław Wigura. Hned po tragédii začaly vznikat básně reagující na tuto smutnou událost. Uvedme jednu z prvních od Adolfa Fierly, jež byla v září roku 1932 pod názvem „Cierlicko, Cieniem Żwirki i Wigury“ otištěna v *Prawu Ludu* – „*O wiosko prosta, powiedział kto by / Że nie królewski Kraków, nie Warszawa / Dadzą IM wielkie, marmurowe groby / Lecz Twoja skromna, Twa zielona trawa?*“²¹³ Zasluhou G. Morcinka byla o týden později zaznamenána paměť starého fojta z Těrlicka v místním nářečí: „*Widziolech! ... lecieli w powietrzu, jak wielki bioły ptok. Potem przyskoczył tamten djabelski wicher. Co się stało – nie wiem! ... Widzę, że jejich maszyna przewraco się w powietrzu, skrzydła się odłamują i lecą z wichrem poza las, a oni ze swoją maszyną spadają jak wielki orzeł, co go raubszyk postrzelil... Przewraco się w powietrzu, a wicher zaś wyje i drzewa łomie... Spadowali, jak wielki ptok podstrzelony... Do lasu spadli... Widzolech, do wysokiej, chrubej sosny w połowie jej wysokości uderzyli... Odlomano sosna odpadła od pnia, jakby siekierą ścięto... Sosnę poniosło w głąb lasu... a oni... a oni spadli na tą świętą ziemeczkę, na miękką trawkę na zielony mech... Na skrwawionym mchu oddali swego ducha Panu Bogu!... Boże im dej radość wiekuistą, Amen!*“²¹⁴ K uctění památky pilotů se zde uskutečnily po roce 1990 čtyři ročníky česko-polského básnění (naposledy v roce 2002). Iniciátorem soutěže „*O skrzydło Ikara – O Ikarovo křídlo*“ byla nejprve třinecká literární „*Skupina 63*“, avšak posléze se tato akce stala mezinárodní česko-polskou záležitostí. Legendu o polských letcích posilovaly příspěvky českých i polských tvůrců (např. J. Pyszko – b. „*Skrzydło Ikara*“); nebo se zabývaly tématem ikarovským či faustovským (v soutěžních příspěvcích Bogdana Trojaka a Petra Odilla Stradického). Ve 2. ročníku mezinárodního básnického klání v českém a polském jazyce „*O Ikarovo křídlo*“ získal 7. 11. 1997 B. Trojak 2. cenu za dílo psané v českém jazyce. Úspěšný byl rovněž na posledním ročníku zmíněné soutěže v roce 2004, kde byl oceněn 2. místem za dvojazyčnou báseň „*Otto Lilienthal*“.

Zatímco česká literatura může v souvislosti s Ikarským motivem evokovat čtenáři různé obrazy Ikara, inspirované antickou mytologií (např. „*Ikaros*“ Svatopluka Čecha, 1885, „*Nový Ikaros*“ Konstantina Biebla, 1929), u Trojaka je prvotní regionální inspirace. Základním východiskem je Trojakovi především slezský region, jenž se stává podkladem pro transformaci příběhu tragicky zemřelých letců do parafráze antického mýtu o

²¹³ Fierla, Adolf. Cierlicko, Cieniem Żwirki i Wigury. *Prawo Ludu*, 15. 9. 1932, č. 38, s. 1 – 2

²¹⁴ Morcinek, Gustav. Grom śmierci w lesie cierlickim. *Prawo Ludu*, 22. 9. 1932, č. 39, s. 1

Daidalovi a jeho synu Ikarovi: ve sbírce „*Pan Twardowski*“ nacházíme oddíl „*Gutský Daidalos*“, příběh o Ikarově letu a pádu se stává impulzem pro skladbu „*Otto Lilienthal*“. Zasazením autorského motivu do popředí Gut vytvořil Trojak autorskou genezi mýtu Gutského Daidala.

7. WELES

7. 1. Projekt Welesu vyrůstající z regionálního principu multietnicity

7. 1. 1. „Vendryňská dílna“ a příhraniční charakter časopisu v letech 1996 – 1998

Těšínsko je pro Bogdana Trojaka zvláštní enklávou, východní periferií republiky, o které se toho mnoho neví. Rozhodl se proto, že zde, v beskydské obci Vendryni, na území bývalého Těšínského knížectví, ukotví svými kořeny poetický magazín, prostřednictvím něhož přiblíží všem „přespolním“ zdejší mytologii, pověsti a místní tvůrce²¹⁵. Proto založil jako vysokoškolák studující v Brně spolu s básníkem Vojtěchem Kučerou *WELES – Wendryňskou Literárně-Estetickou Společnost*. Předzvěstí této společnosti byla polsko-česká literární skupina *PaRaNoJa*, jíž byla věnována předcházející kapitola.

Na následujících stránkách se budeme zabývat poetickým magazínem Weles, který přibližoval osobitou atmosféru bilingvního těšínského regionu, ale zcela přirozeně autorsky i tematicky překračoval krajové hranice. Nejen v tomto navazoval na svébytný a bohužel po osmi číslech ukončený časopisecký projekt bratrů Ivana a Petra Motýlových, který pod názvem „*Modrý květ*“ vycházel mezi roky 1994 – 1995 ve Frýdku-Místku. Název časopisu byl zjevnou polemickou aluzí na Bezručovu báseň „*Červený květ*“, ale i na stejnojmenný ostravský kulturní měsíčník. Na začátku tedy redakce deklarovala snahu navázat na časopis bratří Motýlů, aby se vznikající Weles stal svébytným pokračovatelem frýdecko-místeckého „*Modrého květu*“, z něhož přebrala a rozšířila původní autorský okruh básníků a prozaiků narozených v 60. a 70. letech. „*Modrý květ*“ poskytl Trojakovi myšlenkovou základnu, na níž budoval osobitou tvář Welesu.

Víceznačný název multikulturního časopisu Weles připomíná starého slovanského boha, ale lze ho dešifrovat jako *WEndryňskou Literárně-Estetickou Společnost* pro Těšínské knížectví, která časopis vydávala. „*Weles, tak jako většinu ostatních literárních časopisů, založila parta přátel, které spojoval podobný druh poetiky, podobné vidění světa, společenské zážitky a zkušenosti. (...) Časopis nevzniká proto, aby šířil dílka svých redaktorů, měl oslovit autory a čtenáře se stejnou ‚krevní skupinou‘ a vytvořit pro ně bezpečné autonomní území, jež by pokládali za vlastní. Vzniká tak společenství, které vyznává podobné hodnoty básnické a podobně nahlíží na základní životní kategorie –*

²¹⁵ Srov., Křepelka, Karel v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Pozvání do Vendryně. Proglas 5 – 6 / 97, s. 64

*bolest, krásu, lásku...Tato pouta nás spojují.*²¹⁶ Vendryně se měla stát „malou středoevropskou mekkou poezie“²¹⁷. Tiskly se zde práce autorů z celé České republiky, Polska i Slovenska, ale také díla autorů německých, lužicko-srbských, slovinských, finských, bengálských, australských a dalších. Tím, že se jejich verše či próza ocitly právě na stránkách Welesu, přijali jejich autoři pozvání do Vendryně a stali se řemeslníky „vendryňské dílny“²¹⁸. Redakce časopisu byla česká, pravidelně se tiskly texty v polštině, případně v těšínském nářečí, což podtrhovalo příhraniční charakter tohoto zpočátku literárního čtvrtletníku a jeho roli zprostředkovatele kultury českého a polského národa i české a polské národnosti v regionu. Na stránkách se objevovali autoři z Čech, Moravy, Slezska, Polska, Slovenska. To vše je důvodem, proč se budeme zabývat počátečními čísly tohoto magazínu, kdy jeho redakce sídlila ve Vendryni, poněkud podrobněji.

Poetický magazín Weles vydávali zprvu Bogdan Trojak a Vojtěch Kučera jako neprodejné tisky. První číslo nesoucí název „Zima 95/96“ vydala Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví²¹⁹. Časopis sestavili Vojtěch Kučera a Bogdan Trojak s pomocí svých přátel. Bogdan Trojak se podílel také na sazbě a grafické úpravě magazínu. Redakce sídlila až do vydání 8. čísla ve Vendryni²²⁰, se kterou byl Trojak hluboce duchovně spjatý. „Vendryňský poetický magazín Weles navázal na časopis Modrý květ bratrů Petra a Ivana Motýlů. Kdyby nebylo jejich průkopnického počínu, nikdy bychom se neodhodlali Weles vydávat.“²²¹

Od prvního čísla se s pomocí Trojakových a Kučerových přátel začaly postupně v magazínu formátu A4 s rozsahem 36 – 40 stran vyhraňovat rubriky – *Poezie; Přípisy, litery, iniciály* či *Železniční rubrika*. Čtenářům, kteří nechtěli dění ve svém regionu vnímat jen černobíle, nabídl Weles ve svém prvním čísle kromě zmíněných rubrik i „Welesovu omalovánku“ k vybarvení, což připouštělo naději, že budoucí vize tohoto nově rodícího se magazínu na periferní oblasti českého Těšínska bude mít barevnější spektrum. Na grafické úpravě se podílí B. Trojak, P. Řehoř, J. Trojak, P. Payne a J. Trojaková. Jednotlivé rubriky a oddíly časopisu jsou doplněny i výtvarně.

²¹⁶ Tamtéž, s. 64

²¹⁷ Tamtéž, s. 64

²¹⁸ Srov., tamtéž, s. 64

²¹⁹ V průběhu prvního roku byla vydána čtyři čísla shrnující vždy jedno roční období („Zima 95/96“, „Jaro '96“, „Léto '96“, „Podzim 1996“) a v prosinci vyšla i zvláštní příloha „Vánoční almanach“ (1996). Weles vstoupil svým pátým číslem s označením „1/97 (Zima)“ do II ročníku své existence a následovala čísla „2/97 Léto“ a „3/97“. V roce 1998 vzniklo pouze jediné číslo s názvem „1/98“.

²²⁰ viz Příloha č. 4, s. XIV, XV

²²¹ Weles. Zima 95/96. INITIUM (přepis pověstí z obecní kroniky), s. 1

Úvodní stránky časopisu zasvěcují čtenáře do tajů Vendryně a jejího nejbližšího okolí. Přesvědčivou základnu tvoří práce s historickými materiály, jako je obecní kronika, paměti dřevorytce Váchala, pamětní deska na vrchu Kozinec, obecní pečeť, či mapa obce, ale stejně důležitou část tvoří slezské pověsti, vážící se k Vendryni a její přilehlé krajině. Legenda o zakladateli obce říká: „*Před mnoha staletími, když byly ještě beskydské kopce pokryty nepropustnými hvozdy, přišel pod horu Čantoryji unavený vandrovniček. Putoval již řadu dní a nocí ze své země, kde se mu nedobře vedlo. Utrmácený klesl únavou u horského pramene a na dlouhé hodiny usnul. Když se pak probudil a uviděl, jak libezná údolí se před jeho zraky rozprostírají, rozhodl se, že zde zůstane natrvalo. Časem pod Čantoryjí vyrostla celá osada a její obyvatelé ji pojmenovali po prvním osadníkovi – vandrovníkovi (v místním nářečí vandrovník) Vendryně. Tak dostala Vendryně jméno, jehož původ dodnes připomíná vandrovniček na její pečeti a tři poutní mušle v jejím erbu.*“²²² Původ názvu obce může podle B. Trojaka vycházet z tohoto narativního pramene, jenž tvrdí že Vendryně je odvozena od slova *wędrowiec* – poutník. Zde máme příklad lidové etymologie. Avšak pravděpodobnější verze výkladu, jak tvrdí sám Trojak, zřejmě pochází od již starého adjektiva *wędry* – rychlý, dravý proud. Wędry se kdysi říkalo potoku, který vesnicí protéká. Nad vším se pak tyčí postava slovanského boha Velese, který je připomínán už v samotném názvu časopisu, kde jeho původní V nahradilo W vypůjčené z místního názvu osady, v níž teď přebývá – Weles (Wędrynia – Veles – Weles). Jako bohu všech rohatců je mu zasvěcena postava kozla – zvířete, rostliny – kozlíku, vrchu Kozinec, ale taktéž postava dr. Kozla – „*Welesova jmenovce*“²²³, zakladatele horské turistiky, po jehož stopách se vydává Vojtěch Kučera. Toto ohlédnutí může poukazovat na postavy lidových snivců, potažmo na Twardowského. Dále jsme z pamětí dřevorytce Váchala upozorněni na prastará místa, kde byl Veles uctíván, a jsme seznámeni s příbuzností tohoto názvu s názvy obcí Velechov, Velešice, Velenovice... Důležitou roli zde hraje zakotvenost v lokálním vymezení slezských Beskyd a jejich mytologizace ve formě pověstí. Čtenář je postupně seznámen s horou Čantoryjí – beskydským Blaníkem, v jejímž nitru je ukryto vojsko, s Babí horou či horou Godulou (Hodovnicí), která bývala v pradávných časech centrem pohanských kultů. Vládcem hory je Zlatohlav – had se zlatou korunkou na hlavě dokládající theriomorfismus – uctívání božstev v podobě zvířat, tak, jak je tomu i u Velese. V osmém čísle se pak můžeme dočíst

²²² Weles. 2/97 (Léto). De nomine villae nostrae, s. 1

²²³ Weles. Podzim 1996. roč. I, č. 4, s. 1

v příspěvku Fr. Slámy „*Vlastenecké putování po Slezsku*“ o „*Nebohých kozlech z Frýdku*“: „*Pohledme na věž frýdeckého zámku! Odtud byli po starém zvyku shazováni kozli. Nešťastného kozla postavili na vyčnívající prkno, které pod ním pak podtrhli. Maso rozdělili na sv. Jakuba chudým. Naposled shazovali ve Frýdku kozla před padesáti lety.*“²²⁴ Zakotvení v krajině podbeskydí, místních pověstech i mytologickým přetvářením dějů ve spojitosti s přítomností starého slovanského boha se vytváří až jakési magické pouto celého magazínu, setrvání v tradici, propojení starého s novým, nového se starým.

To, že prioritou vznikajícího poetického magazínu byla poezie, dokazuje pravidelný blok veršů, který zahájil Vít Slíva (1951) básněmi „*Slezské slunko*“, „*Svatováclavský chorál*“ nebo „*Zpěv kozlů*“. Další strany nabízely verše Petra Motýla (1964) z rukopisných sbírek „*Pohlednice z Frýdku Místku*“, „*Minerální vody*“ a „*Nitrolak*“. Motýlova báseň „*Vlasce*“, otištěná ve Welesu po Slívových verších, rozvíjí motiv rybí duše, která je nejen příznačná pro období Vánoc jako symbol vánoční ryby, ale stejně tak je příznačná pro Slezsko, jenž lze tvarově připodobnit právě k rybí duši. „*Levá a větší duše náleží Opavsku, Krnovsku a Jesenicku. Pravá a menší Těšínsku. Z Bohumína oba měchýře spojuje úzký krček...*“²²⁵ Tyto autory stejně jako Bogdana Trojaka spojovala spřízněnost se slezským severem, a proto věnovali tomuto Welesu své texty, jimiž chtěli oslavit nově zrozené dítě z nitra slezské ryby. Následné básně pocházejí ze strojopisných sbírek Roberta Fajkuse²²⁶ (1967), Petra Maděry (1970) a Davida Slabého (1977). V časopise nechybí ani polské verše uvedené tehdejší dramaturgyní polské scény Těšínského divadla Renatou Putzlacherovou (1966). Je také známo, že Putzlacherová

²²⁴ Sláma, František. *Nebozí kozli z Frýdku*. Weles 1/98, s. 1; Pro úplnost dodejme, že JUDr. František Sláma (1850 – 1917) pocházel z Chotěboře na Vysočině. Nebyl původem Slezan. V r. 1882 se dostal do Těšína a Slezsko ho zaujalo z hlediska bohatosti historie a lidové tradice natolik, že jej začal poznávat a zaznamenávat tamní zvyklosti. Z jeho studia vzešel rozsáhlý cestopis *Vlastenecké putování po Slezsku: obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského i pruského Slezska*, vyšlé v Praze, nákladem J. Ottý v r. 1886. Z tohoto cestopisu Trojak použil ve Welesu 1/98 část o obětování kozlů ve Frýdku (v cestopise na s. 235) jako vstupní heslo celého čísla. V tomtéž čísle byla také otištěna Trojakova přednáška věnovaná geniu loci Slezska. (Hlouběji se této problematice věnujeme v části „*Genius loci*“). V cestopise se Sláma pokusil zachytit rozmanitost a zajímavost Slezska a přiblížit tak tento region širší veřejnosti – zejména se snažil vytvořit obraz slezského venkova. Východiskem se mu stala Vratislav, coby historické hlavní město Slezska, následující části věnoval Opolsku, Těšínu, Ratiboři, Ostravě, Opavě, Krnovu, Bielsku, Ustroňi... Jednotlivé části zaznamenávají významná místa, osobnosti a krajové zvláštnosti (část textu věnuje také goralům). Sláma se také zaměřuje na vzájemné ovlivňování českého a polského etnika. I tento cestopis se tedy mohl Trojakovi stát jedním z východisek pro napsání jeho eseje o geniu loci Slezska. Slezsku pak F. Sláma věnoval také další díla (např.: *Dějiny Těšínska*, *Pán Lysé hory*, *Povídky a črty z Těšínska*, *Slezské pohádky a pověsti...*).

²²⁵ Motýl, Ivan. *Z nitra slezské ryby*. Weles 27 – 28, Brno, s. 178

²²⁶ S Robertem Fajkusem se Weles seznámil v Brně „*U Hloušků*“, kde se každou středu setkával s Vitem Slívou.

překládala texty J. Nohavici, K. Kryla a H. Hegerové, s nimiž připravila kabaret „*V kavárně AVION, která není...*“²²⁷

Následně uvedeme příklady zřejmého odklonu od Vendryňského „centra“, jakýsi pomyslný rozptyl k dalším autorům. To vysvětluje, že na stránkách Welesu byl věnován prostor tvůrcům nejen ze Slezska, Moravy, Čech, ale také ze Slovenska, Polska, avšak i autorům zahraničních literatur méně známých (bengálských, australských). To vše svědčí o regionální neuzavřenosti. Prostor v časopise byl vymezen taktéž autorům debutujícím i zcela neznámým. Weles se nevyhýbal rovněž umění vznikajícímu na okraji společnosti nebo tvorbě autorů handicapovaných. Do bloku poezie přispíval Petr Hrbáč (1958) známý z restaurace „*U Hloušků*“, objevují se zde básně z rukopisných sbírek Romana Szpuka (1960) – zakládajícího člena skupiny XXVI, nebo Marka Tomana (1967) z Prahy. Objevily se verše Lenky Galdové (1974 – 1995), která publikovala v olomouckém časopise „*Scriptum*“, a slovenského básníka Patrika Roľka (1974). Nechyběly verše Güntera Motýla (1940), otce Petra a Ivana Motýlů, kteří získali básnické nadání po tatínkovi. Ve zmíněné rubrice se objevily nepublikované verše od zlínského Martina Josefa Stöhra (1970), roudnického Milana Děžinského (1974) a básně z poslední sb. Pavla Petra (1969) „*Trojloď Jakuba*“, verše Ewalda Murrera (1964) z Prahy, Michala Stránského (1966) z Uherského Hradiště, Vojtěcha Kučery (1975) z Třince²²⁸, který ve Welesu uvedl verše ze své rukopisné sbírky „*Tišina*“. Bogdan Trojak²²⁹ (1975) otiskl ve Welesu verše ze sbírky „*Kuním štětcem*“ – „*Pulchart*“, „*Kostrbatá*“ a „*Zahrada pana Kapelníka II*“. V překladu Milana Hrabala Trojak zprostředkoval v magazínu „*Poetickou ochutnávku z Lužice*“ – v níž představil verše dvou lužicko-srbských autorů Jana Lajnerta a Jurije Luščanského²³⁰. Autor zde vlastně opět vyzdvihl důležitost a kvalitu literárního okraje, z něhož Milan Hrabal připravil malou ochutnávku veršů, která může být zároveň pozváním čtenářů k další „hostině“, budou-li si to přát. Vývoj moderní bengálské poezie v překladu Blanky Knotkové – Čapkové byl náznakově představen v ukázkách z díla sedmi bengálských básníků. Na ně navazovala poezie čtyř australských básníků v překladu Marka Tomana. Na stránkách magazínu byly představeny verše mladých

²²⁷ Projektu „*Kavárna AVION, která není...*“ se věnujeme v samostatné části této práce.

²²⁸ Kučera publikoval také v „*Obratníku*“, v „*Modrém květu*“, ve sbornících „*Budka psa Burka*“ a „*Utržená mince*“.

²²⁹ Trojak publikoval již v „*Modrém květu*“, „*Obratníku*“ a „*Hostu*“

²³⁰ Tito umělci patří k nejmenšímu slovanskému národu Lužických Srbů, obývajících nevelké území v Sasku a Braniborsku. Jedná se o národ existující především kulturou, jazykem, bez vlastní ekonomiky, bez vlastního státu.

neznámých studentů Petra Pokorného, Michala Tesaře, Martina Filipa, skláře Libora Kropáčka, blok nevidomé Pavly Šuranské, verše Zuzany Cordátové, která přespávala na nádraží, a „*Verše z vězení*“ Alexandra Ereta. Zvláštností jsou verše básníka poezie nonsensu Miroslava Dokoupila.

Na stránkách Welesu debutovali nejen Věra Rosí (1976) a Ondřej Slabý (1981), ale též slezští autoři Jakub Grombář, věnující verše Třinci; dále pak samostatný filozof a básník Stanisław Szczuka (1947), pracovník Třineckých železáren; bratři Marcel (1974) a Aleš (1975) Gorylovi z Bystřice nad Olší; těšínský básník Alakáč Olzín. František Směja (1904), známý slezský bard, ve své básni „*Radijo*“, kterou napsal v místním nářečí, bojuje proti rozhlasu: „*Ty radija - to su graty / a co peniz stoju! / Kaj byl prvej v izbě svaty, / dněs radija broju... // Take slychat' nadavani, / kaj kdo može - pichně, / ale jak je vyšilani, / to hned každy ztichně. // A dy začně řnuť muzika, / maju radošť celu. / Hana, Francek i Maryka / su jak na veselu. // Hned se drapnu kole pasu, / vymětaju kuty. / Na jidlo? To něni času, / bo třa užít' nuty! // Celu izbu roztancuju, / myslu, že su v baru! / A dy v tancu zazbytkuju, / Shod'u i almaru ...*“²³¹ V původním znění bez překladu byly publikovány verše, dokládající česko-polskou vzájemnost, autorů Władysława Sikory (1933), rodáka z Bocanovic u Jablunkova, Jacka Sikory (1966) z Třince, jenž pracoval v redakci polských novin *Głos ludu*, a Rafała Nowakowského (1972) z Varšavy.²³²

„*Přípisy, litery, iniciály*“ jsou věnovány recenzím, poznámkám, místním pověstem, článkům věnovaným historii, Welesově korespondenci, slovníčku. Na této rubrice se výrazně podíleli P. Motýl, B. Trojak, V. Kučera, M. Toman, I. Slavík, P. Maděra a M. Děžinský. V rubrice zmiňuje Petr Motýl, že v nakladatelství „*Sfinga*“ vyšly tři knížky autorů sdružených kolem ostravského sborníku „*Landek*“: „*Obyvatel nepokoje*“ Petra Hrušky, „*Středověk*“ Jana Balabána, „*Drápy kamene*“ Jaroslava Žily. Tvorba těchto autorů byla spjata s regionem.²³³ Prostřednictvím Vojtěcha Kučery představuje polský

²³¹ Směja, František. b. *Radijo*. Weles. Jaro '96. rubrika *Přípisy, litery, iniciály* – Na konci tisíciletí, s. 35

²³² Kromě pravidelných rubrik se můžeme na stránkách magazínu seznámit s poezií polského autora H. Jasiczka; slovinských autorů J. Potokara, U. Župana, T. Soldové, F. Hafnera a finských autorů Juhani Ahvenjarvi, Riina Katajavuori, Merja Virolainen. Většinou se jedná o mladou generaci básníků. Renata Putzlacherová uvedla v překladu dosud nepublikované verše W. Szymborské. V časopise se začala vyhranovat i rubrika prózy s příspěvky Petra Bronose Nováka (1971) z Opavska, Petra Payneho (1960), Petra Hrbáče (1958), ukázky ze sbírky B. Trojaka Pan Twardowski (oddíl *Růženečkáři*), Václava Kahudy (1965) či polského prozaika Andrzeje Stasiuka (1960) v překladu Jolanty Kamińskiej. Vyšly i ukázky ze strojopisného časopisu Víta Slívy „*Otázky saunismu*“, které připravil B. Trojak.

²³³ Dále P. Motýl upozorňuje na prvotinu Josefa Stöhra (1970) „*Ted' noci*“ a na sb. „*Trojlodí Jakuba*“ Pavla Petra (1969). Jednou zde P. Motýl představuje zdařilou prózu Jáchyma Topola „*Anděl*“, jindy uvádí svůj kritický názor na almanach „*Landek*“, zamýšlí se „*Nad edicí Tvary*“, ale zároveň představuje sbírku

literát Władysław Sikora (1933) osobnost Jana Skácela a Skácelovy verše v polských překladech. Je pravdou, že skácelovským překladům polština náramně sluší. Jolanta Trojaková (sestra B. Trojaka) je autorkou historického intermezza s názvem „*Plenus venter aneb o jídle a pití ve starém Římě*“²³⁴.

V téže rubrice se objevuje i vendryňská tematika, jež provázela pravidelně jednotlivá čísla Welesu a stala se jejich neoddelitelnou součástí. Můžeme v ní spatřovat prvky Trojakovy mytologizace. V příspěvku „*Vendryňský zámek*“ odkrývá Trojak tajemné místo, kde zámek před léty stával. Dalším neméně zajímavým příspěvkem je „*Beskydský Stanisław Gola*“. Trojak zde vzpomíná na Čantoryji – zakletou horu rytířů, beskydský Blaník. Protože básník Trojak strávil v Beskydech celé dětství, jsou pro něj Golovy básně na téma Beskydy velmi inspirující. Stanisław Gola je podle Trojaka mistrem svého cechu, skvělým melodikem s citem pro rytmus a rým. Trojak nachází v jeho verších oblíbené motivy – les, zimu, červenec, ale i Prométhea, Ikara, starého horala – rolníka a řemeslníka zároveň. Poezie mu byla řemeslem a básník řemeslníkem – proto motivy hoblin, pilin, vyřezávání ze dřeva. S touto mytologizací řemeslníka se později setkáme i v Trojakově tvorbě. Se Stanisławem Golou se Trojak seznámil na autorském čtení v polském Cieszynie a Gola mu věnoval svou sbírku. Později sháněl Trojak jeho další knihy a Golovu poezii začal překládat. Na téma ze Stanisława Goly vznikla báseň „*Pastorála pro tesaře*“, která uzavírá Trojakův příspěvek. Tuto báseň najdeme také ve sbírce „*Kuním štětcem*“: „*Od dětství učím se z bible lesa / koledu tuto znova a znova, / když zima na polích měkce klesá / do bílých krajek z Koniakowa. // Hlas boží pustiny cosi říká / srdci, v němž klíčí nebeský osev. / Zda volá Bůh svého tesaříka, / diví se tesař, diví se Josef. // Fortelné jsou jistě rajske krovy / nač budou Bohu tesařské dlaně? / Zemský suk čelil pak Josefovi. / Noc svítila hoblinou v obočí Páně.*“²³⁵

Propojení horalského kraje slezských Beskyd umožňuje Trojakovi položit důraz na plynutí času, tvrdou práci, mytologizaci prostoru „*Koniakowa*“ (později „*Modrých hor*“). Tesař, jenž učí se „*z bible lesa*“, se připodobňuje k Bohu samému, k tomu, jež neustává ve svém tesání do lidských srdcí, k tomu, jemuž „*Noc svítila hoblinou v obočí Páně*“. Ony „*rajské krovy*“ pak znamenají sílu, která přístřešuje vše okolo a dopřává svému chráněnci

talentovaného Jiřího Studeného (1960) s názvem „*Podzimní Elvis*“, sbírky Petra Borkovce „*Mezi oknem, stolem a postelí*“ a Pavla Kolmačky „*Vlál za mnou směšný šos*“.

²³⁴ Tématu „jídla a pití“ se rovněž věnuje B. Trojak v básních pro děti, jež tvoří jeho nově připravovanou knihu.

²³⁵ Trojak, Bogdan. Beskydský Stanisław Gola. Pastorála pro tesaře. Weles Jaro '96, s. 31

pocit bezpečí. Tak jako svýma rukama tesař krov vyrábí a postaví z něj střechu pro budoucí základ bezpečí, stejně tak Bůh chrání svou náručí – svými krovy ty, v nichž „*klíčí nebeský osev*“. Zapojení mytického tesaře, krajiny, poklidu a přítomnosti Boha pak vytváří společnou harmonii hlasu boží pustiny, jež cosi srdci říká... Uvedme některé z aspektů, typických pro Trojakovu poezii např: prapůvodní venkov se svými tradicemi, kostel, osudovost, tajemný a magický kosmos, zimní krajina pokrytá sněhem a s ní související noc prosvětlená měsícem, modré hory, v nichž nachází básník své bezpečí, navazuje s jejich přírodou důvěrný vztah, a tak zahání úzkost ze shonu světa. Také však tajemné zahrady a venkovské sady plné stromů, symbolizujících růst a paměť, tvořící nejen scenérii přírodní, ale též nezbytnou součást bytí. Mytická dílna plná vesnických řemeslníků znalých svého řemesla, a také bájná postava Daidalova s odvěkou touhou vzlétnout, jež napovídá a šeptá své výrobní postupy při stavbě dřevěných křídel. Nad venkovem slezského pohraničí vládne řád Boha, ochránce i soudce zároveň. Srovnáme-li zde řečené s oblíbenými motivy Golovými, je zřejmé, že Trojakovy hodnoty i vidění světa včetně hudebnosti svých veršů se Golovi přibližují. Taktéž Trojak zavázal se svědomitostí a poctivostí básnickému řemeslu. „*Vendryňská věštírna*“ je další z Trojakových vendryňských příspěvků, hovořící o vendryňském kopci „*Vružné*“ (v místním nářečí *Wróżna*) – pocházející z polského slovesa *wróżyć* – *věštit*. Na tomto Věšteckém vrchu podle místní tradice sídlily věštkyne, a tak se kopec „*Vružné*“ stal pro místní obyvatele věštírnou.

Závěrem zmíněné rubriky připomněl Vojtěch Kučera sběratele těšínských pověstí Józefa Jezowicze, jenž v knize „*Gawędziarz cieszyński*“ vypráví o *Babí hoře* (vendryňském kopci), jíž prochází česko-polská hranice a k níž se váže pověst o žebráku, jenž znavený svou poutí prosí na Babí hoře o skývu chleba. Bába žebrákovi nepomohla a zkameněla. Zatímco Trojak se vyznačuje snahou o ukotvení v pramenech a o vytváření individuálního mýtu, jenž je jeho specifikem, Kučera mýtus oživuje a pokouší se o navrácení starých příběhů do současného povědomí. Snaží se o propojení a zvýraznění mytologických aspektů těšínského regionu.

Protože železnice umožňuje cestovat prostorem a odhalovat nové obzory, putovala redakce nejraději vlakem, což bylo důvodem k tomu, že se ve Welesu vyhranila pravidelná „*Železniční rubrika*“. Obsahuje básně, zamyšlení a recenze, které se dotýkají železniční problematiky. Přispívali zde V. Kučera, P. Motýl, T. Řezníček a R. Fajkus.

Později byla rubrika přejmenována na „*Dopravní rubriku*“. Věnovala se redakčnímu putování vedoucímu ze Slezska po různých koutech republiky. Weles provázel čtenáře také periferními oblastmi, počínaje nejvýchodnější tratí spojující Vidnavu s Javorníkem a konče v nejzápadnějším koutu republiky Tršice – Luby u Chebu. Jednou čtenáře pobavila báseň, která zdobila vůz Českých drah v roce 1996 na trati Frýdek – Těšín, jindy je „*Železniční rubrika*“ zavedla do historie vzpomínkou na koňskou dráhu z roku 1927 vedoucí z Budějovic do Linze. Protože Weles zaměřoval některá čísla tematicky, stalo se poutnictví jedním z nich. Zde připomeňme, že poutník je spojen s motivem pohybu a hledáním nového místa. Poutník hledá nové obzory a nechá se zaujmout nejrůznějšími detaily. Jeho cesta, nebo-li životní pout', nabývá svého vlastního významu, stává se cílem, poutník se odevzdává krajině, touží po splnutí s ní, či po úniku k dálkám a k dobrodružstvím. S putováním může také souviset motiv vlaku, přání snů o cestování, únik z uspěchaného života k přírodě. Poutnictví rozšiřuje obzory a útržky příběhů z cest stávají se impulzy k filozofické reflexi čtenáře. Putování vlastně podporuje mytologické aspekty, opírající se o archetypální vzory.

Postupně přibývaly v magazínu další rubriky. V „*Překladatelské dílně*“ jsou představeny překlady německých, polských, anglických básníků: Ludwiga Steinherra, Grzegorze Wróblewského a Simona Armitage. Uvedeny jsou Trojakovy překlady z polštiny již zmíněného Stanisława Goly „*Pastorála s hvězdou*“. Ukázky mladé polské poezie z antologie „*Bílé propasti*“²³⁶ představuje v překladu Renata Putzlacherová. Básně třinácti mladých polských básníků v této antologii přeložili kromě R. Putzlacherové také B. Trojak, L. Martinek a M. Zelinský.²³⁷ Jelikož se tato rubrika stávala kotlem, v němž řemeslníci přetavovali cizojazyčné texty, zvolila pro ni redakce výstižnější název spjatý s regionální industriální zónou – „*Překladatelská huť*“, opět zdůrazňující princip řemesla a ráz regionu, jenž je průmyslem určen. Mytizace řemesla se tak výrazně promítá do charakteru časopisu i rubrik.

V rubrice „*Completorium, čili studie pro večerní hodinku*“, která obsahuje teoretické studie a stati, se autoři článků v jednotlivých číslech střídali. Kromě I. Slavíka a I. Haráka pro tuto rubriku sestavili Jola a B. Trojakovi příspěvek, v němž se spolu zabývají historií kostela sv. Kateřiny ve Vendryni a starobylým vendryňským zvonem. Vzniklá rubrika se také pravidelně věnovala tématu poutnictví. Na její přípravě se kromě

²³⁶ Zmíněnou antologii vydala nakladatelství Weles a Host v říjnu 1997

²³⁷ Vedle překladu, na kterém se podíleli B. Trojak, I. Slavík a M. Děžinský, zůstává původní znění textu.

P. Payneho, L. Kundery, R. Szpuka a J. Veselského podíleli také I. Motýl, jenž nabídl čtenářům „*Putování k Frýdecké Panně*“, Vít Slíva doplnil tuto tematiku básní „*Okolo Frýdku*“.

Rubrika „*Jehličky*“ přinesla anketu „*TOP s TEN*“, informující o setkání zástupců literárních časopisů „*Host*“, „*Weles*“, „*Aluze*“, „*Landek*“, „*Tvar*“, „*Psí víno*“ pod poutním Hostýnem v Bystřici pod Hostýnem, jež proběhlo 3. – 5. července 1998. Zástupci zmíněných časopisů zvolili za trojici nejlepších básnických sbírek vydaných po roce 1989 sbírku „*Kuním štětcem*“ B. Trojaka, „*Básně*“ Zbyňka Hejdy, „*Vlál za mnou směšný šos*“ Pavla Kolmačky. Čtenáři mohli svými hlasy tuto volbu obměňovat, což svědčí o vzájemné spolupráci Welesu se čtenáři. Rubrika „*Krajinomalby a portréty*“ nabízí zajímavosti z regionů, básně s přírodní tematikou, poetické texty o přírodě či zajímavé portréty. Oproti prvnímu ročníku se ve II. ročníku staly novinkou samostatné knižní přílohy. Jako první knižní příloha Welesu vyšla v únoru 1997 sbírka básní Roberta Fajkuse (1967) „*Sivý křik*“, tvořící výběr ze čtyř rukopisných sbírek²³⁸.

Wendryňská Literárně-Estetická Společnost vydala v lednu 1998 „*Almanach Welesu 1997*“ věnovaný ženě. Je zde o ní pojednáno v 53 básních 25 autorů střední a mladší generace.²³⁹ Stejně jako je tento „*Almanach Welesu 1997*“, uvedený citátem René Daumala „*Neboť ona je vším, čím on není*“, vyznáním ženě, nepochybně i žena v následné Trojakově poezii vnáší smyslnost do veškerého dění. Trojak se ve verších oddává ženskému elementu, což lze chápat jako projev úcty k ženě. Jasně o tom vypovídají verše (ve zmíněném almanachu) odkazující k biblické Evě, archetypu pramáti: „*Tam od těch dob zní v uších svist / jež způsobila první žena / žebrovým lučištěm vymrštěná (...) / co za letu již v muži tkvěla!*“²⁴⁰ Jindy nalézáme v Trojakově poezii aluzi na starozákonní Dalilu, ale též verše milostné, jimiž se budeme zabývat v části věnující se Trojakově poezii²⁴¹. Výše zmíněný citát René Daumala napovídá rozdíl mezi mužem a ženou. Tuto „rozdílnost“ shledává Jan Štolba v Trojakově poezii jako „*skrytý eros onoho*

²³⁸ Výběr veršů sb. „*Sivý křik*“ byl sestaven ze sbírek: „*První přelíčení*“, „*Prstem v písku*“, „*Neříkej mi vole, říkej mi Johnny*“ a „*Černá krev*“, napsaných v letech 1983 – 1995. Weles přinesl jejich ukázky už v čísle „*Zima 95/96*“ a „*1/97 (Zima)*“.

²³⁹ např. B. Trojaka, V. Kučery, M. Děžinského, P. Čermáčka, R. Fajkuse, R. Fridricha, N. Holuba, P. Hrbáče, P. Maděry, O. Slabého, V. Slívy a dalších.

²⁴⁰ Trojak, Bogdan. Pan Twardowski – Dialog první. Básnický Almanach Welesu 1997. Vydala Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, 1998, s. 58

²⁴¹ Milostné verše nacházíme v kapitole „*Mýtus a Trojakova poezie*“ v oddíle „*Mužský a ženský princip*“ na str. 118 – 119

mystického robení, hebce zakuklenou symboliku erotické ,dělby práce“²⁴² mezi mužem a ženou²⁴³.

Můžeme shrnout, že v nově vznikajícím Welesu se vytvořily určité pravidelné rubriky. Největší prostor byl poskytován původní mladé tvorbě především na poli poezie, prostor byl poskytován také prozaickým textům. V „*Překladatelské huti*“ byla věnována velká pozornost paralelním překladům současných zahraničních autorů. Odbornější charakter literárněvědný či historicko-národopisný získala rubrika „*Completorium čili studie pro večerní hodinku*“. Rubrika „*Krajinomalby a portréty*“ představovala naopak uvolněnější poetické texty přírodního či osobního ladění. „*Přípisy, litery, iniciály*“, byly čárkou nad poslední samohláskou magazínu a „*Železniční rubrika*“ jakousi tečkou za posledním slovem. Nad celým časopisem bděl stále „*Patron*“, většinou představitel zahraniční literatury, u nás méně známé. Z výše uvedeného vyplývá, že stránky nově vznikajícího Welesu protkávaly práce autorů českých i polských, což vypovídá o česko-polské vzájemnosti tohoto příhraničního regionu. Šéfredaktor Trojak představoval slezské autory, ať už psali česky, polsky, slovensky, či v nářečí. Magazín nabízel prostor tvářím neznámým a debutujícím. Jeho stránky zaplňovaly také verše autorů žijících na pokraji společenského života, či autorů handicapovaných. Dá se říci, že uvedená skladba se tím vším výrazně odlišovala od běžné časopisecké produkce. Stránky Welesu nabízely setkání s autory z Moravy i Čech, čímž je podtrhnut přesah literárního záběru přes hranice regionu i kraje. Tato iniciativa zároveň svědčí o regionální neuzavřenosti. Weles zdůrazňoval bohatý tvůrčí a kulturně-společenský život, přinášel kritické reflexe. Zdůrazněme, že magazín přinášel vazby na hodnoty, které utvářejí dominantu Trojakova světa: řemeslo, slezanství, dva jazyky, region, genius loci.

7. 1. 2. Neuzavřenost a odlišnost Těšínského Slezska ve vztahu k jiným regionům v reflexi české a polské kritiky

Kritická obec přijala Weles velmi pozitivně, recenze se objevily na stránkách „*Obratníku*“, „*Tvaru*“, deníku „*Frýdecko-Místeko*“, v elektronickém časopise „*Knihovnický zpravodaj Vysočina*“, ale kladné hodnocení přinesl i polský tisk „*Głos*

²⁴² Štolba, Jan. Medové práce. Doslov ke knize Kumštka. Host, 2005, Brno, s. 178

²⁴³ Náznak obecně zákonité odlišnosti mezi mužem a ženou je rozveden v kapitole „*Mýtus a Trojakova poezie*“ v oddíle „*Mužský a ženský princip*“ na str. 116 – 118

ludu“ a „Zwrot“. Svatava Urbanová podotýká, že ve Slezsku se mísí jazyková i národní skladba, a to podmiňuje i národní profil některých kulturních i literárních časopisů na česko-polském pohraničí. Uvádí příklad časopisu „Modrý květ“ a vendryňského magazínu „Weles“. ²⁴⁴ Radek Fridrich²⁴⁵ podotýká, že se Weles neuzavírá za zdmi slezského regionu, ale dává prostor pro publikování autorům z Moravy i Čech. Ocenil připomínání slovanské mytologie na stránkách časopisu. Petr Cekota²⁴⁶ vyzvedává osobitost magazínu inspirovaného konkrétní slezskou oblastí a zároveň připomínání její historie, což podle Cekoty vytváří celistvost časopisu. Jako vyvedený magazín s dobrou poezií se jeví Weles Ondřeji Horákovi²⁴⁷ a deník Frýdecko-Místeko²⁴⁸ vidí v magazínu cenný příspěvek do historie literatury v tomto literárně chudém regionu. Charakter lokálního slezského časopisu podtrhává dle L. Martinka²⁴⁹ připomínání historie a ducha místa, těšínské nářečí, paměti, ukázky slovesného folkloru. Polský „Zwrot“²⁵⁰ vidí přednost Welesu v tom, že přináší verše mladých poetů jak českých, tak polských. V souvislosti s mnohonárodnostním Těšínskem zviditelňuje význam Trojakova eseje

²⁴⁴ Urbanová, Svatava. Meandry a metamorfózy dětské literatury. Olomouc, Votobia, 2003, s. 329 – 330

²⁴⁵ Radek Fridrich v „Obratníku“ napsal: „...nejedná se o žádnou lokální aktivitu,(...) přispěvateli v něm jsou brněnští autoři V. Slíva, R. Fajkus, či D. Slabý, svou poezií je zde zastoupen Petr Motýl, grafik se Slezska Jan Trojak nebo pražský autor Petr Maděra...či polská básnířka R. Putzlacherová... Kromě původní básnické tvorby je v časopise prostor pro recenze, informace o vydaných knihách či něco z historie slovanské mytologie...“; Fridrich, Radek. Vendryňský poetický magazín Zima 95/96, aneb na obzoru nový literární časopis. Obratník, 30. 5. 1996, roč. II, č. 13, s. 25

²⁴⁶ Petr Cekota se ve „Tvaru“ zamýšlí: „...básnické texty spojuje, myslím, především bohatá obraznost a metaforika, ale i jistý spřízněný životní pohled...využívající třeba úryvků z Kalendáře nového lidu na rok 1931 nebo Vendryňské kroniky dotvářející poetický magazín do uceleného tvaru... Weles ... si zachovává osobitý styl, ... vyznačující se myšlenkovým zázemím, konkrétní oblastní inspirací...“; Cekota, Petr. Moravská periodika. Tvar, č. 15, 1996, s. 23

²⁴⁷ Ondřej Horák ve „Tvaru“ poznamenal: „Poezie je ve Welesu ostatně vagon. Jaké třídy ten vagon je? Rozhodně stojí na kolejích a snad se i pohybuje...“; Horák, Ondřej. Časopis Weles. Tvar, roč. 10, č. 5, 4. 3. 1999, s. 22

²⁴⁸ V deníku „Frýdecko-Místeko“ stojí napsáno, že Weles: „... je opět mimořádným příspěvkem do historie literatury v okrese Frýdek-Místek, jinak literárně velmi chudém regionu, (...) vydáním posledního výborného čísla Welesu opět „skřeti jako by v železárnách kuli proud“...“;(ml). Weles opět nezklamal, Frýdecko-Místeko, roč. 3, č. 3, 21. 1. 1997, s. 5

²⁴⁹ L. Martinek se k Welesu vyjádřil: „Texty psané těšínským nářečím, jak beletristické (Olgy Kufové), tak různé citáty a úryvky z místních kronik, urbářů, kalendářů, vzpomínek pamětníků a podobných místních písemných zdrojů, ukázky slovesného folkloru. To dodávalo prvním ročníkům Welesu nezaměnitelně lokální slezskou příchutí, podtrhovanou navíc poměrně častými Trojakovými beletristickými úvahami na téma ducha místa Slezska nebo reportážemi Ivana Motýla z Opavska a Ostravska.“; Martinek, Libor. Dvojazyčné časopisy a beletristické tisky na českém Těšínsku. Příspěvek k problematice bilingvismu, elektronický časopis Knihovnický zpravodaj Vysočina, 2009, roč. 9, č. 2, [online] dostupno z [www: http://kzv.kkvysociny.cz/Default.aspx?id=1177](http://kzv.kkvysociny.cz/Default.aspx?id=1177), [cit. 30. 01. 2010]

²⁵⁰ V polském měsíčníku „Zwrot“ bylo uvedeno: „Znajdujemy tu wiersze poetów młodego pokolenia...D. Slabého (po czesku) i R. Putzlacher (po polsku) ...“; Okruchy literackie. Weles. Zwrot, 1996, č. 10, s. 62

„*Genius loci Slezska*“ deník „*Głos ludu*“²⁵¹. Na základě tohoto eseje hodnotí deník také scénář ke stejnojmennému večeru v divadle „*Na Zábradlí*“, jehož tvůrci byli Trojak s Putzlacherovou. „*Głos ludu*“ upozorňuje na jinakost Těšínska oproti jiným regionům. Společným jmenovatelem kritiky je „Těšínské Slezsko“ jako region mnohonárodnostní, neuzavřený a odlišný ve vztahu k ostatním regionům, zaměřený na poezii psanou nejen česky, hluboký zájem o historii, paměti, slovesný folklor, *genia loci* a česko-polskou spolupráci.

Závěrem můžeme konstatovat, že literární kariéra mladého B. Trojaka, jenž neukrývá slezsko-polské kořeny malého časopisu *Weles*, sklídila úspěch. Shrňme, že od prvopočátků je zřejmá spjatost *Welesu* s Trojakovými hodnotami, které utvářely dominantu jeho světa, jež spatřoval v řemesle, slezanství, českém a polském jazyce, v regionu a v *geniu loci*. Autorova axiologie strukturuje časopis a vytváří zároveň analogii k Trojakovu poetickému projektu.

7. 1. 3. Osobitá tvář *Welesu* v letech 1999 – 2003

Zakladatele časopisu *Weles* a jeho šéfredaktora v letech 1996 – 1998 Bogdana Trojaka vystřídal od r. 1999 na tomto postu spoluzakladatel časopisu Vojtěch Kučera (Adalbert Kadeř), který stál v čele magazínu až do roku 2003²⁵². Můžeme říci, že po přemístění poetického magazínu z Vendryně do industriálně podhorského slezského Třince ke změně charakteru *Welesu* nedošlo. Svědčila o tom i snaha šéfredaktora Kučery představit zpětně poetický magazín od roku jeho vzniku („*Weles v roce 1996*“ a „*Weles*

²⁵¹ V polském tisku „*Głos ludu*“ se hovoří: „...*B. Trojak zaš daje głošny esej ze spotkania poetów na zamku Bítov w r. 1998 Genius loci Slezska, ...esej przyjęty przez czeskie środowiska za swoistą rewelację, zaświadcza, iż Nadolzie – węzeł kilku kultur narodowych, stanowi źródło wielu zaskakujących skojarzeń. Toteż R. Putzlacher zrealizowała na jego podstawie scenariusz wieczoru w praskim teatrze „Na Zábradlí“ (pod koniec roku 2000) ... poeta B. Trojak oczarował wielkomięjską publiczność celowo podkreślając swoistość Śląska Cieszyńskiego jako regionu pojmowanego jednak szerzej – z Frydeckiem, Karwińskiem, Opawskiem, który niema w republice równych.*“; Sikora, Władysław. O bożku *Welesie* (2). *Głos ludu*. Przystawka czwartkowa, 25. 1. 2001, č. 10, s. 4

²⁵² V letech 1999 – 2000 sídlila redakce v Třinci a ročně vycházela dvě čísla – tedy celkem čísla 9 – 12. Na redakční spolupráci se v Třinci podíleli hlavně V. Slíva, P. Maděra, M. Děžinský, R. Fajkus a M. Dzúrik. Grafickou úpravu střídavě zajišťovali V. Kučera s B. Trojakem. Obálku navrhoval po celou dobu Jan Trojak. Čísla *Welesu* 9 – 12 mají lesklejší a pevnější desky, rozsah mezi 70 – 105 stranami. Každý ročník má jinou barvu (9, 10 / 1999 červenou; 11, 12 / 2000 modrou). Od čísla 13 se redakce přestěhovala z Třince do Brna a v tomto roce vyšlo jediné číslo (tentokrát v barvě červené). V roce 2002 vyšlo číslo 14 (hnědé barvy) a číslo 15,6 v barvě modré. Následující rok 2003 přinesl č. 16, 17 a 18 (barvy černé). I po přestěhování redakce časopisu zůstal šéfredaktorem stále Vojtěch Kučera. V rozmezí let 2001 – 2003 vyšlo po Kučerovou taktovkou v Brně celkem 6 čísel (13 – 18). Tajemníkem redakce byl po celou dobu B. Trojak.

v letech 1997 a 1998“). Kučera taktéž usiloval, aby si všechny zavedené rubriky udržely svou osobitou tvář. Záběr Welesu zůstal i nadále celorepublikový. Svědčí o tom hojně zastoupená poezie z Moravy, Čech, Slezska, jejíž průřez je ve 20 – 25 stránkových blocích reprezentativní²⁵³. Stejně tak je tomu na poli prózy či původních překladů. Autory literatur u nás méně čtených (japonské, konžské, čínské, norské) představovali „*Patroni*“ jednotlivých čísel. Slovenské poezii byl za šéfredaktora V. Kučery v magazínu věnován větší prostor než dříve, což bylo zásluhou M. Dzúrika, který začal připravovat „*Slovenské okénko*“²⁵⁴. Některá čísla magazínu byla zaměřena tematicky²⁵⁵.

Protože v březnu roku 2001 mělo uplynout 5 let od chvíle, kdy vyšlo první číslo magazínu, rozhodla se redakce už na podzim r. 2000 oslovit ty, kteří na stránkách Welesu v uplynulých letech publikovali. Nebylo jich málo. Z více než osmdesáti autorů, kteří se v časopise prezentovali vlastní tvorbou, jich odpověděly čtyři desítky. Přijali pozvání do redakce, aby se se čtenáři podělili o posledních pět let svého literárního života (1995 – 2000). Této ankety „*Weles 1995 – 2000*“ se zúčastnili generačně i tvorbou rozdílní autoři²⁵⁶. Každé číslo v letech 2001 – 2003 otevírá rozsáhlý blok poezie (české, slovenské i slezské), představující jednotlivé básníky v miniaturním medailonu a s ukázkami z jejich tvorby²⁵⁷. Vojtěch Kučera připravil dvacetistránkové pásmo o předčasně zesnulé Ivetě Pokorné (1977 – 2002). Mezi zastoupenými poety se objevila i slezská jména Janusze Klimszi (1961), či Lukáše Krečmera (1979) z Třince, jehož báseň „*Za odpichu*“

²⁵³ např. P. Hrbáč, M. David, L. Galdová, I. Václavíková, L. Vyskoč, R. Václavík, I. Laužanská, P. Lesová, M. Šedivý

²⁵⁴ M. Dzúrik v něm představil například Viliama Kanise – „*Po vode neujdem*“, Luciu Eggenhofferovou „*Piate obdobie*“, Jána Gavuru – „*Doslovný ako smiech*“, Nóru Růžickovou „*Dovnútra obrazu*“, Petera Bílého „*Cigánské lásky*“.

²⁵⁵ např. č. 6 – 2/97 zaměřené na „*poutnictví*“, číslo 9 je zaměřeno na „*Autostop*“ a č. 12 na „*Literaturu a Weles 1995 – 2000*“. V 9. čísle nalezne čtenář zajímavost: úvod a závěr ze hry „*Autostop*“ Ivana Vyskočila a Václava Havla. V příspěvcích ostatních rubrik vyšel text přednesený v rámci cyklu „*Autoři o autorech*“ (Památník národního písemnictví, Praha, 26. 11. 1998), v němž V. Kahuda představuje „*Válečný deník V. Holana 1938 – 1945*“. Na hutářský charakter slezského kraje upozornil příspěvek z přeložených „*Dvanácti knih o hornictví a hutnictví*“ (1956), autora jménem Georgius Agricola – občanským jménem Georg Bauer narozený v Sasku 1494. V letech 1998 – 2000 byly vydány dva sborníky. „*Du podel blesku*“ – sborník věnovaný 70. výročí úmrtí slezského hudebního skladatele Leoše Janáčka (1998) a „*Skřípavá hudba vrat*“ – sborník k 70. narozeninám Zbyňka Hejdy (2000). V těchto letech vycházely pravidelně i samostatné knižní přílohy.

²⁵⁶ např. V. Rosí, M. Děžinský, J. Grombíš, P. Rolko, P. Čermáček, P. Maděra, M. J. Stöhr, R. Fridrich, R. Fajkus, R. Putzlacherová, P. Motýl, P. P. Payne, R. Szpuk, P. Hrbáč, J. Staněk, L. Slíva, V. Slíva.

²⁵⁷ např. O. Macura, L. Slívová, K. Pastrňáková, P. Motýl, P. Španger, P. Bronos Novák, M. Vrba, Diana Tuyet – Lan Nguen, A. I. Miencilová, P. Čermáček, M. Vokurka, J. Kostelník.

„...vystihuje pocity mladých, kteří vyrostli v tomto podivném industriálně – podhorském městě.“²⁵⁸

V „*Krajinomalbách a portrétech*“ je uvedena předmluva F. Sušila ke sb. Moravských národních písní z r. 1835. Kromě zavedených rubrik přibyly i další: „*Část zábavná a poučná*“, „*Šramoty*“, „*Část insertní*“ či „*Bufety*“ – kde na téma bufetů píše J. Grombíř, J. Kovanda, M. Šanda a B. Trojak, jenž zde uvedl na toto téma „*Moje bufé, čili ranní vrávorání*“.

Pro udržení vztahu se slezským regionem vznikla zásluhou V. Kučery rubrika „*Slezsko*“, později přejmenovaná na „*Slezské studio*“. Michal Jareš v ní seznamuje čtenáře v článku „*Bohatý jak kozel rohatý*“ s knihou Jaroslava Ludvíka Mikoláše, kterou autor vydal r. 1919 v Raškovících pod názvem „*Z úst lidu českého na Těšínsku. Sbírká přísloví, pořekadel a přirovnání i svérázných obrátů jazykových*“, která existovala na Těšínsku před 100 lety a je napsána místním nářečím, např.: *Mo pod čopku! Pes psu oka nevyhryze. Přišla kosa na kamyň. Co tě nepoli, něhaš, Bohaty jak kozel rohaty!* Bogdan Trojak oživuje paměť slezského renesančního autora Valentýna Rożdzieńského knihou „*Officina ferraria*“. Toto dílo je zajímavé pro slezské rodáky tím, že zachycuje „pravěk“ industriálního Slezska. Rożdzieński je předchůdcem známého slezského spisovatele Gustava Morcinka, který svou tvorbu zasvětil šachtám a hutím. Morcinka i Rożdzieńského však dle Trojaka nespojuje pouze společné téma hutnického a hornického řemesla, ale oba se zajímají o prosté, zručné dělníky.

Pokud jsou považovány za první české dílo o hornictví Kořínkovy „*Paměti Kutnohorské*“ z roku 1675, zdá se, že Slezsko bylo předurčeno k železářskému a hutnickému osudu dávno před tím, než polomytický rolník Keltička objevil v roce 1763 v údolí Burňa ve Slezské Ostravě kamenné uhlí. B. Trojak se v téže rubrice opět pro oživení paměti zabýval horou Čantoryjí, která se řadí svou pověstí do okruhu velmi rozšířených indoevropských legend o spících hrdinech.

²⁵⁸ Kučera, Vojtěch. Weles 17, s. 1; Zdůrazněme také, že V. Kučera chtěl uchovat magazínu osobitý vztah k slezskému regionu i z Brna, proto pořídil v roce 2001 archiv všech starších čísel, která vycházela ve vendryňské a třinecké redakci v letech 1996 – 2000. Na vztahu k slezskému regionu se alespoň zpočátku nic nezměnilo. Dokladem slezské spjatosti se Kučerovou zásluhou od 7. 11. 2002 na internetové stránce www.weles.cz (dnes již nefunkční) rozběhla pravidelně aktualizovaná sekce welenovin – <http://welesovo.blogspot.com>, která se retrospektivně vracela k příspěvkům otištěným ve Welesech starších.

Post šéfredaktora tohoto magazínu ukončil Vojtěch Kučera vydáním 18. čísla Welesu. Na úvodní straně magazínu věnuje čtenářům tohoto čísla vzpomínku, jak společně se svými přáteli roku 1996 vítali Welesovo narození, ale zároveň vyjadřuje přesvědčení, že ve Welesu po celý čas přetrvala láska k poezii a touha se o ni s někým dělit. Jako jednu z možných podob tohoto Kučerova vyznání můžeme chápat vznik básnického almanachu Welesu „*Cestou*“, který vyšel současně s tímto 18. číslem. Almanach „*Cestou*“ je v pořadí třetím tematickým almanachem Welesu – po almanaších věnovaných zimě („*Vánoční almanach 1996*“) a ženě („*Almanach Welesu 1997*“). Almanach přináší verše jedenačtyřiceti současných básníků a básnířek²⁵⁹. Záměrem vydavatele bylo představit čtenářům různé podoby básnické produkce, tematicky spřízněné motivem cesty. Jak je uvedeno v doslovu k tomuto almanachu: „*Cesty jsou údělem každého z nás. Odráží se v nich náš vztah k sobě samým, k druhým, ke krajině. V jejich nesčetných zákoutích nacházíme snáze odpověď na otázku, proč jsme, kam směřujeme, kde jsou hranice nicoty a co je tvoří. Cesta se stává metaforou našeho života, je spojena s neopakovatelností lidské existence. Je výrazem svobody, možnosti volby i touhy nezastavit se, nerezignovat. Proti stádnosti masové společnosti staví osobní prožitek (...) Vede nás k obzorům reality i za ně, bourá zdi mezi skutečností a fantasknem.*“²⁶⁰ Dle Chocholatého cesta spirituální poezie formou meditací a hlubšího prožitku vede k hledání nadosobního řádu; poezie životní empirie podstupuje cestu boje o obraz každodenní reality; poezie reflexivní hledá cestu v prožitcích, vedoucích k obecnějším zákonitostem bytí; poezie imaginativní směřuje cestou obraznosti směrem k surrealismu. Verše v oddíle „*Co mi diktuje čas*“ zdůrazňují důležitost obrany osamělého člověka v přetechizovaném a hodnotově vyprázdněném světě. Každý z nás touží po setkání s lidmi, usiluje o přátelství a lásku. Vzpomínky na minulost nás zavádějí do dětství. Lyrický subjekt zde usiluje o jedinečný a plnoprávný život. Důležitou kategorií se stává čas, každý prožitek může být rozhodujícím, když soupeří s existencí a nicotou. Každá chvíle se může stát rozhodujícím životním momentem. Básníci směřují k dávným hodnotám. Poezie se stává cestou k prvotnímu mýtu. Ve druhé části „*Za zády: alej, hřbitov, most*“ se snaží básníci pozastavit na místech, která jsou jim azylem před bezcitností světa. Třetí část „*Po žilách*

²⁵⁹ V almanachu „*Cestou*“ jsou zastoupeni např.: P. Borkovec, P. Čermáček, R. Fajkus, R. Fridrich, J. Grombříř, P. Hrbáč, P. Hruška, J. Koten, V. Kučera, P. Motýl, R. Malý, K. Pastrňáková, R. Putzlacherová, R. Szpuk, I. Václavíková, J. Žila...

²⁶⁰ Chocholatý, Miroslav. Na křižovatkách cest i slov. Doslov k básnickému almanachu Welesu „*Cestou*“. 2003, Weles, Brno, s. 177

jede vlak“, naznačuje motiv pohybu a poutníka hledajícího své místo. Jeho cesta vyjadřuje touhu žít, je ozvěnou dětských snů o dálkách, cestách, touhy uniknout ze šedi velkoměsta a očistit se v přírodě, která dává rovnováhu. Posledním oddílem „*Nad střechami vědomí*“ vstupuje čtenář do oblasti snů a tajemství a touto cestou uniká neutěšenému obrazu dnešního světa na jedné straně plného komercializace a na druhé straně oslabeného potřebami estetického vnímání.²⁶¹

Ze zde uvedeného je zřejmé, že cesty poezie v tomto almanachu, ač směřující různými stezkami, přesto vždy ústí k nalézání toho, co nám v každodenním shonu uniká a co nás dokáže aspoň na chvíli obohatit. Poezie se tak stává cestou k prvotnímu mýtu, je návratem ke kořenům, příroda se stává básníkovi místem ztišení, v níž nalézá pradávný řád věcí. Básník, jakožto odpůrce neautentična, se tak brání transformaci mýtu do světa zábavy. Poeta vychází z času; skrze své řemeslo, orální historie a prameny křísí vše původní. Na vedení Welesu V. Kučerou reagovala například Iva Málková²⁶², která poznamenává, že autoři básnických sbírek, jež Weles vydává, jsou silně spjati s tematickou vazbou krajiny. Oceňuje též vydávání almanachů. Samozřejmost a přirozenost, setkávání česko-polské kultury na těšínském pohraničí ocenil Václav Burian²⁶³.

7. 2. Standartizace Welesu a jeho příklon k literárnímu centru v letech 2004 – do současné doby

Šéfredaktorem literární revue Weles č. 19 – 29 v letech 2004 – 2007 byl Miroslav Chocholatý. V té chvíli se výrazně změnila koncepce časopisu, členění i obsah rubrik. Revui vydávala Wendryňská Literárně-Estetická Společnost (občanské sdružení) a na redakční spolupráci se stále podíleli V. Slíva, R. Fajkus, J. Straka, P. Čermáček, M. Holub, P. Hrbáč a O. Slabý. Revue vycházela jako čtvrtletník s rozsahem 120 – 150 stran

²⁶¹ Srov. Chocholatý, Miroslav. Na křižovatkách cest i slov. Doslov k básnickému almanachu Welesu „*Cestou*“. 2003, Weles, Brno, s. 177 – 181

²⁶² Iva Málková ve Welesu upozorňuje čtenáře, že: „*Weles vyprovází mezi čtenáře básnické sbírky s největší přetřítostí. Jejich autoři jako by byli provázáni silnou tematickou vazbou ke krajině (reálné i snové), která básnické já předznamenává i navždy poznamenává. Pro sledování soudobé poezie jsou podnětné jejich almanachy (mj. Cestou, Básnický almanach Welesu, 2003)*“.; Málková, Iva. Tendence v současné poezii? Weles 21, Brno, 2005, s. 73

²⁶³ Václav Burian vyjadřuje svůj názor takto: „*Na Welesu a jeho prostředí se mně líbí přirozená pohraničnost, uvědomělé těšíňanství a česko-polská vzájemnost. Nevyplyvá ani z módy, ani z potřeby dohánět, splácet dluhy, ale přirozeně z polohy a z kořenů. S lítostí dodejme, že prostředí Welesu je asi jediné, kde se tak docela samozřejmě česká kultura setkává s polskou.*“; Burian, Václav. Čtenář časopisů. Literární noviny. 2001, č. 23, s. 8

zvětšeného formátu B5 (nebo jako dvojčísla) s fotografickou přílohou. Časopis byl členěn ze dvou třetin na část věnovanou původní a překladové tvorbě a nově na část vymezenou teoretickým příspěvkům z literární historie a kritiky. Nově objevující se rubriky „*Pásmo*“, „*Esej*“, „*Ohlasy*“, „*Studie*“, „*Recenze a kritiky*“, posouvají Weles ke standardnímu literárnímu časopisu. Regionům věnované „*Krajinomalby*“ již také nepředstavují autory marginální, obohacující kolorit regionu, tak jak tomu bylo ve Welesu Trojakově. Upřednostnění byli autoři výraznějšího charakteru. Weles se pozměnil, co se týká periodicity, struktury, obsahu, typografie. Od čísla 19 se tedy Weles ke svému původnímu podtitulu už nehlásí a Chocholatý prohlašuje: „*Spojení s Vendryní již prakticky neexistuje. V současnosti ho zcela nahradilo Brno, které je ostatně místem, kde Weles vznikl už od svých začátků. Vendryně byla, pokud vím, spíše symbolickým místem, coby rodiště zakladatele Welesu B. Trojaka. Bylo to více duchovní spojení než cokoli jiného. Dnes jediným poutem se Slezskem zůstává rubrika Slezské studio, kde se střídají portréty zajímavých míst tohoto regionu.*“²⁶⁴ M. Chocholatý dále poukazoval na to, že Weles vycházel nepravidelně jako občasník a po delší dobu se neměnila jeho typografická úprava, ani obsahová skladba. Vytýkal Welesu nedostatek vyhraněnosti, přílišný zájem o literární periferii a nové autory. Nesouhlasil s osobitou podobou Welesu, která mu připomínala dřívější Modrý květ.²⁶⁵ S tímto tvrzením však nemůžeme souhlasit, protože Vendryně byla propletena s Welesem od jeho založení a v žádném případě nešlo o zakotvení náhodné. Vendryně umožnila Trojakovi vytvořit mytologizaci krajiny, míst, jejich postav, která se následně promítla do obsahového charakteru Welesu, do názvů rubrik i do Trojakovy vlastní tvorby. Dle již dříve uvedených kritik je zřejmé, že poetický magazín z periferie si našel svou pozici v celonárodním kontextu. Naopak Chocholatý se pokoušel magazín přiřazovat k literárnímu centru. K zaměření Welesu pod vedením dvou naprosto odlišných šéfredaktorů V. Kučery, plně se hlásícího k původnímu okruhu Welesu, a „nového“ šéfredaktora M. Chocholatého, se nejvýstižněji vyjádřil Petr Motýl: „*První nové číslo jasně vytvořilo linii, které se pak už ‚nový Weles‘ setrvale držel, aby křivce této linie určil sestupující ráz, aby takříkajíc zmnožil šed’, která je evidentně*

²⁶⁴ Rozhovor Radima Kopáče s šéfredaktorem Welesu Miroslavem Chocholatým. Naším přáním je vydávat poetickou revui, kterou by byl požitek číst. 26. 8 2005. Portál české literatury, [online] Dostupno z: <http://www.czechlit.cz/pozvanky/192-nasim-pranim-je-vydavat-poetickou-revui-ktou-by-by-l-pozitek-cist/>, [cit. 23. 3. 2010]

²⁶⁵ Srov., tamtéž, [online] Dostupno z: <http://www.czechlit.cz/pozvanky/192-nasim-pranim-je-vydavat-poetickou-revui-ktou-by-by-l-pozitek-cist/>, [cit. 23. 3. 2010]

šéfredaktorovým ideálem.“²⁶⁶ Petr Motýl připomíná, že V. Kučera dával Welesu výrazně osobní tvář, že magazín byl „jeho“ a rozhodoval u něj osobní vkus, osobní přízeň i nepřízeň, osobní utkvělé ideje a fascinace, osobní směřování k určitému typu poezie. Dle P. Motýla je „*Nový Weles studený a chladný*“²⁶⁷.

„*Slezské studio*“ představující již pouhé zlomky z regionu připomínali svými příspěvky v letech 2004 – 2007 B. Trojak a I. Motýl. Trojak zavádí čtenáře opět do rodné Vendryně ve své vzpomínce na Prašivou horu a vědmu Kajfoszovou či připomíná „*Kulový blesk v Koňakově L. P. 1906*“. Kromě uvedené prózy „*Stoloměříč*“ zde byl uveden příspěvek „*Pláň od Hlučína k Berlínu*“ a báseň „*Otto Lilienthal*“, věnovaná památce všech pilotů Slezského aeroklubu Zábřeh a památce prvního letu Otto Lilienthala. Ivan Motýl zase představil slezskou Hrabyni a psal o válečných hrobech v Hlučíně. V jiném příspěvku s názvem „*Z nitra slezské ryby*“ se I. Motýl vrací k osvobození Ostravy v pětáctýřicátém roce, aby vyvrátil komunisty tradovanou verzi příběhu Říšského alias Sýkorova mostu.

Od roku 2007 došlo k přechodu na zcela nový subjekt, 1. 12. 2006 byl založen Weles, o. s. Základními cíli občanského sdružení bylo zlepšovat podmínky pro rozvoj literárních aktivit na Moravě i v dalších částech České republiky, zabývat se editorskou a vydavatelskou činností, organizovat literární večery, čtení poezie, autorská setkávání a výstavy, propagovat dění v tisku a médiích.

V roce 2008 se stává šéfredaktorem literární revue Ondřej Slabý, pod jehož vedením vycházejí nová čísla Welesu dodnes. Členy nové redakce se stali P. Čermáček, M. Chocholatý a J. Straka. Redakčně spolupracují R. Fajkus, N. Holub, P. Hrbáč, M. Jahodová, R. Kropáč, V. Šrámek a jazykově spolupracuje V. Slíva. O. Slabý v rozhovoru s Alenou Blažejovskou 17. 2. 2009 uvádí, že původně Weles vznikl v okruhu básníků sdružených okolo Víta Slívy, kteří se scházeli v dnes již neexistující restauraci „*U Hloušků*“ v Králově poli. Původní poetický magazín formátu A4 je dnes čtvrtletníkem s označením „*literární revue*“. Názvy rubrik zůstaly zachovány, od začátku roku 2009 se čísla tematizují a autoři jsou do jednotlivých rubrik vybíráni v kontextu daného tématu.

²⁶⁶ Motýl, Petr. *Psí víno – knižní edice*. internetové stránky Čmelák a svět, [online] Dostupno z: <http://zebry.cz/cmekakasvet.cz/index.php?s=odehnala>, [cit. 29. 1. 2010]

²⁶⁷ Tamtéž, [online] Dostupno z: <http://zebry.cz/cmekakasvet.cz/index.php?s=odehnala>, [cit. 29. 1. 2010]

Tematizace čísel dle Slabého prospívá více koncepčnosti, avšak tento počin byl již součástí původního časopisu (viz téma poutnictví, autostop...)

V rubrikách „*Poezie*“ a „*Próza*“ jsou představováni autoři současné literární scény spolu s debutujícími. Poezii se tento časopis věnuje v porovnání s českými literárními časopisy velmi obsáhle. Rubrika „*Pásmo*“ nabízí čtenářům netradiční profil výrazných osobností současné české literatury a představuje zde autory mladší a střední generace. Příspěvky z oblasti literární kritiky přinášejí paletu drobnějších i rozsáhlejších reflexí mapujících aktuální dění současné české literatury v rubrice „*Recenze a kritiky*“. Tato rubrika spolu s rubrikou „*Studie*“ prezentuje spisovatelské úvahy nad literárním děním a dává prostor předním českým bohemistům. Záměrem „*Překladatelské huti*“ i rubriky „*Patron*“ je představovat osobnosti a tvorbu současných evropských literatur. Časopis dává prostor i ukázkám současných českých výtvarníků a fotografů. Společně s tvorbou revue a almanachů pořádá Weles veřejné prezentace na večerech poezie, a to jak u nás (Brno, Praha, Ostrava, Olomouc, Plzeň, Ústí nad Labem, Český Těšín, Třinec, Vsetín, Nezdenice), tak i v zahraničí (Slovensko, Polsko). Revue i vydané knihy jsou recenzovány tiskem (*MF Dnes*, *Lidové noviny*, *Salon* – literární příloze deníku *Právo*, *Moravskoslezském dni*, *Tvaru*, *Hostu*, *Rovnosti*...), rozhlasem (stanice *Vltava*, *Český rozhlas Brno* a *Olomouc*) i televizí (ČT2). Probíhají setkání se studenty, spolupráce vysokoškolských pedagogů s touto revuí a přednášky redaktorů Welesu na univerzitách v zahraničí (Rakousko, Německo, Francie, Polsko, Estonsko, Slovensko, Slovinsko). Chocholatý i Slabý tedy přiřazují Weles svou novou žánrovou i tematickou proměnou k literárnímu časopisu centrálního charakteru, čímž potlačili jeho regionální charakter.

Trojak koncipoval časopis jako projekt, vyrůstající z regionálního principu multietnicity. Toto pojetí se zásadním způsobem odráželo v celkovém charakteru magazínu. Po změně redakčního okruhu byl tento projekt opouštěn a originalita časopisu se vytratila. Zakladatelé Welesu si této proměny byli vědomi, a proto se snažili zpřístupnit původní verzi magazínu na internetových stránkách, aby umožnili případným zájemcům sledovat celistvou genezi Welesu od jeho prvopočátků.²⁶⁸

²⁶⁸ Vojtěch Kučera uvedl 21. května 2009 na stránkách <http://welenoviny.blogspot.com/> – archivu Welenovin – informaci na vysvětlenou: „*První on-line verze Welenovin existovala na adrese welesovo.blogspot.com a byla v provozu od listopadu 2002 do ledna 2006 respektive do srpna 2005. Vzhledem k nefunkčnosti archivu na původních stránkách byla v květnu 2009 vytvořena jejich kopie, která bude postupně doplněna o ukázky či celé reprodukce původních čísel magazínu z let 1996 – 2003, což umožní mj. sledovat celistvou genezi podoby nástupnické Literární revue, která o svém předobrazu žel*

8. Mýtus a Trojakova poezie

Protože se v této práci zabýváme básnickým dílem B. Trojaka, připomeneme nejprve vlastnosti lyriky, které mohou vytvářet analogii k mýtu. Básník vlastně novým a osobitým výrazem oživuje jazyk běžný. Poetická tvorba předpokládá zrušení času a snaží se dosáhnout prvopočátečního rajského stavu, kdy neexistovalo vědomí času a jeho plynutí. Básník se stává svědkem kosmogonie, současníkem prvního dne stvoření. Snaží se nahlížet na svět, jako by čas a historie neexistovaly, a tak vlastně znovuvytvoří tento svět. Abychom vymezili styčné body, které lyrice a mýtu přináležejí, přistoupíme tedy k objasnění samostatného pojmu mýtu a mytického chování. „*Mýtus je skutečný příběh, který nastal na počátku času a slouží jako vzor pro lidské chování.*“²⁶⁹ Dále zde Eliade uvádí, že člověk se magicky spojoval s velkou dobou a posvátným časem tím, že napodoboval či vyprávěl příkladné skutky bájného hrdiny. Mýtus mu sloužil jako vzor a zdůvodnění pro lidské skutky. Mýtus vlastně proměňuje život ve vzor a historické osobnosti v archetyp. Jeho úlohou je nabytí prvopočátečního času. Za základní rysy mytického chování autor označuje: *příkladný vzor, opakování, zrušení světského času a splynutí s prvotním časem.*“²⁷⁰ Ze zde zmíněného lze usoudit, že vlastnosti lyriky mohou plnit podobnou funkci; nacházíme mezi nimi styčné body.

Mýty odkrývají strukturu společnosti a nespočetné způsoby bytí na tomto světě – proto jsou příkladnými vzory pro lidské chování. Vyprávějí, že se něco skutečně stalo, že ta událost měla hluboký smysl (např. stvoření světa), ale také vyprávějí, jak k dotyčné události došlo a proč. Když kosmogonický mýtus líčí, jak byl svět stvořen, odhaluje nejen původ celého kosmu, ale říká, proč tento svět existuje. Příběh o tom, co se stalo *in illo tempore*, prozrazuje zároveň vpád posvátna do našeho světa. Neexistují mýty, které by neodkazovaly k prvotní události nebo neodkrývaly nějaké mystérium, ale naopak odhalují činnost příkladných nadlidských bytostí a stávají se vzorem pro „celý svět“ i pro „věčnost“ právě proto, že se odehrály v posvátném čase počátku.²⁷¹ Člověk mýtus přejímá celou svou osobností. „*Jestliže už není mýtus přijímán jako odhalení mystérie,*

nepřináší téměř žádné informace.“; Kučera, Vojtěch. Na vysvětlenou. Archiv Welenovin, [online] Dostupno z: <http://welenoviny.blogspot.com/>, [cit. 29. 1. 2010]

²⁶⁹ Eliade, Mircea. Mýty, sny a mystéria. Oikymen, Praha, 1998, s. 13

²⁷⁰ Tamtéž, s. 20

²⁷¹ Srov., tamtéž s. 8 – 9

společensky upadá, je nesrozumitelný a stává se legendou či pohádkou.“²⁷² Od mýtu pak Eliade odlišuje sen – jemuž chybí příkladnost a obecnost – tedy základní rozměry mýtu. Sny tedy nejsou vzorem příkladného jednání bohů a bájných hrdinů, a taktéž neodhalují struktury reality. Sny se Eliademu jeví jako „náboženská aura“ a jejich struktury přirovnává ke strukturám mytologie. V každé tradiční společnosti jakákoliv odpovědná činnost byla opakováním mytického nadlidského vzoru a byla uskutečňována v posvátném čase. Řemesla, práce, válka i láska se staly svátostí. Znovuprožití toho, co zažili bohové a hrdinové v posvátném čase, se projevilo zposvátněním lidské existence, vesmíru a života.

Moderní člověk prožívá mýtus na úrovni „osobní zkušenosti“ ve svých snech, fantaziích i stesku. Připustíme-li, že se mytická témata opakují v temných vrstvách psychiky, může mýtus přežívat jako příkladný vzor v oslabené podobě i u současných lidí. Mýtus spolu se symboly změnil svou podobu a maskuje své poslání. Některá mytická témata přežívají, avšak jsou hůře rozpoznatelná, jelikož byla zesvětštěna dlouhým vývojem. Jak uvádí M. Eliade, přemístění a přehodnocení posvátných hodnot na úroveň světskou dokládají také proměny hodnot ve vztahu k přírodě: „*Magicko-náboženskou sympatii nahradil estetický či jen sentimentální cit, sportovní a zdravotní přístup atp. Rozjímání bylo vytlačeno pozorováním, požitek výpočtem.*“ Lásce k přírodě „*už chybí duchovní postoj člověka archaických společností.*“²⁷³ Charakteristickým rysem moderního světa je mytologické poslání četby, která nahrazuje vyprávění mýtů v archaických společnostech či ústní lidovou slovesnost. Četbou je možno zrušit čas – „*vyjít z času*“, četba je cestou proměňující prožívání času, je zábavou, dávající modernímu člověku iluzi, že ovládá čas. V moderním světě se člověk cítí zajatcem své práce, jelikož nemůže času uniknout, a proto „*vychází z času*“ v době svého volna. Vše probíhá obráceně, než tomu bylo v tradičních společnostech, kde zábava neexistovala, poněvadž lidé „*vystupovali z času*“ při každé odpovědné činnosti. Moderní svět převrátil pole působnosti mýtu, který ztrácí dominantní úlohu v základních oblastech člověka, byl odsunut do mlhavých oblastí psychiky, nebo sehraává jen vedlejší úlohu. Kromě pravého náboženského života mýtus udržuje především zábava.²⁷⁴

²⁷² Tamtéž, s. 9

²⁷³ Tamtéž, s. 17

²⁷⁴ Srov., Tamtéž, s. 24

Odhalení posvátna je to, co existuje v pravém slova smyslu a není pomíjivé, ale zároveň i to, k čemu má člověk řadu mnohotvárných, proměnlivých i rozporných vztahů. „*Toto dvojí odhalení otevírá lidskou existenci hodnotám ducha: posvátno je něčím jiným v pravém slova smyslu, je transpersonální, nadsmyslové, a přitom je příkladné v tom smyslu, že vytyčuje vzory hodné následování; transcendence a příkladnost nutí zbožného člověka, aby se zbavil osobních problémů, přetvořil nahodilost a sám sebe a dospěl k obecným univerzálním hodnotám.*“²⁷⁵ Posvátno projevující se jako moc či síla je odlišné od přírodních sil. K označení projevů posvátna, kdy je nám něco posvátného odhalováno, používáme výrazu *hierofanie*. Náboženská historie je utvářena velkým množstvím projevů posvátných skutečností – hierofanií. Můžeme konstatovat, že na rozdíl od destrukce mýtu v moderní době Bogdan Trojak znovu obnovuje posvátno a navrácí se k mýtu; vypráví posvátný příběh. Mýtus mu slouží jako vzor a odůvodňování pro lidské skutky. Trojak se odklání od světského života a magicky se spojuje s časem posvátným.

V souvislosti s hledáním mýtu v Trojakově tvorbě musíme hledat východisko v „*principu počátku*“ (proč vznikl svět), v „*principu stvoření*“ prvotního světa a jeho stárnutí, s nimiž souvisejí „*princip mužský a ženský*“, ale též „*návrat a obnova*“. V této souvislosti se seznámíme též s „*magickým letem*“ a mystickým pojmem „*autochtonie*“.

Příroda má pro náboženského člověka vždy náboženskou hodnotu, protože „*Kosmos*“ je božským stvořením (vyšel z rukou Bohů), a proto je Svět prostoupen posvátností. Bohové „*zjevili v samotné struktuře Světa a kosmických fenoménů různé modality posvátného.*“²⁷⁶ Náboženský člověk tyto modality posvátného odkrývá. Kosmické rytmy představují harmonii, řád, plodnost a trvalost. Dílo nejvyšších bytostí – „*kosmogonie*“ – si uchovává výsadní místo v náboženském povědomí archaických společností. Neobyčejně rozšířeným kosmogonickým mýtem je kosmická hierogamie, sňatek Nebe a Země. Nebe vstupuje do těla Země a všechno, co existuje – bohové, vesmír, život – pramení z tohoto svazku. Kosmogonický mýtus je vyprávěn při mnoha okolnostech důležitých pro člověka (při stavbě domu, lodi, když se léčí nemocný, při záchraně úrody, u svatebního obřadu...). Je tedy rituálně a symbolicky napodobováno stvoření světa. Můžeme říci, že stvoření je vzorem každému druhu činnosti (tvoření či budování). Kosmogonie se opakuje každý „*Nový rok*“ a „*Svět*“ je tvořen znovu a spolu s ním je tvořen „*Čas*“, který se regeneruje a začíná znovu. Archetyp plodnosti představuje

²⁷⁵ Tamtéž, s. 10 – 11

²⁷⁶ Eliade, Mircea. Posvátné a profánní. Česká křesťanská akademie, 1994, s. 81

„*Matka země*“, která si přizpůsobuje mýty jiných božstev plodnosti, ať už jsou lunární, vodní či zemědělské. Stejně tak tato božstva přebírají kult a vlastnosti „*Matky země*“. Proto je voda plná zárodků a luna symbolizuje periodicitu zániku a stvoření. V obřadech Matky země a bohyň plodnosti mají ženy důležitou úlohu. Až do nejvyspělejších civilizací se uchovalo ve všech zemědělských kulturách symbolické přirovnání ženy k hroudě země a sexuálního aktu k zemědělským pracím.²⁷⁷ Sexuální spojení a orgie jsou obřady vykonávané proto, aby oživily prvopočáteční události. Harmonické spojení založené na ženském a mužském principu vede k úplnosti muže a ženy.

S věčným návratem a obnovou jsou spojeny lunární mýty. Měsíc slouží k měření času a „*luna*“ představuje „*věčný návrat*“. Lunární rytmus je archetypem pro „*zrození lidstva, jeho růst, upadání a jeho zánik*“. (...) „*Smrt člověka a lidstva jsou nezbytné pro jejich regeneraci. Každá forma se oslabí a opotřebuje...*“²⁷⁸

V souvislosti s mýty o nebeském původu prvních lidí, o rajském ostrovu na počátku, kdy Nebe bylo blízko Zemi a mytický prapředeek mohl do něj vstoupit po nějaké hoře či liáně, je přítomný i motiv „*letu*“ a spojení mezi Nebem a Zemí. Výstup a let jsou součástí zkušenosti prvotního lidstva. Duchovní život jako povznesení a mytickou zkušenost jako výstup vyjadřuje spojení symbolů *duše – pták, křídla – duše*. Letem lze dosáhnout transcendence a svobody, což dokazuje Eliade „*Obrazy letu a výstupy tak časté ve snech a představivosti, se stávají úplně srozumitelnými až na úrovni mystiky a metafyziky, kde zřetelně vyjadřují představy svobody a transcendence.*“²⁷⁹

U Evropanů stále přežívá jakýsi pocit mystické sounáležitosti s rodnou zemí. Je to hluboký pocit člověka, že povstal ze země – mystický prožitek autochtonie „*...lidé se cítí být místními lidmi a tento pocit má kosmickou strukturu, která daleko přesahuje spřízněnost rodinnou a rodovou.*“²⁸⁰ Když přichází smrt, člověk chce být pohřben v rodné půdě, a tak opět nalézt Zemi – matku.

²⁷⁷ Srov. Eliade, Mirceau. Mýty, sny a mystéria. Oikoymenh, 1998, s. 158 – 159

²⁷⁸ Eliade, Mirceau. Mýtus o věčném návratu. (Archetypy a opakování). Oikoymenh, Praha, 1993, s. 60 – 61

²⁷⁹ Eliade, Mirceau. Mýty, sny a mystéria. Oikoymenh, Praha, 1998, s. 105

²⁸⁰ Eliade, Mirceau. Posvátné a profánní. Česká křesťanská akademie, Praha, 1994, s. 98

8. 1. Obnova posvátného u Bogdana Trojaka

Bogdan Trojak se snaží skrze poezii realizovat analogii mezi prvopočátkem a úpadkem a obnovou před rozpadem. Principem mytizace – obnovou posvátného – Trojak evokuje proces vývoje až po smrt, celý koloběh života směřujícího k věčnému návratu. Trojak se připoutává kořeny do zdánlivě nepoetického a nehostinného kraje, v němž nacházíme kontrasty přírody a těžkého průmyslu. Přestože básník otevírá své smysly barevnosti a tvarům okolního světa, preferuje svůj lyrický příběh a mýtus místa, z něhož vzešel, s nímž je hluboce svázán. Čerpá z úrodného podhoubí básníků své kultivované poetické revue Weles, v níž se básníci vzájemně utvrzovali v nastoupené cestě. Trojak směřuje svou poezii k archetypální mytičnosti, což má souvislost s beskydskou Vendryní, jež pro něj byla ideálním ústraním uchovávací si původní magičnost. Prapůvodním prostorem je vesnice, představující lidskou pospolitost. Je výrazem naplnění lidské existence se všemi tradicemi a rituály. Témata přírodního prostředí a minulosti čerpá básník ze studnice lidové slovesnosti (pověsti, báje, historky), jak to bylo zřejmé v období, kdy redigoval svůj Weles.

Trojakovy verše popisují barevnost světa, ale zároveň odhalují osobní příběh a mýtus básníkova rodiště (b. *Dětství*, b. *Září pod Čantoryjí*, b. *Pastorála pro tesaře*). Lidské osudy Trojakovy rodné krajiny, jimž velí nadpozemské síly, básník poodhaluje za šera tajemné noci. U toho Trojak snivě a fantaskně oživuje svět přírody a nebeských těles sou metaforou. Jednou pohlíží na měsíc jako na „*nešťastného platněře ronícího stříbrné nýty na struny noci*“²⁸¹, či „*malého skalního ptáka z vápencového lomu*“²⁸², někdy je měsíc „*psí čelistí zavěšenou na hřebu*“²⁸³, nebo dokonce „*důlkem nad dívčí kyčlí*“²⁸⁴, jindy třeba „*mořským polypem*“²⁸⁵. Luna je mu „*ploskou mléčnou miskou*“²⁸⁶, novoluní

²⁸¹ Trojak, Bogdan. b. Bohu-mín. In.: Kumštškabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem. Host, Brno, 2005, s. 13

²⁸² Trojak, Bogdan. b. Zahrada pana Kapelníka. In. sb.: Kumštškabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem. Host, Brno, 2005, s. 22

²⁸³ Trojak, Bogdan. b. Milíř. In. sb.: Kumštškabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem II. Host, Brno, 2005, s. 43

²⁸⁴ Trojak, Bogdan. b. Růženečkáři. In. sb.: Kumštškabinet. Pan Twardowski, oddíl Růženečkáři. Host, Brno, 2005, s. 103

²⁸⁵ Trojak, Bogdan. b. Prosinec. In. sb.: Kumštškabinet. Jezernice. Host, Brno, 2005, s. 133

²⁸⁶ Trojak, Bogdan. b. Zelná kosmogonická scéna. In. sb.: Kumštškabinet. Jezernice, oddíl Modré hory. Host, Brno, 2005, s. 147

pak „centrifugou“²⁸⁷. Když obzor je „začerněn divokých chlapcem, jenž havraní křídla rozpráh“²⁸⁸, pak noc „svítila hoblinou v obočí Páně“²⁸⁹, či „svítá na cestu lipovou figurkou z oltáře“²⁹⁰ a půlnoc „kosatkou luny zvalená louka“²⁹¹ pak „rozsvěcuje v tvých očích souhvězdí Rysa“²⁹². Ranní rozbřesk ten „krystalek jitra na pláních“ ta „tenká vlákna svítání žhaví se v baňkách rosy“²⁹³ a vítr, jenž „si oblékl zahradníkovy modráky“²⁹⁴ přináší sluneční paprsky „hoblíře dlouhých latí / jen v bílých košíkách / štihlí a rozevlátí.“²⁹⁵ Trojakovy metaforu měsíce, luny, novoluní, noci, půlnoci, ranního rozbřesku spojeného s větrem a prostupujícími paprsky zpodobňují věčný návrat a obnovu, lunární rytmus jako archetyp pro zrození, ale také růst, upadání a zánik.

Protože nejvelkolepějším božským dílem bylo „Stvoření Světa“, hraje připomínání kosmogonie důležitou roli. Časovým rozměrem „Kosmu“ je „Rok“ a „Nový rok“ vždy souvisí s prvotním dnem „Stvoření“. Každého „Nového roku“ se opakováním kosmogonie znovuvytváří svět a s ním začíná opět „Čas“, který je tímto regenerován. Lidský čas přetvářený do periodického času mýtu představuje Trojak lunárním cyklem: „Dnes před setměním jsem potkal v bukovém lese pod Babí horou muže, jenž před sebou valil ohromný kus sádrovce. Až doma jsem si uvědomil, že to byl Twardowski, který tudy za novu koulí měsíc...“²⁹⁶ Jak již bylo dříve zmíněno v souvislosti s Matkou – Zemí, s kosmickou strukturou a s hlubokým pocitem člověka, že povstal ze země, nalézáme rovněž u Bogdana Trojaka mystický prožitek autochtonie v souvislosti s postavou, která je slovansky autochtonní a představuje personifikaci archetypu – je to bába různých podob,

²⁸⁷ Trojak, Bogdan. b. Pulchart. In. sb.: Kumštkaabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem II. Host, Brno, 2005, s. 50

²⁸⁸ Trojak, Bogdan. b. V polích. In. sb.: Kumštkaabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem. Host, Brno, 2005, s. 17

²⁸⁹ Trojak, Bogdan. b. Pastorála pro tesaře. In. sb.: Kumštkaabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem. Host, Brno, 2005, s. 20

²⁹⁰ Trojak, Bogdan. b. Zahrada pana Kapelníka. In. sb.: Kumštkaabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem. Host, Brno, 2005, s. 22

²⁹¹ Trojak, Bogdan. b. Půlnoc. In. sb.: Kumštkaabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem II. Host, Brno, 2005, s. 40

²⁹² Trojak, Bogdan. b. Zahrada pana Kapelníka. In. sb.: Kumštkaabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem. Host, Brno, 2005, s. 22

²⁹³ Trojak, Bogdan. b. Pulchart III – Rozbřesk. In. sb.: Kumštkaabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem II. Host, Brno, 2005, s. 51

²⁹⁴ Trojak, Bogdan. b. Zahrada pana Kapelníka. In. sb.: Kumštkaabinet. Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem. Host, Brno, 2005, s. 21

²⁹⁵ Trojak, Bogdan. b. Ráno na verandě. In. sb.: Kumštkaabinet. Pan Twardowski, oddíl Noc v Polouvisí. Host, Brno, s. 77

²⁹⁶ Trojak, Bogdan. b. Natálie Bella. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Růženečkáři. Host, Brno, 1998, s. 53

jež se zjevuje jako člověk²⁹⁷, ale i jako samé kamenné podloží kraje, Babí hora²⁹⁸. Bába sugeruje taktéž princip dávného předávání vzkazů a moudra. Čas lidského žití souzní s časem mýtu, oba se prolínají v okamžiku smrti. Čas života je ve sbírkách srovnáván s vesmírem a Trojak v něm nachází hlubinu bezpečí. Nalézá ji v ryzí přírodě – v modrých horách – jež zprostředkovávají spojení přírody a světa s lidským osudem. Příroda je mu útočištěm, aby se v ní mohla rozplynout veškerá lidská úskalí, úzkost ze shonu světa a jeho nástrah. „*A oni, objatí, vprostřed lesa / štípou se do pŕlek / zda se jim nezdá, / že zmrzlí stoupají na nebesa / tam, kde je spasí Vánoční hvězda.*“²⁹⁹ Stromy vzešlé z „Matky Země“ nejsou jen přírodní kulisou a scenérií, ale i součástí bytí. Symbolizují růst, provázející člověka od narození až do hrobu. Lze z nich vyrobit kolébku i truhlu. Stromy jsou spojeny s tichem a časem. Trojak navazuje s přírodou důvěrný a vřelý vztah. Mizející hvězda, či padající list ze stromu jsou inspirací pro zastavení a zaznamenávání prchavého okamžiku – což je nejvlastnějším posláním lyriky. Projevem Trojakovy identity jsou motivy spojené s životem země, domova i jazyka. Řadí se k nim motivy matky, otce, Boha, kříže, zvonu, návratu, zahrad, hor, stromů, křídel, dřeva. Motiv dřeva ve verších zastupuje konkrétní místo – dřevěný lesní kostel v Gutech. A ve verších přítomná bílá barva (*bílé šaty, bílá sukně, bílé víno, má běloba během posvátného roubování našich klínů, tvá bílá stébla ničím, běloba usebraná, uprostřed bílého dne, bílá střída, bílý let pádla*), vyjadřuje čistou smyslnost. Bílá je symbolickým významem svatosti, chvály, znovuzrození, milosti, nevinnosti, naděje i prostoty. Vždyť bílá se pojí také s absolutnem, počátkem i koncem, je čistotou duše, radosti a existence. Může však symbolizovat i smrt.

8. 2. Motivy chlapectví, rozpomínání se a návratu k prvopočátku

Vize dětských let čerpají ze studnice pohádkových mýtů. Mladý básník prolíná duši do krajiny a krajinu do duše a v jeho poezii se rodí mýtus. Chlapec putuje krajinou a naslouchá tajemným ozvěnám své melancholické domoviny. Na cestě k dospělosti si Trojak rád uchovává v původní podobě obrazy viděné ještě chlapeckýma očima. Odkrývá struktury vesnického společenství. Verše se blíží duchu venkova a minulosti. Útržky lidských příběhů za tajemné zimní noci. Spící krajina prapůvodního venkova se

²⁹⁷ Weles str. 89

²⁹⁸ Weles str. 84

²⁹⁹ Trojak, Bogdan. b. Noc po Gírovou. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Noc v Polouvsi. Host, Brno, s. 22

proměňuje – namrzlý sníh, studený vítr, noc prosvětlována Měsícem před úplňkem. Lidským osudům zde vládou nadpozemské síly. Konkrétní podobu dobra a zla, jakýchsi dětských představ čerpajících z mýtů, nabývají stíny čertů a záblesky andělů. Nad lidmi uzavřenými v bezpečí chalup a nad celou krajinou stojí Bůh. Má podobu Krista na kříži barokního kostela, je mlynářem, poutníkem, ochráncem i soudcem. Je odhalovaným, leč nikdy nepoznaným tajemstvím. Vnáší do všeho řád a jistotu. Prapůvodno zde představuje lidskou pospolitost. Prolínají se zde témata historie, osudovosti, dobra i zla, tajemna a mýtus Boha. Tajemná atmosféra osudovosti je dokreslována Trojakovými ilustracemi, ale také zázračnými stroji, jež v Trojakových dětských představách vozily „Zimu“: „Mrzlo...Mráz...jako starý žací stroj rezivějící téměř za každou beskydskou stodolou (...) nahá železná kola, nahá zkroucená žebření s ostrými srpy na konci, obnažená mechanika...Za prosincových dětských nocí vozily tyto stroje Zimu.“³⁰⁰ Velmi silné jsou autorovy verše vycházející z jeho osobních prožitků. Rozhodně sem patří trojice stejnojmenných básní „Modré hory“ v druhém oddíle básnické sbírky „Jezernice“, kde Trojak šířeji rozvine motiv dětství, který už naznačil v prvním oddíle v básni „Jonáš“: „Zahrada. Desetiletý. / Rozpálená plechová vana. Průsvitnou skřelí hrudníku / vtahují tíhu temné polední vody. / ... / Ted' s uchem u dna, / pod hladinou, kde znějí úder, / dunění, povědomé předvěké zvuky.“³⁰¹ Tyto verše jsou velmi přesvědčivé svou reálností, kdy se zvědavý chlapec přivine k hlubině a naslouchá temným zvukům. Také v jiných verších se otevírají skryše, neznámé šelesty, něco si hloubí zimní pelech. Závan chlapcova strachu je však provázen zároveň důvěrou a spřízněností s tímto neznámem. Trojak rád odhaluje své dětství, je velmi otevřený v emocích a rád kouzlí. O magii těchto slov napovídají verše: „Zastavím se u potoka, neboť k tomu, aby se kouzlo povedlo, potřebuji vrbový proutek, račí klepeto a požehnání stoletého mloka...“³⁰² Čáry a vize podává zastřeně, jako by toužil po vizích, které se rozmlží do snu či pohádky. „Pod klenbou zařatých víček halasně tulačí zpití nosatí lučištníci. V toulcích habrové oleje, jimiž vypíchlí oči svým klisnám...“³⁰³ Naopak Trojakovy prožitky z dětství jsou přesvědčivé: „Z mých představ mě vytrhl děda, / který dál rozprávěl o pradávném, / karbonském mládí, / kdy za hospodou bylo ještě moře / a máj stavěli dívkám z mohutného / kmene kopru. /

³⁰⁰ Trojak, Bogdan. Růženečkáři. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Růženečkáři. Brno, Host, 1998, s. 60 – 61

³⁰¹ Trojak, Bogdan. b. Jonáš. In. sb.: Jezernice, oddíl Slaměný střelec. Větrné mlýny, Brno, 2001, s. 27

³⁰² Tamtéž, b. Čáry, oddíl Modré hory. s. 43

³⁰³ Tamtéž, b. Modré hory, s. 59

Věřil jsem mu a ze školy jsem se vracel / ne po cestě, ale korytem potoka, / v jehož drobných zčernalých skalkách / jsem hledal zkamenělé krytolebce, ovčí hlavy / i otisky dlaní opilců, / co vklouzli pod modrý led... ³⁰⁴ Mladý chlapec se těmito verši navrácí zpět do pradávna „karbonského mládí“ a oživuje dávný mýtus. Prastaré struktury země se zpřítomňují v korytu u potoka v podobě krytolebců, trilobitích schránek... Básně „*Modré hory*“ jsou hluboce spjaty s postavou dědečka Kajetána. Vzpomínky a vendryňské reálie jsou autentickým východiskem – vendryňská kronika, dřevěné pódium s postavou děda na jevišti, vendryňský potok, po němž byla obec Vendryně pojmenována. Trojak oživuje kouzla, čáry, pohádku o řemeslném Ruprechtově, kde: „*Uhlíř Jan Měsíc vyrobil kouzelný kluzák, první na světě, na stráni u bukového lesa za Ruprechtovem... Opracovával, spojoval, potahoval... tu kulaté špejle... též lipové lišty... Jan Měsíc si nasazuje křídla... a už je na nebi ... aviatik... sousedé zrovna včera dostavěli Ruprechtov a dnes se již zcela věnují svým řemeslům, tolik užitečným*“ ³⁰⁵. I zde je opět patrné propojení řemeslných motivů prostupujících Trojakovými sbírkami.

Trojakovo probouzení paměti je věrohodné. V rovině osobní paměti je stále výchozí postavou jeho dědeček Kajetán. Vnuk vzpomíná na dědův upřímný smích: „*To bylo dávno, děvčata tehdy nosila / dlouhé černé sukně, / těžké tak, / že je žádný chlap nenadzvedl!*“ ³⁰⁶ V Trojakově vzpomínce se záhy vybavuje: ... „*těžká černá sukně / s jemným, sametovým povrchem, / v jejichž chloupkách se držel prach / a prastará semena tajnosnubných travin / vymlácená vendryňskými dvojicemi / na dřevních loukách lásky, / ... / A v kapsičce té sukně jsem našel / zažloutlý polský barvotisk, / obrázek stvoření ženy s nápisem: / I zbudował Pan Bóg z żebra onego, które wyjął z Adama, niewiaścę / i przywiódł ją do Adama.*“ ³⁰⁷ Dědova paměť zde evokuje Trojakovi obraz stvořené první ženy. K nejsilnějším zážitkům sbírky Jezernice patří Trojakova chlapecká představa smrti. ³⁰⁸ Je to obraz, který utkví dlouho v paměti. Trojak obklopen ztichlým světem podhůří Beskyd navrácí se k dávnu a mýtu, zasněně uniká dálkám svých modrých hor.

³⁰⁴ Tamtéž, b. *Modré hory*, s. 50

³⁰⁵ Tamtéž, b. *Ruprechtov* (Stará pohádka), s. 45

³⁰⁶ Tamtéž, b. *Modré hory*, s. 57

³⁰⁷ Tamtéž, b. *Modré hory*, s. 57 – 58

³⁰⁸ Více v kapitole *Genius loci*, s. 30

8. 3. Princip řemesla

8. 3. 1. Od industrie k řemeslu

Trojakovy verše nás vzývají do umělcovy dílny básníka – malíře, jenž se rozhodl malovat své verše štětcem z kuních štětín, který je symbolem čistoty a průzračnosti jeho veršů. Básnění je pro něj stejným zázrakem, jako když obrazy kreslí sama příroda. Prastarý původní nástroj³⁰⁹ vtiskává umělci hbitost, s níž se prohání polem „malé divé psisko“³¹⁰, „klikatá rýha kuního kýlu“.³¹¹ Řemeslný odkaz kuního pradávna dýchá nejen z veršů, ale prosvítá z nich také souvislost s Kunštátem (Kuním městem), prostorem Halasova mládí, jenž se stal v jeho verších lyrickým vyznáním.

Trojakova kosmická hra má řád. Básník oživuje ve své fantazii nebeská tělesa, zároveň s pozemským světem lidí. Autorův mytický obdiv patří záhadným vesničanům, jejich řemeslné dovednosti, při zúrodnování sadů a obrábění zahrad svým tajemným nářadím. Osobní paměť probouzená lákavým pohledem ke kosmu³¹² sugeruje Trojakovi svobodu křídel a povznesení se: „... *Vrátil se mi po letech nádherný pocit z dětství: cítím, jak mě děda vysazuje na svá ramena, drží mě pevně za lýtka a já se pomalounku narovnáвам, abych už za chvíli obhlížel svět z nádherné, dosud nepoznané perspektivy. Mé skráně obtáčí věnce z nejvyšších větrů. Nechci se vrátit na zem...*“³¹³ Vertikální pohyb je spojen s motivem vytouženého letu, spjatého rovněž s pozemskou řemeslnou dílnou a zručností. Básník svými verši prochází světlem a tmou, domy i zahradami, nejružnějšími zákoutími a bájemi. Tajemné a magické prostředí prapůvodní vesnice i kosmu je prostoupené řemeslníky. Někteří uplatňují svou zručnost na zahradách okolo domů, jiní realizují své dovednosti v mytické dílně, kde Daidalos staví svá křídla. Jeho touha vzlétnout je silnější než hrozba pádu a s ním spojené smrti. Kromě letu je klíčovým

³⁰⁹ Jan Štolba v doslovu ke sb. Kumštíkabinet uvádí: „*Jeho verše vskutku jako by byly skicovány nějakým drobným, trochu záhadným, ba excentrickým nástrojem, subtilním a křehkým, ale zároveň i skrytě divokým, animistickým, přelétavě klamavým, jako když se polem mihne drobný, důvěrně cizí živočich.*“; Štolba, Jan. Medové práce. Doslov ke knize Kumštíkabinet. Host, Brno, 2005, s. 176

³¹⁰ Trojak, Bogdan. b. Zelná kosmogonická scéna. In. sb.: Jezernice, oddíl Slaměný střelec. Větrné mlýny, Brno, 2001, s. 39

³¹¹ Tamtéž, b. Poledne, oddíl Modré hory, s. 54

³¹² Štolba tento pohled popisuje jako „*obdivný, zvědavý pohled odspoda, směrem ke kosmu ponku, k nepochopitelnému ruchu, jenž provází vznik čehosi zatím neznámého, ale už okouzujícího.*“; Štolba, Jan. Medové práce. Doslov ke knize Kumštíkabinet. Host, Brno, 2005, s. 177

³¹³ Trojak, Bogdan. Stavitelé lidských věží. Neon, 1. 1. 2000, 1. roč., s. 36 – 37; též [online], dostupno z osobních [www](http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=stavitele_lidskych_vezi) stránek Bogdana Trojaka: http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=stavitele_lidskych_vezi, [cit. 13. 3. 2010]

motivem Trojakovy tvorby také motiv techniky, strojů a řemesla, jenž má magický přesah do světa umění jako řemesla. Do kosmického koloběhu se zapojuje pozemský pan Twardowski, ale tvořivou podobu dostává také kosmos³¹⁴. Zatímco Bůh je třeba mlynářem a Měsíc zvonařem, Twardowski koulí pod Babí horou Měsíc – „*obří kus sádrovce*“³¹⁵. K nebesům se vznášejí Daidalos nebo Lilienthal. V atmosféře tajemna nechybí rovněž dva pokuše života a smrti Twardowski (polský Faust) s Daidalem. Také oni se účastní Trojakovy hry a stávají se neodmyslitelnou součástí nebeské dílny. Řemeslníci i zmíněné bájně postavy dodržují smlouvu s kosmem³¹⁶. Posvátné řemeslo je odpovědnou činností, stalo se opakovaným mytickým vzorem.

8. 3. 2. Bogdan Trojak a Petr Motýl

Témata blíží se duchu venkova a minulosti Trojak rozvíjí, naopak témata průmyslových motivů – jeřáb bohumínských železáren, komíny ostravských hutí – tedy obrazy městského prostředí nebo brněnská periferie – se v jeho poezii objevují ojediněle a spíše je vylučuje. V tom se Trojak rozchází s cestou Petra Motýla. Zatímco P. Motýl věnuje verše industriálními oblastem okolí průmyslových závodů, prodchnuté beznadějným vyčerpáním a zlobou nad ztrátou mylných nadějí v ubytovnách a v hutnických a havířských putykách, nebo také vzpomínkou na ostravsko-karvinské doly a po nich zbylá kalová jezera a bažiny, Bogdan Trojak transformuje průmysl do principu řemesla, odkazujícího k vesnici. S mytickou úctou pohlíží na tajuplné vesničany znalé svých dovedností. Jejich prazákladní dělnost je mu magickou silou tohoto aktu, která ho přitahuje, je mu prožitkem „úplnosti“ řemeslné práce. Řemeslo zde souvisí s magickým přesahem do světa umění. Zatímco P. Motýl věnuje poezii industriálními oblastem se zdevastovanou přírodou plnou hluku, neklidu, vyčerpání a zmařených iluzí, Trojak ve svých verších navazuje důvěrný vztah s vesnicí a přírodou, jež jsou hlubinou bezpečí a spojení s lidskými osudy. Přírodní scenérie připodobňuje Trojak ve verších k bohu Panovi, uctívaném v Arkádii, který „*nese v černé bouřce / studánku. / Jde opatrně. /*

³¹⁴ Štolba v doslovu ke Kumštškabinetu uvádí, že „*Bůh či kosmos berou na sebe nenápadné řemeslnické masky*“. Štolba, Jan. Medové práce. Doslov ke knize Kumštškabinet. Host, Brno, 2005, s. 177

³¹⁵ Trojak, Bogdan. b. Natálie Bella. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Růženečkáři. Host, Brno, 1998, s. 53

³¹⁶ Ve Štolbově pojetí „*Svět tyto bájně postavy vpustil ke svým herním plánům, dovolil jim dotýkat se všech součástek, šeptá jim recepty a výrobní postupy*.“ Štolba, Jan. Medové práce. Doslov ke knize Kumštškabinet. Host, Brno, 2005, s. 178

*Jemně našlapuje na špičky / a hladina se ani nepohne / jako by plulo pod okny zrcátko, / v němž se odráží / bělost živůtků / všech vykloněných panen*³¹⁷. Z této básně se line nezměrná síla a nezkrotnost panenské přírody, která je únikem před nástrahami přetechizovaného moderního světa. Třebaže Motýl zdůrazňuje princip hranice sociální – tedy střet živlů („*Lahve z ubytovny*“), čemuž odpovídá jazyk a poetika veršů, Trojak akcentuje jiný princip etnicko-jazykový³¹⁸. Jeho etnická hranice stojí v opozici vůči ostravské periferii. Je pravdou, že Trojakovu lyriku ovlivnila česko-polská dvojjazyčnost, kulturní dvojdomost a *genius loci* slezského pohraničí. Oproti Motýlově nedodržování básnických postupů, vzpouře proti patetičnosti, syrovosti, jízlivosti a veršům jadrné povahy s charakteristickými prvky vulgarismu, vnáší Trojak v důsledku náporu nesnesitelného bytí moderního člověka naopak do své melické poezie pravidla a řád, což má souvislost s vytvářením mýtu světa, v němž lze zpřítomnit „karbonské dávno“. Avšak nedílnou součástí se stává také hra, která opět souvisí s řádem a pravidly, je principem harmonie.

³¹⁷ Trojak, Bogdan. b. Světlo. In. sb.: Kuním štětce, oddíl Muzika. Host, Brno, 1996, s. 32

³¹⁸ Tato obecná zákonitost vyplývá z etnika, žijícího ve Slezském Těšínsku, které spojuje společný původ, zvláštní kulturní znaky (především jazyk), tradice a mentalita. Tento princip musíme chápat ve významu mnohonárodnostním. Promítá se v něm důležitý geografický faktor, míra styku Čechů s Poláky, původ obyvatelstva, migrace, generační faktor, soužití kultury české, polské, německé, židovské. Lokálně je užíváno více jazyků spolu s mateřským – multilingvismus. Míšení a prolínání kultur podnítilo vznik západotěšínského (slezsko-polského nářečí). Došlo v něm ke změnám v souboru hlásek (dvojí l – ł, i – y; zachování šč, dz; měkkost ve slabikách dě, tě, ně; přetrvaly palatalizační ostré sykavky ś, ź; ra, la se mění na ro, lo; asimilace sh / zg; existují fonémy dz, a dž; fonémy t, d se vyslovují asibilovaně ć, dź; předpona pro- je nahrazována pře-). Odlišnosti shledáváme rovněž ve skloňování (např. v 7. p. pl. všech deklinací je koncovka –ami) a ve slovesných tvarech (např. zanikla 1. os. sg. slovesa být). Multietnicita se promítá rovněž do Trojakovy tvorby v nejširším smyslu. V jeho tvorbě se střídá spisovná čeština, polština, knižní jazyk s útvary nespisovného slezského nářečí. Trojakův zážitkový prostor je spojen s autorovou prvotní životní zkušeností, je toposem, který v sobě nese od dětství. Autor utvrzuje vazbu na konkrétní místa a historii tím, že využívá lidové slovesnosti (báje, pověsti), kterou snoubí s konkrétní horou, kopcem, řekou... Místa oživuje toponymy, antroponymy; dávno zpřítomňuje archaismy, používá krajových etnografismů. Knižní jazyk prokládá dialogičností. Topos má v příhraničních bilingvních oblastech svébytné a nezastupitelné místo. Je postupně vypěstovaný, individuální, pocitově emotivní. Koresponduje s konkrétní oblastí, není důležité, zda se překrývá s vymezením regionu. Rovněž témata i motivy Trojakovy tvorby se odvíjejí od tohoto multikulturního regionu, avšak s přihlédnutím k autorově tvůrčí originalitě.

8. 4. Mužský a ženský princip

V Trojakově verších s motivy řemeslné tvořivosti shledáváme náznak obecně zákonité odlišnosti mezi mužem a ženou – dva protikladné principy – mužský a ženský³¹⁹. Muž – „*Tesař a trám / tak stejní*“³²⁰, vždy odhodlaný ke střetu a překonání nezdolatelné pevnosti, stále připraven něco vyrobit, opracovat, seřadit, přijít věcem na kloub, vždyť v uchu mu stále „*šramotí ozubí jakéhosi stroje*“³²¹, touží po věčné funkčnosti lidských výtvorů, přitom však občas do svého robení vnáší nejisté otázky, zda jeho tajné touhy a vysněná předsevzetí splní očekávání: „*A ty se ptáš, zda noc v svém hluku přechkáš, / zda nezřítí se myšlenky a slova*“³²². Ve své vytrvalosti a odhodlání dosáhnout cíle, tedy zase obnovuje své snažení „*má křídla byla rozklížena, / proto ty stovky hodin*“³²³. Nikdy se nevzdává. Trojak však zároveň vyjadřuje ve verších obdiv k ženskému principu. To, o co muž usiluje, je ženě přirozené. „*Muž totiž není jako žena, která se s křídly rodí...*“³²⁴. A dodává: „*Já nejsem ty – lehouňka čírka, / které šelestí perut'. / Já v noci lepím černá brka, / jež z cizích křídel deru*“³²⁵. Muž se touží povznést. „*Daidalos řeže akurátně / okrouhlá žebra, / čepy, / bidla / pro svoje další křídla...*“³²⁶. Přitom však obdivuje ženskou svrchovanost „*Ženo. V lipovém letounu prolétlas nade mnou, / ve větvích svítilo tvé křídlo. / Ženo*“ / *Co jen to v tobě proudí, že ti smím říkat bělopotocká?*“³²⁷ Bílá ve spojitosti se ženou odkrývá její symbolickou svatost, nevinnost, čistotu, znovuzrození. Přirovnávání ženy k plynoucí řece, pak symbolizuje návrat k prameni, ke zdroji, k původnímu sepětí se životem a smrtí. Paradoxně je muž tím, který se neustále musí dotazovat „*Kde je tma, když v tobě není?*“³²⁸ Také však nejistota a „*zoufání je mužské...*“³²⁹ Muž, aby se někam dobral, musí také vzlétat, nebo se z výšky snášet: „*Básník lítá*“³³⁰ Mužova je touha

³¹⁹ Štolba shledává: „*V konstruktérsko – řemeslných motivech rozptýlených Trojakovými verši... ještě něco jiného a významného, totiž skrytý eros onoho mystického robení, hebce zakuklenou symboliku erotické dělby práce.*“; Štolba, Jan. Medové práce. Doslov ke knize Kumštkaabinet. Host, Brno, 2005, s. 178

³²⁰ Trojak, Bogdan. b. Vysoká smrková vazba. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Gutský Daidalos. Host, Brno, 1998, s. 37

³²¹ Tamtéž, b. Před dílnou, s. 38

³²² Tamtéž

³²³ Tamtéž, b. V / V noční dílně, s. 44

³²⁴ Tamtéž

³²⁵ Tamtéž

³²⁶ Tamtéž, b. VI / Epilog, s. 47

³²⁷ Tamtéž, b. Intermezzo IV, s. 42 – 43

³²⁸ Tamtéž, b. Poledne v oboře, oddíl Růženečkáři, s. 51

³²⁹ Tamtéž

³³⁰ Trojak, Bogdan. b. Let. In. sb.: Jezernice, oddíl Slaměný střepec. Větrné mlýny, Brno 2001, s. 34

dobývat, když: „*Dusavý atom říjnového chtění / štěpí se v kopytě běsu.* /“³³¹ Žena pak s mužem souzní, oddává se, ztiší jeho chvění. Naplní osudovou smlouvu: „*Jsem prach do tvých křivých mušket, / polnice, již tvá hrud' otříská. / Můj osud pak spáleně slaní / po čáře ze tvých dlaní*“³³², a tak paradoxně dosáhne své něžné převahy. Muži přísluší odedávna jen dobývání: „*Mých třicet tisíc kovaříků v horách / červenou radlici z žádosti ukove, / abych tě mohl na stud kosti zorat!*“³³³ Avšak vševědoucí žena se zároveň obává vábení té jiné, nepravé ženy: „*Leckdy se bojím. Leckdy se plaším; / to když tě v poledne stíná / lípovým prknem ta Jiná*“³³⁴. Muž mizí do noci, žena se z ní nadějně vynořuje. Muž vynakládá veškeré snažení a povznáší se tam, kde žena – příroda – celistvost, má své místo odedávna. Žena „*žebrovým lučištěm vymrštěná / ... co za letu již v muži tkvěla!*“³³⁵ Aluzi na starozákonní postavu, Samsonovu milenkou Dalilu, která připravila zradou svého milence o jeho sílu, nacházíme ve stejnojmenné básni. Archetyp ženy (pramáti) se objevuje také ve verších odkazujících k biblické Evě³³⁶, související se sílícím symbolem ženy v Trojakově poezii. Úplnost ženy oproti neúplnosti muže vyvěrá z básně „*Jan Smrt ční obkročmo na živém plotě*“, v níž má smrt podobu mužskou. Smrt se stává nebezpečím pro aviatika, může se roztržít o měsíční světlo či pádem z výšky. Mužova touha vzlétnout a poznávat je silnější nadevše – oproti ženě podléhá svodům ďábla. Žena vnáší do Trojakových snových obrazů smyslnost a uchopitelné podoby života, je pro něj aktem zasvěcení.

V souvislosti s principem úplnosti muže a ženy – harmonického spojení dvou protikladů – je paralelní také protikladný konec Twardowského a Fausta, jenž opět směřuje k harmonii úplnosti. Zatímco Faust je vykoupěn a jeho duše nalezne spočinutí v Bohu (ve Slunci), Twardowski zůstává viset mezi nebem a zemí za noci, která je spojená se svitem Měsíce, ten je zasvěcen ženě a bývá znázorňován jako pavouk uprostřed sítě – „*hned naše těla v jedno stočí / silný půlnoční provazník*“³³⁷. Twardowski zůstává tedy osamocen, ovšem tajemná noc se mu může stát také časem zasvěcení. To, když je mu povoleno koulet svůj

³³¹ Trojak, Bogdan. b. Poledne v oboře. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Růženečkáři. Host, Brno, 1998, s. 51

³³² Tamtéž

³³³ Tamtéž, s. 52

³³⁴ Tamtéž

³³⁵ Trojak, Bogdan. b. Daidalos cum lacrima I. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Noc v Polouvsí. Host, Brno, 1998, s. 29

³³⁶ Bylo již zmíněno v souvislosti s Almanachem Welesu 1997 věnovanému ženě.

³³⁷ Trojak, Bogdan. b. III / Intermezzo (Daidalos a Koré). In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Gutský Daidalos. Host, Brno, 1998, s. 41

Měsíc na „*novu*“, tedy v době, kdy se protkává dráha Slunce a Měsíce³³⁸, a tak je vlastně Twardowski přiblížen mystickému spojení Měsíce a Slunce (ženy) a (muže) v posvátném svazku splynutí – tedy „*počáteční jednotě člověka*“³³⁹. Tímto svazkem se stvrzuje princip úplnosti muže a ženy, tedy ono harmonické spojení protikladů.³⁴⁰

Ve verších všech sbírek se linou Trojakovy verše o mládí, lásce i smrti, jež jsou spojeny s koloběhem lidského života. Láska je ve verších čistá a vřelá, zamlžená do scén plných nevšedních metafor a pojmenování (např. v básni „*Milíř*“): „*Jak jsi mohl tak dlouho zatápet v pícce její duše / pekelným koksem mlčení, / a pak ji málem roztavit / lopatkou dřevěného uhlí slov?*“³⁴¹ Naopak krutá a přímá je ve verších „*Za Vilémovicemi*“ bolestná smrt: „*Zorat pole / Do černa / ... / A vítr sílící všechn stesk světa na křídla havranů svál*“³⁴². Bolest a hrozbu zániku života připomínají hejna černých havranů: „*Zasněžená krajina však nepůsobí malebně jako za adventní noci, ale studený vítr přináší i surovost a hrozbu, která může kdykoliv způsobit bolest a zármutek. Přes temné nebe a křídla havranů však prosvítá stříbrný sloupec měsíčního světla.*“³⁴³ Milostné verše u Trojaka postupují od něžného vzplanutí až po dospělé uchopení milostného aktu jako odevzdání, dokonání splynutí v nezměrnou hloubku mezi mužem a ženou. „*Stojíme proti sobě. Mezi námi stébla nejvyšších trav rozhoupaná našimi žhnoucimi dechy. Hledím ti do očí a chvěji se, neboť vím, že naše srdce prostupují stejná zázračná dění: Závan teplých větrů, které se prosmýkly škvírami nakloněných prkenných stodol a cestou nadzvedly tvoji bílou sukni, jiskření z pohárku milostného bílého vína, o níž břinklo mramorové křídlo nočního motýla, míšená tvé a mé běloby, během posvátného roubování našich klínů...*“³⁴⁴ Pod ochranou Boha nachází Trojak jistotu dnešního člověka, nejčastěji rozjímá v milostném dialogu s dívkou, je jí inspirován, dívka se stává terčem básníkovy citu. Jinoch dozrává v mladého muže. Stěžejními předěly lidského života, spojenými s koloběhem návratu jsou nejen dětství a mládí, ale také láska a smrt.

³³⁸ V této době dochází buď k úplnému či částečnému zatmění Slunce, jež je samo o sobě jevem vzácným. Země, Slunce a Měsíc se vyskytují v jedné přímce, jejich dráha se protkává a výklad může nabývat i mystických významů.

³³⁹ Srov. Eliade, Mirceau. Mefisto a androgyn. Praha, Oikoymenh, 1997, s. 83

³⁴⁰ Srov., Tamtéž, s. 87

³⁴¹ Trojak, Bogdan. b. Milíř. In. sb.: Kuním štětcem, oddíl Kuním štětcem II. Host, Brno, 1996, s. 43

³⁴² Tamtéž, b. Za Vilémovicemi, s. 39

³⁴³ Pytloun, Ladislav. Naděje zimní noci. Tvar, roč. 8, č. 2, Brno, 1997, s. 23

³⁴⁴ Trojak, Bogdan. b. Slaměný střelec. In. sb.: Jezernice, oddíl Slaměný střelec. Větrné mlýny, Brno, 2001, s. 14 – 15

8. 5. „Mytické“ postavy v Trojakově poezii

8. 5. 1. Gutský Daidalos a Pan Twardowski

V Trojakově sbírce Pan Twardowski je naznačen obsah polské legendy (znám také ze zpracování operního a filmového), vyprávějící o šlechtici, který svou duši zaprodal ďáblu Borutovi a tuto smlouvu navíc (jako doktor Faust) stvrdil podpisem. Podobnost hrdinů je podpořena legendou o jejich spolupráci při hledání kamene mudrců. V Polsku bývá přirovnáván tento šlechtic k Janu Twardowskému, znalci magie ze 16. století. Twardowski se obrací s modlitbou k Panně Marii, díky níž se v souboji s ďáblem zachraňuje. Do nebe však vstoupit nesmí, je donucen vznášet se v prostoru mezi nebem a zemí jako osamělý aviatik. Jen pavouk, kterého pavučinou spouští na zem, se stává jakýmsi pojítkem se světem pozemským.³⁴⁵ Twardowski (Faust) s Daidalem jsou představiteli umné řemeslné práce. Zatímco Daidalos proslul svým božským tvůrčím nadáním (sochař, architekt) a je spojen s časem dne a vertikálním pohybem vzhůru (s principem nebe), Twardowski (Faust) je spojen s magickým časem noci (s podsvětím) a ďábelskou magií, díky níž byl v přeneseném slova smyslu řemeslníkem intelektuální činnosti. Oba tyto protiklady reprezentují umělecké řemeslo v celé jeho úplnosti, jsou odlišné, avšak navzájem se nutně doplňující. Slovo magie je navíc transponovatelné do smyslu básnického – tedy magie slov – jako básnictví. Twardowski s Daidalem tvoří linii obsahující v sobě tvořivé duchovní síly a rukodělné zručnosti, utvářejí dva rozdílné, ale neodmyslitelné póly. Pro komplementaritu řemesla jsou však nezbytné oba principy, princip práce spolu s principem duchovním.

Motiv Fausta³⁴⁶ je spojitý s časem noci, který prostupuje celou knihou, noc je nejenom časem klidného spánku a dětské nevinnosti, zároveň je i časem svádivým a ďábelským. Oproti racionálnímu pozorování moderního světa se Trojak přiklání k přírodě s magicko-náboženskou sympatií a odkrývá děj pod pláštěm noci, která zahalila celou prapůvodní vesnici, zahradu, dvůr a plynoucí řeku svým rozjímáním. Nocí vstupuje do světa nejistota: „*Je noc. / A já se chvěji. / ... / Páteří se však propadám / vstříc rudému*

³⁴⁵ Srov., Kotrla, Pavel. B. Trojak, Pan Twardowski. V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Zpracoval kol. autorů, Academia, Praha, s. 241

³⁴⁶ B. Trojak se později k Faustovi opět vrací, viz část Osobnost B. Trojaka, s. 20

prameni / ...³⁴⁷ Zároveň je však spojována s nebezpečnou smrtí: „*Jen co se v třpytném mraku ustáliš, / Jan sebou mrští o měsíční světlo, / jako když třískneš hrnkem o talíř!*“³⁴⁸ Mrazivá noc rodí též touhu po spojení muže a ženy: „*Mráz. Ve tmě ona / k tobě si lehá. / V podbřišku dopéká / bílý chleba.*“³⁴⁹ Nastává rozbřesk: „*Noc. Così rychlého / k sítům se slétlo. / Zobáky. Cvakání. / Drátěné světlo.*“³⁵⁰ Noční temnotu střídá svítání: „*Sluneční paprsky: / hoblíři dlouhých latí, / jen v bílých košilích, / štíhlí a rozevlátí.*“³⁵¹ Touto metaforou Trojak odkazuje na princip řemesla, s nímž je Twardowski i Faust spojitelný. Vzhledem k principu Fausta a řemesla ve verších funguje kontrast noci a dne. Jejich protiklad je zesílen přítomností vládnoucích bytostí tohoto času: noc – Boruta (Mefisto), den – (Bůh). Obraz Mefistofela u Fausta je znázorněn vztahem, v němž Mefisto není zosobněním zla jako takového, ale je součástí božské čeledě, o čemž svědčí jeho účast ve vstupním prologu ke Goethovu Faustovi. Vztah Boha a Mefista se vyznačuje jistou sympatií. Mefisto je označován za „čtveráka“ a stejně tak Boruta za „raracha“, jenž je rovněž – spíše než d'áblem – démonem slovanské mytologie, jenž býval pánem lesů a lovu, podobně jako řecký Pan.³⁵² Oba svádí lidi ke zlu, avšak nevytváří zlo jako takové. Implicitně nesou oba (Mefisto i Boruta) také znaky tvořivé síly, svými svody totiž lidskou mysl podněcují, čímž vytvářejí prostor pro tvořivost: „*Dokud ve tmách vládou škvoři / nadarmo se dílem moříš / S úctou / Mistr Ďas*“³⁵³ Protipól noci (ztělesněné Borutou) a dne (Bohem) je zde nazírán jako „*spojení protikladů*“ vytvářející „*mystérium*“.³⁵⁴ Se strukturní polaritou den – noc souvisejí křesťanské symboly (*kostel, chlév, církev, pastýř, jehně, vánoční hvězda, tesař, seraf, anděl, d'ábel*). Funkce křesťanských symbolů je u Trojaka vystižena vědomím řádu, principem posvátného, věčného návratu a regenerace, spočinutí v matce světa a Bohu jako chrámu duše. V pozadí textů s motivy posvátnými i světskými stojí stále Bůh „*Dvě věci ve tmě střetlé / A kymácení stálé. // Bůh – // červeným světlem / prosvícený palec.*“³⁵⁵

³⁴⁷ Trojak, Bogdan. b. Intermezzo IV. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Gutský Daidalos. Host, Brno, 1998, s. 42

³⁴⁸ Tamtéž, b. Jan Smrt ční obkročmo na živém plotě. Oddíl Noc v Polouvsí, s. 15

³⁴⁹ Tamtéž, b. Oldřichův dvůr, s. 20

³⁵⁰ Tamtéž

³⁵¹ Tamtéž, b. Ráno na verandě. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Noc v Polouvsí, s. 33

³⁵² Teprve po příchodu křesťanství došlo k transformaci do zlého Boruty, čímž se vyjádřilo opozitum k Bohu.

³⁵³ Trojak, Bogdan. b. II. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Gutský Daidalos. Host, Brno, 1998, s. 40

³⁵⁴ Srov. Eliade, Mircea. Mefisto a androgyn. Praha, Oikymen, 1997, s. 64

³⁵⁵ Trojak, Bogdan. b. Sad. Vigilie. In. sb.: Pan Twardowski, oddíl Noc v Polouvsí. Host, Brno, 1998, s. 27

Polobájná postava Twardowského je závanem minulosti. V textu se setkáváme s opakovanými aluzemi na původní legendu a s ní spjatými postavami Twardowského a Boruty. Přímo do času mýtů nás přenáší dialog Twardowského s Borutou. Trojak je mýtem inspirován, oživuje mýtus o Daidalovi a jeho synu Ikarovi, který je symbolem hrdinství, zklamání i nenaplněné touhy vzlétnout. Antický mýtus s ikarovskými prvky Trojak spojuje s legendou faustovskou. Faust je mýtem novověkým, oproti tomu má mýtus Daidala antické kořeny. Twardowski a Daidalos tvoří Trojakovy velké symboly, které jsou otcovské, a směřují k zemi, jejímž gravitačním centrem je Matka země – Mater Magna.

Představme nyní protikladné postavy Daidala a Twardowského, jež jsou vzájemně se doplňujícími, ve vztahu ke komplementaritě řemesla. Twardowski, spojený s podsvětím, představuje princip faustovský, usilující o nesmrtelnost i za cenu překročení míry. Jeho osoba celou sbírkou prostupuje různými jevy a přírodními úkazy. Od počátku vede Twardowski princip vzpoury, kterým je kladen důraz na překročení lidských mezí. Jde o obecnou zákonitost míry a její překročení. Twardowski je nositelem duchovní (intelektuální) síly. Daidalos spojený s principem nebe, je nositelem výchozí zásady o vzestupu, spojené se zemí, související vždy s vědomím míry – na rozdíl od jeho syna Ikara, který míru překročil. Daidalos představuje sílu tvořivou. Obě postavy se vyznačují svou protipolaritou, zároveň se nezbytně doplňují. Vytvářejí odlišné komplementární póly. Twardowski zpodobňuje princip duchovna, oproti tomu postava Daidalova představuje princip práce. Oba tvoří paralelu s komplementaritou řemesla, jehož výchozí zásada je utvářena rovněž spojením práce a duchovna. Upozorníme však, že Twardowski využívá k překročení lidských mezí spekulativní formu chemie – alchymii – která už není oproti principu práce komplementárním doplňkem řemesla. Upozorníme rovněž na skutečnost, že ikarský motiv pojatý celospolečensky je pro Trojaka druhotný. Z důvodu básníkovy regionálního zázemí transformuje autor antický mýtus s ikarovskými prvky do prostředí Gut. Trojak tak vytváří svou genezi mýtu – Gutského Daidala – čímž je doložena básníkovy tvůrčí originalita. Ve verších Trojak přenáší polskou legendu spojenou s inspirací antického mýtu o Daidalovi a jeho synu Ikarovi, v oddíle Gutský Daidalos do slezského pohraničí. Touto cestou vlastně mýtus prosazuje. Jedná se o transformaci mýtu antického v mýtus slezský – konkrétně gutský. Poznatek je zřejmý z Trojakovy poznámky na konci druhého oddílu, týkající se ikarovské situace v Gutech u

Třince, kde se „vzňal v r. 1935 horkovzdušný balón, který startoval v závodu o Gordon-Bennetův pohár. O jednoho ze dvou lehce zraněných aeronautů, jistého německého šlechtice, se postarala místní mladá selka. Potomci tohoto Ikara žijí prý v Gutech dodnes.“³⁵⁶ „Gutský Daidalos“ se snaží sestrojít křídla, která na rozdíl od ženy nevlastní, a symbolizuje mužskou touhu hledat a nevzdávat se nezdařilým pokusům, což dokazují verše: „V stězejích z hoblovaných fošen / skřípají rozložené vrátně. / Za nimi, jako v dílně mistra Stvoše, / Daidalos řeže akurátně / okrouhlá žebra, / čepy, / bidla / pro svoje druhá křídla...//“³⁵⁷

Onen sémantický komplex faustovství vyznačuje mužský princip odlišný od ženského. Muž se snaží o něco, čím je žena obdarována automaticky. Žena se s křídly rodí, muž se je pokouší sestrojít. „Daidalos zpívá pro Koré: // Má křídla byla rozklížena / proto ty stovky hodin.../ Muž totiž není jako žena, / která se s křídlem rodí...//“³⁵⁸

V Trojakově díle vytváří paralelu k Ikarově postavě osoba Lilienthalova³⁵⁹. Stejnojmenná báseň je napsána zrcadlovitě česko-polsky, čímž je opět akcentována etnicko-jazyková hranice.³⁶⁰ Přítomnost bílé lilie ve verších evokuje aeronautovu čistotu, chlapeckou rozkošatělost duše, jež touží po vzletu. Daidalos tvoří už v pořadí druhá křídla ve snaze překonat běh času, přičemž Ikaros – Lilienthal se stává oním vykřičníkem, symbolizujícím motiv možné smrti. Lilienthal se Trojakovi zjevuje v omamném opojení, v němž se rovněž povznáší básníková duše. Přítomnost trilobitích hřbetů ve verších odkazuje k pradávnému sepětí a květ bílé lilie k milosrdenství božímu. Smrt Lilienthala navrácí do náruče Boží: „zlatý pyl třpytí se mu na nose, / jenž vbořil při posledním letu / do květů, / liliových květů.“³⁶¹

8. 5. 2. „Strýc Kaich se žení“: Postava dědečka Kajetána

Ještě jednou se Trojak navrácí k dědově vzpomínce v knize, která je básníkovi posledním opusem, kde se pomyslně spouští hluboko do dětství, v knize, která je

³⁵⁶ Trojak, Bogdan. Autorova poznámka. Pan Twardowski, oddíl Gutský Daidalos. Host, Brno, 1998, s. 48

³⁵⁷ Tamtéž, b. Před dílnou II, s. 40

³⁵⁸ Tamtéž, b. V noční dílně, s. 44

³⁵⁹ Otto Lilienthal byl vložen až do souboru Kumštškabinet. Ve sb. Pan Twardowski je přítomen pouze Daidalos.

³⁶⁰ Stejný akcent je patrný z výběru postavy Jana Twardowského (polského Fausta). Těmito prvky je zdůrazněna dvojdomost a Trojakovy česko-polské kořeny, jež onu hranici vytyčují.

³⁶¹ Trojak, Bogdan. Otto Lilienthal. In. sb.: Kumštškabinet. Pan Twardowski. Host, Brno, 2005, s. 114

věnována svému těžce nemocnému tatínkovi a ženě Lence. Tato kniha „*Strýc Kaich se žení*“ nese podtitul „*Memorabilie a komorní horory*“. Smutek celé sbírky zrcadlí vstupní dvojverší „*Kaich*“, jakési motto, jež knihu předznamenává: „*Já kostel podsklepil lochy, kvelby / bez nichž zvon na věži nevisel by!*“. Kaich – refrén se pak následně objevuje celkem třikrát. Avšak ta poslední varianta se od předešlých liší významovou změnou – srdce se už nechvěje, ale dovírá... Trojak se opět navrácí do Kajetánova hrázného domu, který stál na potoce, kde jako jedenáctiletý chlapec poslouchal jeho kosmogonickou úvahu a nechával se strhnout kouzlem dědovy vlastní noční kosmogonie. Dědově vzpomínce věnoval celou část sbírky s názvem „*Karpatská poema*“. Trojak si klade otázku: „*Proč se člověk po staletí pokouší popsat svého Boha? Proč i já neustále rozebírám stejné téma, v době, když už dávno není Kajetán a ani ten hubený jedenáctiletý kluk, který poslouchal jeho vyprávění s otevřenou pusou?...*“³⁶² a následné řádky přinášejí na tuto otázku odpověď. Kajetánova nezkrotná obrazotvornost praví: „*nech si svého Boha s olovnicí ve vousech, já mám svoji Zemi, dýchající vesmír. Všehomír, jehož dechem jsou duše. ... Vždycky jsem věděl, že se duše mrtvých, jež bloudí mezi námi, ... sytí povětrím, které vyplňuje škvíry mezi prkny dřevěných stodol.*“³⁶³ A mladý chlapec se rozhodl přeskočit potok a zůstat navždy na stejném břehu s Kajetánem. „*Tehdy jsem se rozhodl, že budu strkat prsty do škvír mezi prkny a že je budu namáčet do této lidmi nevnímané prázdnoty, dokud mi to dovolí štíhlé chlapecké dlaně, dokud se nestanu dospělým mužem.*“³⁶⁴ Zatímco v básni „*To zkamenělé ráno*“ Trojak popisuje „*tenounkou ruku do záhybů nořím / a čekám / až dětství pomine*“³⁶⁵, chce ještě na chvíli „*v proutí se zastavit a tišit kývání*“³⁶⁶, rodí se zlá nemoc otcova „*V žárovce mléko / u stropu se kazí. / Pod víčky výklenky, / vybílené nitky. / Něco se hnulo: / v ústech bílý jazyk,*“³⁶⁷ Výmluvné jsou verše refrénu znějící rytmem ukolébavky a usilující také o bolestnou hloubi „*Zlá noc. Já v trní trnu. / kos klove mločí skvrnu. / Srdce se chvěje. Zima mu je. // kdosi se ke mně prolamuje...*“³⁶⁸ Kontrastem pochmurné básně „*Zhasnutý byt*“ vnášejí do Trojakova života světlo milostné verše „*Jitro*“ : „*Lůžko jen loket nad hladinou. / Dno, ploutve*

³⁶² Trojak, Bogdan. Karpatská poema (kosmogonie), oddíl Antikaich (Intermezzo). In. sb.: Strýc Kaich se žení. Memorabilie a komorní horory. Petrov, Brno, 2004, s. 33

³⁶³ Tamtéž, s. 34

³⁶⁴ Tamtéž, s. 35

³⁶⁵ Tamtéž, b. To zkamenělé ráno, oddíl I, s. 14

³⁶⁶ Tamtéž, b. Oni, s. 15

³⁶⁷ Tamtéž, b. Nemoc, s. 16

³⁶⁸ Tamtéž, b. Kaich (refrén), s. 17

v řadách, blýskot rádel / procházejících vypnulinou. // Ve stejné chvíli ve mně / hrázný dým chvěním tříštíš//“³⁶⁹. Jinoch dospívá v muže, věrohodnost intimity prožitku dokládá citlivé nakládání s detaily: „...a na tvé hýždí / bělavá trhlina jako hřbet ryby...; skrz prádlo chloupky jako nožky much...; a kdo z nich žilkou splaví / ... k podpaždím plaše plavým...“³⁷⁰ Do Trojakova života vnáší světlo žena Lenka, s níž se seznámil ve Vlčnovské boudě „Roub sebou prorůstá. / Dva kamínky seždané. / jsi moje. Po ústa. / ...“³⁷¹ Je dojemné, s jakou bezmocí se básník střetává s tématem smrti, s jakou lehkostí lze umřít: „Tak vzdušný let / že škvírou v mezižebří / lze vydechnout a tiše zemřít.“³⁷²

Trojakovu příchodu na vesnici, jeho vinařským počátkům, jeho účtování s určitými chmurami z dětství je věnována „Balada o nepeřeném šípku“, jež je součástí sbírky „Strýc Kaich se žení“. Bylo to období, kdy se Trojak loučil s dětstvím a s Vendryní v Beskydech. Je to období, kdy mu umíral otec a Trojak to chtěl nějak zpracovat. To, co skončilo smrtí otce, a proto se spouští hluboko do své paměti.³⁷³ Otec byl Trojakovi nesouměřitelnou osobností a předtucha kontaktu se smrtí někoho velmi blízkého je zřejmá z celé sbírky. „Ve chvíli, kdy člověk ztratí otce a přebírá po něm jako nejstarší syn celé to duchovní dědictví rodu, nevzpomíná na dětství jako na bláhový a bezstarostný čas.“³⁷⁴ Trojak se zmíněnou sbírkou vyrovnává se smrtí otce a vzpomíná zároveň na dědečka, jehož postava neodmyslitelně budovala princip básnickovy paměti, propojila a odkrývala autorovu minulost.

Závěrem můžeme shrnout, že Trojak využil ve svých sbírkách ústní lidové slovesnosti, z níž čerpal náměty. Byly to materiály historické³⁷⁵, legendy³⁷⁶, lidová etymologie³⁷⁷, postavy lidových snivců³⁷⁸, pověstí, jejichž formou mytologizoval

³⁶⁹ Tamtéž, b. Jitro (alba), s. 19

³⁷⁰ Tamtéž, b. Jitro, s. 19, b. Dávná soulož, oddíl III, s. 51, b. Poledne, oddíl I, s. 22

³⁷¹ Tamtéž, b. Jitro, s. 20

³⁷² Tamtéž, b. Báseň, s. 23

³⁷³ Srov., Faltýnek, Vilém v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Vinař Bogdan Trojak – básník a prozaik. Knihovnička Rádia Praha, 4. 9. 2005, Český rozhlas 7, [online], dostupno z [www: http://www.radio.cz/cz/clanek/70308](http://www.radio.cz/cz/clanek/70308), [cit. 15. 3. 2010]

³⁷⁴ Motýl, Ivan v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Víno je lepší než minerálka. Týden, 13. 6. 2005, 24 / 2005, s. 34

³⁷⁵ Např. Obecní kronika, pamětní deska na vrchu Kozinec, obecní pečeť, mapa obce...

³⁷⁶ O zakladateli obce prvním osadníkovi – wędrownikovi

³⁷⁷ Obec má název od slova wędrowiec nebo od adjektiva wędry – potok

³⁷⁸ Např. dr. Kozel

Beskydy³⁷⁹; silně je také inspirován postavou dědečka Kajetána („planetníka“ a „oblakáře“) a zároveň S. Golou a jeho básněmi na téma Beskyd³⁸⁰. Mytologizace řemeslníka prostupuje také celým básnickým dílem B. Trojaka, od dětství učí se z Bible lesa, pod ochranou Boha, jenž ochraňuje všechny, v nichž raší „*nebeský osev*“. Lokální slovesný materiál prokládá Trojak zážitky a vzpomínkami na své dětství a dospívání. Probouzel nejen paměť osobní, ale zároveň na základě lidské existence a touhy člověka po vztazích vstupuje Trojak do prostoru společné paměti. Zpřítomňováním dávna³⁸¹ jako konkrétní entity ožívá u básníka mytologie, ožívají vendryňská místa, do nichž zasazuje Twardowského a Gutského Daidala, který může tvořit paralelu s pracovitostí slezského lidu. Dávno ožívá řeckými mýty o Daidalovi a jeho synu Ikarovi, ale také připomínáním biblických postav Evy, Dalily, proroka Jonáše, dávno je také spojené s obdobím karbonského mládí, mohutných kmenů kopru, krytolebců, malebných kosmogonických mýtů v Karpatské poemě či ožívání Kosmu.³⁸² Atmosféru dávného vědomí podpořil básník použitím archaismů³⁸³ a jmennými tvary adjektiv. K oživování míst použil Trojak do názvu básní konkrétních toponym³⁸⁴, či antroponym³⁸⁵. Trojakova poezie je dokladem poctivého řemesla „vendryňské dílny“³⁸⁶.

³⁷⁹ O hoře Čantoryji, o Babí hoře a jejím vládci Zlatohlavovi, o vendryňské věštírňě na kopci „Vružné“, více v části Weles, s. 83 – 84, 88 – 89

³⁸⁰ Inspirace verši S. Goly jsou rozvedeny v části Weles na s. 87 – 88

³⁸¹ Evokuje taktéž sazba z písma *Týřova antikva*, jež dává sbírce „*Strýc Kaich se žení*“ atmosféru sbírek z 20. let minulého století, hrubší řezaný papír a obálka s povrchovou strukturou tento dojem ještě umocňují.

³⁸² Toho docílují pomocí kosmonym – např. souhvězdí Lištičky (*Vulpecula*), souhvězdí Rysa, Venuše, Slunce, Měsíc...

³⁸³ Jako např. hrázný dům, wrapy na tunikách...

³⁸⁴ Např. Za Vilémovicemi, Juliánov, Ruprechtov, Královo Pole, Po setmění u Následovic, Odra, Září pod Čantoryjí, Noc pod Girovou...

³⁸⁵ Např. Za sousedem Zdeňkem Šatným, Zahrada pana Kapelníka, Zahrada Karla Tonowského, Pulchart...

³⁸⁶ Trojakova lyrika je hudebně znělá, vyznačující se lehkým patosem. Verše mají shodný počet slabik, libují si v rýmu, slovesa mají hovorový tvar a najdeme zde i slova krajová (např.: *zepsutá, ryngle, robit, štychem, šopa*...). Trojak zaujal slovní a formální vytríbeností i způsobem, jak volil metaforické prostředky. Sbírkou upoutávají bohatostí jazykových pojmenování, přirovnání, eufonizace, personifikací (např.: *zívání novu, noc žene touhy* ...), archaismů, navozujících dávno (např.: *svatvečer, obročí*...). Básně tíhnou k příběhu, včetně dialogu. Dialogická forma básní „*Dialog cum lacrima I, II*“ je zdůrazněna pomocí exklamací a řečnických otázek. Trojakův verš je jistý, je mistrem formy. Vybočení z pravidelného metra, doprovázené užitím asonance nebo useknutého rýmu (konfrontace slov s otevřenou a uzavřenou rýmovou slabikou) je vždy záměrné a promyšlené. Poetický nádech je dodáván důrazem na přídavná jména a příslovce (např.: *žárovka chvějně zrcadlící se, tvé hradské poledne, v ořešné lodi, na plodnicích blouznivých hub*...). Čtenáře zaujme metafora z refrénu Kaich (*Zlá noc. Já v trní trnu. / Kos klove mločí skvrnu*...) a básnické obrazy např.: (...*jako šev / poltivého / hrachového struku*).

8. 6. Mýtus v Trojakově poezii v reflexi české literární kritiky

Vyvstává otázka do jaké míry se Trojakovi mýtus povedl či nikoliv. Tuto otázku si kladla taktéž kritika. Podle Jana Suka o uplatnění mytických prvků můžeme hovořit tehdy, když do zobrazované reality vstupují archetypální prvky a nadosobní příběh, mající stejné rysy, jaké mají vyprávěné či zapsané mýty minulosti. Suk toto tvrzení demonstruje příkladem: „*Rozsvítím-li svíci, ještě to neznamena, že se tímto činem automaticky ocitám v prostoru. Ke svíci zářící do tmy musím přimyslet děj nebo ho k sobě stáhnout z průmyslového mytického nebe. Jinak totiž bude zářící plamen svíce jen divadelní rekvizitou, bezúčelným předmětem, ztrácejícím význam mimo prostor mytické hry... Trojak hromadí množství takovýchto zdivadelněných rekvizit, avšak nezaručujících skutečnost, že mytické dění je přítomno...mnoho Trojakových obrazů a příměrů sice klene jakýsi uhrančivý niterný prostor poetična, ale ten se neprotíná s elementárním a homogenním mýtem, ale spíše s jeho nesouvislými útržky, s torzy vzpomínek na mytické světy.*“³⁸⁷

Podle Petra Boháče je příznakem většiny současné poezie zaznamenávání skutečnosti do nehybného okamžiku. Poezie se ukryla za zdmi dojmů. Ovládla je imprese³⁸⁸. Dodejme, že impresionistickým vjemem může básník vyjádřit pohyb slunce, lesk hladiny, hru vln, rozmlouvání větru s plynoucí řekou. Usiluje zachytit neopakovatelnou atmosféru, záblesk vlastní duše a prchavost okamžiku, dojem. Proto poeta obohacuje střízlivý jazyk realistů o smyslové teplo, barvu a hudbu, zbystřuje vnímání poezie pro odstíny zvuků, emocí, nálad, rodí se cit pro eufonii a barevné asociace a pravdu okamžiku, konkrétnost přírody. Uvedme příklady impresy na verších: „*Na verandě hučí zapomenutá karafa. / Chladný proud přimyká se k zemi, / teď vane mezi košťály, cos přiklopila sklenicemi, / a škvírou nad prahem do slabin nám vniká*“³⁸⁹ Z Trojakových veršů zní melodie ukolébavky: „*Srdce se chvěje. / zima mu je. // Kdosi se ke mně prolamuje.*“³⁹⁰ Vše, co ve verších zraňuje, básník zjemní: „*Klín stydkou kostí klinká, / když smrt konejší muže. / Je na nit nyní zúžen, / ač třepil se už v plínkách. // Jsme živácci, co zpychli! / Jsme umrlci. A jací! Náš rubáš děti spíchly / ze šňůr, na nichž se*

³⁸⁷ Suk, Jan. Prostor domovského mýtu v poezii Bogdana Trojaka. Host, roč. 21, č. 6, r. 2005, Brno, s. 10

³⁸⁸ Boháč, Petr. Čekání na básníka se odkládá. Souvislosti 3, roč. 16, r. 2005, s. 260

³⁸⁹ Trojak, Bogdan. b. Zima v domě z vepřovic. In. sb.: Strýc Kaich se žení. Memorabilie a komorní horory, oddíl III. Petrov, Brno, 2004, s. 56

³⁹⁰ Tamtéž, b. Kaich (refrén), oddíl I, s. 17

pouštivali draci.“³⁹¹ Intuitivní pocity nalézáme v božské harmonii. Harmonie obrazů je všudypřítomná. Znehybnělý okamžik či vibrující vjem představují ve verších slova: *tišit, šelestit, trnout, chvět, zastavit*. Také názvy básní „*Jitro*“, „*To zkamenělé ráno*“, „*Ranní zahrada*“, „*Poledne*“, „*Ponurý večer*“, „*Myšlenky na nočním břehu*“ našeptávají, že zdrojem Trojakova psaní je *imprese*.

Pokud tedy chceme zodpovědět, jestli se Trojakovi mýtus povedl, musíme vycházet z jeho vlastního konstruktu. Trojak se vydává za mýtem na pouť svým rodným krajem, v jehož přírodě nalézá inspiraci, jež se mu stala poetickým východiskem pro hledání a uvědomování si toho, kdo jsme a odkud přicházíme. Sestoupil tedy ve své poezii za mýtem z touhy po všem pradávnmém (prvky společné paměti), ukrytém v legendách, pověstech, historických materiálech lokální lidové slovesnosti, ale také propojil pradávno se vzpomínkami na své dětství (osobní paměť). Vzpomínky se snoubily s dědovým bájením a nasloucháním kouzla mýtů vlastní Kajetánovy noční kosmogonie. Rozhodl se setrvat s dědou na společném břehu, dokud se nestane dospělým mužem. Po Kajetánově smrti Trojak opouští vody dětské radosti, bájení, plné pohádkové kosmogonie a vrací se jako dospělý muž, jenž se cítí zavázán generačnímu odkazu předků, v jehož zkoušce svým osobitým pojetím mýtu prošel příkladně.

Vycházíme-li také ze skutečnosti, že vnější svět provází neustálý pohyb, proměňující přírodu a člověka, ožívá přirozeně taktéž Trojakova poezie duhovou paletou *imprese*, neboť právě ona vdechuje Trojakovu mytickému pradávnu život.

Přiblížme si další názory kritiků. Trojakovu básnickou pouť k mytičnosti a vzkříšení světa zakreslil Jan Štolba³⁹² v doslovu ke knize „*Kumštkaabinet*“, jež shrnula první tři básnickovy sbírky. Zatímco Trojakův mýtus zde Štolba připodobňuje ještě k pouhé hravosti, Jan Suk³⁹³ se v této souvislosti zamýšlí, zda má být básníkem dítě nebo muž, jenž odkládá růžové „brýle mámení“, avšak k tomuto můžeme dodat, že svět v čase dospělosti nebývá pohádkovou idylou a často v něm nalézáme jen málo času ke snění a romantice. Bogdan Trojak se v tomto nehostinném a reálném světě přiklání k tomu, co

³⁹¹ Tamtéž, b. Za sousedem Zdeňkem Šatným (una corda), oddíl III, s. 50

³⁹² J. Štolba: „*Odhodlání k mýtu už je dospěle houževnaté, ještě ale je tu ta rozkoš: vymýšlet si báj a v zápětí jí sám naslouchat se zatrnutím děcka, jež si chrání své sladké napojení na elementární úžas a strach. Mýtus...Zatím jde spíš o pestrou hru na něj...*“; Štolba, Jan. Medové práce. Doslov ke knize *Kumštkaabinet*. Host, Brno, 2005, s. 182

³⁹³ J. Suk: „*...hájí nedospělost a nezralost...kdo za každých okolností chrání a obhazuje nevinnost a dětství v sobě, nebo má být tím, kdo demaskuje a nevyhýbá se ranám dospělosti, kdo si oči nezakrývá brýlemi mámení.*“; Suk, Jan. *Prostor domovského mýtu v poezii Bogdana Trojaka*. Host, č. 6, Brno 2005, s. 10

dítě miluje, k magickému světu kouzel, hry, bájení a odkrývání pradávných hodnot a tajemství mýtů. J. Suk³⁹⁴ oceňuje Trojakovo básnění jako pokus vzkřísit svět. Přirovnává Trojaka k postmodernímu Faustovi, jenž se upsal svému řemeslu – poezii, s čímž má nepochybně souvislost udělení Ceny Jiřího Ortena za sb. „*Pan Twardowski*“ (1998). K tomuto dodejme slova Trojakova: „*Beru si za svůj výrok Heindricha Heineho, že každý by měl napsat svého Fausta. Pokouším se o to. Na Twardowském mě fascinuje jeho konec. Utekl d'áblovi na měsíc. Zachránil se, ale zůstal sám. Jeho spojení se světem zprostředkovává pouze pavouk, kterého spouští dolů na zem. Zajímala mě úvaha, co je lepší: jestli se zachránit před d'áblem, nebo strávit život v úplné samotě.*“³⁹⁵ Poctivé básnické řemeslo v Trojakově poezii sledoval taktéž Jakub Chrobák³⁹⁶. Na etnicko-jazykovou hranici mladého básníka upozornili Dana Packová a Dalibor Dobiáš. Packová³⁹⁷ shledává básníkovu citlivě prožívanou dvojdomost česko-polského pohraničí, jež byla patrná už od první sbírky „*Kuním štětcem*“ a následně i z mytologického „*Pana Twardowského*“, jenž sbírku „*Kuním štětcem*“ završuje. Připouští také, že následující sbírka rozhodne, jestli Trojak bude básníkem. Taktéž Dalibor Dobiáš³⁹⁸ dává Trojaka do souvislosti s polskou literaturou, ze které básník rovněž překládá. Přirovnává ho nejen k R. Krynickému a S. Barańczykovi, ale taktéž k českému básníkovi V. Holanovi. Taktéž připouští fakt, že hlavním směřováním v jeho poezii se stává žena. Petr Boháč spatřuje

³⁹⁴ J. Suk: „...ale postmoderním Faustem, který se upisuje krví nikoli satanovi, ale poezii, což je v čase nepřejímám lyrice čin stejně tak šílený, jako byl krvavý podpis Faustův, který měl smrtelníkovi zajistit božské ženství a nesmrtelnost.“; Suk, Jan. Profil B. Trojaka, medailon z 1. 7. 2007, [online] dostupno z www.czechlit.cz/autori/trojak-bogdan/, cit. 1. 02. 2010

³⁹⁵ Zerzánová, Eva v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. Trojaka láká Faustova výzva. MF. Dnes, příloha Jižní Morava, 18. 11. 1998, Kultura, s. 3

³⁹⁶ J. Chrobák: „Není podstatné, kdo je na ději účasten. Jednou je to lyrický subjekt, podruhé Daidalos, a nebo třeba d'ábel. Podstatné je, že propojením těchto světů (dávného mystického, tohoto našeho i toho mimo nás) se něco o nás říká: Pan Twardowski je tu přítomen pro ty, jimž podzim do žil chvění vchrst. A Daidalos se může proměnit i v lyrický subjekt. I proto je sbírka Pan Twardowski potvrzením oprávněnosti básnické cesty, kterou si Trojak zvolil už v první sbírce.“; Chrobák, Jakub. Telegrafické recenze. Host, č. 10, 1998, s. 85

³⁹⁷ D. Packová: „Z citlivě prožívané dvojdomosti, kterou jakoby neuzavřeně a s očekáváním příštího zachycuje Trojakova prvotina, se i v mytologicky laděném Panu Twardowském vynořuje především demlovský smutek, zalitý světlem a andělskou krásou. Také proto vzbuzuje druhá kniha dojem, že spíše než co jiného znamená pokračování a završení knihy první – třebaže zápas o její konec trval dva roky a snad otevřel cestu k jiné tvůrčí metodě, k jinému básnickému tvaru, o nějž se Trojak bude možná napříště pokoušet. Ta pak bude sbírkou velmi důležitou, protože teprve prozradí, zda se autor sám svou tvorbou proměňuje... řekne nám, jestli Bogdan Trojak jednou bude básníkem.“; Packová, Dana. Příští sbírka s určitostí poví, je-li toto básník. MF Dnes, 15. 05. 1998, s. 14

³⁹⁸ D. Dobiáš: „Těžiště Trojakovy poezie se přesouvá od Boha k ženě... v souvislosti s Polskem a polskou literaturou, k níž se autor často hlásí a ze které také překládá – např. s lingvistickou poezií Ryszarda Krynického, intelektuálními verši Stanisłava Barańczaka nebo také s Vladimírem Holanem.“; Dobiáš, Dalibor. Těžiště Trojakovy poezie se přesouvá od Boha k ženě. Lidové noviny, 21. 08. 1998, s. 12

v Trojakově poezii naději, i když mu u něj chybí zlom, v němž se ono jinošské okouzlení promění do tajemného básnického gesta, které z viděného dovoluje složit neviditelné, z neslyšitelného skládá symfonii, z myšleného rodí neodhalenou skutečnost. V jeho poezii se neobjevil střet, jímž prošli podobně meličtí básníci jako Orten, Blatný, Seifert.³⁹⁹

V opozici této kritiky stojí Petr Čermáček, Olga Stehlíková, či Vladimír Novotný. Zatímco Čermáček⁴⁰⁰ označuje sb. „*Jezernice*“ za „*jezerní tříšť*“, Stehlíková⁴⁰¹ vidí sb. „*Strýc Kaich se žení*“ jen pár kroků od pohádky (spíše než kosmogonie či hororu) a sb. na ni působí dojmem sesypaného šuplíku. Vladimír Novotný⁴⁰² zřejmě vůbec nepochopil, co vyjadřují verše sbírky, jež byla oceněna *Magnesií Literou* – „*Strýc Kaich se žení*“, označil ji za manýristické veršování a zamítl tak zcela jednoznačně Trojakův um.

³⁹⁹ Srov., Boháč, Petr. Čekání na básníka se odkládá. Souvislosti 3, roč. 16, r. 2005, s. 259 – 262

⁴⁰⁰ P. Čermáček: „*Jezerní tříšť...nestálo za to počkat, až bude mít autor více textů stejné povahy. Formálně odlišné texty se totiž jen zčásti podařilo smysluplně propojit.*“; Čermáček, Petr. *Jezerní tříšť*. Host, roč. 18, č. 2, Brno, 2002, s. VI

⁴⁰¹ Srov., Stehlíková, Olga. Na sněhu děrný štítek moči. Lidové noviny, 20. 1. 2005, roč. 18, č. 16, s. 27

⁴⁰² V. Novotný: „...*chtěl zaujmout čtenáře svou deklamační dovedností, ale básnivost to není.*“; Novotný, Vladimír. Manýristické veršování aneb Veselka s umrlou tetou. Psí víno, roč. 9, č. 32, r. 2005, s. 38 – 39

9. Brněnské metro

Po napsání knihy „*Strýc Kaich se žení*“, za níž Bogdan Trojak obdržel cenu „*Magnesia Litera*“, se básník odmlčel. Neměl pocit, že by už nechtěl být básníkem, nechtěl poezii nějak zrazovat, ale chystal se napsat v Bořeticích na Jižní Moravě vzpomínkovou knihu povídek na své hektické roky strávené v Brně. Měla být vypořádáním se s tím, co skončilo, s rodným domovem, ale také s Brnem.

Novou knihou se Trojak představil jako autor autobiografické memoárové fiktivní prózy o brněnské bohémě, dotýkající se nejmladší generace zhruba v letech 1995 – 1999, rovněž se v knize několikrát vrací k letům 1984 – 1986, do míst svého dětství, která konstituovala básníkův hodnotový svět. Kniha seznamuje čtenáře se skupinou mladých moravskoslezských básníků, volně sdružených okolo Víta Slívy – tzv. „*Královopolský okruh*“, jindy nazývaný termínem L. Kundery „*Slezská škola básnická*“.

Bogdan Trojak v textu vytváří iluzi deníkovosti, jež má zřetelně parodickou funkci. Ústřední postavou knihy je básník Kojál, který se přestěhoval na studia z Beskyd do Brna. Námětem knihy se staly okolnosti kolem neúspěšného budování brněnské podzemní dráhy. Nadsázka je zřejmá od první chvíle, ze samotného názvu povídkové knihy. V názvu totiž nacházíme motiv neexistujícího metra. Parodována je stavba metra včetně jeho projektanta Kieselacka, jehož průzkumný vrt je pro neperspektivnost zastaven – měl mít ten nejmenší možný průměr, a tak by se dalo ve vozech pouze stát. Otrávený Kieselack raději přesídlí do podzemních chodeb pod Brnem a oddává se na těchto místech poetické tvořivosti. Sedmnáctikilometrová kanalizovaná stoka – řeka Ponávka, linoucí se taktéž zmíněným podzemím, evokuje Kojálovi svým tvarem tzv. „*céčka*“, z nichž za chlapeckých časů s kamarády vyvábili nekonečné řetězce.

Ústředním motivem Trojakova psaní se stává parodičnost, směřující oproti dřívějšímu poetickému ztvárňování původního venkovského prostoru a prostého slezského lidu k městskému prostředí a životu básnické bohémy v něm. Kojál připomíná místo svého původu Vendryni. Zatímco dříve Trojak v tomto básnickém prostoru nalézal komplexní paletu hodnot, utvářejících jeho svět, místo, kde si modeloval svůj osobitý básnický mýtus prostřednictvím Kajetánova zasvěcení, nyní se Kojálovým místem „zasvěcení“ stává naopak Brno. Slezský svérázný kraj a taktéž Vendryni s postavou dědečka paroduje. Kojál popisuje Slezsko, včetně svého rodiště, jako místo, kde se

„zastavil čas“. Vzpomíná: „...*děd ještě hrával na fujaru, vlasy si mastil žluklým máslem, celé dny seděl pod vlašským ořešákem, pásł ovce a vyřezával dřevěné nutrie. Kojal se dostal do města poprvé v devíti letech. Děda ho vzal do Třince, kde prodával po panelácích svoje lipové hlodavce... Kojál byl ohromen městskou konstruktivistickou zástavbou, tiskl své dětské tělíčko k šedým panelákům, obdivoval jejich pravé úhly, chtěl splynout s jejich pravidelností.*“⁴⁰³ Už tehdy věděl, že bude jednou básníkem, vždyť písmenky byl obkloповán na každém kroku: „...*byl třídním nástěnkářem, k jehož základní výzbroji patřila krabice plná písmenek, o přestávkách doplňoval svoji sbírku céček o různobarevná eska, erka a péčka a ve školní jídelně pojídal třikrát týdně písmenkovou polévku.*“⁴⁰⁴ Při ožívování atributů Slezska sedmdesátých a osmdesátých let nezapomněl rovněž na Sandokana a nádražní bufety, o nichž se zmiňoval převážně v Kojálově deníčku. Zatímco ve svém eseji „*Genius loci Slezska*“ vycházel Trojak z básnického prostoru slezského severu, prostoupeného tímto geniem a hodnotami, jež měly přetrvávat věky, „*Brněnské metro*“ naopak můžeme chápat jako parodii „*genia loci*“, neboť kniha se stala „inverzním zrcadlem“ tohoto zasvěceného eseje.

Novým místem zasvěcení se stává Brno. Bohémský život mladých básníků předznamenávají výmluvně tyto verše: „*Jsem horká láva pod čediči! / Jsem rozžhavená hlaveň děla! / Raději své krátké mládí zničit, / než s ním vůbec nic neudělat...*“⁴⁰⁵ Parodie brněnské bohémy nabývá podoby historek, bizarních příhod, mužných vtipů, připomínajících někdy odposlechnuté pábení Hrabalovo, ovšem tentokrát v putykách „*U Tadeáše*“, „*U Hloušků*“, „*U Bílého Koníčka*“...

Připomeňme, že hospoda v české kultuře měla vždy zvláštní postavení, protože se podstatně podílela na vzniku novodobé české společnosti. Byla veřejným prostorem, kde se komunikovalo česky. Reálný prostor hospod vytvářel v době, kdy prestižní kulturní funkce zaopatřovala němčina, jakousi paralelu virtuální podobě „českých textů“. Hospoda se stala místem, umožňujícím sociální kontakt a vzájemné ovlivňování se intelektuálů s měšťany, zpěváky, herci, hudebníky, avšak i s prostými Čechy. Komunikovalo se zde o věcech všedních, banálních, ale také o problematice politické, kulturní a literární⁴⁰⁶.

⁴⁰³ Trojak, Bogdan. Brněnské metro. Host, 2006, s. 13

⁴⁰⁴ Tamtéž, s. 14

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 8

⁴⁰⁶ Srov., Macura, Vladimír. Kontexty české hospody. In.: Hodrová, Daniela a kol. Poetika míst. H&H, Praha, 1997, s. 63 – 65

Mikrosvět hospody měnil svou tvář. Jednou byl prostorem dlouhosáhlých vlasteneckých debat⁴⁰⁷, jindy protikladným místem⁴⁰⁸, s pleskotem karet a ke stropu stoupajícím štiplavým kouřem promíseným pachem syrečků. Důležitým okamžikem v sémantice hospody je popíjení symbolického „slovanského nápoje“ – piva. Tuto symbolizaci usnadnila nejen jeho místní obliba, ale také ryzost českého jména. Hospodské rekvizity jako sud, džbán, korbel, výčepní pult, pak mohly vstoupit do symbiózy nejružnějších mýtů a historek. Macura připomíná, že postoj k hospodské kultuře býval zároveň ironický⁴⁰⁹. Rovněž Trojakova hospoda se stává prostorem parodie a zasvěcování do bohémského života. Někdy se zde pláče, jindy učeně filozofuje nad banalitami všednodennosti, horuje nad literaturou, připomíná důležitost karet i samotné hospodské instituce: „...aby se upamatovali na starou předválečnou éru české poezie, která vznikala vesměs ve vinárnách...“⁴¹⁰. Avšak v Trojakově hospodě se popíjí nejen pivo. Obzvláště ve 2. polovině 19. století byl oblíben v české kultuře podle Macury druh sarkasmu, v němž se prolínaly hospodské reálie se symboly husitskými nebo s blanickým mýtem⁴¹¹. Rovněž Kojálovi jeho „Hora“ u Vendryně evokuje mýtus blanický, avšak rytíři ukrytí v její podzemní síni mají: „...pod suknicí uniformu šedomodré barvy a na rameni rukávový znak ve tvaru husitské pavézy, který znám ze setkání s třineckými milicionáři... my, žáci polské školy, v něm spatřujeme samotného krále Boleslava Chrabrého, čeští hoši zase Jana Žižku...“⁴¹², vyjadřuje se Kojál o postavě jejich milicionářského vůdce⁴¹³. Hospoda, jakožto prostor spojený s pádem, mravním selháváním a alkoholismem, nevrhala příjemné světlo na vlastenecké uctívání, čeští intelektuálové ji naopak vždy využívali k hořké

⁴⁰⁷ Vl. Macura je demonstruje prostorem „Na staré rychtě“, v němž se odehrávají závěrečné scény Jiráskova románu F. L. Věk.; Macura, Vladimír. Kontexty české hospody. In.: Hodrová, Daniela a kol. Poetika míst. H&H, Praha, 1997, s. 68

⁴⁰⁸ Vl. Macura jej dokládá prostorem hospody v Tylově črtě „Půldvanáctá na Vyšehradě“; Macura, Vladimír. Kontexty české hospody. In.: Hodrová, Daniela a kol. Poetika míst. H&H, Praha, 1997, s. 67 – 68

⁴⁰⁹ Vl. Macura uvádí příklad na parodování národní hymny J. Nerudou.; Macura, Vladimír. Kontexty české hospody. In.: Hodrová, Daniela a kol. Poetika míst. H&H, Praha, 1997, s. 69

⁴¹⁰ Trojak, Bogdan. Brněnské metro. Host, 2006, s. 20

⁴¹¹ Podle Vl. Macury z obou čerpal J. Neruda, když popisoval parodicky Plzeňský pivovar. Jednou ho srovnává s Žižkovým polem, vyjadřujícím českou slávu a statečnost, podruhé s mýtem blanickým.; Macura, Vladimír. Kontexty české hospody. In.: Hodrová, Daniela a kol. Poetika míst. H&H, Praha, 1997, s. 69

⁴¹² Trojak, Bogdan. Brněnské metro. Host, 2006, s. 18 – 19

⁴¹³ Dílem se mihne zmínka o dobové situaci např. označením ředitele školy „soudruh Buček“.

sebereflexi. Hospoda sice fungovala jako jediný prostor pro český veřejný život, ale zároveň jako by se styděla za důležitost, kterou zaujala v naší kultuře.⁴¹⁴

V „*Brněnském metru*“ ústí parodie literárnosti a prostoru zasvěcení do líčení literárního života formou groteskních povídek. Cimrmanovské postupy glosují příběhy Slívy, Kučery, Stradického, Stödra, Friče, Kuběny, Blatného, Bednáře, Veselského. Všechny tyto známé tváře literatury jsou s přehnanou ironií karikovány. Oproti trvalým hodnotám poklidného slezského venkova jsou zdůrazněny aspekty spojené s městským živlem.

V Brně se přímo vědecky pojednává o alkoholu, sebevraždách, všednodenních depresích, utápěných v opojném moku, jenž samotný je nositelem zesměšňující charakteristiky. Jsme svědky zasvěcování do hospodského života s nekončícími debatami třeba o receptu M. Magniho na karbanickou maceraci, což je podle něj ovlivnění chuti vína vyluhováním karet, jež je třeba alespoň tři roky před tím mastit, nad rozhoupanými kalíšky naplněnými Deo-esencí (rumem).

Témata, která byla v Trojakově poetickém díle dříve líčená s největší citovostí a k nimž patřila čistá láska nebo bolestná smrt, jsou v „*Brněnském metru*“ popisována „karnevalovým způsobem“. Kojál přibližuje esenci brněnského bohémského života, jež je zcela opačná té, jež se v Trojakově poezii snoubila s horalským životem pod Čantoryjí. Básník prokládá reálné vzpomínky na brněnská léta mystifikací, paroduje postupy černého románu (nakladatelství Host je maskováno jako gHost). Vyprávěnky se odehrávají v hospodách. Mýty Kojálových soupevníků jsou konstruovány a současně destruovány. Prozrazeny jsou taje „zasvěcování“ spáchaného v básnickém okruhu soupevníků, z nichž zásadní mu připadal přechod ze zvrhlého katolického skautingu v lesích u Brna, pod vedením M. Stöhra, související s popíjením piva, na setkání s vínem. Kojál líčí bohémství výtvarníka M. Magniho, jenž si uvědoměle budoval svůj mýtus na základě domnělého šlechtického původu, který maskoval svou heterosexuální stálou přítomností mladíků. Jindy Kojál zesměšňuje své spolubydlící, když kulturistu Huspeka nazve barbaram poté, co ucpal kanalizační potrubí listy časopisu *Kulturistika*. Vedle neexistujícího metra, které v Brně nikdy nebylo, se objevuje postava ducha sebevraha, která rovněž neexistovala. Nakladatel Pluháček pak pod vlivem fiktivního dopisu Ivana Blatného Kamilu Bednářovi marně hledá klíč ke vchodu podzemní stoky, kterou obývá

⁴¹⁴ Srov., Macura, Vladimír. Kontexty české hospody. In.: Hodrová, Daniela a kol. *Poetika míst*. H&H, Praha, 1997, s. 69 – 70

jeho protihráč Kieselack, nepřetržitě zásobován zprávami o nakladateli prostřednictvím informací ukrytých v piksele umístěné na hřbetu potkana. Pluháček má totiž u Kieselacka vroubek – odmítl mu vydat sbírku básní. V. Slíva je parodován do role „autoritativního guru“ ve svém okruhu básnických spolupíjanů, protože vnucuje ostatním svou představu, jak má vypadat báseň. J. Kuběna, známý tím, že přijel do Brna ve zlaté tramvaji, je obviněn z toho, že píše příliš sebestřednou poezii. Oba autoři byli za své „prohřešky“ uneseni. A pak nebylo nic jako dřív...

V době, kdy Trojak knihu povídek psal, měnil se jeho pohled na svět bouřlivého mládí studentských let, který byl pravým opakem dřívějšího života, a který v ničem nekorespondoval s hodnotami, jež si básník ve Slezsku vypěstoval. Trojak se rozhodl zesměšnit mikroklima brněnského literárního prostředí, jejího bouřlivého a hýřivého mládí, a proto využívá motivů zcela opačných než dříve, aby vyvolal parodující nadhled. Motiv přírody střídá město, čistotu poezie parodičnost povídek, úděl slezského lidu je v kontrastu s hýřivostí brněnské bohémy, slezanství tvoří opozici brněnské mentality. Dědův princip zasvěcení ve Vendryni je v rozporu k novému místu zasvěcení – Brnu, včetně protikladů hodnot na obou místech preferovaných.

Důležitým principem je v této knize povídek také hra. Básníková hravost nás od dětství provázela magickými kouzly: kdysi k nim postačil vrbový proutek a račí klepýtko, později se sbírkami nesou lehce hravé milostné verše, až po ty, které rytmem ukolébavky tiše předznamenávaly smrt. V „*Brněnském metru*“ si Trojak hraje se vším a bez milosti. Flirtuje s jazykem⁴¹⁵, styly⁴¹⁶, žánry⁴¹⁷, ale i s autobiografickou stylizací, se jmény svých básnických souputníků. Ve hře s textem je zřetelný kontrast mezi Slívovými promluvami prodchnutými dialektismy a informativním jazykem poznámek, které Trojak rozmístil na

⁴¹⁵ V této knize, jež má atypický formát s neobvyklým písmem *courier new*, používá Trojak často cizích slov (*chiliastické náлады, eremitská tišina, chiromant...*), protikladně pak působí jeho využití výrazů z polštiny (*šukat po pokoji*), několikrát se v textu setkáme s dnes již archaickým spojením (*je nabíledni*), nechybí žakovský slang. Ozvláštněním prózy jsou doplňující informace na okrajích stránek psané menším, světlejším písmem.

⁴¹⁶ Spisovnou češtinu střídají útvary nespisovného jazyka, např. slezské nářečí: „*V tu chvíli sem si uvědomil, a byl to jeden z nejdůležitějších okamžiků meho děste, že místo, abych muchy surově pozabíjal časopisem Mateřidouška, naučil sem ty muchy novou, užitečnou věc.*“, B. Trojak, *Brněnské metro*, Host, 2006, s. 43

⁴¹⁷ „*Brněnské metro*“ je soubor povídek, místy snad i fejetonů, střídajících se s poezií a informacemi doplňujícího charakteru. Trojakova „básnivost“ se projevila i v tomto díle. Text je prostoupen několika vloženými básněmi, ale i lyričností: „*Ve splínu se propadal kamsi do jícnu melancholického bezdna.*“, B. Trojak, *Brněnské metro*, Host, 2006, s. 38; Setkáváme se s metaforami, přirovnáními (*gargantuovské hlty*), hyperbolami („*Navíc byla zběhlá ve východní filozofii, což Kojála poněkud znepokojovalo. On se vyznal leda ve vietnamských instantních polévkách.*“, B. Trojak, *Brněnské metro*, Host, 2006, s. 79

okrajích textu knihy. Jejich úkolem je encyklopedicky vysvětlovat některé jevy v knize. Avšak bystrému vnímání neunikne, že i jejich funkce je zcela opačná. Touto nadsázkou je opět trojakovsky udržována pomyslná hranice mezi smyšleným a věrohodným. Trojak pomáhá čtenáři nenápadnými vpisky na okraji sdělovat realitu, oproti své karikující optice. Poznámky buď něco vysvětlují, nebo ironicky korespondují s běžným textem. Uveďme příklad – Trojak umístil citaci ze skript školy tvůrčího psaní, pojednávající o nutnosti erotické pasáže v každé knížce, do míst, kde je popisována milostná scéna. Trojakovým úmyslem těchto postmoderních hříček⁴¹⁸ je čtenáře především pobavit – a záleží na jeho svobodné volbě, zda bude vše brát vážně nebo nikoliv. „*Brněnské metro*“ můžeme chápat jako zúčtování s obdobím jedné životní etapy. Trojak se odhodlal odložit brýle mámení, jimiž nahlížel na svět brněnské bohémy. Touto knihou se jí zároveň vysmívá.

Po prvopočátečním nadšení básnickými sbírkami kritické reflexe Trojakovy tvorby ztrácely na přívětivém charakteru. Zatímco Vojtěch Staněk⁴¹⁹ soudí, že „*Brněnské metro*“ se povedlo a autor se chystá touto knihou povídek vstoupit na pole prozaické tvorby, Lenka Sedláková⁴²⁰ připadá, že se Trojak v psaní ještě rozbíhá. Rafinovaná kniha v ní vyvolává rozpolcené pocity a autorka váhá, jestli se nejedná o postmoderní mystifikaci. Doře Kaprálová⁴²¹ připomíná Trojak sekundanta Švandrlíka a dodává, že jeho úsměvné příběhy nesou známky nikdy nekončícího příběhu. M. Ljubková⁴²² soudí, že parodičností

⁴¹⁸ Metro je vlastně „koláží“ z moravského literárního života, obohacená básnickými vstupy, doplněná ilustracemi vytvořenými počítačovou grafikou, na začátku uvedená mottem, heslem, vstupním čtyřverším, prologem a ukončená epilogem, Kojálovou biografií a poznámkou.

⁴¹⁹ Vojtěch Staněk se domnívá, že „*autor novou knihou hodlá vstoupit na pole prozaické tvorby. Hned z kraje je možné konstatovat, že se mu to povedlo se ctí a grácií.*“; Staněk, Vojtěch. Brněnské rozžhavené hlavně – Metro podle Bogdana Trojaka. Kulturní týdeník A2, roč. 3, č. 37, r. 2007, s. 7

⁴²⁰ Lenka Sedláková se k „*Brněnskému metru*“ vyjádřila takto: „*Po přečtení celé prózy si nejsem jistá, jestli se básník (či Kojál) na počátku jen nerozbíhal v psaní, nebo je i ouvertura opět postmoderní boudou na čtenáře. Harrypotterovská krimi o nalezení básnického Grálu, odehrávající se v brněnské stoce, či jazyková rozkošatělost, záměrně poznamenaná básnickými výrazy, mohou vzbuzovat a také vzbuzují ambivalentní pocity. Brněnské metro je ve svém výsledku velice milou a rafinovanou knihou.*“; Sedláková, Lenka. Nové knihy. Brněnské metro. Příspěvek z 25. 6. 2007. Portál české literatury [online], dostupno z: <http://www.czechlit.cz/nove-knihy/1969-brnenske-metro/#> [cit. 30. 3. 2010]

⁴²¹ Dora Kaprálová ve své kritice uvedla: „*Kojál provází čtenáře historkami, u nichž se zasmějeme, protože nejsou marné, jenže pak hned zase listujeme kronikou dál a dál... Totiž: ta vyprávění by mohla skončit po páté, nebo taky po padesáté historce. (...) Trojak – prozaik je něco jako sekundant Miloslava Švandrlíka. Bogdan Trojak – Švandrlík. Nemyslím to sekyrnicky, ostatně Švandrlík umí být vtipný, a prozaik Trojak taky.*“; Kaprálová, Dora. Dvojkapka nové krve v české próze. MF Dnes – Praha, rubrika Umění&Kritika, 21. 9. 2007, roč. 18, č. 22, s. B / 9

⁴²² Marta Ljubková o knize píše: „*Parodičnost jako další z ústředních principů směřuje nejen k městu či jeho postavám, ale též k mnoha současným literárním klišé: nesmírně vědecky se zde rozebírá například sebevražda a vlastně jakákoli potenciální životní deprese, již postavy utápějí v alkoholu. Ten je u Trojaka*

směřuje autor sice k velkoměstu a s ním souvisejícímu literárnímu kliše, avšak motiv alkoholu spojuje s Trojakovým prostorem „*Brněnského metra*“ jako neodlučitelný.

Dodejme, že Trojak ve svém poetickém díle nejprve modeloval a konstruoval svůj osobitý básnický mýtus. V „*Brněnském metru*“ naposledy mytizoval a demytizoval básnický prostor zdejší bohémy, jako se chtěl naposledy „povznést“, a pak pevně přistát a setrvat ve svých vinohradech. Zůstat navždy oddán trvalým hodnotám, jež mu byly roubovány v čase dětství.

Závěr

Způsob uměleckého ztvárnění se stal v naší magisterské práci osobitou tvůrčí metodou, což svědčí o tom, že literární tvorba nespočívá pouze v opakovatelnosti daných metod. Metodologickou bázi individuálně pojatého způsobu uměleckého ztvárnění tvoří úvodní kapitoly práce. Jsou východiskem cesty tvůrčí metody za uměleckými kvalitami díla, vzhledem ke specifice slezského regionu.

Osobnost Bogdana Trojaka byla průběžně představována ve všech oddílech magisterské práce, zaměřili jsme se obzvláště na mytologické a regionalistické aspekty v Trojakově tvorbě v nejširším slova smyslu.

S multikulturní úlohou česko-polského pohraničí je spjata autorova pouť za „*Geniem loci Slezska*“. Upozornili jsme, že proměnou míst se nevytrácí jejich specifický charakter. „*Genius loci*“ se stal pozitivním přínosem a obohacením slezské regionální specifiky v celistvé národní literatuře. Trojakova umělecká tvorba naznačila cestu k porozumění významu konkrétního prostředí. Doložili jsme autorovu úvahu o „*geniu loci*“ slezského severu. Básník se v ní identifikuje s rodnou Vendryní – esencí dávna. Mytologizace Vendryně se promítá do osoby jeho dědečka, dochází k personifikaci. Na základě dědova principu zasvěcení si poeta buduje svůj básnický vesmír, jenž je nositelem vlastní koherence. Východiskem Trojakovy orientace je hora Sléza, Vratislav a Krakov, směrem k Vendryni a jejímu okolí. Své putování básník končí na hoře Čantoryji, kterou vede polsko-česká hranice, a pod kterou sídlí původní goralský lid, uchovávající si v sobě esenci slezského regionu. Trojak orientuje pouť básnickým prostorem slezského severu. Je u něj zřejmý výrazný pocit autochtonie s rodným krajem. Mimořádný pocit neobyčejnosti rodné krajiny, s níž se básník identifikuje, ústí v Trojakově *Welesu* a v poetické tvorbě. Autorův esej „*Genius loci Slezska*“ se stal metatextem tvorby následné.

V kapitole „*Regionální a regionalistická literatura*“ jsme zdůraznili originalitu Trojakova chápání regionu, uvažovaného ve smyslu Hrbatově, v němž je primárně upřednostněn přesah regionu, zároveň však jeho tvořivé uchopení a mýtotvorný přístup. Aspekty této originality jsme dokazovali v kapitolách, věnujících se autorově tvorbě v nejširším smyslu („*PaRaNoJa*“, „*Weles*“, „*Genius loci Slezska*“, „*Kavárna AVION*“, „*Mýtus a Trojakova poezie*“). Umělecky ztvárněná regionální specifika, krajové zvláštnosti, konkrétní lokalizace a využití jazykových prvků, zde vytvořily Trojakovy

charakterizační prvky, podpořené mýtotvorností a přesahem za hranice regionu z hlediska poznávacího a tvůrčího.

K východisku tvůrčí metody naší magisterské práce patřila rovněž kapitola, týkající se „*Záolžanské literatury*“. Ideu regionálního společenství na českém Těšínsku, dříve integrujícího pouze menšinový národní život, zde vystřídala myšlenka evropského společenství. V regionu došlo k dekonstrukci národních hodnot se zdůrazněním na multikulturnost pohraničí. V posledních desetiletích je preferován nekonzervativní postoj, odporující dosavadním tradicím, a byl zviditelněn problém koexistence mnoha kultur. Koncepce regionálnosti českého Těšínska směřuje ke konceptu evropanství, přičemž tento region je v něm nositelem individuálního konceptu. Těšínský multikulturní euroregion vymezuje v rámci regionální etnicity inovační modely, kterými naplňuje fungování v tomto regionu a dodává mu nové podoby. Bylo zdůrazněno, že zmíněný region obývají autoři preferující polský jazyk, vysledovali jsme zároveň jejich bilingvní orientaci. Na příkladu Trojakově jsme doložili fakt, že autor vyšel z polského jazyka a zakotvil v češtině. Poukázali jsme na potřebnost zohledňování mnohokulturní tradice, jejíž součástí byla literatura na Záolží řadu let. Upozornili jsme na bohatou, kulturně-společenskou aktivitu polských spisovatelů českého Těšínska, jež nabyla úlohy zprostředkovatele kulturních hodnot pro polské i české obyvatelstvo. Vypovídají o tom tradice literárních setkání Poláků s Čechy, básnické soutěže, literární programy, překlady českých i polských děl, nabídka oboujazyčných knižních titulů v knihkupectvích. Ukázali jsme snahu nejmladší generace, vedoucí od opouštění nacionalismu v regionu, směrem k nově pojatému euroregionu.

Míšení kultur v nově chápaném regionu souvisí s aspektem, jenž je rozvíjen v kapitole, věnující se *Kavárně AVION*. Projevuje se ochotou zdejších kultur nebránit se vzájemné komunikaci, spolupracovat, realizovat nové nápady. Na základech historického podhoubí a prostřednictvím prolínání kultur vykryštovalo společné úsilí Těšínského euroregionu v podobě zdařilého projektu *Kavárny AVION*, který podtrhává potřebu uchování regionální specifičnosti. Akcentovali jsme skutečnost, že avionské aktivity nesetrvávají na území bývalého Těšínského knížectví, ale region přesahují a zasvěcují do slezské problematiky ostatní kraje České republiky. Prostřednictvím inspirativního dialogu, realizovanému v rámci společných programů a projektů, nežijí Poláci s Čechy ve stereotypu, ale zároveň upozorňují na odlišnost slezské fyziognomie v celonárodním

kontextu. Nabízí se zákonitá vzájemná spolupráce, vyvěrající z paralely představ myšlenkové inspirace tvůrců *AVIONU* s Trojakovými představami o slezanství. Byli jsme svědky autorova originálního uchopení regionu a tvůrčího sepětí s tematikou rodné slezské krajiny.

V kapitole „*PaRaNoJa*“ jsme poukázali na to, že své první básně publikoval Trojak polsky. Již ve verších polských almanachů nacházíme motivy stěžejní pro následnou tvorbu. Jsou to motivy putování, přírody, zrození, příklon k antice, objevují se náznaky polské legendy o J. Twardowském. Trojak ve verších apeluje na potřebnost poezie ve svém regionu a vydává se za ní do míst svého rodiště. Autentickým východiskem jsou mu vzpomínky, osobní mýtus a vendryňské reálie, zpřítomňování archaična. Rovněž ve Vendryni se Trojak seznamuje s V. Kučerou. Nabízí mu možnost publikovat české verše v almanachu *Budka psa Burka*. Zařazuje Kučerovy básně do zmíněného almanachu jako protipól polských veršů. Zjistili jsme, že Trojak v tomto almanachu brojí polskými verši proti nebezpečí epigonství, které představuje ideu regionálního společenství integrující pouze menšinový národní život. Autor naopak preferuje odklon od tohoto nacionalistického myšlení směrem k otevřenosti a spolupráci. Samotný název básně zasazuje lokálně do míst svého rodiště, které je východiskem veškerého autorova tvůrčího směřování (*Weles*, „genius loci“, básnická tvorba). Trojak se účastní „*Literárních harend*“ v Ostravě, navazuje kontakt s bratry Motýlovými, kteří vydávali „*Modrý květ*“; následuje těsná spolupráce. Účastní se rovněž literárně-hudebních večerů ve Vendryni pořádaných *PaRaNoJou*. Na jednom z nich s názvem „*Poezie bez hranic aneb básnění přes česko-polskou hranici*“ se setkává nejen s I. Motýlem a V. Kučerou, ale rovněž s J. Sikorou a J. Klimszou, tvůrci souboru „*Nocne latarnie*“ – programového manifestu – v němž vyjádřili přesvědčení o zániku dřívějších hodnot regionu, preferovaných ve své uzavřenosti a konzervativním postoji. Tímto manifestem vyjádřili odpor dosavadní tradici a přiblížili se koexistenci mnoha kultur a otevřenosti regionu směrem k evropanství. Rovněž Trojak se chtěl vyvázat ze starého myšlení o regionu. To jej zároveň nutilo zvolit si příslušný čtenářský okruh. Je pravdou, že v multikulturním regionu žijí spolu autoři píšící polsky, dochází však zároveň k bilingvní orientaci (R. Putzlacherová) a někteří autoři začínají psát česky. Trojak si zvolil tendenci směrem k českému čtenáři, avšak svá původní východiska ve své poezii zachovává. Na polské čtenáře se neorientuje. Trojakova spolupráce s bratry Motýlovými se prohlubovala.

Autor začal publikovat své české verše v „*Modrém květu*“. Dokončil rukopisnou sbírku „*Muzika*“ (1995). S jejími verši se zúčastnil literární soutěže v pražské „*Viole*“, oceněné verše byly následně otištěny v „*Obratníku*“. Ve stejném roce vydává se sestrou Jolantou a V. Kučerou sborník „*Utržená mince*“. V pozdějším poetickém směřování byly obzvláště využity řemeslné motivy, motiv letu a putování. Motivy básní sbírky „*Muzika*“, jež nebyly přeneseny do pozdější tvorby, se staly stěžejními pro satirickou prózu „*Brněnské metro*“.

Jako reakci na zánik „*Modrého květu*“ vydávají B. Trojak s V. Kučerou první číslo svého časopisu „*Weles*“, v pozadí stojí *Wendryňská Literárně-Estetická Společnost*. Za české verše je Trojak oceněn na básnické soutěži v českém a polském jazyce „*O skrzydło Ikara – O Ikarovo křídlo*“, podílí se na přípravě antologie mladé polské poezie „*Bílé propasti*“ jako překladatel polských veršů. Volbou českého jazyka a českého okruhu čtenářstva se Trojakova poezie postupně začleňovala do české literatury. Česky píše nové sbírky, drobné prózy, eseje, přednášky, polské kořeny nezapírá. Trojak se výrazně „upisuje“ poctivému řemeslu „vendyňské dílny“ také prostřednictvím svého „*Welesu*“. Časopis byl koncipován jako projekt vyrůstající ze slezského multikulturního regionu; *PaRaNoJa* se stala jeho důležitou předzvěstí. Zdůraznili jsme, že na českém Těšínsku došlo k výrazným kulturním počínům – „*Modrý květ*“ bratří Motýlů, „*Weles*“ básníků Trojaka a Kučery, literární setkávání „*Kámen nebo slovo*“ tvůrčí skupiny kolem I. Motýla a K. Kaszpera, také pořady R. Putzlacherové a J. Nohavici v rámci „*Kavárny AVION, která není...*“

Zaměřili jsme se podrobně na multikulturní orientaci Trojakova magazínu „*Weles*“, jenž přibližoval osobitou atmosféru bilingvního těšínského regionu. Časopis v souladu s autorovým pojetím regionu rovněž zcela přirozeně autorsky i tematicky překračoval krajové hranice, což dokládalo punc jeho regionální neuzavřenosti. Na stránkách *Welesu* byla připomínána historie, duch místa, těšínské nářečí, paměti, ukázky slovesného folkloru. Představování byli autoři slezští, ať už psali, polsky, česky, slovensky či nářečím. Objevovali se tvůrci neznámí, debutující, handicapováni či žijící na okraji společenského života. Nechyběla rovněž poezie autorů zahraničních literatur méně známých. Od prvopočátku jsme byli svědky spjatosti *Welesu* s Trojakovými hodnotami, jež dominovaly jeho světu – spatřoval je v řemesle, slezanství, českém a polském jazyce, v regionu a v „*geniu loci*“. Trojakova axiologie strukturovala *Weles* a vytvářela analogii k básníkovu poetickému projektu. Dobová kritika se shodla, že společným jmenovatelem

kritických ohlasů na původní *Weles* bylo těšínské Slezsko jako region mnohonárodnostní, neuzavřený, odlišný ve vztahu k jiným regionům; zaměřený na poezii nejen českou, zájem o historii, paměti, slovesný folklor, „genia loci“ a česko-polskou spolupráci. *Welesu* přetrvala láska k poezii, jednou z možných podob se stávaly almanachy věnované zimě, ženě nebo cestě, v nichž byly představeny různé podoby básnické produkce. Zatímco Vendryně umožnila Trojakovi vytvořit mytologizaci krajiny, míst, jejich postav, kterou následně promítal do obsahového charakteru *Welesu*, do názvu rubrik i do Trojakovy vlastní tvorby; pozdější šéfredaktor Chocholatý s osobitou podobou *Welesu* nesouhlasil, přílišný zájem o literární periferii a nové autory Trojakovi vytýkal. Jestliže Trojak koncipoval *Weles* jako projekt, vyrůstající z regionálního principu multietnicity, a toto pojetí se zásadně odráželo v celkovém charakteru magazínu, Chocholatý i Slabý přiřazují naopak *Weles* svou novou žánrovou úpravou i tematickou proměnou k literárnímu centru, čímž potlačují jeho původní regionální charakter. Po změně Trojakova a Kučerova redakčního okruhu byl jejich původní projekt opouštěn a tím se originalita magazínu vytratila. Upozornil na to výrazně P. Motýl. Také zakladatelé slezského *Welesu* si byli celkové proměny magazínu vědomi a snaží se původní verzi magazínu zpřístupnit na internetových stránkách z důvodu sledování celistvé geneze *Welesu* od jeho prvopočátků.

V kapitole „*Mýtus a Trojakova poezie*“ básník přenáší obraz konkrétního prostředí rodné Vendryně prostřednictvím *Welesu* a své básnické tvorby ke čtenáři. V přírodě nalézá pradávny řád věcí. Trojak vychází z času, skrze své řemeslo, orální historii a prameny, křísí vše původní. Obnovou posvátného evokuje čtenáři celý koloběh života, směřující k věčnému návratu. Téma přírodního prostředí a minulosti básník čerpá z podhoubí svého *Welesu*, původní prameny nalézá v tajemných vendryňských starohorách s dědečkem Kujawou a v letitém kultovním místě Čantoryje. Nástrojem k identifikaci a orientaci se svým rodištěm se stává Trojakovi mýtus. Směřování vede k archetypální mytičnosti, mytologickým posláním básnickovy tvorby je vnášet do vědomí čtenáře reflexe a paměti o Vendryni – ideálním ústraní – uchovávajícím si původní magičnost.

Z touhy po pradávném si Trojak vytváří svůj vlastní básnický konstrukt. Putuje za mýtem rodným krajem, v jehož přírodě nalézá inspiraci – poetické východisko – zároveň však podnícení pro básnickou tvořivost. Propojuje paměť společnou s pamětí osobní. Výrazně inspirován „mytickou“ postavou dědečka, ožívá svět přírody i celého kosmu.

Motivován rovněž verši Golovými, přibývají k původním motivům polských veršů také motivy řemeslné, jež mají přesah do světa umění jako řemesla. Posvátné řemeslo se stává Trojakovi opakovaným mytickým vzorem. V jeho tvorbě ožívají bájně postavy. Básníková inspirace posvátným řemeslem se promítá do mytických postav, oživujících nebeskou dílnu; postavy se stávají souběžné s řemeslnou prací. Na jedné straně s podsvětím spojitelný Pan Twardowski, představující princip duchovna, na straně druhé Daidalos – komplementární pól – představitel vzestupu, nositel principu práce. Obě postavy vytvářejí ve vesmírném dění odlišné, ale doplňující se prvky. Mohou vytvářet paralelu ke komplementaritě řemesla, avšak s přihlédnutím k faktu, že Twardowski, nositel principu vzpoury a překračování mezí, využil alchymie.

Touha po letu, přetrvávající v Trojakově mysli již od času dětství, našla v poetické tvorbě své uplatnění v oživení antického mýtu o Daidalovi a jeho synu Ikarovi. Rozdílností hrdinů apeluje Trojak na moudro antického mýtu, kladoucího důraz na nezbytnost vědomí míry v lidském životě, jejíž překročení může způsobit smrt. V souvislosti s řemeslem se stává součástí vesmírného dění rovněž postava Borutova, podněcující nezbytně lidskou mysl svými svody ke tvořivosti. Verše s motivy posvátné řemeslné tvořivosti evokují rovněž protikladný mužský a ženský princip, vedoucí k harmonickému spojení, stvrzenému principem úplnosti muže a ženy v posvátném splynutí v počáteční jednotě člověka.

V práci jsme upozornili na Trojakovu originalitu v tom, že si vytvořil vlastní básnický konstrukt. Autor používá mýtů jiných pro své vlastní potřeby. Básnický mýtus modeluje, konstruuje, vyrábí, přenáší. Vzniká tak trojakovsky svébytný mýtus nezávislý na svých odkazech. Pro básníkovu genezi mýtu je prvotní regionální inspirace. Základním východiskem je slezský region. Toto tvrzení jsme doložili na Trojakově transformaci antického mýtu v mýtus slezský – konkrétně gutský. Jedná se o vytváření autorské geneze mýtu – Gutského Daidala – v čemž spočívá Trojakova tvůrčí jedinečnost.

Ve své tvořivosti se Trojak vždy odklání od městské industrializace svým inklinováním k řemeslu a ryzí přírodě. V tom se jeho tvorba rozchází s Petrem Motýlem. Dokumentovali jsme toto tvrzení na kontrastních motivech, které jsou součástí osobité poezie obou rozdílných autorů.

V poslední satirické knize povídek „*Brněnské metro*“ vytváří Trojak iluzi deníkovosti se zřetelně parodickou funkcí. Dřívější komplexní paletu hodnot, utvářejících

básníkův svět, v němž se zrodil osobitý mýtus, roubený tajemným zasvěcováním, postavil Trojak touto knihou povídek do opozice a nabídl čtenáři zcela odlišný doušek esence „brněnské bohémy“. Parodující nahléd je utvářen protikladnými motivy než dříve. Slezanství zde vytváří opozici k brněnské mentalitě. Trojak účtuje prostřednictvím zmíněné knihy s jednou životní etapou, která zpodobňuje „inverzní zrcadlo“ Trojakova zasvěceného eseje „*Genius loci Slezska*“.

Ryze osobité básníkově vidění otevřelo Trojakovi cestu za svým lyrickým příběhem a mýtem místa, z něhož vzešel a s nímž je neodmyslitelně spjatý. Originálnost jeho veršů potvrdila již v básníkově rané tvorbě ohodnocení *Ortenovou cenou* a *Magnesií Literou*. Trojakovo specifické vidění slezského regionu i autorovu tvůrčí jedinečnost v nejširším slova smyslu, zpečetila již v dobách útlého dětství „mytická“ postava Kajetánova, jež budovala princip Trojakovy paměti, odkrývala autorovu minulost v nejtěsnějším spojení doteku s rodnou krajinou a evokovala básníkovi snivou touhu po obnově posvátna.

Zatímco literární kritika, akceptující Trojakovu tvorbu, nacházela v autorově mytologizujících aspektech problém a chápala je jako imaginaci, v celé magisterské práci jsme naopak upozorňovali, že u Trojaka není nic náhodné, ale vždy dokonale a perfektně promyšlené, propojené, navazující a ústící v uzavřené komplexnosti.

Po posledním doušku esence „brněnské bohémy“ se Trojak vrací jako dospělý muž k poklidnému venkovskému životu na Hanáckém Slovácku, ke staré vinařské krajině, již vtiskuje dávná krajová specifika osobitou rukou vnímavého vinaře, oddán stále trvalým hodnotám, jež utvářely básníkovu axiologii.

Anotace magisterské diplomové práce

Jméno a příjmení autora:	Zuzana Mangirasová
Název katedry a fakulty:	Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra bohemistiky
Obor:	Česká filologie
Název diplomové práce:	Mytologické a regionalistické aspekty v poezii Bogdana Trojaka
Vedoucí diplomové práce:	Mgr. Petr Komenda, Ph.D.
Počet znaků:	269 306
Počet příloh:	66 s.
Počet titulů použité literatury:	249
Klíčová slova:	21. století, euroregiony, Bogdan Trojak, Český Těšín, slovanství, multietnicita, multikulturnost, česko-polská asymetrie, genius loci, originalita, míšení kultur, otevřenost, spolupráce, AVION, Weles, centrum, periferie, poezie, motivy, mýtus, mytické postavy, posvátno, mytizace, pradávno, prvopočátek, historie, lidová slovesnost

V magisterské diplomové práci byla představena osobnost Bogdana Trojaka, jeho kořeny, zázemí. Hledali jsme rovněž stěžejní motivy, které ovlivnily básníkovu tvůrčí směřování, z nichž jeho tvorba vychází. Zjišťovali jsme, co Trojakovu tvorbu podněcovalo, ale zároveň, v čem spočívá básníkovu tvůrčí originalita a nevšednost. Představili jsme základní koncepci regionálnosti, směrem ke konceptu evropanství, v němž je české Těšínsko součástí konceptu individuálního. Aspekt tohoto multikulturního regionu s důrazem na otevřenost, spolupráci a nové nápady byl rozvinut v kapitole, věnující se Kavárně AVION. S originálním Trojakovým přístupem k regionu byla rozvíjena autorova spjatost s geniem loci; přiblížen byl tvůrčí proces realizovaný projektem Welesu. Veškeré směřování vedlo k principu multietnicity. Představili jsme Trojakovo originální vidění regionalistického principu, jaké uchopení regionu preferuje a touto problematikou jsme se zabývali v kapitolách, souvisejících s autorovou tvorbou v nejširším smyslu.

Annotation of Master's Diploma Thesis

Author's name and surname:	Zuzana Mangirasová
Name of department and faculty:	Philosophical Faculty of Palacký University in Olomouc, Department of Czech studies
Subject:	Czech Philology
Name of diploma thesis:	Mythological & Regionalistic Aspects in Bogdan Trojak's Poetry
Supervisor of diploma thesis:	Mgr. Petr Komenda, Ph.D.
Character count:	269 306
Count of appendices:	66 s.
Count of used literature titles:	249
Key words:	21st century, Euroregions, Bogdan Trojak, Český Těšín, Slavism, multiethnicity, multicultural character, Czech- Polish asymmetry, genius loci, originality, blending of cultures, openness, cooperation, AVION, Weles, centre, periphery, poetry, motifs, myths, mythical figures, sacred ground, mythicisation, time immemorial, outset, history, verbal art

The Master's diploma thesis presents the personality of Bogdan Trojak, his roots, and background. In addition, the core motifs from which his production is based on and which influenced the poet's creative tendency were searched for. Our survey focused on what instigated Trojak's creation as well as the fundamentals of the poet's creative originality and extraordinariness. The thesis presents a basic concept of regionalism tending towards the concept of Europeanism within which the Český Těšín Region is part of the individual concept. Aspects of this multicultural region with emphasis on openness, cooperation and new ideas were developed in the chapter dealing with the AVION Café. Trojak's original attitude to the region evolved in association with the author's bond with the genius loci; the creative process was outlined, which was effectuated by means of the Weles project. The main focus was aimed at the multiethnicity principle. We depicted Trojak's original perspective of the regionalist principle, his preferred seizing of the region, and these issues were developed in the chapters dealing with the author's production in the widest sense.

Seznam literatury:

Prameny:

Almanach Welesu 1997

Budka psa Burka. PaRaNoJa. Wydalo Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej, Český Těšín, 1994

Chocholatý, Miroslav. Kučera, Vojtěch. Sobek, Pavel, Hubatka František. *Cestou*. Básnický almanach Welesu. Weles, Brno, 2003, ISBN 80-239-2146-0

Łaski bez, czyli Almanach poezji. Wydalo Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej przy współpracy ze Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich i Stowarzyszeniem Literatów Polskich w RC, Czeski Cieszyn, květen 1993

Pierwszy almanach poezji gimnazjalnej grupy literackiej PaRaNoJa. Archiv Gymnázia s polským jazykem vyučovacím v Českém Těšíně, 1992

Trojak, Bogdan. *Brněnské metro*, Host, 2006, ISBN 80-7294-208-5

Trojak, Bogdan. *Genius loci Slezska*. Sborník Bítovej '98. Petrov, Brno 1999, s. 17 – 23, ISBN 80-7227-044-3

Trojak, Bogdan. *Genius loci Slezska*, Weles 1/98, s. 40 – 45

Trojak, Bogdan. *Jezernice*. Větrné mlýny, Brno, 2001, ISBN 80-86151-57-3

Trojak, Bogdan. Kučera, Vojtěch. Trojaková, Jolanta. *Utržená mince*. Veles, Český Těšín, 1995

Trojak, Bogdan. *Kumštkaabinet*. Host, Brno, 2005, ISBN 80-7294-143-7

Trojak, Bogdan. *Kuním štětcem*. Host, Brno, 1996, ISBN 80-86055-02-7

Trojak, Bogdan. *Muzika*, 1995

Trojak, Bogdan. *Pan Twardowski*, Host, Brno, 1998, ISBN 80-86055-33-7

Trojak, Bogdan. *Strýc Kaich se žení. Memorabilie a komorní horory*. Petrov, 2004, ISBN 80-7227-212-8

Vánoční almanach, 1996

Weles „*Zima 95/96*“, Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, officina Gutenberg, Český Těšín, 1996

Weles „*Jaro 1996 (Tentokrát jako malý skalní pták)*“, Wendryňská Literárně-Estetická Společnost), zřízená pro Těšínské knížectví, officina Gutenberg, Český Těšín, 1996

Weles „*Léto 1996 (nyní jako kolesový parník)*“, Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, officina Gutenberg, Český Těšín, 1996

Weles „*Podzim 1996 (...v klobouku pana Kapelníka)*“, Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, officina Gutenberg, Český Těšín, 1996

Weles „*1/97 (Zima)*“, 2. roč., Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, officina Gutenberg, Český Těšín, 1997

Weles „*2/97 (Léto)*“, 2. roč., Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, Reprocentrum Blansko, 1997

Weles „*3/97*“, 2. roč., Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, KARTIS, Karviná, 1997

Weles „*1/98*“, 2. roč., Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, KARTIS, Karviná, 1998

Weles č. 9 – 12, Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, Kartis, Karviná, 1999 – 2000

Weles č. 13 – 14, Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, Reprocentrum Blansko, 1. 10. 2001 – 12. 5. 2002

Weles č. 15,6 – 18, Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, zřízená pro Těšínské knížectví, Graphical Brno, 2. 12. 2002 – 12. 12. 2003

Weles č. 19 – 29, Wendryňská Literárně-Estetická Společnost, občanské sdružení, 2004 – 2007, ISSN 1214-2948

„*Weles 30 – 39*“, Weles, o. s., 2008 – 2009, ISSN 1214-2948

Elektronické pramenné zdroje:

<http://avion.blog.onet.pl>

www.avion.tesinsko.cz

www.putzlacher.net

www.trojak.silesnet.com

www.veltlin.cz

<http://welenoviny.blogspot.com>

<http://welesovo.blogspot.com>

Sekundární literatura:

Periodika:

Albrecht, Josef. *Jaromír Nohavica vyprovodil básnířku Renatu Putzlacherovou na cestu do Brna*. Mladá fronta DNES – Severní Morava a Slezsko, 24. 2. 1997, rubrika Kultura, s. 3, ISSN 1210-1168

Albrecht, Josef. *Polská básnířka z Českého Těšína vypráví o hledání vlastního Mistra*. MF Dnes – Severní Morava a Slezsko, 9. 11. 1996, rubrika Kultura, s. 18, ISSN 1210-1168

Balaščík, Miroslav. *Poezie i přirozené zemědělství souvisejí s citlivostí vůči světu kolem*. Host, 2006, č. 8, s. 6 – 7, ISSN 1211-9938

Básnický almanach zmrazené generace (Přetržená nit). Tvar. 1997, č. 8, s. 21, ISSN 0862-657X

Bonowicz, Wojciech. *Současná polská literatura a mladá literatura na Záolží*. Alternativa nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 454 – 457

Bonowicz, Wojciech. *Współczesna literatura polska a młoda literatura na zaolziu*. Zwrot. 1996, č. 12, s. 37 – 41, ISSN 0139-627

Burian, Václav. *Čtenář časopisů*. Literární noviny. 2001, č. 23, s. 8, ISSN 1210-0021

Cekota, Petr v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. *Internet šetří naše lesy*. Tvar, 4. 5. 2000, roč. 9, s. 8 – 9, ISSN 0862-657X

(C. R.) *AVION na strychu*. Zwrot. 1998, č. 8, s. 75, ISSN 0139-6277

Čech, Vlastimil. *Kdyby měla klobása křídla*. Literární noviny, 22. 10. 2007, roč. 18, č. 43, s. 11, ISSN 1210-0021

Český a polský Těšín spojí Evropská lávka. Právo – Severní Morava, 30. 4. 2007, s. 13

Dobiáš, Dalibor. *Těžiště Trojakovy poezie se přesouvá od Boha k ženě*. Lidové noviny. 21. 8. 1998, roč. 11, č. 195, s. 12, ISSN 0862-5921

Exner, Milan. *Poezie jako mýtus smyslu*. Tvar, 17. 9. 1998, roč. 9, č. 15, s. 22, ISSN 0862-657X

Fekar, Vladimír. *Skořicové krámy Bogdana Trojaka a Renaty Putzlacher*. ATD, měsíčník Těšínského divadla, č. 3/ 2001

Fierla, Adolf. *Cierlicko, Cieniem Żwirki i Wigury*. Prawo ludu, 15. 9. 1932, č. 38, s. 1 – 2

Fridrich, Radek. *Obrana slaměného střelce*. Tvar, 23. 2. 2006, roč. 17, č. 4, s. 10, ISSN 0862-657X

Fridrich, Radek. *Vendryňský poetický magazín Zima 95/96, aneb na obzoru nový literární časopis*. Obratník, 30. 5. 1996, roč. II, č. 13, s. 25

Harák, Ondřej. *Hlavní chod – Weles 12/2001*. Tvar, rubrika Časo-piso..., 2001, č. 12, s. 17, ISSN 0862-657X

(H. I.) *Kawiarnia AVION*. Zwrot. 1996, č. 4, s. 76 – 77, ISSN 0139-6277

Horák, Ondřej. *Časopis Weles*. Tvar, 4. 3. 1999, roč. 10, č. 5, s. 22, ISSN 0862-657X

Horák, Ondřej. *Z plechové dělohy do brněnského metra*. Lidové noviny – Kulturní revue, 17. 2. 2007, roč. 20, č. 41, s. 15, ISSN 0862-5921

Hruška, Pavel. *Nad poezií Pavla Zdražila, Bogdana Trojaka, Petra Maděry*. Alternativa nova, 20. 3. 1997, roč. III, č. 7, s. 374 – 375

Chrobák, Jan. *Trojak! Trojak? Trojak*. Tvar, 26. 1. 2006, roč. 17, č. 2, s. 21, ISSN 0862-657X

Janoszta, Erwin. *Pogrzeb Żwirki i Wigury*. Zwrot. 1992, č. 9, s. 16 – 17, ISSN 0139-6277

Jaworski, Kazimierz. *Nocne latarnie*. Głos ludu, 11. 3. 1995, č. 30, s. 5, ISSN 1212-4222

Jaworski, Kazimierz. *Prosta historia v Kawiarni Avion*. Hutník – týdeník Třineckých železáren, Třinec, 7. 4. 1998, roč. 49, č. 14, s. 5, ISSN 1213-2810

(jkl) *Literární ceny jsou vnímány jako okrajová záležitost, říká Bogdan Trojak*. Haló noviny, 2. 12. 1999, roč. 9, č. 281, s. 10, ISSN 1210-1494

Kaprálová, Dora. *Dvojkapka nové krve v české próze*. MF Dnes – Praha, rubrika Umění & Kritika, 21. 9. 2007, roč. 18, č. 22, s. B / 9, ISSN 1210-1168

Kardyni – Pelikánová, Krystyna. *Těšínské niebo – Cieszyńskie nebe, czyli góra bliźnięta*. Zwrot, 2006, č. 1, 57 – 59, ISSN 0139-6277

Kaszper, Kazimierz. *Budka psa Burka. PaRaNoJa*. Głos ziemi cieszyńskiej, 23. 12. 1994, roč. XL, č. 51/52 (1725/26), s. 5

Kaszper, Kazimierz. *Nocne latarnie*. Modrý květ, 6. 2. 1995, č. 6, s. 46

(kor). *Urodziny kawiarni, której nie ma... Powiało nostalgią i duchem tolerancji*. Głos ludu, 13. 3. 2001, č. 30, s. 1 – 2, ISSN 1212-4222

Kovanda, J. Grombář, Jakub. *Ještě dva doušky k Trojakovu pití k číslu*. Host, 2008, č. 5, s. 93, ISSN 1211-9938

Krubska, Libuše. *Vnímá polsky, píše česky*. Nová Přítomnost, 1998, č. 12, s. 26 – 27, ISSN 1211-3883

Křepelka, Karel. *Básnický příslib*. Lidové noviny, příloha Národní, 26. 4. 1997, č. 17, s. V, ISSN 0862-5921

Křepelka, Karel v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. *Pozvání do Vendryně*. Proglas, revue pro politiku a kulturu, 1997, roč. VIII, č. 5 – 6, s. 64 – 65, ISSN 0862-6731

Kubień, Władysław. *O kresowym skrzydle – czyli białostockie spotkanie z recytacją po raz trzynasty*. Zwrot, 2005, č. 2. s. 31 – 33, ISSN 0139-6277

Ljubková, Marta. *Nabídka, nebo poptávka?* Souvislosti, roč. 19, č. 1 / 2008, s. 195 – 198, ISSN 0862-6928

Machala, Lubomír. *Přetržená nit*. Obratník, příloha, 1996, roč. II, č. 14 – 15

Málková, Iva. *Tendence v současné poezii?* Weles 21, Brno, 2005, s. 73, ISSN 1214-2948

Mandryszová, Lenka. *Šumná procházka Těšínem*. Těšínské listy. Informační dvouměsíčník města Český Těšín, 6. 6. 2007, roč. I, č. 3, rubrika Kultura, s. 25

Martinek, Libor. *Mladá literatura na severní Moravě a ve Slezsku*. Revue Dokořán, 2002, č. 21, s. 63 – 65

Martinek, Libor. *O zaolziu po czesku*. Zwrot. 1998, č. 8, s. 55 – 58, ISSN 0139-6277

Martinek, Libor. *Pronikání záolžanské literatury do povědomí českých čtenářů po roce 1990*. Vlastivědný časopis Těšínsko, roč. XLV, 2002, č. 1, s. 15 – 20, ISSN 0139-7605

Martinek, Libor. *Průvodce po mladé polské poezii*. Obratník, 1998, září – říjen, č. 1, s. 26 – 27

Martinek, Libor. *Przeboje café AVION*. Zwrot, 2000, č. 9, s. 65 – 67, ISSN 0139-6277

Martinek, Libor. *Przemyślenia nad wynikami konkursu poetyckiego O skrzydło Ikara*. Zwrot, 2005, č. 2, s. 60 – 61, ISSN 0139-6277

Martinek, Libor. *Výsledek interkulturní spolupráce aneb hity café AVION*. Revue Dokořán, 2000, č. 15, s. 72 – 73

Martinek, Libor. *Zamyšlení nad průběhem soutěže O Ikarovo křídlo*. Dokořán, 2005, č. 33, s. 29 – 30

(ml). *Weles opět nezklamal*. Frýdecko-Místeco, 21. 1. 1997, roč. 3, č. 3, s. 5, ISSN 1212-2092

Morcinek, Gustav. *Grom śmierci w lesie cierlickim*. Prawo ludu, 22. 9. 1932, č. 39, s. 1

Motýl, Ivan. *Poznámky o tomtéž*. Modrý květ, 6. 2. 1995, č. 6, s. 47

Motýl, Ivan v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. *Víno je lepší než minerálka*. Týden, 13. 06. 2005, č. 24, s. 32

Motýl, Ivan. *Z nitra slezské ryby*. Weles 27 – 28, Brno, s. 176 – 181, ISSN 1214-2948

Okruchy literackie. *Weles*. Zwrot, 1996, č. 10, s. 62, ISSN 0139-6277

Pašková, Zdena. *Z „Kavárny AVION, ktorej nie ma“...* Těšínské noviny, 28. 2. 1996, roč. CII, č. 9, s. 3

Pavera, Libor. *Z česko-polských literárních styků ve Slezsku*. Dokořán, č. 21, 2002, s. 62

Prezentacja. Zwrot. 1993, č. 6, s. 56 – 57, ISSN 0139-6277

Przeczek, Wilhelm. *Noc poetów*. Nocny list z Krakova. Wiersze poetów z Zaolzia. red. B. S. Kunda, Kraków, Krakowski Dom Kultury i Krakowski Oddział ZLP, 1990, s. 26 – 27

Przeczek, Wilhelm. *Stanisław Gola*. Zwrot. 1996, č. 4, s. 52 – 55, ISSN 0139-6277

Putzlacherová, Renata. *Anketa 1885 – 2000*. Weles, č. 12, 2000, s. 73, ISSN 1214-2948

Putzlacherová, Renata. *AVION. Úryvek z chystané knížky o Těšíně*. Těšínské listy. Informační dvouměsíčník města Český Těšín, 5. 6. 2009, roč. III, č. 3, rubrika: Těšín – Cieszyn – Teschen očima umělců, s. 15

Putzlacherová, Renata. *Café AVION – kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry)*. DISK, září 2003, č. 5, Akademie múzických umění v Praze, s. 95 – 112, ISSN 1213-8665

Putzlacherová, Renata. *Kavárna AVION spojí Brno s Těšínem*. MF Dnes – Jižní Morava, Brno, 28. 11. 1998, rubrika Kultura, s. 3, ISSN 1210-1168

Putzlacher, Renata. *Moje fascynacje*. Zwrot. 1998, č. 8, s. 48 – 50, ISSN 0139-6277

Putzlacher-Buchtová, Renata. *Poeta zaolziański, polski czy czeski? O Bogdanie Trojaku*. Relacje Interpretacje. Kwartalnik Regionalnego Ośrodka Kultury w Bielsku-Białej, wrzesień 2009, č. 3 (15), s. 17 – 20, ISSN 1895-8834

Putzlacherová, Renata. *Sarkastický otec, bojující matka*. Host, 1998, č. 6, s. 36 – 44, ISSN 1211-9938

Putzlacherová, Renata. *Slovenské dobrodružství*. ATD, měsíčník Těšínského divadla, říjen 2000

Putzlacherová, Renata. *Těšínský AVION – jaký byl a jaký bude?* Těšínské listy. Informační dvouměsíčník města Český Těšín. Aktuality, 23. 10. 2009, roč. III, č. 5, s. 3

Pytloun, Ladislav. *Naděje zimní noci*. Tvar, 1997, roč. 8, č. 2, s. 22 – 23, ISSN 0862-657X

Roncheti, Daria. Projektový manažer. *U Olzy začala další stavba z projektu Revitalpark 2010*. Horizont, 18. srpna 2009, s. 11

Rosner, Edmund. *Literatura na Záolží*. Alternativa nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 466 – 471 (přeložil Šajtar, Drahomír)

Rudčenkova, Kateřina. *Poezie není únik před skutečností*. Lidové noviny, kulturní speciál. 30. 11. 2000, roč. 13, č. 278, s. 20, ISSN 0862-5921

Schnürchová, Gagiela v rozhovoru s Putzlacherovou, Renatou. *Chybí mi skutečná Kavárna Avion, říká Renata Putzlacherová*. Moravskoslezský deník, 4. 12. 2001, rubrika KULTURA, s. 12, ISSN 1213-5577

Sikora, Jacek. *Pięć lat kawiarni, której nie ma. Jesteśmy towarzystwem wzajemnej adoracji – mowi Renata Putzlacher*. Głos Ludu, 3. 3. 2001, s. 5, ISSN 1212-4222

Sikora, Jacek v rozhovoru s Kaszperem, Kazimierzem. Alternativa nova, 1998, roč. IV, č. 9 – 10, s. 415

Sikora, Władysław. *Avion neboli kavárna, která není*. Alternativa Nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 482 – 483

Sikora Władysław. *Góry i pogórki poetyckie*. Zwrot, č. 7, 1991, s. 26 – 32, ISSN 0139-6277

Sikora Władysław. *Is Weles Dead?* Głos ludu. Przystawka czwartkowa. 16. 1. 2003. č. 5., s. 6, ISSN 1212-4222

Sikora, Władysław. *Literární rytmy z pokolení na pokolení*. Alternativa nova, 1998, roč. IV, č. 9 – 10, s. 387 – 388

Sikora, Władysław. *O božku Welesie (1)*. Głos ludu, 18. 1. 2001, č. 7, s. 4, ISSN 1212-4222

Sikora, Władysław. *O božku Welesie (2)*. Głos ludu. Przystawka czwartkowa, 25. 1. 2001, č. 10, s. 4, ISSN 1212-4222

Správcová Božena. *Čtenář poezie*. Tvar, 20. 4. 2006, č. 8, s. 11, ISSN 0862-657X

Správcová, Božena v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. *Poezie jako lechtivý šum prostoru*. Tvar, č. 19, 12. 11. 1998, s. 9, ISSN 0862-657X

Szpryc, Ladislav. *10 let Kavárny AVION, která není...* Těšínské listy. Informační dvoutměsíčník města Český Těšín, 6. 6. 2007, roč. I, č. 3, rubrika Kultura, s. 24

Spyra, Janusz. *Kavárna Avion a její předchůdci*. Vlastivědný časopis Těšínsko, 2002, č. 2, s. 22 – 27, ISSN 0139-7605

Staněk, Vojtěch. *Brněnské rozžhavené hlavě – Metro podle Bogdana Trojaka*. Kulturní týdeník A2, 2007, roč. 3, č. 37, s. 7, ISSN 1803-6635

„Story“, Martin, Josef v rozhovoru s „Bohdanem Čtverákem“. *Twardowski je vlastně Děžinski...* Host, 1998, č. 10, s. 86 – 87, ISSN 1211-9938

Suk, Jan. *Prostor domovského mýtu v poezii Bogdana Trojaka*. Host, 2005, roč. 21, č. 6, s. 9, ISSN 1211-9938

Svoboda, Jiří. *Polští autoři v českém kontextu*. Alternativa nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9., s. 488 – 489

Šajtar, Drahomír. *Recenze*. Alternativa nova, 1998, roč. IV, č. 9 – 10, s. 386

Šajtar, Drahomír. *S Renatou Putzlacherovou*. Alternativa nova, 20. 5. 1997, roč. III, č. 9, s. 486

Šajtar, Drahomír. *Vpád barbarů*. Alternativa nova, 1998, roč. IV, č. 9 – 10, s. 418

Škrabal, Karel. Minařík, Petr. *Bohatým básníkům se dá věřit, říká Bogdan Trojak*. Mladá fronta Dnes – Severní Morava a Slezsko, 28. 8. 1999, s. 2, ISSN 1210-1168

Štolba, Jan. *Tiší nádeníci*. Host, č. 10, 2001, s. 13 – 17, ISSN 1211-9938

Tajná, Jola. *Spisovatel Berger byl Don Quijote, ale i Sancho Panza*. Karvinsko, 23. 6., 1998, s. 7, ISSN 1212-2084

Tajná, Jola. *V poetickém večeru v kavárně AVION zazněl tentokrát jidiš*. Karvinsko, 5. 5. 1998, rubrika Kultura, roč. 2, č. 18, s. 5, ISSN 1212-2084

Trojak, Bogdan. *Bacco in Boemia*. Host. Pití k číslu, 2009, č. 2, s. 132, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Brněnská zvířátka*. Revue Pandora, 2006, č. 13, s. 152 – 157, ISSN 1801-6782

Trojak, Bogdan. *Burčák*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 9, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Dýňová babička odvrzala a já jsem kdesi v neolitu...* Host. Na špatné adrese, 2007, č. 7, s. 37, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Hlavně o tom, co mívá v máji*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 5, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak Bogdan. *Když kvetou mandloně*. Host. Pití k číslu, 2009, č. 5, s. 108, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Kyselak 2007*. Host. Na špatné adrese, 2007, č. 8, s. 42, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Malvazinka 2006*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 8, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Mělničina*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 3, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Milý Hoste*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 6, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. Motýl, Ivan. *Rodný dům Ondry Lysohorského ve Frýdku*. Host, 2001, č. 4, s. 31 – 32, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Od našich předchůdců rozlišuje nás vztah k Záolží aneb Alternativa pro Nováky*. Host, 1998, č. 7, s. 84 – 85, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Ó kotel!* Host. Na špatné adrese, 2007, č. 10, s. 41, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Ovčáčíkovo Rulandské šedé 2002*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 1, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *PaRaNoJa – polsko-česká literární skupina*. Modrý květ, 27. 3. 1995, č. 7, s. 10 – 11

Trojak, Bogdan. *PaRaNoJa – polsko-česká literární skupina*. Modrý květ, 27. 3. 1995, č. 7, s. 37 – 38

Trojak, Bogdan. *Pivní otočka čili Pivní pivot*. Host. Pití k číslu, 2009, č. 3, s. 136, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Poezja*. Zwrot, č. 10, 1994, s. 60 – 62, ISSN 0139-627

Trojak, Bogdan. *Rajského Morávka*. Host. Pití k číslu, 2009, č. 1, s. 112, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Somló a Lovoš*. Host. Pití k číslu, 2009, č. 6, s. 116, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Stavitelé lidských věží*. Neon, 1. 1. 2000, 1. roč., s. 36 – 37

Trojak, Bogdan. *Svatý Martin z Tours*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 10, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Těšínské lamento*, In. Těšínské listy. Informační dvouměsíčník města Český Těšín, rubrika Těšín – Cieszyn – Teschen – očima umělců, 5. 2. 2010, roč. IV, č. 1, s. 20

Trojak, Bogdan. *Toscana*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 7, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Václav, Karel a Tomáš*. Host. Na špatné adrese, 2007, č. 9, s. 44, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Veltlin a Újezdská*. Host. Pití k číslu, 2008, č. 4, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Verše, které zazněly ve Viole*. Obratník. Revue klubu poezie, 30. 8. 1995, roč. II, č. 11, s. 13 – 14

Trojak, Bogdan. *Vinařství Koráb*. Host. Pítí k číslu, 2008, č. 2, s. 1, ISSN 1211-9938

Trojak, Bogdan. *Víno a krize*. Host. Pítí k číslu, 2009, č. 4, s. 116, ISSN 1211-9938

Twardowski. Host. 2006, č. 3, s. 72, ISSN 1211-9938

Všetička, František. *Markétka se přibližuje k Mistrovi*. Literární noviny, 1997, č. 44, s. 5, ISSN 1210-0021

Zelinský, Miroslav. *Weles 1/ 1996*. Tvar, 1997, č. 8, s. 17, ISSN 0862-657X

Elektronické zdroje:

Blažejovská, Alena v rozhovoru se Slívou, Vitem. *Nevychylovat se ze svého těžiště*. Portál české literatury. [online] 17. 04. 2009. Dostupno z: <http://www.czechlit.cz/aktuality/1545-nevychylovat-se-ze-sveho-teziste/>

Blažejovská, Alena v rozhovoru se šéfredaktorem Welesu Slabým, Ondřejem. *Jsme zaměřeni výhradně na původní českou poezii*. 17. 2. 2009. Portál české literatury. [online] Dostupno z: <http://www.czechlit.cz/pozvanky/1498-jsme-zamereni-vyhradne-na-puvodni-ceskou-poezii/>

<http://casopisdisk.amu.cz/archiv>

www.cuketka.cz, <http://www.cuketka.cz/?p=3610>

Faltýnek, Vilém v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. *Vinař Bogdan Trojak – básník a prozaik*. [online] Knihovnička Rádía Praha, 4. 9. 2005, Český rozhlas 7. Dostupno z: <http://www.radio.cz/cz/clanek/70308>

Hyvnar, Jan. *Poznámka k úspěchům Těšínského nebe*. [online] Archiv časopisu Disk, č. 13, září 2005. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2005/disk-13-zari-2005/disk-13-zari-2005>, s. 166 – 167

Kočík, René v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. *Osamocený internaut uprostřed přírody*. [online] Týdeník Rozhlas, č. 50, 3. 12. 2001, s. 3. Dostupno z: <http://www.radioservis-as.cz/archiv01/5001/50titul.htm>

Kopáč, Radim v rozhovoru se šéfredaktorem Welesu Chocholatým, Miroslavem. *Naším přáním je vydávat poetickou revui, kterou by byl požitek číst*. 26. 8 2005. Portál české literatury. [online] Dostupno z www: <http://www.czechlit.cz/pozvanky/192-nasim-pranim-je-vydavat-poetickou-revui-kterou-by-byl-pozitek-cist/>

Kukal, Petr. *Strýc Kaich se žení (Memorabilie a komorní horory)*. *Recenze* [online] www.stolzova.aktualne.cz, 1. 2. 2005. Dostupno z: <http://www.ipetrov.cz/>

Lipus, Radovan. *Těšínské nebo – Cieszyńskie nebe*. [online] Dostupno z: http://www.efez.info/sl/zpravodajstvi.php?id_program=82&akce=zprava&typ=datum&hodnota=2006-06-22&id_zprava=277&menu=1

Martinek, Libor. *Dvojjazyčné časopisy a beletristické tisky na českém Těšínsku. Příspěvek k problematice bilingvismu*. Elektronický časopis Knihovnický zpravodaj Vysočina. 2009, roč. 9, č. 2, [online] Dostupno z: <http://kzv.kkvysociny.cz/Default.aspx?id=1177>

Motýl, Petr. *Psí víno – knižní edice*. Internetové stránky Čmelák a svět. [online] Dostupno z: <http://zebry.cz/cmelakasvet.cz/index.php?s=odehnala>,

Nykos. *Weles: Dobrý společník pro noční bdění*. Almanach Wagon [online], sekce Drážní inspekce. Dostupno z: <http://www.almanachwagon.cz/magazin/inspekce/literatura/weles.htm>

Nymová, Anna. *Pragocentrismus stranou*. Almanach Wagon [online], sekce Drážní inspekce. Dostupno z: <http://www.almanachwagon.cz/magazin/inspekce/literatura/weles24.htm>

II. Ostravská (příliš hluboká) regionální noc. ČRO 3 Vltava, 27. 8. 2007, [online]. Dostupno z: <http://www.rozhlas.cz/vltava/publicistika/zprava/374116>

Putzlacherová – Buchtová, Renata. *Café AVION, kavárna, která není... (O hledání ztracené atmosféry)*. [online] Dostupno z: www.putzlacher.net/proza/artikuly/cafeavion.doc, s. 1 – 26

Putzlacherová, Renata. *Komentář k Festivalu divadel Moravy a Slezska* [online]. Osobní stránky Renaty Putzlacherové. [online] Dostupno z: <http://putzlacher.net/aktualnosci.htm>

Putzlacherová, Renata, Lipus, Radovan. *Těšínské Niebo – Cieszyńskie nebe. Sentimentální tramvajová rallye*. [online] Archiv časopisu Disk, č. 13, září 2005. Dostupno z: <http://casopisdisk.amu.cz/archiv/rocnik-2005/disk-13-zari-2005/disk-13-zari-2005>, 168 – 195

Sedláková, Lenka. *Nové knihy. Brněnské metro*. 25. 6. 2007. Portál české literatury. [online] Dostupno z: <http://www.czechlit.cz/nove-knihy/1969-brnenske-metro/#>

Slíva, Ladislav. *Kavárna, která chyběla*. [online]. 23. 2. 1996. Dostupno z: <http://www.avion.tesinsko.cz/artikuly.html>

Soukupová, Jana v rozhovoru s Trojakem, Bogdanem. *Na víno v Brně? Nikdy a nikam, říká Bogdan Trojak, vinař a básník*. [online] Zpravodajský portál www.idnes.cz, 3. 08. 2009. [online] Dostupno z: http://zpravy.idnes.cz/na-vino-v-brne-nikdy-a-nikam-rika-bogdan-trojak-vinar-a-basnik-qli-/brno.asp?c=A090731_1232973_brno_dmk

Spyra, Janusz. *Kawiarnia „Avion“ i jej poprzednicy*. [online] Dostupno z: www.avion.tesinsko.cz/avion.doc, s. 1 – 8

Srbová, N. Jitka. *Dobře využitá dva centimetry*. Weles 30 – 31 / 2007. Almanach Wagon. [online] sekce Drážní inspekce. Dostupno z: <http://www.almanachwagon.cz/magazin/inspekce/literatura/weles3031.htm>

Šanda, Milan. *O čem se vede řeč ve Welesu čtyřiatřicátém?* 3. 10. 2008. Portál české literatury. [online] Dostupno z: <http://www.czechlit.cz/aktuality/1361-o-cem-se-vede-rec-ve-welesu-ctyriatricatem/>

<http://www.tdivadlo.cz/tn/>

Trojak, Bogdan. *Genius loci Slezska.* [online] Dostupno z: http://trojak.silesnet.com/index.php?text=genius_loci_slezska

Trojak, Bogdan. *Hrušky na vrbě.* [online] Dostupno z: http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=hrusky_na_vrbe

Trojak, Bogdan. *Kamenný most.* [online] Dostupno z: http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=kamenny_most

Trojak, Bogdan. *Kostel sv. Kateřiny a starobylý vendryňský zvon.* [online] Dostupno z: <http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=zvon>

Trojak, Bogdan. *medailon z 1. 7. 2007.* Portál české literatury. [online] Dostupno z: <http://www.czechlit.cz/autori/trojak-bogdan/>

Trojak, Bogdan. *Moje bufé čili Ranní vrávorání. Těšín: Krasohledy, Dupáček a transformátor.* [online] Dostupno z: <http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=bufety>

Trojak, Bogdan. *Můj František Halas. Proslov k 100. výročí narození Fr. Halase, Kunštát. 2001* [online] Dostupno z www: <http://trojak.silesnet.com/index.php?text=halas>,

Trojak, Bogdan. *Prstochodec z Kunštátu.* [online] Dostupno z: <http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=daktylogramy>

Trojak, Bogdan. *Rodný dům Ondry Łysohorského ve Frýdku.* [online] Dostupno z: <http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=lysohorsky>

Trojak, Bogdan. *Stavba a obrazotvornost (Kaple sv. Václava ve Zlíně – Kudlově)*. [online]. Dostupno z: <http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=kudlov>

Trojak, Bogdan. *Stavitele lidských věží*. [online] Dostupno z: [http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=stavitele lidskych vezi](http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=stavitele_lidskych_vezi)

Trojak, Bogdan. *V Bruncvíkově kotli*. [online] Dostupno z www: <http://trojak.silesnet.com/index.php?text=estonsko>

Trojak, Bogdan. *Vykopej si zvon!* [online] Dostupno z: <http://www.trojak.silesnet.com/index.php?text=clanky>

Zarek, Józef. Cieszyn – Brno. *O dwu punktach odniesienia młodszych polskich autorów z Zaolzia*. [online] Dostupno z: www.putzlacher.net/img02/zarek.doc, s. 1 – 9

Ostatní literatura:

Bílé propasti. Antologie mladé polské poezie. Přeložili Trojak, Bogdan. Putzlacher-Buchtová, Renata. Martinek, Libor. Zelinský, Miroslav. Host a Weles, Brno, 1997, ISBN 80-86055-10-8

Bogoczová, Irena. *Jazyk – významný etnoidentifikační činitel*. In.: Slezský sborník Opava, Slezský ústav SZM, 1995, č. 1 – 2, s. 71 – 73, ISSN 0037-6833

Cooper, Jean, C. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Mladá fronta. Praha, 1999, ISBN 80-204-0761-8

Co si myslí andělíček – Dítě v české poezii. Antologii uspořádali Ivan Petlan a Tomáš Lotocký, Větrné mlýny, Brno, 2004, ISBN 80-86151-90-5

Dvořák, Jan. *Region jako otevřený prostor*. In.: Literatura a region. red. Jiří Svoboda, Opava 1995, Optys, s. 19 – 21, ISBN 80-85819-34-1

Eliade, Mircea. *Mefisto a androgyn*. Oikoymenh, Praha, 1997, ISBN 80-86005-51-8

Eliade, Mircea. *Mýtus o věčném návratu*. Archetypy a opakování. Oikoymenh, Praha, 1993, ISBN 80-85241-51-X

Eliade, Mircea. *Mýty sny a mystéria*. Oikoymenh, Praha, 1998, ISBN 80-86005-63-1

Eliade, Mircea. *Posvátné a profánní*. Česká křesťanská akademie, Praha, 1994, ISBN 80-85795-11-6

Filip, Ota. *Dopis Oty Filipa*, In.: Literatura a region, red. Jiří Svoboda, Ostrava – Opava, Optys 1995, s. 27 – 30, ISBN 80-85819-34-1

Hek, Jiří. *Region a centrum, centrum a region*. In.: Region a jeho reflexe v literatuře. Ostrava. FF OU, 1997, s. 13 – 16, ISBN 80-7042-483-4

Hrbata, Zdeněk. *Román a „genius loci“*. Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře. Praha: ÚČL AVČR, 1994, ISBN 80-8577-807-6

Hruška, Petr. Machala, Lubomír. Vodička, Libor. Zizler, Jiří. *V souřadnicích volnosti, česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*, zpracoval kol. autorů. Academia, Praha, 2008, ISBN 978-80-200-1630-0

Jeżowicz, Jozef. Kadłubiec, Karol, Daniel. *Gawędziarz cieszyński*. Profil, Ostrava, 1973

Jura, František. *Staré pověsti slezské*. Plzeň, 1993, ISBN 80-901439-1-1

Kardyni – Pelikánová, Krystyna. *K otázce pojmání polské literatury na Těšínsku jako literatury regionální*. In.: Čtyřicet let literatury v Severomoravském kraji (1945 – 1985) a aktuální problémy regionalismu. Red. Vladimír Pfeffer, Opava. Slezské zemské muzeum – památník Petra Bezruče, 1989, s. 85 – 87

Kozelka, Milan. *V srdci černého pavouka*. Ostravská literární a umělecká scéna 90. let. Votobia, Olomouc, 2001, ISBN 80-7198-420-5

Kundera, Ludvík. *Genius loci?* Sborník Bítov '98. Brno, 1999, Petrov, s. 24 – 31, ISBN 80-7227-044-3

Macura, Vladimír. *Kontexty české hospody*. In.: Hodrová, Daniela a kol. *Poetika míst*. H&H, Praha, 1997, s. 63 – 71, ISBN 80-86022-04-8

Málková, Iva. Urbanová, Svatava a kol. *Literární slovník Severní Moravy a Slezska (1945 – 2000)*. Votobia a Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity. Olomouc, 2001, ISBN 80-7198-515-5

Martinek, Libor. *Dvě dekády demokracie a literatura českého Těšínska*. Předneseno na Mezinárodní literárněvědné konferenci: Dvě Dekády demokracie (Česká Literatura 1989–2009), pořádané katedrou bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu Akademie věd České republiky, v. v. i., Obcí spisovatelů a Českým centrem Mezinárodního PEN klubu, 17. – 18. 11. 2009 v Uměleckém centru Univerzity Palackého v Olomouci

Martinek, Libor. *Kavárna AVION na pomezí kultur*. In.: *Divadlo v české a slovenské literatuře*. Sborník z mezinárodní literárněvědné konference konané v Opavě 13. a 14. září 2005, Opava, Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, 2007, s. 39 – 45, ISBN 978-80-7248-423-2

Martinek, Libor. *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945*. Slezská univerzita v Opavě, Opava, 2004, ISBN 80-7248-238-6

Martinek, Libor. *Region, regionalismus a regionální literatura*. Slezská Univerzita v Opavě. Opava, 2007, ISBN 978-80-7248-443-0

Martinek, Libor. *Současná tvorba polské národnostní menšiny v České republice*. In.: *Česká literatura na konci tisíciletí. Příspěvky z 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. II. Díl. Red. Daniel Vojtěch, Praha: ÚČL AV ČR, 2001, s. 807 – 822

Meletinský, Jeleazar, Miosejevič. *Poetika mýtu*. Odeon, Praha, 1989, ISBN 80-207-0804-9

Merhaut, Luboš. *Cesty stylizace. Stylizace, "okraj" a mystifikace v české literatuře přelomu devatenáctého a dvacátého století*. Praha, ÚČL AV ČR, 1994, s. 5 – 26, ISBN 80-85778-03-3

Papoušek, Vladimír. Tureček, Dalibor. *Hledání literárních dějin*. Paseka, Praha – Litomyšl, 2005, ISBN 80-7185-760-2

Pospíšil, Ivo. *Básniřka na pomezí epoch a kultur*. In.: Putzlacherová, Renata. *Mezi řádky, Básně z let 1995 – 2001*, Host, 2003, s. 68 – 73, ISBN 80-7294-084-8

Putzlacherová, Renata. sb. *Małgorzata poszukuje Mistrza – Markétka hledá Mistra*. Český Těšín, Avion, 1996

Putzlacherová, Renata. *Mezi řádky. Básně z let 1995 – 2001*. Host, Brno, 2001, ISBN 80-7294-084-8

Pyszko, Jan. *Kawiarenka „Pod Pegazem“ 1989 – 2002*. Oficyna Literacka Kawiarenki „Pod Pegazem“ PZKO Jabłonków, 2003

Ryby katedrál – antologie české poezie 20. století v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, edičně připravil a uspořádal Odillo Stradický ze Strdic. Brno, Petrov, 2001, ISBN 80-7227-116-4

Schulz, Christian, Norberg. *Genius loci, k fenomenologii architektury*. Odeon, Praha, 1994, ISBN 80-207-0241-5

Svoboda, Jiří. *Česko-polský kontext v literatuře ve Slezsku*. In.: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis. Facultas Philosophica. Moravica 1. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2004, s. 259 – 263, ISBN 80-244-0845-7

Štolba, Jan. *Medové práce*. Doslov ke knize Kumstkabinet. Host, Brno, 2005, s. 171 – 182, ISBN 80-7294-143-7

Těšínské Slezsko. Výběr příspěvků z mezinárodní konference „*Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě*“. Śląsk Cieszyński. Wybór referatów międzynarodowej

konferencji „*Śląsk Cieszyński – historia i współczesność we wspólnej Europie*“. 15. 5. 2008, Český Těšín. Muzeum Těšínska, ISBN 978-80-86696-08-9

Urbanová, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc, Votobia, 2003, ISBN 80-7198-548-1

Urbanová, Svatava. *Region bez hranic. Sociologická sonda do vnímání literatury Ostravska*. Votobia, 2001, Olomouc, ISBN 80-7198-469-8

Urbanová, Svatava. *Souřadnice míst*. Ostravská univerzita. Ústav pro regionální studia. Ostrava. Tilia, 2003, ISBN 80-7042-632-2

Vencálek, Jaroslav. *Moravskoslezský kraj. Genius loci*. Repronis, Ostrava, 2005, ISBN 80-7368-094-7

Vencálek, Jaroslav. *Zlínský kraj. Genius loci*. Optys. Opava, 2004, ISBN 978-80-85819-64-9

Všetička, František. *Polská slovesnost české literatury*. In: Literatura a region. Opava 1995, Optys, s. 77 – 78, ISBN 80-85819-34-1

Zarek, Józef. *K otázce genia loci českého Slezska*. In.: Místa bez hranic, Studie a eseje o literatuře, umění a historii. Málková, Iva. Malura, Jan. Votobia 2006, s. 155 – 161, ISBN 80-7220-274-X

Zarek, Józef. *O nowej czeskiej literaturze w Polsce*. In.: Universitatis Ostravensis. Acta Phacultatis Philosophicae. Litterarum Studia 4 – Literární věda osudem i volbou (k 70. narozeninám Jiřího Svobody). Ostravská univerzita Ostrava. Filozofická fakulta, 2000, s. 159 – 161, ISBN 80-7042-577-6

Seznam příloh:

Příloha č. 1. Básníkovo rodiště a současná léta na Jižní Moravě	I
a) <i>Vendryně</i>	I
b) <i>Bořetice na Jižní Moravě</i>	II
c) <i>Trojakovo vinařství</i>	III
Příloha č. 2. Kavárna AVION	IV
a) <i>Původní AVION</i>	IV
b) „Kavárna AVION, která není...”	V
• <i>Logo kavárny</i>	V
• Premiérový pořad s názvem „V kavárně Avion, která není... V Kawiarni AVION, której nie ma...”	VI
• Instruktažní poetická revue „Genius loci (geniusz loce?) Slezska“	VII
• „Malé vlasti – Małe ojczyzny Renaty, Jerzego, Petra, Bogdana“	VIII
• „Těšínské niebo – Cieszyńskie nebe“	IX
c) <i>Plánovaný projekt a současná podoba multifunkční budovy AVION</i>	XI
• Projekt multifunkční budovy	XI
• Současný stav stavby	XII
Příloha č. 3. Żwirkoviště – Żwirkowisko	XIII
Příloha č. 4. Obálky časopisu Weles, na nichž se Trojak autorsky podílel	
a) Obálky časopisu Weles 1 – 4	XIV
b) Obálky časopisu Weles 5 – 8	XV
Příloha č. 5. Ukázky Trojakových polských veršů v prvních almanaších; rukopisná sbírka Muzika (viz kapsa).	

č. 1. Básníkovo rodiště a současná léta na Jižní Moravě

a) Vendryně

Foto převzato z: <http://www.beskydykniha.cz/nabidka.html>, <http://www.jablunkov.cz/mapa/mapa.html>

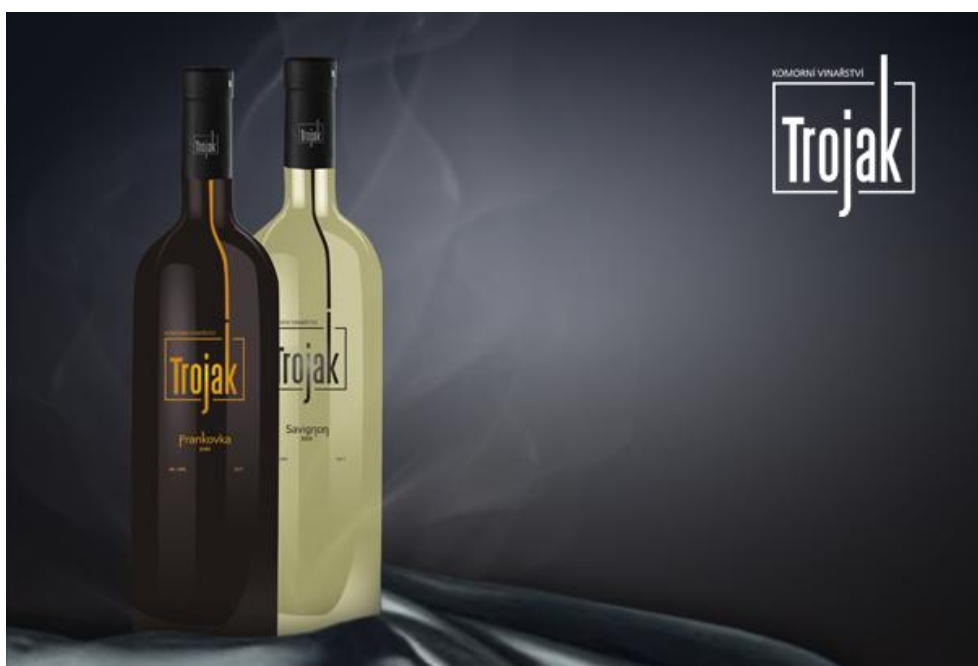
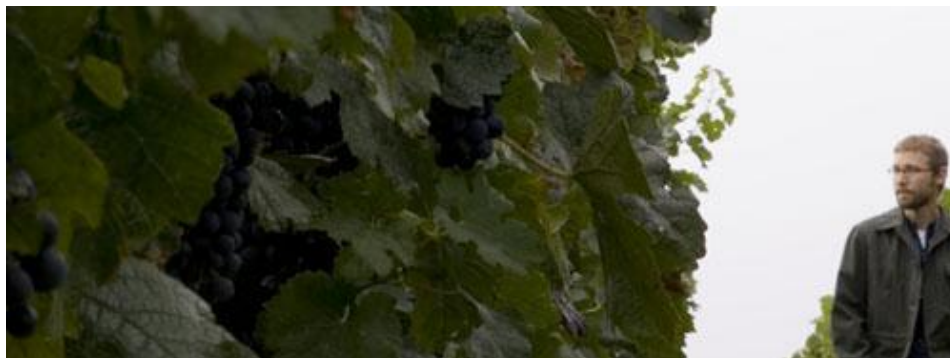
b) Bořetice na Jižní Moravě

Foto převzato z: <http://www.udufku.cz/art/bor01.jpg>

c) *Vinařství*

Foto převzato z: www.veltlin.cz, návrh obalového designu: www.uvt.fmk.utb.cz/catalogue/works/133/ ; autor: Michal Urbánek

č. 2. AVION

a) Původní AVION

b) „Kavárna Avion, která není...”

- *logo kavárny*

Autor: Janusz Szpyrc

Foto převzato z: <http://avion.blog.onet.pl/1,8,6,album.html>

- *Premiérový pořad s názvem „V kavárně Avion, která není... V Kawiarni AVION, której nie ma...”*

23. 2. 1996 v divadelním klubu v suterénu Těšínského divadla

Foto: Wiesław Przeczek; převzato z: <http://www.avion.tesinsko.cz/zdjecia.html>

- Instruktažní poetická revue „*Genius loci (geniusz loce?) Slezska*“

Foto převzato z <http://www.avion.tesinsko.cz/zdjecia.html>

- „*Malé vlasti - Male ojczyzny Renaty, Jerzego, Petra, Bogdana*“

Foto převzato z <http://www.avion.tesinsko.cz/zdjecia.html>

- „*Těšínské niebo – Cieszyńskie nebe*“

Foto převzato z: <http://www.tdivadlo.cz/tm/>

Autoři projektu: Renata Putzlacherová, Jaromír Nohavica, Radovan Lipus, Tomáš Kočko

Premiéra představení 15. 5. 2004 na scéně Těšínského divadla

c) Plánovaný projekt a současná podoba multifunkční budovy Avion.

- Projekt multifunkční budovy AVION (Ukázky z projektu převzaty z: <http://atelierbmch.wordpress.com/> a z <http://avion.blog.onet.pl/>)
autoři architektonického řešení: Ing.arch. Czeslaw Mendrek, Ing. Andrea Šacherová
vizualizace: Marek Wenglorz

- Současný stav stavby
Foto přejato z <http://avion.blog.onet.pl/>

č. 3. *Żwirkowiszte – Żwirkowisko*

Pomník polských padlých letců kpt. Franciszka Żwirky a Ing. Stanisława Wigury.

Autorem pomníku je olomoucký sochař Julius Pelikán.

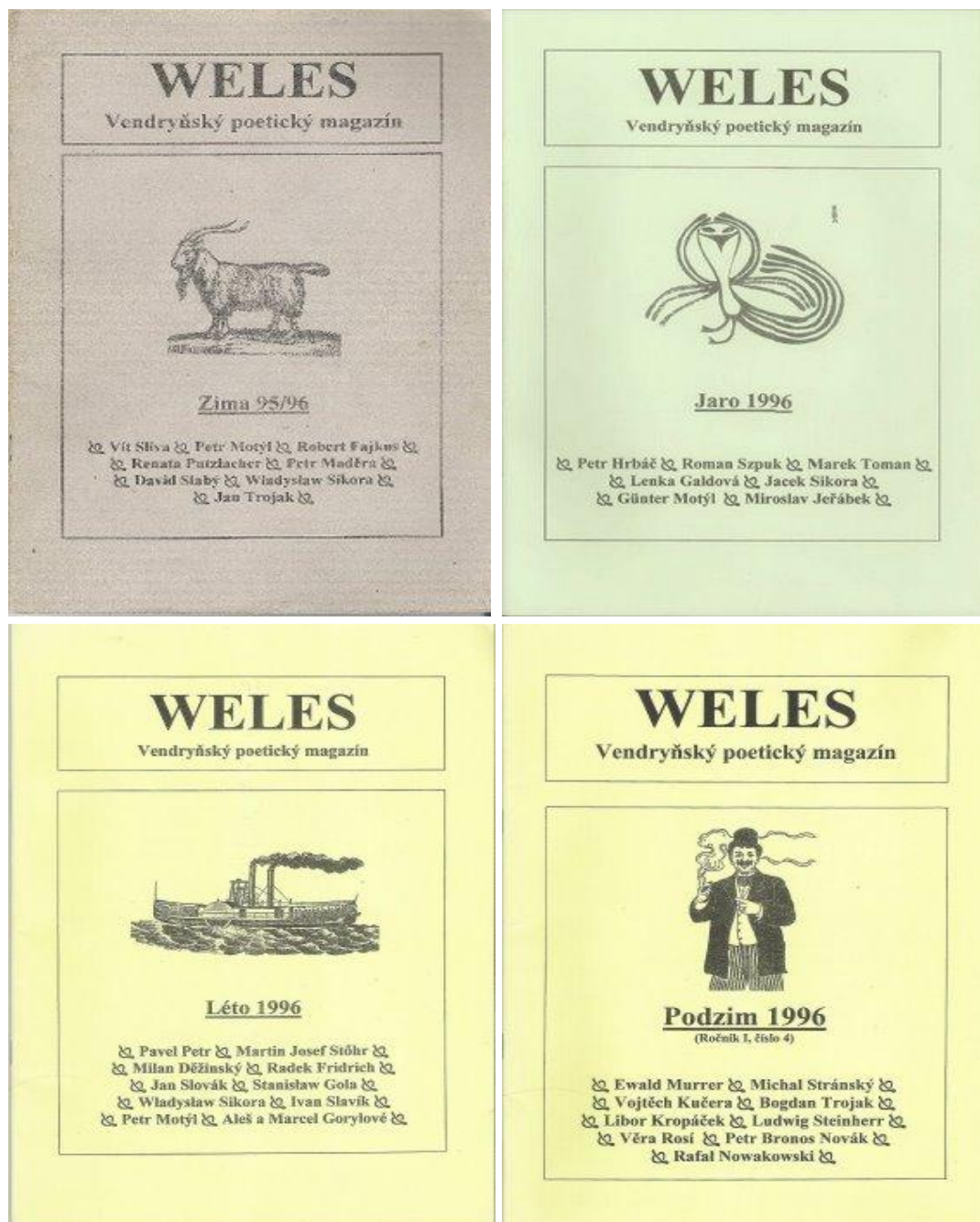

č. 4. WELES

Obálky časopisu, na nichž se Trojak autorsky podílel.

a) *Obálky časopisu Weles 1 – 4*

Foto převzato z <http://welenoviny.blogspot.com/search/label/Ob%C3%A1lky>

b) Obálky časopisu Weles 5 – 8

Foto převzato z <http://welenoviny.blogspot.com/search/label/Ob%C3%A1lky>

